08 III
П 12546
1/2-3

ANALECTA
ORDINIS S. BASILII MAGNI

ANNUS 1925 TOMUS I. Fasc. 2-3

ЗАПИСКИ

ЧИНА СВ. ВАСИЛІЯ ВЕЛИКОГО

ТОМ І. Вип. 2-3

ЖОВКВА 1925

„ЗАПИСКИ ЧИНА СВ. ВАСИЛІЯ В.“

Виходитимуть покищо неперіодично, під редакцією священиків тогож Чина і при ласкавій співпраці визначних українських наукових сил.

Кождий випуск обійматиме найменше 112 сторін друку великої вісімки. Чотири випуски становлять один том, без огляду на протяг часу.

Ціни установляється на кождий випуск окремо.

В *редакційних* справах звертатись на адресу: „Записки Чина св. Василія В.“ Львів, ул. Жовківська 36.

Адреса для *замовлень* і *грошевих* посилок: „Видавництво Чина св. Василія В.“ Жовква.

„ANALECTA ORDINIS S. BASILII M.“

Prodibunt in praesenti ut opus imperiodicum, cura sacerdotum huius Ordinis collaborantibusque libenti animo viris apud nostram nationem studiis et doctrina eximiis. Quod opus, magni sane laboris et gravium hisce temporibus expensarum, optamus acceptum fieri praesertim apud exteros omnes, qui orientalibus necnon slavicis rebus incumbunt.

Singuli fasciculi constabunt ad minus 112 paginis in-8^0, quorum quattuor tomum efficient, ad temporis intervalla minime reflectendo.

Quilibet fasciculus pretium suum habebit.

Redactionem quae spectant dirigantur ad **Analectorum OSBM.** moderatorem, Lwów, Żółkiewska 36. — Polonia.

Quae vero spectant *administrationem* dirigantur ad Wydawnyctwo Czyna sw. Wasylija W., Żółkiew — Polonia.

ЗМІСТ вип. 2-3

I. СТАТТІ

Сторона

Бібліотека львівських Василіян *(о. Й. Скрутень ЧСВВ.)* . 161

З поля української духовної вірші *(М. Возняк)* 177

Рукописи бібліотеки монастиря св. Онуфрія ЧСВВ. у Львові *(Д-р Яр. Гординський)* 233

II. МАТЕРІЯЛИ

Монаший собор у Мукачеві 1749 р. (под. *о. Гл. Кинах ЧСВВ.*) 273

Д-р І. Франко: Василіяни в Туриську (*Й. Скр.*) 279

INDEX fasc. 2-3

I. ARTICULI

Pagina

Bibliotheca PP. Basilianorum Leopolien. *(P. J. Skruteń OSBM.)* 161

De Ucrainorum religiosis canticis *(M. Wozniak)* 177

Manuscripta bibliothecae monasterii Leopoliensis PP. Basilianorum ad S. Onuphrium *(D-r J. Hordyńskyj)* 233

II. DOCUMENTA et COLLECTANEA

Capitulum Mucačivense a. 1749 (ref. *P. H. Kynach OSBM.*) . . 273

D-r Jo. Franko: Basiliani in Turyśko (*J. Skr.*) 279

39240.

I. СТАТТІ

Бібліотека львівських Василіян

МОНАСТИРСЬКІ бібліотеки і архіви вже нераз бували предметом ширшого зацікавлення та докладного прослідження. Ріжними часами і ріжні люди висказували про них свої думки, добрі і відємні, кінчаючи на тих і досі безкритично повторюваних календарських замітках, будьто монастирські бібліотеки, забиті таємними дошками, стоять у задумі — недоступні для людських очей і людського вжитку.

Та навпаки, кому доводилося слідити сю справу з близька і з більше загальної точки бачення, сей швидко переконується, що на ділі далеко інакше річ мається. Чернечі бібліотеки та архіви були у нас першими провістницями і першими реальними осередками науково-просвітної роботи, котра з бігом століть дала нам малощо не всю нашу книжну спадщину та велитенський відсоток нашого літературного дорібку.

Маємо на увазі виключно бібліотеки наших українських Василіян і до тих тільки бібліотек відносимо повисші слова. З розмислом отже залишаємо на боці богатий матеріял, яким у тім напрямі послугуються західні жерела, підносячи культурну місію неукраїнських василіянських бібліотек і вчених Василіян-письменників, гідних синів свого вченого Законодателя[1]. Але й не слід короткими словами начеркувати огляду

[1] З поміж богатої літератури виріжнемо лише ті праці, котрі безпосередно займаються бібліотеками Василіян неславянського походження, або котрі в більшій мірі дають свідоцтво про них. При статтях, поміщуваних у періодичних виданнях, зазначуємо тільки назву журналу, дотичний том і сторону. Так маємо: *J.-M. Besse.* Les Moines d'Orient. Paris 1900. 392; *H. Brockhaus.* Die Kunst in den Athos-Klöstern. Leipzig 1891. 167; „Byzantion" I [1924] 215, 260; *G. Gay.* L'Italia Meridionale e l'Impero Bizantino. Firenze 1917. 352; „L'Europa Orientale" V [1925] 222; „Échos d'Orient" XXII. 299, 455; XXIII. 63, 201, 339; *J. Mabillon.* Tractatus de studiis monasticis. Venetiis 1770. I-III (passim); „Oriens Christianus" IV [1904] 121, 308; V [1905] 198 (і окремою брошурою: Roma 1906. 3); *A. Rocchi.* La Badia di Grottaferrata. Roma 1904. 121; „Roma e l'Oriente" V 97; *A. Vaccari.* La Grecia nell' Italia meridionale. Roma

ЛЬВІВСЬКА БІБЛІОТЕКА АН УРСР № К-1206
Львівська державна наукова бібліотека № 7075

і значіння всіх бібліотек наших Василіян, бо праця то надто широка і муравельна. Тож і тут мовчанкою покриваємо історію і розвій чернечих бібліотек, розкинених на просторах Польщі, Білоруси, Литви і Великої України, де ріжнож, по вираженню А. Львова[1], були вони „главнымъ центромъ храненія письменныхъ матеріаловъ различнаго характера". Не будемо навіть зокрема займатися василіянськими бібліотеками галицької землі[2], тому що й тут богатий матеріял промовлявби радше за опрацьованнєм незалежної студії, а зупинимося докладнійше тільки на бібліотеці й архіві львівських оо. Василіян, при вул. Жовківській 36. Переповідаючи її історію, розвиток, її службу для загалу й її теперішний стан, будемо могли її прикладом піддержати наш погляд про загально культурне завданнє всякої монастирської бібліотеки.

Львівський монастир св. Онуфрія має за собою княжу традицію і до сего часу (около 1292 р.) не без причини можнаб було віднести і початок його бібліотеки. Бо хоч не маємо на се ясних історичних доказів, всеж таки маємо певні дані про життє і побутові риси деяких тодішних верств, між якими виріжнялися якраз черці. „Древніе русскіе люди, пише історик давної книжки[3], очень любили книги. На писаніе (переписываніе) книгъ они смотрѣли, какъ на высоконравственный и полезный подвигъ. По ихъ понятіямъ, тотъ, кто занимался книгописаніемъ, могъ надѣяться на полученіе троякаго блага: „первое", говорили они, „отъ своихъ трудовъ питаешися, второе — празднаго бѣса

1925. 1; *Dr. M. Weingart.* Byzantské kroniky v literatuře cirkevneslovanské. Č. I. V Bratislavě 1922. 14.

[1] Гл. Православная богосл. Энциклопедія (проф. *А. П. Лопухина*) Петроградъ 1903. II. 25. Також пор. тамже 446; *Ф. А. Брокгаузъ - И. А. Ефронъ.* Энциклоподическій Словарь. С.-Петербургъ 1892. III. 788 сл.; *В. В. Звѣринскій.* Матеріалъ для историко-топографическаго изслѣдованія о православныхъ монастыряхъ въ россійской имперіи, съ библіографическимъ указателемъ. С.-Петербургъ 1890. I. I; *Ил. Свенціцкий.* Прикраси галицьких рукописів XVI в. Жовква 1922-3. I; „Slavia" III. 336; *L. K. Goetz.* Das Kiever Höhlenkloster als Kulturzentrum des vormongolischen Russlands. Passau 1904, 145; *Ѳ. И. Титовъ.* Критико-библіограф. обзоръ. Вып. IV. Кіевъ 1905 2.

[2] Літературу подаємо низше, коли вичисляємо праці, в яких зустрічаємо вістки про львівську бібліотеку. Слід іще додати записку *О. Колесси* про васил. архіви в Жовкві, Крехові і Кристинополи (Гл. Sprawozdania koła c. k. konserwatorów i korespondentów Galicyi Wschodniej". 1902. Nr. 2-3. 3), та замітку *Е. Барвінського* про бучацьку бібліотеку (гл. »Kwartalnik historyczny« XVI. 537). Зовсім на боці стоїть огляд *І. Линниченка,* Архивы въ Галиціи (»Кіевская Старина« XXII. 349; XXIII. 193). тому що автор обговорює лише ті бібліотеки, в яких доводилось йому якийсь час працювати.

[3] *Ѳ. Титовъ.* Типографія Кіево-Печерской Лавры. Историческій очеркъ (1606-1616-1916 г. г.) Т. I (1606-1616-1721 г. г.). Кіевъ 1916 [1918]. 17.

изгониши, третіе — съ Богомъ бесѣдовати имаши“ (*А. И. Кирпичникова.* Очеркъ исторіи книги. СПБ. 1888. 34). Коли такі погляди мали мірські люди, то чиж треба підчеркувати, що передусім черці вели тут перед! І тому слушно пише дальше згаданий Т. Титов: „Вполнѣ понятно, что, при такомъ возвышенномъ взглядѣ на книгописаніе, какъ на подвигъ, имъ занимались у насъ преимущественно иноки. Наши древніе монастыри большею частію были пріютами книгописанія“.

Та дещо докладнійші відомости про львівську бібліотеку можемо подати аж за XVI ст., коли то перебудовано весь монастир стараннєм великодушного К. Острожського[1]. В інтересі самого основника, як і самих монахів лежало, щоби наново оснований монастир мав у себе дома не лиш усе потрібне на прожиток, але і все те, що сущно потрібне для піддержання духового рівеня тодішного просвітителя і провідника — священика-черця. Без сумніву, що до того сущного належить передусім книжка, без якої — в сучаснім розумінню — монастир рівнався безоборонній твердині. „Claustrum sine libris — говорено і у нас — arx sine armis“. Відси то не без причини хронікар св. Онуфрійського монастиря, з простих слів князівського запису: „dochodami opatrzył“, і з факту основання тут друкарні та надрукування в ній першої книжки, заключає, що первісно мав монастир усе потрібне pro congrua sustentatione[2]. Були се в першій мірі книжки богослужебні, без яких нема відправи в церкві, хоч не виключене, що придано також і инші книги реліґійного змісту, між якими одно з перших місць займали прологи і насловники, задля своєї практичности. Коли взяти під увагу те, що в той час і люди світські посідали свої книги, а навіть мали списані книжні інвентарі роблячи з них побожні записи[3], легко можна припустити, що й князь дещо з книжок власної бібліотеки міг відступити до монастирської, як се звик був чинити[4]. Сей здогад піддержує ще й отся обставина, що між стародруками й рукописами львівської бібліотеки зберігається доволі значна скількість таких, які будь бічними записками, будь теж давним віком вяжуться з літами монастирських закладин.

Рівнож і інтерес монастирської братії вимагав якоїсь бібліотеки зараз від початку обновленої фундації монастиря. Ніяк не можна собі представляти тодішних черців як самих лише богомольників і аскетів. Противно, вони уважали своїм обовязком не лиш обучувати всіх при-

[1] Гл. *X. I. Chodynicki.* Historya m. Lwowa. Lwów 1829. 345.

[2] Гл. Xięga Historyi Monasteru Lwowskiego Sto Onufryiskiego... л. 3 об.

[3] Напр. пор. Археограф. Сборникъ. I. Вильна 1867. 228.

[4] Гл. Зоря Галицкая яко Альбумъ на г. 1860. 447.

хожих в правдах Христової науки, але пильнували також і сего, щоби між вірними поширювати грамотність і освіту. В тім ділі світив їм своїм прикладом сам Законодатель, св. Василій В., а далі весь ряд великих і знаменитих монахів української землі, починаючи св. Теодозієм. Тут безумовно конечною була їм книжка, котру одержували дорогою запису, купном, або найчастійше переписуваннєм. Поняттє монаха так тісно звязане з письмом і книжкою, що, видиться, монах радше мусівби собі її сотворити, як без неї обійтися. Проте завсіди імя літописця вяжеться з іменем монаха, імя перших бібліографів - дослідників звязане з основником монастирської книгозбірні, з під руки монаха виходить найбільше рукописів, його рукою складаються перші, зразкові друки[1].

Неабияк щасливою обставиною для львівської бібліотеки був факт, що св. Онуфрійський монастир утішався привілеями і славою ставропигіону. Хоч що правда саме з того приводу доводилось йому вже в самих початках зазнати чимало неприємностей від войовничих епископів А. і Ґ. Балабанів, але з иншого боку опіка Успенського Брацтва і митрополита ставали йому великою винагородою за всі дізнані пакости. Зі залишених досі грамот[2] видно, як Старше Успенське Брацтво піклувалося монастирем св. Онуфрія, кілько посвячувало старання і труду, щоби підчинений собі молодший ставропигіон св. Онуфрія не занепадав, але навпаки розвивався та кріпшав. Брацтво мало свою школу, мало друкарню, а в монастирі мешкали учителі-ченці, мешкали учні - вихованки[3], з котрих як перші так і другі не обійшлися без книжки. На неї не жалували гроша, а коли зайшла потреба боронили її як великої цінности. Наглядно показалося се тоді, коли „biblija iest ukradziona yz skarbcu cerkwie manastyrza naszego świętego Onofrego“[4], або коли висланники еп. Балабана „pobrali pieniądze cerography listy xięgi fanty y zegar“[5], так що „nienalazlo sie po zgwalceniu gruntu tego manasterza iedno pięcioro ksiąg y kila sexternow, od ktorych ksiąg zgi-

[1] Подані тут думки зібрані з ось яких праць: *Н. Лавровскій.* О древне-русскихъ училищахъ. Харьковъ 1854; *J. Lelewel.* Bibliogr. ksiąg dwoje. I-II. Wilno 1823; *Ил. Свенціцкий.* Прикраси галицьких рукописів XVI в. вип. I-III. Текст. Жовква 1922-3; *Ил. Свенціцкий.* Початки книгопечатаня на землях Украіни. Жовква 1924; *Ів. Огієнко.* Історія українського друкарства. Львів 1925.

[2] Гл. Юбилейное изданіе въ память 300-л. основанія львовского Ставропигійского Братства. I. Львовъ 1886, передусім грамоти XCIII-XCVI, CIII.

[3] Гл. Monumenta Confr. Stauropigianae Leopoliensis. Edidit *Dr. W. Milkowicz.* I. Leopolis 1895. 234.

[4] Тамже, 226.

[5] Тамже, 234.

neły dwoie ksiąg: omylie s. Chrisostoma y testament ieden grecki“[1]. На заподіяну кривду в книжках братчики відкликуються до митр. Рогози, котрий випоминає се еп. Балабанови, прикликаючи його на синод за те, що „еси побрал меновате зыкгар и книгу зовомую „бесѣду евангельскую Матьфеевъ, столпъ“ еси взял“[2], а коли сей останній не хотів явитися, митрополит ще раз позиває його перед свій суд[3]. Ще і в пізнійших літах Успенське Брацтво ревно дбає про монастир, і тому щиро могло сказати, „ижъ тое мѣсце святое,... нѣгды недостатковъ не узнавало“[4], украшаючи „всякою оздобою монастиръ и церковь преподобнаго отца нашего Ануфриа“[5].

Серед такої атмосфери завязувалася і повставала львівська, монастирська бібліотека. Беручи на увагу скількість призбираних книжок не можна забувати, що їх не мусіло бути много, тому що загалом тодішні книгозбірні щойно повставали і вистарчило кілька соток номерів, а бібліотека називалася великою. А що до самих початків львівської бібліотеки, як тут так і деинді вони неясні, спираючись часто на припущеннях. Та чим дальше в літа, тим більше прибуває історичних матеріялів і ми в змозі слідкувати за систематичним розвоєм бібліотеки.

Й ось уже в р. 1604, настановляючи о. Теодора ігуменом св. Онуфрійського монастиря, виразно зазначує Ставропигія, що між и. віддає йому й книги після спису та реєстру[6]. Значить, ті книги не лише були, але й мали навіть свій список. А ще кілька літ наперед, сама монастирська хроніка, під р. 1610, записує, що „Pan Mikołay Wysternik, z Ziemi Moldawskiey, Ewangelię druku Wileńskiego, w Axamicie czerwonym w srebrą oprawną kosztem swoim sprawił, y tu oddał do Monasteru S. Onufrego“[7]. Безперечно, книга була призначена для церкви, та все таки кождий прибуток у книжках, хоч він церковний, одночасно прибільшував домашну бібліотеку монастиря.

Замітна і цінна для нас є дальша хронікарська записка, під р. 1614. Тут хронікар виразно говорить про місцеву бібліотеку і то не як про щось нове в монастирі, але звичайне і давне. Сю вістку лучить впорядчик хроніки із виданнем одної книжки, тому його слова набирають значіння важного свідоцтва про істнуючу бібліотеку щойно в повнім кон-

[1] Тамже, 245.

[2] Тамже, 459.

[3] Тамже, 477.

[4] Гл. *С. Голубевъ*. Кіевскій митр. П. Могила. II. Кіевъ 1898. Приложенія, ст. 91.

[5] Тамже, 312; пор. також *А. Крыловскаго*, Львовское Ставроп. Братство. Кіевъ 1904. 207, н.

[6] Гл. Науковый Сборникъ IV [1868]. 314.

[7] Xięg. Historyi, л. 6.

тексті. Запис звучить: „Dnia 30. Julij Xiązka Ruska in 4-to, ktorey Tytuł Ize wo Swiatych Otca Naszeho Joanna Złatoustaho Archieppa Konstantynopola Knyha o swiaszczenstwi — w Lwowi w Drukarny Bratskoy w Obytały S. Onufria Trudom yze tamo kinowiatow Ieromonacha Pafnutyia y Proczyich Roku ѧχδι. 1614 a pracą i dozorem tego Miysca Zakonnikow, a szczegulniey Jhumena Ieromonacha Pafnutyia, iako w teyże Xiązce na końcu iest wydrukowane swiadectwo, ktora się dla upewnienia Potomnych o zafundowaniu y Bytności na tym Mieyscu Drukarni; w mieyscowey konserwuie Bibliotece“[1].

Наведена записка безумовно свідчить про істнованнє бібліотеки і то, повтаряємо, не від р. 1614, але від значно ранших літ. Крім сего, вказує вона на один з многих способів прибільшування бібліотечних набутків, а саме дорогою обовязкових примірників із власної друкарні. І коли возьмемо під увагу зглядну рухливість сеї братської друкарні, котра удержалася при монастирі до р. 1616, так можна припустити, що „обовязкові“ примірники все таки збільшували чисельність чернечої бібліотеки. Але і після 1616 р. Старша Ставропигія, видаючи дальше ріжні книги, обдаровувала ними церкву і монастир св. Онуфрія, як се знаємо зі залишених протоколів і реєстрів[2]. Тут криється ще й ся глибока думка, яка руководила тодішними черцями, іменно та традиційна монаша охота й бажаннє збирати книжки, творити з них бібліотеки і стояти на їх сторожи для загального добра. Се останнє підчеркує рівнож і Я. Лєлєвель[3], придаючи сюди увагу, що по монастирях загалом докладали старання, щоби придбати книжок для сучасних потреб. Було їм питоме, захоронювати оставші бібліотеки або такі, котрі щойно творилися, заповняючи їх переписаними книгами.

Супроти такого свідоцтва злишним булоби в тімже напрямі наводити инші, коли знаємо, що бібліотека розвивалася далі й сьогодня зачисляється до важнійших львівських бібліотек. Тимчасом залишилися ще деякі записки, котрі мають свою вартість в історії і розвою монастирського книгозбору Йдучи отже хронольогічно, зустрічаємо вістку, що в р. 1769 „Babka Szpitalna Imieniem Maryanna swoim powiększey części groszem, pomnieyszey części Ian Dziad, z przyłożeniem się mieyscowym do Reszty, kupili w Roku 1769. Mineie Poczajowskiego Druku, do Tego Monasteru S. Onufrego za odpuszczenie Grzechow swoich“[4]. Дальше

[1] L. cit. л. 6.

[2] Гл. Архивъ Ю-Зап. Россіи. Ч. I. т. XI Кіевъ 1904. 542, 548, 58[illegible], 587.

[3] Bibliogr. ksiąg dwoje II. 80.

[4] Xięga Historyi, л. 20. Така сама записка в ркп. Inwentarz Rzeczy Cerkiewnych y Klasztoru Sto Onufreyskiego Lwowskiego spisany r. 1769. ст. 33.

читаємо, що в р. 1770 „Superior pod ten czas Mieysca tego za Pieniądze Monasterskie, kupił także Poczajowskiego Druku, Tryodi 2. Postną iednę, drugą Cwitnę. Oktoich ieden, Czasosłow ieden, Iermoley ieden“[1]. До сего, згаданий „Inwentarz“ подає цілий ряд книжок, які дісталися монастиреви в тім менше більше часі від ріжних людий, а саме від о. В. Кровницького (ст. 38), о. Й. Лозинського[2] (39), о. Ю. Іляшевича (40), о. Ґ. Ґульського (41), о. В. Піднещинського (41), о. В. Копестинського (44), о. В. Шулевича (45), о. К. Страховського (45), о. Т. Орищиця (45) і и. Зокрема професор львівського університету, Петро Лодій, мабуть перед своїм відїздом до Росії (перед 1803 р.), жертвував монастирській бібліотеці значну скількість (В. Карпович, ідучи за Я. Головацьким[3], каже: „кількасот цінних книг“[4]) своїх книжок, а й опісля, проживаючи в Петрограді, прислав він на руки Василіян, оо. Ар. Радкевича і Мод. Гриневецького богато книг в дарі для бібліотеки василіянського монастиря[5]. Саме в тім часі започаткувався період живійших взаємин між львівськими Василіянами і московськими вченими. Сей період тягнеться аж до 70-их років минулого століття й попри свої темні сторони має се добре, що василіянська бібліотека збогатилася численними виданнями і рукописами, що їх надсилали в дарі такі одиниці як: Броневський, Кеппен, Глаголев, Погодин, Надеждин, Княжевич, Киреєвський, Крапоткін, Уваров і и.

Між тим наконечно закрито в р. 1817 монастир св. Юрія, а монахи переселилися до монастиря св. Онуфрія. Враз зі собою забрали вони сюди много ріжних предметів, між якими, як виказує „Regestr“[6], була вся св.-юріївська бібліотека. Збережений ще досі катальоґ бібліо-

[1] Xięga Historyi, л. 20 об.

[2] Виказ його книжок подає ще ркп. Мѣтрика Погрѣбѣмнихъ (ч. 12) ст. 6.

[3] Науковый Сборникъ I [1865], 84.

[4] Як відомо, В. Карпович містить у »Старій Україні« цінні обробітки про старий Львів. Праця покищо не випечатана в цілости, хоч увесь рукопис відданий вже редакції сього часопису. За ласкавим дозволом редактора, Ів. Кревецького, провірив я з него все, що відноситься до василіянської бібліотеки (від ст. 235). Відси й взята вістка про даровизну П. Лодія. Є там іще (ст. 236) згадка, що ігумен Антим Ліґензевич видав чимало гроша на нові книжки (XVIII в.), однак та вістка здається нам неточною і тому її пропускаємо. Антим Ліґензевич ніколи не був ігуменом св. Онуфріївського монастиря, а лише в рр. 1772-1780 настоятелював у монастири св. Юрія, візитуючи як відпоручник протоігумена кілька разів монастир св Онуфрія. Очевидно, видаючи гроші на книжки в монастири св. Юрія, посередно підпоміг бібліотеку св. Онуфрійську, до котрої опісля перейшов згаданий св. Юрівський книгозбір. Та хиба в тім нема жадної його заслуги для св. Онуфріївської бібліотеки.

[5] Гл. *Ом. Огоновскій.* Исторія литературы рускои. ч. II. 1. Львовъ 1889. 51.

[6] Він находиться на останній сторінці ркп. ч. 115.

теки св. Юрія з р. 1764 (ч. 16) свідчить, що була се неабияка книгозбірня рукописів і друків на ріжних мовах і ріжного змісту. Значить, що для св. Онуфрійської бібліотеки був се небувалий прибуток, який й досі не мав собі рівного.

З новійших жертводавців слід відріжнити тут таких, котрі неначе з обовязку дарували бібліотеці свої видання, нераз із власноручно записаною присвятою. До таких належать: Шафарик, Мікльосіч, Огоновський, Петрушевич, Калужняцький, Щурат і и. Як давнійше[1], так передусім в останніх часах[2], сам монастир закуповує рік річно поважну скількість ріжнородних видань, своїх і чужих, дізнаючи нераз великих полекший з боку деяких публичних установ. Із вдячністю належить зазначити, що Виділ Наукового Т-ва ім. Шевченка у Львові, ухвалою з дня 28. I. 1918 р. ч. 20., відступив львівській монастирській бібліотеці всі свої видання з 50% опустом. Кілька літ тому назад закуплено богато книжок і рукописного матеріялу від М. Ґіжицького, знаного загально з псевдоніму Wołyniak, і через сей закуп бібліотека, щодо „Basilianica", здається належить у нас до найбогатшої. Незвичайно богатий є теж відділ „Scripturistica", а се завдяки спровадженню з Риму кількасот томової бібліотеки о. Т. Галущинського ЧСВВ.

Виріжнюючи мимоволі на сім місци заходи місцевих настоятелів монастиря біля збогачування львівської бібліотеки, слід признати, що велику ролю грала тут їх особиста жертволюбивість, більша або менша, залежно від хисту і розуміння бібліотечного діла. Але треба й на се памятати, що справа бібліотек у василіянськім Чині дізнає від давна опіки начальної управи і нераз була темою нарад загальних капітул Чина та окремих обіжників до поодиноких монастирів. Що більше, василіянські бібліотеки мають запевнену постійну опіку й нагляд, зобовязаннем монаших конституцій. Що правда, не сама лише львівська бібліотека остає під сею висшою й загальною контролею та опікою, бо тут усі вони стоять на рівні, але безумовно й львівська належить до їх ряду і все, що відноситься до инших — торкається й її. Переглядаючи отже ухвали василіянських капітул довідуємося, що вже на другім з черги соборі, в р. 1621, справа бібліотек і архівів була темою окремих нарад[3], а в інструкції для протоігумена зазначено, щоби він допильнував рішення[4]. В 1636 р., на шестім, виленськім соборі, підчас

[1] Гл. ркп. Expens... R. P. 1770 (ч. 303) л. 40.

[2] Гл. ркп. Książka dochodów i wydatków klasztoru lwowskiego zakonników Bazylego W zaczęta r. P. 1888 (passim).

[3] Гл. Археографическій Сборникъ. XII. Вильна 1900. 21.

[4] Тамже, 25.

подрібних нарад про жировицьку книгозбірню, було знова порушуване внесеннє, щоби не брати з монастирів книжок, а забрані, щоби повернути[1]. Сей заказ поновлено опісля в р. 1686, придаючи за його незахованнє відповідну кару[2], котру ще раз заострено в р. 1703[3]. На тім самім новгородськім соборі запало рішеннє, щоби кождий монастир мав у себе архів своїх актів і чинностий, „które maią być aktykowane dla bespieczeństwa“[4]... Бібліотеки більших монастирів тішилися окремими зглядами[5], поодинокі особи жертвували для них нераз значні суми[6], а Закон назначував для них заприсяглого бібліотекаря[7].

Влучно і жерельно розглядає справу бібліотечну Василіян Ю. Крачковський, в праці „Очерки Уніятской Церкви“[8] і тому уважаємо за відповідне подати дотичний уступ його власними словами, тим більше, що такий сам лад панував і у нас. „Мы видѣли, что братія, особенно по назначенію духовника, должна была читать, или цѣлыя книги, или только выдержки изъ нихъ. Понятно, что при такомъ порядкѣ при монастыряхъ долженъ былъ находиться порядочное количество книгъ. Дѣйствительно, каждый почти монастырь имѣлъ свои огромныя библіотеки; было особое лицо, завѣдующее ими. Книгохранитель наблюдалъ за чистотою библіотеки, два раза въ мѣсяцъ очищалъ пылъ съ книгъ и шкафовъ; въ хорошую погоду отпиралъ окна, для просушки, особенно если замѣчалась сырость. Заботился о переплетѣ книгъ; дописывалъ, если что было вырвано. Библіотекарь долженъ былъ имѣть у себя реестръ всѣмъ книгамъ, записывать ихъ требовалось отдѣльно духовныя отъ свѣтскихъ; этого мало: раздѣленіе шло дальше: былъ особый отдѣлъ Греческихъ книгъ, особый Латинскихъ; особо записывались книги отеческія, особо ораторскія. На шкафахъ, въ которыхъ лежали книги, въ извѣстномъ порядкѣ была надпись отдѣла; на корешкѣ книги выставлялось заглавіе книги съ именемъ сочинителя. Кромѣ списка книгъ, Книгохранитель имѣлъ у себя списокъ отцовъ и братіи: въ немъ онъ каждый разъ отмѣчалъ, кто какую бралъ книгу. Если кто изъ отцовъ переходилъ въ другой монастырь, по этой записи долженъ былъ возвратить всѣ взя-

[1] Тамже, 37.

[2] Тамже, 125.

[3] Тамже, 152. Пор. також стор. 175.

[4] Тамже, 149. — Подібний звичай панував і в монастирях української землі, на що звертає увагу Ол. Грушевський (гл. »Україна« кн. 3. Київ 1924. 14).

[5] Тамже, 21, 37.

[6] Тамже, 74.

[7] Тамже, 152.

[8] Гл. »Чтенія въ Импер. Обществѣ исторіи и древностей россійскихъ при Московскомъ Университетѣ« 1871. Москва 1871. 103.

тыя книги. При концѣ года, для повѣрки, Библіотекарь требовалъ у всей братіи возврата книгъ; необходимо нужное можно было оставить только „водлугъ зданя (мнѣнія) Старшаго". Если видѣлъ, что кто либо изъ братіи небрежно обращается съ книгами, бросаетъ, куда попало, доносилъ Старшему, для напоминанія. Ни кому, внѣ монастыря, не позволялось давать книгъ, развѣ „зъ великое потребы, за особеннымъ позволеніемъ самого Старшого, и то назначить певный (извѣстный) часъ и короткій до отданя". Къ назначенному сроку Библіотекарь отбиралъ книгу. Требовалось постоянно запирать книгохранилище; къ нему дѣлалось два ключа: одинъ былъ у Старшаго, другой у Библіотекаря. Въ самую библіотеку допускались для занятій отцы только вполнѣ надежные, которые имѣли на то позволеніе отъ Старшаго; во время занятій въ библіотекѣ они запирались. Книгъ запрещенныхъ, еретическихъ, не позволялось читать ни кому, „ажъ съ позволенія найвысшого Іерарха въ Русской Земли, або кому отъ Вселенскаго Архіерея позволено будетъ". Требовалось имѣть список книгъ, запрещенныхъ Соборами, и прятать ихъ по возможности дальше".

Вся давна традиція дісталася в спадку і відновленому Законови. Майже всі дотеперішні його капітули кладуть натиск на добре збереженнє бібліотек. У тім напрямі ясно висказалися передусім оба кристинопільські собори[1]. Так само і протоігуменські обіжники, як давнійше, пр. за протоігумена о. Он. Братковського[2], так у новійших часах за протоігумена о. Пл. Філяса, справу монастирських бібліотек беруть дуже поважно і присвячують їй богато уваги. Сей останній протоігумен, зараз від початку свого урядованя, підняв високо бібліотечне діло і через весь час своєї протоігуменської діяльности не спускав його ніколи з ока[3].

Та вже найбільша опіка, якою обгороджена василіянська бібліотека, криється в тім, що законні конституції підтягають її в круг усіх инших законних уставів, нормуючи їх осібними приписами, які для кождого монаха, в уряді і поза ним мають значіннє і силу обовязуючого права. Відповідний текст давних конституцій[4] і пізнійшого (з р. 1858)

[1] Гл. Capit. Krystynopol. ex 1905. 9. n. 30; Capit. Krystynopol ex 1909. 5. n. VII.

[2] Пор. його »List Cyrkularny«, що починається словами: »Jako przeszłych Lat« з дня 21. IX. 1775, друкований у Почаєві тогож року.

[3] В тім напрямі позістало по нім дуже много заряджень і документів, котрі на завсіди будуть правдивою славою його довгого і вельми активного урядованя. Все те зберігається в книгах розпорядків і за довго булоб їх тут вичисляти.

[4] Constit. OSBM. Poczajowiae 1772. 192.

Synopsis Statutorum[1], увійшов з деякими додатками, до нових[2], що їх придержується весь Чин области св. Спасителя.

Повернім однак до властивого нашого заложення про львівську бібліотеку. Важним моментом в її історії й розвою становить окремий і богатий відділ рукописів усякого рода й характеру. На него залюбки звертали свої очи всі, що досі займалися львівською бібліотекою. Назвемо принаймні тих, що залишили про ті рукописи свої коротші або довші описи і замітки, розносячи тим способом славу й красу рукописних придбань львівських черців. Так отже пересуваються перед нами: Я. Головацький, який подав записку п. н. „Коротка вѣдомость о рукописах Славянских и Руских находящих ся в книжници Монастиря Св. Василія Вел. у Львовѣ“[3]. „Відомість“ ся неповна і з многими друкарськими ошибками, що опісля признав і сам її автор[4]. Дальше, польський історик А. Бєльовскі, котрий у своїй статті „Biblioteki lwowskie“, присвятив їй окреме місце п. н. „IV. Biblioteka xx. Bazylianów[5]“. Стаття більш інформаційна, як наукова. Опісля міністеріяльний відпоручник, Венедиктинець д-р Беда Дудік, із своєю, на списі о. Кл. Сарницького опертою, запискою: „27. Bibliothek der PP. Basilianer bei St. Onuphrius in Lemberg“[6]. Вкінци Е. Калужняцький, із своєю поважною працею: „Обзоръ славяно русскихъ памятниковъ языка и письма, находящихся въ библіотекахъ и архивахъ Львовскихъ“[7]. З менших нотаток, але зате важних з огляду на місце поміщення, згадати випадає вістки, подані Ф. Радзішевським[8], загальну енцикльопедію[9], звісний ґеоґрафічний словник[10] і один провідник по Львові[11].

Та хоч усі висше названі вчені критично ставляться до рукописної збірки львівського монастиря, ні один з них не обіймає її наскрізь, так сказати, цілим зором. Навіть найповажнійший з них, Ем. Калужняцький, вибирає і обговорює тільки те, що підходить під його тему. А вже

[1] »Synopsis« виготовив еп Й. Ґаґанець, посвячуючи один розділ (сар XVI) в цілости бібліотеці. Рукопис, списаний рукою Ол. Духновича, находиться в львівськім архіві під ч. 304.

[2] Гл. Const. Congr. Ruthenae OSBM. Žowkwa 1910. 107, 139, 162.

[3] Гл. Русалка Днѣстровая. У Будимѣ 1837. 122-129.

[4] Наук. Сборникъ I. 236.

[5] Гл. »Dziennik literacki« 1852 r. 106-107.

[6] Гл. його: Archive im Königreiche Galizien und Lodomerien. Wien 1867. 9, 150-151.

[7] Праця Калужняцького вийшла окремо в Київі 1877, а рівнорасно помістили її »Труды третьяго археологическаго съѣзда въ Россіи«. Кіевъ 1878 II. Приложенія ст. 214-321. Пор. однак її оцінку, поміщену В. Ягічем в »Archiv für slavische Philologie« III. 180.

[8] Wiadomość historyczno-statystyczna o znakomitszych bibliotekach i archiwach. Kraków 1875. 43, 45.

[9] Ориельбранда III. 465. [10] V. Warszawa 1884. 526.

[11] Львів (Вид. »Черв. Калина«) Жовква 1925. 26.

правдивий жаль відчуваємо до тих авторів по тій причині, що всі вони ні словечком не натякають на цінні і богаті коллекції, котрі ex professo є збірниками чисто василіянськими, як хроніки і дневники ріжних монастирів, грамоти, помяники, інвентарі, збірники ріжнородних актів, тощо. Той сам жаль маємо задля поминення всеї збірки латинських і польських (взагалі иншеязичних) рукописів, котрі прецінь теж мають свою вартість і підносять значіннє львівської бібліотеки[1]. Тож для належного зясовання сеї справи, справи всего рукописного відділу, подаємо тут короткий огляд усіх рукописів, яких окремий опис буде постепенно виготовлюваний і подаваний печатно до прилюдного вжитку.

Першу ґрупу становлять рукописи славянсько-українські, загального характеру, на котрі властиво всі звертали свою увагу. Між ними є такі, що безсумнівно належать до монастиря львівського, бо тут їх списано, або туди даровано, або вкінци сюди їх закуплено. Є однак і такі, що належать до монастирів, котрі улягли конфіскаті, або часовому закриттю, або вкінци стягнено їх сюди наслідком рішення кристинопільського собору з р. 1909. Сей то собор поручив зарядови Чина зладити в львівськім монастири спільний для всього Чина архів, у котрім булиби переховані всі ціннійші старинности, однак з обезпеченнєм права власности до тихже на річ монастирів, з котрих вони будуть забрані[2]. Задля поважної скількости новоприбувших рукописів, показалася потреба завести нову сиґнатуру, якої придержується д-р Яр. Гординський у своїм описі.

До сеї самої ґрупи зачислюємо також всі рукописи, писані на чужих мовах, передусім польською і латинською, а які визначуються рівнож загальним змістом. Всі вони є власністю львівського монастиря і зазначені черговою нумерацією, зараз по рукописах славянських.

Вглядаючи в рукописи сеї першої ґрупи під оглядом змісту, можна поробити ось які відділи: списки св. Письма, книги літурґічні і богослужебні (вчисляючи сюди і помяники та метрики), твори св. отців»

[1] Один з них, іменно Б. Дудік (О. с. 150), навіть заявляє отверто, що латинських рукописів бібліотека не має жадних. А прецінь уже в р. 1822 безіменний подорожний помістив в »St. Petersburgische Zeitschrift« вістку, що підчас свойого побуту у Львові найшов він латинський рукопис Зиморовича, котрий є власністю св. Онуфрійського монастиря (гл. »Rozmaitości«. Rok 1822. Lwów. 184). Та крім рукопису Зиморовича (тзв. Копія василіянська, котра ще досі тут зберігається, хоч д-р К. Гек, J. B. Zimorowicza pisma... Львів 1899. XXXVI, се заперечив), є ще много инших латинських рукописів.

[2] Пор. печатаний обіжний лист протоігумена о. Пл. Філяса, з д. 20. XII. 1909. ст. 5. — Ще в р. 1902 видвигнув сей плян в ширшім розумінню д-р Ол. Колесса і ним мав занятися Галицький Консерваторський Уряд (Гл. Sprawozdania koła c. k. Konserwatorów i Korespondentów Galicyi Wschodniej. Teka tom III. Listopad - Grudzień 1902. Nr. 2-3 ст. 4).

збірники зі статтями богословськими, канонічного права, гаґіоґрафічними, полемічними, фільософічними викладами та апокрифи. Щож торкається старинности рукописів, то маємо між ними примірники справді давні, із XII-XIII ст. Та їх мало. На загал усі вони не сягають далі як до XVI століття включно й по тій причині їх gros не представляє собою незвичайної вартости в змислі стисло антикваричнім. Але з другого боку, щоби послужитися тут словами Калужняцького[1], і вони „содержатъ очень богатыя пособія къ познанію нѣкоторыхъ, не вполнѣ ясныхъ еще сторонъ славяно-русской палеографіи въ ея новѣйшемъ, именно въ ея среднемъ періодѣ“ (себто XV-XVIII вв.). Є тут списки, занесені сюди з далекого московського північного сходу, є річи, котрі вказують на звязки з Київом і загалом із Україною, та з Молдавщиною і тому можуть у многих випадках кинути в той бік світло і повести нас своїм слідом аж до початку первовзаємин і впливів. Вкінци й ся обставина не малозначна, що многі з тих рукописів являються сьогодні одинокими апоґрафами давних памяток і правдивими рукописними круками в очах палєографів.

Друга ґрупа обнимає все, що василіянське як що до свойого повстання, так що до змісту. Се власне ґрупа, на яку досі не звернено ще належної уваги. Належать отже сюди рукописи книжного формату, які списувано по монастирях для сеї чи иншої ціли. Перше місце займають хроніки Закону, монастирів і инших законних установ. Вже другий собор Чина, в р. 1621, порішив списувати історію Чину і вести дневник чинностей[2], а крім сего кождий монастир ще досі обовязаний писати домашну історію і тому не дивно, що таких хронік находимо дуже много у львівській бібліотеці. Зібрані вони тут не лиш із галицьких монастирів, але і волинських та литовських.

Ті хроніки, се головний відділ другої ґрупи, хоч не одинокий. Бо крім них зачислюємо сюди всі катальоґи померших членів Закону, котрі грають так важну ролю в історії монахів; далі всі звіти місійних праць, викази осіб і заниманих ними місць тя урядів; опісля йдуть ріжного рода інвентарі, збірники розпорядків властий державних і духовних, книги нарад, приходів і розходів, викази шкільних нот і шкільного навчання; вкінци всякі умови і зобовязання, які пливуть із фундації чи записів.

Обі названі ґрупи становлять властиву бібліотеку рукописів при львівськім монастири.

---

[1] L. c. 214.

[2] Гл. Археогр. Сборникъ XII. 25.

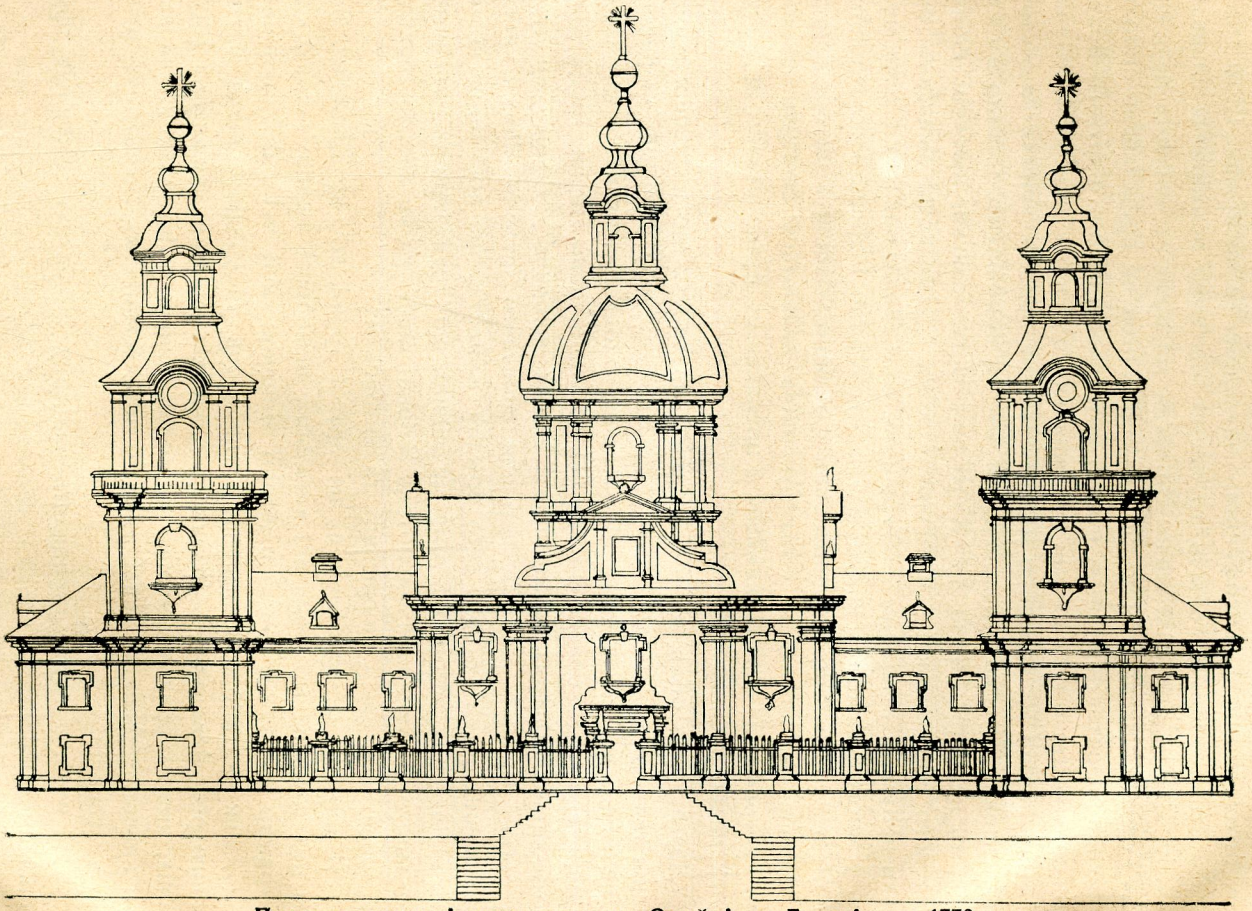

Проєкт церкви і монастиря св. Онуфрія у Львові з р. 1770

1. Перспектива

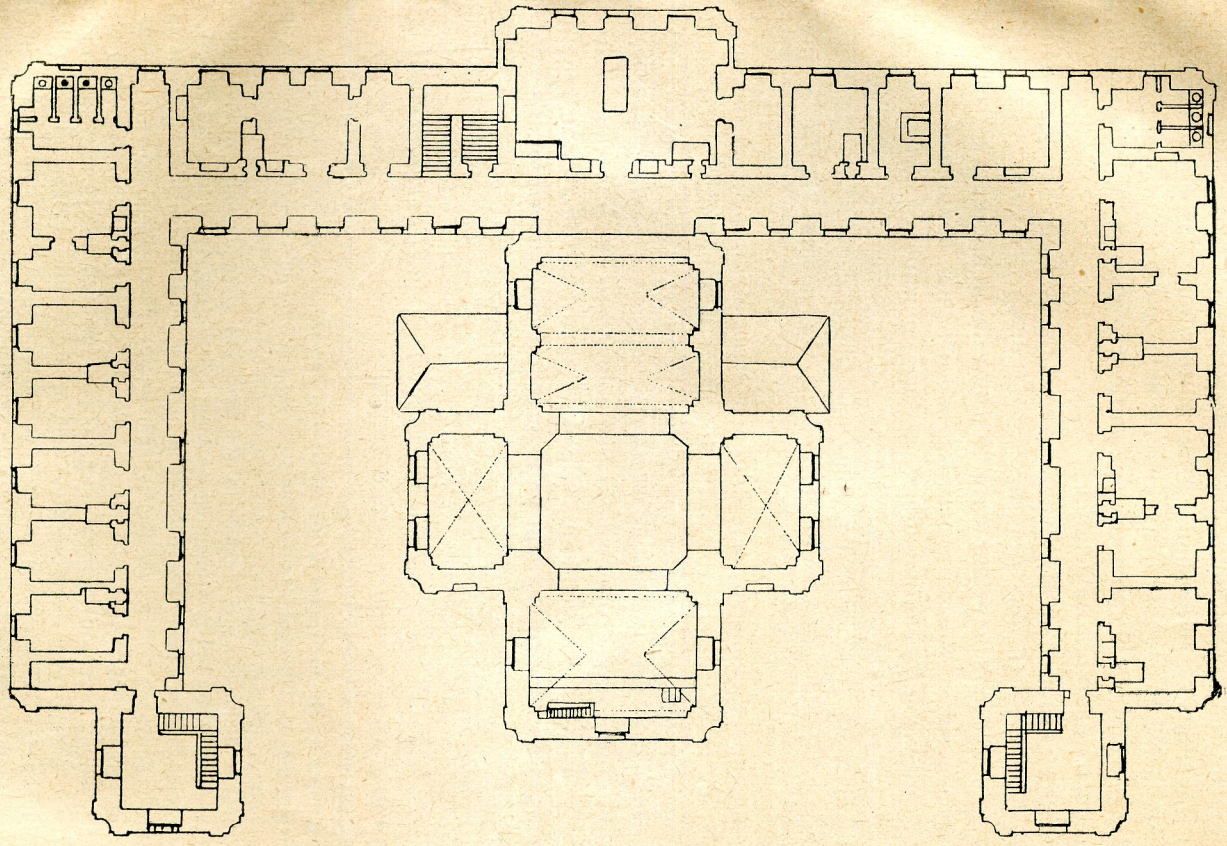

2. Поземий плян

В третій ґрупі поміщуємо всі рукописні історичні матеріяли і акти. Досі зібрано й упорядковано LXXX великих тек, розкладаючи їх по назвам поодиноких монастирів. Між ними зберігаються рівнож документи монахів, передусім тих, що належали до области св. Спасителя.

Незалежно від рукописних тек актів стоять грамоти князів, королів, римських папів та епископів.

Вкінци четверту ґрупу виповнює кореспонденція і залишені письма та збірки по ріжних монахах та світських одиницях.

Переповідаючи коротко історію і розвій монастирської бібліотеки підчеркували ми ті моменти, котрі вказують на природний і систематичний її розвиток та прибільшенне, не згадуючи нічого про деякі спроби нещасного обмежування її та спорадичного нищення того, що цінне і вартісне. А на жаль, такі спроби мали нераз місце.

Здається, що найбільше потерпіла львівська бібліотека при закладинах львівської університетської бібліотеки. Не значить се, що з неї забрано які книжки для університету, бо на те нема доказів, однак розуміємо се так, що закриті Йосифом II монастирі мали свої бібліотеки відіслати до львівської, а тимчасом указ цісарський зарядив заповнити ними бібліотеку віденську і львівського університету. Тим способом бібліотеки монастирів василіянських у Чорткові, Луці, Петричи, Путній, Скиті, Смільниці, Спасі, Щеплотах, Топільниці, Теребовлі, Завалові і Збаражи збогатили університетський книгозбір[1].

[1] Пор. *Dr. L. Finkel* і *Dr. St. Starzyński.* Historya Uniwersytetu Lwowskiego. Lwów 1894. 121.

(Докінченнє буде) *о. Й. Скрутень ЧСВВ.*

Замітка: Висше поданий (ст. 174 і 175), на жаль невикористаний, проект церкви і монастиря св. Онуфрійського, переховується в законнім архіві. Яку вагу привязувано до него, про се свідчить отся записка, списана на самім взорі:

Praesens delineatio pro Monasterio Scti Onophrii Leopoliens(is) instaurando aedificandoque praesentata fuit in Consultatione Generali Poczajoviae d(ie) 6-ta Julii S. V. 1770 Anno celebratâ, in qua etiam visa, revisa et in omnibus, et secundum omnia trutinata fuit; et quia perbelle conveniens loco, tum commoditati, atq(ue) utilitati Religiosae accomoda, cum quoq(ue) decori loci inservitura, judicata est, ideo in eadem approbata quoq(ue) et confirmata est, atq(ue) praesentibus approbat(ur) et confirmat(ur). Injungendo, et in virtute Sae Obedientiae praecipiendo, inhibendoq(ue) tum praesenti Ejus Monasterii S(an)cti Onophrii Leopoliens(is) Superiori, tum secuturis in post ejusdem Loci Superioribus ne aliter hancce Fabricam promovere suscitareq(ue) audeant quam ad hujusce delineationis praescriptum. Dabant(ur) Poczajoviae Die Mense et Anno quibus supra.

Hypatius Biliński Ordˢ· S. BM. Congr. Ruth. Pratoarta mp.

Onophrius Bratkowski Ords Scti Basilii M. Congrs Ruth. Secretarius mp.

З поля української духовної вірші

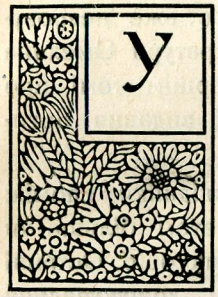

УКРАЇНСЬКА духовна вірша се витвір середньої доби української літератури. Розвинувшися на західно-европейських зразках, вона дуже широко розрослася на українськім грунті протягом XVII й XVIII вв. і здобула незвичайну популярність у широких масах нашого народу. Поширеність і популярність української духовної вірші на українських землях приготовила їй шлях далеко поза межі України, в Білорусь і Московщину на півночі й румунські та південно-славянські землі на полудне. Увійшовши в склад репертуару лірників і навіть кобзарів, у вертеп і лишившися в своїх останках в устній передачі народніх мас на всій Україні, українська духовна вірша живе й досі серед Українців-грекокатоликів, співана перед богослуженням, поміж закінченими складовими частинами богослуження, по богослуженні, в часі процесій тощо.

Здавалосяб, що з такою поширеностю й популярностю старої української духовної вірші повиненби йти в парі й стан наукових дослідів її. На жаль так не є. Ширшу увагу звернено на неї щойно в останніх десятиліттях. У часах, коли вона ще находилася в повнім богатстві, в першій половині XIX в., не було охочих зацікавитися нею й бодай позбирати для пізніших дослідів численні співаники, звичайно кантичкового характеру. Відвернувся від неї й романтик Іван Вагилевич, що в своїх „Замітках о руской літературі“ з легковаженням писав про неї. Згадавши, що Добриловський писав дрібні твори віршами, Вагилевич додав до сього примітку: „Дві єго пісні (подав) в своєм сборнику Вячеслав із Олеска на стор. 90 і 91: Дай нам, Боже, добрий час і Станьмо, братя, в коло. Стоїт он на переді ритмомазов почаєвских, котрих творенія співают сліпі лірники по праздниках і ярмарках — наміст прекрасних мирских легенд. От них также взяли початок переводи польских кантат на праздники, особенно на Рождество Господне, еще плохші, як оригинали[1]“.

[1] *И. Онишкевича* Руска Библіотека. Т. III. Львів, 1884. Стор. 153. Свою статтю про українську літературу надрукував Іван Вагилевич 1848 р. в „Дневнику рускім“.

Що між авторами української духовної вірші були також черці почаївського монастиря, про се нема сумніву. Але, здається, не се мав на думці Вагилевич, згадуючи „про почаївських ритмомазів". Він знав про те, що в Почаїві вийшла грубим томом антологія старої української духовної вірші п. н. „Богогласникъ" (1790, 1805, 1825), хоч сьогодня цілком невідоме відношення черця Добриловського до сього цінного вибору української духовної лірики. Бодай наука досі не виказала, що в Богогласнику є хоч одна пісня Добриловського.

Що можна вибачити романтикові Вагилевичеві, се вже незрозуміле в автора першої широкої історії української літератури Омеляна Огоновського, що ні словом не проговорився в її першім томі про Богогласник, хоча за його часу вийшли два львівські видання Богогласника (1850 й 1886 рр.).

Що злегковажили або промовчали літературні дослідники споміж духовенства, Вагилевич і Огоновський, те стало предметом більше чи менше пильної уваги низки дослідників споміж світських осіб. Останні досліджували питання часу й авторства духовної вірші, дошукувалися її поетичних боків, виказували її переживання в устній словесности й т. д., одначе найчастіше подавали до відома зміст тих співаників, котрі переховували духовну віршу, описуючи їх і публікуючи бодай цікавіший матеріял із них.

Усе таки повна історія української духовної вірші та її антології Богогласника при сьогоднішнім стані її дослідів іще не можлива. Кождий новий співаник, що стане відомим при помочи опису, виказує звичайно нові, до нього невідомі тексти нашої старої духовної вірші, а се значить, що треба привести до відома дальші співаники, що їх не знищив іще зуб часу.

Остання справа пильна з двох причин. Поперше згадані старі співаники, звичайно погано збережені наслідком довгого вживання, вигибають до решти в наших днях, тим більше, що подруге духовна вірша там, де вона досі жила ще найсильніше, в греко-католицьких Українців, перероджується в новім напрямку: прибирається в одяг сучасної української літературної мови й нема сили завернути чи припинити сей процес, що швидче чи пізніше мусить віднести повну побіду.

З огляду на се все обовязком наших днів є врятувати для наукового досліду всі співаники, що обертаються досі по приватних руках, звичайно в глухих селах, по священичих і ще більше по дяківських родинах, віддаючи їх до українських бібліотек. У пятьдесятьох із таких співаників може не найтися нічого цікавого, а щойно пятьдесятьпер-

ший може винагородити труд відшуканням якоїсь цінної памятки нашої старої літератури.

Щойно приведення до відома та вміле описання й використання співаників, що досі марнуються по приватних руках і запечатані сімома печатками для дослідників по недоступних бібліотеках, відкриє богатство нашої старої духовної вірші й уможливить її всебічний науковий дослід, що за ним піде й її історія. В кождім разі сьогодня така історія передвчасна[1], бо не розроблена маса питань, що торкаються нашої старої духовної лірики. Візьмім хочби питання, що його підніс у формі важкого закиду ще Вагилевич, про українські переклади польської духовної вірші. З огляду на те, що в нашій старій книжній мові приходить маса полонізмів, самі полонізми в тексті вірші ще не говорять про те, що вона перекладена з польської мови, але треба науково вказати на аналогичний польський текст.

У вивчення нашої старої духовної лірики хочу ввести два нові співаники: перший із них Теодора Левицького переховується в архиві ужгородської Просвіти під ч. 1073, другий походить із Ясениці Сільної та зберігається під ч. 242 рукописної збірки Франка в Бібліотеці Наукового Товариства ім. Шевченка; перший списаний найдалі 1779 р., другий десь на початку XIX в.; обидва мають переплутані в часі зшивання листки й виказують великі прогалини; обидва незначно різняться й обємом: перший має 56 листків, а другий 62. Перший співаник називаю іменем Теодора Левицького тому, що на відворотнім боці 51 листка під піснею св. Димитрієві з початком „Мученіце досточудне, Димитрие велми славне“ він зазначив у латинській мові власноручно з датою 22 січня 1779 р., що він списав сю віршу: Theodorus Lewiczky scripsit domi... Ствердження, що він був власником співаника й по всякій правдоподібности переписувачем, находиться і на відворотнім боці останнього листка: Ѳеодоръ Левицкій. Року Божого аѱп, Anno 1780.

Нерідка неграмотність текстів пісень співаника Теодора Левицького та їх переплутаність указує, що він швидче був дяком ніж священиком. А в тім у співанику нема даних відповісти щось певне на питання, хто такий був Теодор Левицький. Передавання прізвища Левицький в латинській азбуці через „Leviczky“ вказує на Закарпаття.

---

[1] Я не бачив праці Щеглової про Богогласник (вона вийшла відбиткою з київських „Университетскихъ Извѣстій“ у Київі 1918 р. п. н. „Богогласникъ. Историко-литературное изслѣдованіе“), бо мої довгі заходи роздобути її були безуспішні. Алеж уже рецензія академика А. Лободи на сю працю в першім томі „Записок Історично-Філологічного Відділу Української Академії Наук“ (Київ, 1919, стор. 124-9) не лишає в мене сумніву щодо праці Щеглової.

Описуючи обидва співаники, при піснях, що їх паралелі подані в моїх статтях: З культурного життя України XVII-XVIII вв. (Львів, 1912, відбитка з Записок, тт. CVIII і CIX), Матеріяли до історії української пісні й вірші (Українсько-руський Архив, тт. IX-XI) і Два співаники половини й третьої четвертини XVIII в. (Записки, т. CXXXIII), зазначую відсилки до згаданих статтей.

Ось що містить співаник Теодора Левицького:

1 а. Кінець пісні про смерть і позагробове життя. Уривок починається: Свѣту служілі, | Тѣлу годілі.

Пѣс(н)' на Покровъ. Поч. Благовѣстіте днес радост всему міру. Пор. Два співаники, стор. 123, 46 а, й Матеріяли, стор. 387-8.

2 а. Пѣс(н)' велекопостная. Поч. Скажіж' мѣнѣ, соловѣю, прав'ду. Пор. Матеріяли, стор. 111, 26 б, і стор. 564-5.

3 а. Пѣс(н)ъ на Воведеніе. Поч. Играіте, спѣвайте, | На тр(и)у(м)фъ в'даряіте. Акростих: Илияш.

3 б. Пѣс(н)' велікопостная. Поч. Жалостъ на свѣтѣ пануетъ. Пор. *М. Грушевський.* Співаник з початку XVIII в. (Записки Наук. Тов. ім. Шевченка, т. XVII, стор. 59; *В. Гнатюк.* Угроруські духовні вірші. Львів, 1902, стор. 173-4.

4 а. Пѣс(н)' велікопосная. Поч. Царю Христе, Пане мылый. Пор. Богогласникъ 1790, ч. 39, 1825, ч. 39, 1850, ч. 44, 1886, стор. 87-9; *М. Грушевський.* Співаник (Записки, XVII, стор. 52-3); *В. Гнатюк.* Угрор. д. в. стор. 165; *Чубинський,* Труды, III, стор. 21: *П. Безсоновъ.* Калики перехожіе. II. Москва, 1863. стор. 173-8; *П. Демуцький.* Лира и ийи мотивы. Київ, 1903. стор. 3-4; *В. Варенцовъ.* Сборникъ русскихъ духовныхъ стиховъ. Спб. 1860. стор. 233-4; Матеріяли, стор. 470-1.

5 б. Пѣс(н)' святым' апостолом' Петру и Павлу. Поч. Перваго тя Христос избравъ, | Θораго (sic) тя Павла пославъ.

6 а. Пѣс(н)' святому Ніколаю чудотворцу. Поч. Цару избраный, | От Христа даный.

7 а. Пѣснъ мѣсіярска. Поч. Троіца Богоотецъ, Богъ Сынъ, Богъ Духъ святый. Пор. Два співаники, стор. 143, 129 б.

11 а. Пѣс(н)' на Рождество Христово. Поч. Іграй, Давиде, | Нехай со(з)иіде. Акростих: Іліяш.

11 б. Пѣс(н)' покаяная. Поч. Плачи, душе, и рыдай горе. Акростих попсований: Пґии. Пор. Матеріяли, стор. 106, 1 а.

12 а. Пѣс(н)' на Усѣкновеніе честныя главы святаго Іоана Крестителя. Поч. Иоанъ предитеча пророкомъ славный. Акростих: Илияш. Пор. Матеріяли, стор. 319.

12 б. Пѣс(н)' апостоломъ Петру и Павлу. Поч. Органы, грайте, | Петра выхваляйте. Пор. Матеріяли, стор. 100, 50 б.

13 а. Пѣс(н)' на Благовѣщеніе. Поч. Да придетъ к҃ всему міру радостъ. Акростих попсований: Демѿян. Пор. Два співаники, стор. 144, 143 б. Далі бракує листків.

14 а. Пісня про марність без початку (Лакнущій свѣте). Починається: мѣсто жиз'ні | отхлан' дідиз'ні. Акростих: (Л)укаш Длонски. Пор. Матеріяли, стор. 106, 90 а.

15 б. Пѣс(н)' покаяная. Поч. Надѣя моя (на) н(а)йвышаго Пана. Пор. Два співаники, стор. 145, 165 а.

16 а. Пѣс(н)' на Успеніе пресвятыя Богородици. Поч. Чудо преслав'но | По в'сем' свѣтѣ явно. Пор. Два співаники, стор. 121, 5 а; Матеріяли, стор. 472-3.

16 б. Пѣс(н)' пречистой Богородиці. Поч. О пресвятая Дѣво, помощ'ніце моя. Пор. Матеріяли, стор. 91, 10 б, і 443.

17 б. Пѣс(н)' покаяная. Поч. Там' за горою за небесною. Закінченням сієї вірші починається співаник, доказ, що він переплутаний при зшиванні.

18 а. Кінець якоїсь пісні на Різдво Христа.

Пѣс(н)' новонарожденому Христу. Поч. Прі горноі долѣнѣ. Пор. Kantyczki. Podług wydania 1785, т. III.

19 а. Пѣс(н)' возкресная. Поч. Радуйтеся, небеса, | Витайте вси Ісуса.

20 а. Пѣс(н)ъ на Воведеніе. Поч. Вострубите, возклѣкнѣте, | Матеръ цареву созовѣте. Пор. Матеріяли, стор. 91, 14 а, і 400.

20 б. Пѣс(н)' на Рождество Іисус Христово (мильно, Іванові Хрестителеві). Поч. Веселіся, красная пустини. Пор. *М. Грушевський.* Співаник. (Записки, XV, стор. 18-9); *В. Гнатюк.* Угрор. дух. в. стор. 246-8.

22 б. Пѣс(н)' святому Ніколаю. Поч. Святителю Николае, о с(в)ятѣший отче.

24 а. Пѣс(нь) Рождес(тв)у Христову. Поч. Дивная новина, нынѣ Пан(н)а Сына. Пор. Два співаники, стор. 138, 31 а.

25 а. Пѣс(нь) на мнісопусну неделю. Поч. Охъ, якъ страшный судъ твой, Пане.

25 б. Поч. Фалшивая юностъ, зрадливая фортуна. Пор. Два співаники, стор. 140, 72 а.

26 б. Пѣс(нь) жалю полна. Поч. Аггніце страчена, | Жаломъ исполнена. Пор. *В. Гнатюк.* Угрор. дух. в. стор. 172-3; Пѣсенникъ или собраніе пѣсней, поемыхъ во дни праздниковъ и нарочитыхъ святыхъ, равно пѣсней покаянныхъ и надгробныхъ. Ужгород, 1902. Стор. 253-4.

27 б. Поч. Пречистая Дѣво Мати словеснаго раю (Пісня Богородиці в Тиврові). Пор. Матеріяли, стор. 492-3.

28 б. Поч. Летѣв' чорні жукъ к҃. Пор. З культурного життя, стор. 28, 87 а, і 67.

29 а. Пѣс(нь) пресвятой Богородици. Поч. Радуйся, Маріе, наша заступ(ни)це. Пор. *В. Гнатюк.* Угрор. дух. в. стор. 208-10; *В. Гнатюк.* Лірники, стор. 30; *Чубинський.* Труды, III, стор. 333.

30 а. Пѣс(н)' на Рож'дество Христово. Поч. Іде звѣзда ко Господу, | Ведет царей ко воз'ходу. Попсований акростих Ілияша

30 б. Пѣс(н)' на Богоявленіе. Поч. Іор'дан рѣко, уготовися. Пор. Два співаники, стор. 135-6, 6 а.

31 б. Пѣс(н)' о марности свѣта. Поч. Приде час, (г)ди Господь на облацех славно. Пор. Матеріяли, стор. 111, 36 а.

32 б. Пѣс(нь) о марности свѣта. Поч. Из глубині сердца зовет голубица.

33 а. Пѣс(нь) на погребѣ. Поч. О в'сесует'наго свѣта. Пор. Матеріяли, стор. 112, 2 а.

34 б. Поч. Явилася еси, великомученіце горѣліце.

35 а. Поч. Горѣ к҃, душе моя, ко Твор'цу своему. Пор. Матеріяли, стор. 102, 88 б.

35 б. Пѣс(нь) Рождеству Христову. Поч. Витай, Дитя малое, | Аггня незлобивое. Пор. *М. Грушевський.* Кілька духовних віршів з Галичини. (Записки Наук. Тов. ім. Шевченка, XIV, Misc. стор. 5); *В. Гнатюк.* Угрор. дух. в. стор. 142.

36 б. Пѣс(нь) Міхаилу. Поч. Михаиле, кто яко Богъ, вел'ми возопіл'ес. Пор. Два співаники, стор. 135, 2 а.

37 б. Пѣс(нь) на (У)с(ѣ)кновеніе. Поч. Памятъ твоя праведна ест со похвалами. Пор. Два співаники, стор. 135, 4 б, й Матеріяли, стор. 446-7.

39 б. Пѣс(н) во недѣлю квѣтную. Поч. Радуйся зѣло, дще сіоня. Пор. Матеріяли, стор. 107, 5 б, й стор. 453-4.

41 а. Пѣс(н)' святому Василию. Поч. Излияйся благодатъ во уснахъ твоихъ, отче прех'валне. Пор. З культурного життя, стор. 24, 32 а, й Матеріяли, стор. 415-6.

42 а. Пѣс(н)' покаяна. Поч. Кон'чіна приходітъ, на свѣтѣ не быти.

43 а. Пѣс(н)' на Рождество Христово. Поч. Богъ натуру к҃ хощетъ изявіти. Пор. Матеріяли, стр. 116, 11 б.

44 а. Пѣс(нь) Іоану Богослову. Пор. Иоана Богослова и риторам сладко(го)мова. Пор. Два співаники, стор. 136, 9 а.

45 а. Пѣс(н)' Онуфрию. Поч. Се бѣгаяй удаліхся. Пор. Два співаники, стор. 122, 29 а, й Матеріяли, стор. 455-6.

46 б. Пѣс(н)' покаяна. Поч. Єг(г)да душа от тѣла к разлучаєтъ ся. Пор. Два співаники, стор. 136, 13 а.

47 б. Пѣс(н)' пресвятой Богородици. Поч. Вселеныи свѣте (sic) людие страныи (sic). Пор. Матеріяли, стор. 107, 15 б.

48 б. Пѣснъ пресвятой Богородици. Поч. Испол'ніся небо, земля чудес' твоих, Царице. Акростих: Іоан Вол(ский). Пор. Два співаники, стор. 123, 43 а, й Матеріяли, стор. 211-2.

50 а. Пѣснъ на Рождество Христово. Поч. Нова радостъ стала, яко не бывала. Пор. Два співаники стор. 144, 142 б, й Матеріяли, стор. 437-8.

51 а. Пѣснъ святому великомученіку Димитрию. Поч. Мученіче досточудне, Димитрие велми славне.

52 а. Пѣснъ на Воздвиженіе честнаго креста. Поч. З емпѣрей горныхъ Богъ ся являеть. Пор. З культурного життя, стор. 25, 52 а, й Матеріяли, стор. 484-7.

53 а. Пѣснъ на Вознесеніе Господа Бога. Поч. Зыйде Богъ ко высокой горѣ. Пор. Матеріяли, стор. 94, 39 а, й 395-6.

54 б — 56 а. Пѣснъ на Узпение пресвятои Богородици. Поч. Архаг - гели з неба пришли ко Богородици. Пор. Матеріяли, стор. 101, 54 а.

Склад співаника з Ясениці Сільної такий:

1 а. Без початку польська коляда „A cóż z tą Dzieciną będziem czynili". Пор. Kantyczki, II.

2 б. Pieśn o Narodzeniu Bożym. Поч. Witay, Jezu kochany. Пор. Pastorałki i kolędy, стор. 601.

Далі бракує карток.

3 а. Остання строфа коляди „Anioł pasterzom mówił". Пор. Kantyczki, II.

Pieśń o Narodzeniu Bożym. Поч. Przybieżeli do Betlejem Pasterze". Пор. Kantyczki, II.

4. б. Pieśń o Bożym Narodzeniu. Поч. A cóż z tą Dzieciną będziem czynili. Пор. 1 а. Очевидно співаник починається продовженням сієї коляди, бо при оправі листки співаника переплутано.

5 а. Кінець коляди „Witaj, Jezu kochany". Пор. 3 а.

5 б. Пѣснь на Рождество Христово. Поч. Возвеселѣмся вси купно нынѣ. Пор. З культурного життя України, стор. 23, 15 б, і Матеріяли, стор. 554-6.

6 б. Пѣснь на Рождество Христово. Поч. Странно к. всего свѣта слышите. Пор. Матеріяли, стор. 92, 27 б, і 460.

7 б. Пѣснь на Рождество Христово. Поч. Согласно спѣваймо, Іисуса вытаймо. Пор. Бог. 1886, стор. 50; Собраніе колядъ, Ужгород, стор. 47-8.

8 б. Пѣснь на Рождество Христово. Поч. Слава буди во вышныхъ Богу. Пор. Матеріяли, стор. 93, 29 а, і 457.

9 б. Пѣснь на Рождество Христово. Поч. Щасливіе часы вѣковъ южъ настали.

11 б. Пѣснь на Рождество Христово, Пор. Богъ натуру к҃. хощетъ избавити. Пор. Матеріяли, стор. 116, 11 б.

13 а. Без початку великопістна пісня „Хрісте, Царю справедливый". Пор. З культурного життя України, стор. 22, 8 б, і Матеріяли, стор. 469-70.

15 а. Пѣснь на недѣлю т҃. Великопостную. Поч. Уже декретъ подписуетъ. Пор. Матеріяли, стор. 99, 23 а, і 466-7.

По 16 л. бракує листків.

17 а. Без початку покутна псальма „Памятайте, христіяне". Пор. Матеріяли, стор. 136, 57 б.

18 а. Пѣснь о смерти. Поч. Кажутъ люде, же я умру. Пор. Матеріяли, стор. 136, 55 а, і 424.

Знову бракує карток.

19 а. Кінець псальми Длонського. Пор. опис співаника Левицького, 14 а.

19 б. Пѣснь о общемъ судѣ мертвыхъ Поч. Ахъ пора приходитъ, треба умирати! Пор. Матеріяли, стор. 153, 119 а.

21 а. Друга половина пісні на Зелені Свята „Источникъ духовный". Пор. Матеріяли, стор. 112, 3 б, і 209-10.

22 а. Пѣснь святому Іоанну Богослову. Поч. Іоана Богослова и рытора сладка мова. Пор. опис співаника Левицького, 44 а.

23 б. Пѣснь святому Николаю. Поч. Большаго нѣсть на земли трона. Акростих: Бардински. Пор. Матеріяли, стор. 122, 28 б, і 252-3.

25 б. Пѣснь к҃я святому Николаю. Поч. О кто, кто Николая любитъ. Пор. Матеріяли, стор. 96, 75 б.

26 а. Пѣснь т҃я святому Николаю. Поч. Играймо, спѣваймо, в' тумпаны в'даряймо. Акростих: Іоан Ав'тор. Пор. З культурнаго життя України, стор. 43-4.

27 а. Пѣснь Святому Духу. Поч. Источникъ Духовный, радость днесь исполны. Пор. 21 а. Знову доказ переплутання листків при оправі.

28 а. Пѣснь святому Василію. Поч. Излияся благодать во уснахъ твоихъ, отче; Пор. Матеріяли, стор. 99, 16 б, і мою „Підкарпаторуську обробітку леґенди про запис душі чортови ради дівчини" (Науковый зборник товариства Просвѣта в Ужгородѣ за рôк 1922. Річник І. Ужгород, 1922, стор. 133-4).

29 б. Пѣснь на Богоявленіе Господне. Поч. Іордань рѣко, уготовися. Пор. опис співаника Левицького, 30 б.

31 б. Пѣснь Благовѣщенію Пресвятой Богородицы. Поч. Да прійдетъ к всему миру радость, Пор. 13 а.

33 а. Пѣснь на Воскресеніе Христово. Поч. Изыйдѣте, аггели лики. Пор. Матеріяли, стор. 93, 37 б, і 414.

34 б. Пѣснь ця на Воскресеніе Христово. Поч. Іерусалиме, свѣтися нынѣ надъ звѣзды. Акростих: Іоан Ґеши(цкий). Пор. З культурного життя України, стор. 29, 102 а; Матеріяли, стор. 249-52; Холмскій народный календарь на 1885 г., стор. 178-9.

37 а. Пѣснь Божому Тѣлу. Поч. Твоя честь, хвала, предвѣчный Боже. Пор. З культурного життя України, стор. 25, 61 а, й Матеріяли, стор. 461-2.

38 б. Пѣснь на Успеніе Пресвятой Богородицы. Поч. Достойно естъ Дѣву величати.

39 б. Пѣснь Честному Кресту. Поч. Крестнымъ древомъ Распятаго от невѣрныхъ' Іев'рей. Акростих попсований: Клібанк (Клебановка). Пор. Матеріяли, стор. 124, 29 б, і 301-3.

41 а. Пѣснь Покрову Пресвятой Богородицы. Поч. Благовѣстите днесь радость всему миру. Пор. опис співаника Левицького, 1 а.

42 а. Пѣснь святому Михаилу. Пор. Воин'ства небеснаго силы Михаилъ, святый воевода. Пор. Бог. 1790, ч. 158, 1825, ч. 159, 1850, ч. 160, 1886, стор. 347; Матеріяли, стор. 270-1.

44 б. Пѣснь на Воведеніе Пресвятой Богородици. Поч. Воспѣвайте пѣснь новую. Пор. Пѣсенникъ, стор. 63-5.

45 а. Пѣснь к. на Воведеніе Пресвятой Богородицы. Поч. Архіерее Захаріе, прійми Дѣвицу. Акростих: Архангел пріять Пор. Матеріяли, стор. 105, 65 б, і 383-5.

47 а. Пѣснь великомученицы Параскевіи. Поч. Радостнымъ сердцемъ возвышаетъ гласъ. Пор. Матеріяли, стор. 92, 25 б, і 452-3.

48 а. Пѣснь святѣй великомученицы Варварѣ. Поч. О Варваро мученице. Пор. Матеріяли, стор. 95, 67 б, і 438-9.

49 б. Пѣснь Пресвятой Богородицы. Поч. Пречистая Дѣво Мати Рускаго краю. Пор. Матеріяли, стор. 90, 6 б, і 450-1.

51 б. Пѣснь Пресвятой Богородицы Почаевской. Поч. Вселенной свѣта людіе страны. Пор. опис співаника Левицького, 47 б.

53 а. Пѣснь Пресвятой Богородицы. Поч. Под Твою милость вси прибѣгаемъ Пор. *В. Гнатюк.* Лірники, стор. 31.

53 б. Пѣснь набожна. Поч. Небо, земля, свѣтъ и воды.

54 б. Пѣснь Пресвятой Богородицы Поч. Матко Божа, твое пан'ство над землею и небомъ.

55 а. Пѣснь о десяти Божіихъ приказань. Поч. Хочъ лы щастя мати.

56 а. Пѣснь о мѣзерномъ человѣку. Поч. Чловече мѣзерный. Пор. *Як. Головацький.* Народныя пѣсни Галицкой и Угорской Руси, II, стор. 569-71; *В. Гнатюк.* Хоценський співаник Левицьких (Записки Наук. Тов. ім. Шевченка, XCI, стор. 109).

57 а. Pieśń swiatowa. Поч. Pamiętaj, człowiecze, jak żyjesz na swiecie.

58 б. Пѣснь Пресвятѣй Богородицѣ Почаевской. Поч. Пасли пастиры овцы на горѣ. Пор. Матеріяли, стор. 125, 9 а, і 516-8.

Із співаника Теодора Левицького треба передовсім зазначити три нові вірші з акростихом: Илияш. До досі відомої його пісні на Усікновення голови св. Івана Хрестителя прибувають його нові пісні, одна на Воведення Богородиці та дві на Різдво Христа. В пісні на Воведення з початком „Играйте, спѣвайте" задержався акростих у цілости, так само в пісні на Рождество Христа з початком „Іграй, Давиде". В другій пісні на Різдво Христа акростих без труду відбудовується, вставивши на початку третьої строфи пропущене: и. Ось попсовані тексти нових пісень віршоплета Іліяша:

Пісня на Воведення[1].

Играїте, спѣваїте,
На тр(и)ꙋ(м)фъ ѿдарѧїте,
Вдараїте Дѣвѣ[2] Марїи,
Воходѧщой во свѧтаѧ,
Приносѧщої нам҆ благаѧ.
Молїтсѧ за нами ко Господꙋ.

Ликꙋютъ аггелї вси
На земли и на небеси.
Во(с)ходитъ трислѣчнаѧ Лелѣѧ, свѧтаѧ
Злѣтаютсѧ херꙋвими, [свѧтыхъ.
Окрꙋжают серафимї,
Дают҆ в рꙋцѣ Захарїю.

И дѣвы[3] со свѣщами
Царїе со тїм҆паны
Витают Царїцꙋ, прекраснꙋ Дѣвицꙋ, чистꙋю
Солнце Дѣвꙋ ꙋкрашает, [Паннꙋ.
Мѣсѧцъ в нози ꙋпадает
Панѣ чїстѣ Марїи.

Ꙗкъ пророци Владычици,
Пресвѧтой Дѣвици,
Аггелї слꙋжаще, Захарїю мовѧще архїерею.
Церквї врата оттверзѣте,
Владычицꙋ воз҆прїймѣте
Грѧдꙋщꙋ, крын҆ сꙋщꙋ, Дѣвꙋ Марїю.

Ширшꙋю (sic) во свѣтѣ всї(м),
Вышꙋю (sic) на небесї,
Ꙋтроба Марїи, слѣч҆ныѧ Лелѣи, чистыѧ Пан(н)ы.
На(д) сребро чистѣша,
На(д) диѧмент҆ свѣтлѣша
Воходїтъ во церковъ Царїца.

---

[1] Як в описі співаників, так і у виборі текстів розвязано скрізь титли. В текстах, приготованих для гражданки, вжито кирилиці з чисто технічних перешкод, бо аналогичне гражданське письмо зайняте в друкарні.

[2] В рукоп. Дѣвы.

[3] В рукоп. дѣвѣ.

Пісня на Різдво Христа.

Іграй, Давиде, нехай со(з)иїде Слово воплощено.
Царица раждаетъ, Дитѧ повиваетъ,
Царѧ над царми человѣкомъ даетъ
Во плоти[1] со скоты.

Ликъ архан҃гелский и херꙋвим҃ский Его прославлѧетъ.
Иосифъ старꙋшокъ Дитѧти спѣваетъ
И птица пернаты Емꙋ сѧ кланѧетъ
Блажено, смирено.

Іереѧрси и патриѧрси Царѧ днесъ витаютъ.
Царие приходѧтъ, дары Мꙋ приносѧтъ,
Поклонъ отдаютъ, нїско сѧ кланѧютъ,
Христа ꙋмыслне (sic) просѧтъ.

Ꙗвное чꙋдо: в[2] вертепѣ хꙋдо(м) Христосъ сѧ раждаетъ.
Иродъ незбожный за Христомъ вганѧетъ,
Дѣтей невиныхъ от перси стинаетъ,
Сам сѧ сокрышаетъ.

Ширшꙋю свѣта во послѣднѧ лѣта Марию витаймо.
Христа породила, в пелены повила.
Емꙋ на вѣки честъ бꙋдетъ и хвала
Во Тройци.

Пісня на Різдво Христа.

Іде звѣзда ко Господꙋ,
Ведет царей ко воз҃ходꙋ.
Аггели сѧ злѣтают,
Дїтѧ в ѧслехъ вїтают,
Рожденого Младенца,
Едїного первен҃ца,
Содѣтелѧ.

Лїкꙋйте днесь, вси патриѧрси,
Радꙋйтесѧ со с(в)ѧтыми отци.
Днесъ птица злѣтает,
Христа в ѧслех҃ витает;
Звѣрѧта вси прибѣгают,
На колѣна ꙋпадают,
Величают.

(И) царие с Персиды прїходѧт,
Христꙋ рожденомꙋ дары прїносѧт.
Давидъ в гꙋсла бар҃зо грает,
Же сѧ з того ꙋтѣшает,
Что сѧ такий (народилъ),
Бы насъ грѣхов҃ свободилъ
Всѣх҃ хрестиѧнъ.

Ꙗвилосѧ чꙋдо новое:
В ѧслех Дїтѧ лежїт҃ малое.
Іосїфъ сѧ радꙋет,
Пелены Мꙋ готꙋет.
Вол҃ з ослом҃ прїпадают,
Парою Го загрѣвают,
Спаса нашего.

---

[1] В рукоп. воплотити. — [2] В рукоп. же.

Шїрота вселеныѧ днесь сѧ ꙋтѣшает,
Царїца Сына на рꙋках трїмает.
Славим Бога безсмертного,
Же сѧ родїл длѧ насъ много.
Славїм Отца Его,
Дꙋха свѧта, славїме Го
Во вѣкї вѣков.

Нарешті треба відмітити відміни пісні на Усікновення „Иоанъ предтеча“ в порівнянні з текстом, надрукованим у Матеріялах (стор. 319): 4 р. цесарови. 9 р. На него порывал'ся. 10 р. Казал его взяти. 11 р. Во темніцу дати. 13 р. мовитъ. 14 р. что. 18 р. узяла. 20 р. И матцѣ. 21 р. здумѣлъ. 22 р. Что тое вчинілъ. 24 р. прокляты будутъ за мыслъ такую.

Співаник із Ясениці Сільної позволяє з великою правдоподібностю вказати на автора пісні на Великдень з поч. „Изыйдѣте, аггеловъ лики“, що попала в Богогласник. У тексті сього співаника лишився слід акростиха Івана Вольського: Вол. У Матеріялах (стор. 214-5) приведено текст инший богогласникової його пісні, а саме на Успення Богородиці з виразним акростихом: Іоанн Волскій, хоча в Богогласнику акростих не задержався. Вона зачинається „Изыдите, вси архаггеловъ хори“; приказовий спосіб того самого дієслова тут і там тільки потверджує здогад, що маємо тут діло з піснею Івана Вольського. Ось вона:

Изыйдѣте, аггели[1] лики,
Во стрѣтенїе Владыки,
Изыйдѣте, архаггелъ хоры,
Готꙋйтесѧ, небесныѧ дворы.
Се грѧдетъ Спаситель,
Грѧдетъ побѣдитель,
Ада разорытель,
Обронца.

Плѣнь сїонскїй от Вавилона
Ведетъ его до Сїона,
Ведетъ от бѣдъ зподъ земнаго краѧ
Во первꙋю сладост раѧ.
Адамъ со пророки,
Отецъ со отроки,
Оттоль слезы токи
Ꙋтолы.

---

[1] Відміни тексту співаника Бібліотеки Наукового Тов. ім. Шевченка ч. 365 отсі: 1 р. аггеловь. 4 р. Готуйте, небесніе. 15 р. слезніе, 17 р. подъем насъ з собою. 18 р. изо тмою. 19 р. з тиранами лютѣйшими зѣло. 20 р. Мучащимы. 23 р. Сотре грѣхи прелестны. 26 р. во ограду. 28 р. з ныхже. 29 р. увѣнчает. 31 р. Иже. 33 р. Вострубѣте, воскликнѣте. 35 р. Составѣте. 41. возиграйте. 42 р. И рукама восплещайте. 44 р. вышше.

46-48 рр. Спасает человѣки
Царствующій пред вѣки
Над всѣмы.

Ѧже подѧлъ над тобою,
Когда воевалъ самъ собою
Страшными (sic), лютѣйшими зѣло,
Мꙋчащаго дꙋшꙋ и тѣло
Орꙋжїемъ крестнымъ
З дїаволомъ лестнымъ,
Смерть грѣшныкомъ прелести
До смерти.

Изыйдѣте ко вертоградꙋ,
За потокъ Кедрскый во градꙋ,
Собырайте крвавїе рожи,
Ѧже сїѧетъ намъ Сынъ Божїй,
Ꙋвѣнчаемъ главы
Вѣнцемъ Его славы,
Ѧже насъ избави
От всѣхъ бѣдъ.

Вострꙋбѣте и воскликнѣте,
Всю тварь к себѣ созовѣте,
Оставѣте тимпанъ и ликы
И всѧкъ органъ и мꙋзыки,
Воспойте Цареви
И всѣхъ Господевы,
Побѣдителевы
Пѣснь новꙋ.

Ликꙋюще, воспѣваймо
И рꙋками восплещаймо:
Христосъ воскресъ, воистыннꙋ воскресъ,
Хвала Его превышше небесъ
От нынѣ на вѣки,
Царствꙋѧй во вѣки,
Спасаѧй человѣки
От всѣхъ бѣдъ.

Коли мова про пісні Вольського, уважаю незайвим подати тут найкращий із досі відомих текстів його пісні струмиловокамянецькій Богородиці із співаника Бібліотеки Наук. Тов. ім. Шевченка під ч. 365 тим більше, що дуже попсований текст сієї пісні приходить у співанику Теодора Левицького з приложенням до Закарпаття. Текст згаданого співаника Бібліотеки Наук. Тов. ім. Шевченка отсей:

Пѣснь набожная.

Ісполнисѧ небо и землѧ чꙋдесъ твоихъ, Царице,
Избраннаѧ ѧко лꙋна, одѣѧнна во солнце!
На главѣ Ей вѣнецъ,
На рꙋках Младенецъ,
Прежде вѣкъ рожденный,
З неѧ[1] воплощенный,
Марїи Дѣвици Сынъ Ей возлюбленный.

О Пречистаѧ Царице, на образ Твой взираемь,
Во Стромиловой Камѧнцѣ чꙋдотворной взиваем:
Призри на насъ, Мати,
Не дай погибати
Во сꙋетномь свѣтѣ

[1] Відміни дуже поплутаного й попсованого тексту співаника Теодора Левицького такі: 6 р. Из Нея. 13 р. во в'герском. 15 р. Архангеловъ, херувімов честнѣшая. 16 р. Серефімов воистену слав'нѣша. 18 р. корунѣ. 26 р. Бѣсовъ прогоняешъ. 28 р. Намъ всѣмъ

У лвовскомь повѣтѣ,
Абысмо Тѧ могли вси ѹсердно пѣти.
Архаггеломь, херѹвимом, камѧнскаѧ Царице,
И серафимомь, воистиннѹ преславнаѧ Дѣвице,
Тыс' в небѣ на тронѣ
В тройческой коронѣ,
Днес' во храмѣ твоем
Под ноги впадаемь,
Тебе чѹдотворной на помощъ взиваемь.
Не доѹмѣетсѧ всѧкь ѧзикь достойно воспѣвати,
Ѧко звѣзды чѹдесъ твоихь неѹдобь исчитати:
Темных просвѣщаешь,
Хромых исцѣлѧеш,
Бѣсы прогонѧеш,
Ѧкь громь ѹстрашаешь,
А намь ѹсѣмъ вѣрнымь во помощь предстаешь.
Восплещайте вси рѹкамы небесной днес' Царици,
Воскликнѣте гласомъ радости стромилокамѧнской Владычици:
О обрадованна
Марїе преславна,
Господь ис Тобою!
Дай намь помощь свою
Тебе вихвалѧти во мїрѣ в покою.
О Марїе Пречистаѧ, камѧнскаѧ державо,
Молѧщаѧсѧ Христѹ Богѹ за грѣшных райска главо,
Бѹди нам причына
До своего Сына,
Грѣшнїѧ застѹпай,
Славима пребѹвай,
В Стромиловой Камѧнцѣ всѧ люди покривай.
Ликѹй, граде, и веселисѧ, ґди Царица во тебѣ
Избавит тѧ от всѧкихь бѣдъ в каждой твоей потребѣ
От лютыхь агарѧн,
Геретиковь, бесѹрмѧн,
Повѣтрѧ и огнѧ
Ѧкь Матка Господнѧ,
Застѹпница наша во скорбехь неложна.

вѣр'ным своим во помощъ. 29 р. Воз'плещіте вси руками вѣр'ныи днес'. 30 р. пресвѣтлой Дѣвици. 36-42 рр. vacant. 47 р. От повѣтря, огня. На сій строфі вривається текст пісні в співанику.

Сїѧешь чꙋдеси в храмѣ ѧко солнце на небѣ,
Просвѣщаешь ꙋсѣхъ вѣрных, притѣкающих к Тебѣ.
Ꙋпроси намь Сына,
О Матко едина,
Бы намь милостивь былъ
И грѣхи отпꙋстил,
На правици своей на сꙋдѣ поставил.

Кто притѣкает ко їконѣ в Камѧнцѣ Стрꙋмиловой,
Наполнытсѧ благодати з милости Еи пресвѧтой.
Слези изливаеть
И твар измѣнѧеть
Царица прекрасна,
Невѣрным ꙋжасна,
На престолѣ своем ѧкъ солнце естъ ѧсна.

Ісполнѧешь благодати всегда во храмѣ Твоемь,
Вси вѣрнїи христїѧне ласки Твоей дознаемь.
Радꙋйсѧ, Царице,
Пресвѣтлаѧ Денныце,
Тебе Богь возлюбилъ
И с Тебе сѧ воплотил,
Ѧкь Матеръ Божїю Дꙋхъ свѧтый осѣнилъ.

И мы Тѧ днеѕ Чꙋдотворнꙋ вси смирен(но) благаемь,
Со слезами къ ногамъ Твоимь, Царице, припадаем:
Нынѣ насъ на земли
Радости исполни
И на страшномь сꙋдѣ
Милостива бꙋди,
Во вѣкъ вѣком аминь, всѣхъ нас не забꙋди.

Притягаючи матеріял і з инших співаників Бібліотеки Наук. Тов. ім. Шевченка, можу вказати на нового акростихового автора Трохима. В збірнику польських і українських пісень рукописної збірки Франка ч. 62 приходить отся „Пѣснь пресвятой Богородици По(д)дубецкой“:

Торжествꙋйте вси днесь ново во семъ мѣрѣ,
Видѧчи Царицꙋ к солнечной порфирѣ.

Рꙋцѣ к ней воздвижѣмъ[1]: Молебница наша,
Ꙋмоли за грѣхи Сина, Христа Спаса.

[1] В рукоп. воздеждѣмъ.

Озарѧй христиѧнъ грѣшнихъ во тмѣ сꙋщихъ,
Во бѣдахъ и скорбехъ к Тебѣ преидꙋщихъ.

Херовимъ чеснѣшаѧ[1], свѣтлѣшаѧ во свѣтѣ,
Во веси По(д)дꙋбцѧхъ, волинскомъ повѣтѣ.

Икона от вѣка з древесъ сотворенна
Нынѣ естъ от велможъ златомъ ꙋкрашенна.

Марїѧ от неѧ чꙋда изѧвлѧетъ,
Єгдаже Младенецъ от неѧ исцѣлѧетъ.

Сього невідомого досі Трохима треба відрізнити від відомого з Матеріялів (стор. 258-9) Трофима. Трохим се волинський Українець, як думати по його зацікавленні піддубецькою Богородицею, а Трофим се закарпатський Українець, як доказує його пісня в честь повчанської Богородиці.

Не знаю, чи дійсно якогось Іоанна Вюсяника виказує акростих пісні співаника Бібліотеки Наук. Тов. ім. Шевченка ч. 165, чи се попсований инший акростих. Ось ся „Пѣснь на погребѣ“:

Источникы слез, розливайтесѧ[2],
Камнѧны сердца, разламꙋйтесѧ,
Видѧчи нашꙋ сладост временнꙋ,
Красотꙋ и славꙋ в нѣчто оберненнꙋ.
Обаде твоѧ, чловече, слава.
Подоптала ей смертнаѧ бꙋлава.
Почернѣла ти красота слична,
Бо тѧ ожидает фортꙋна вѣчна.
Ахъ, нетирвꙋчїй животе бѣдный,
Скоро сѧ вкажеш, а нагло й измѣнный,
Обѣцюеш намъ своей сладости,
Но кто ти звѣрит, не взритъ старости.
На небо очи смертнѣ спꙋскае,
До приѧтелей близкихъ волае:
Помилꙋйте мѧ, братїѧ, дрꙋзи,
Бо мѧ изъѧдѧтъ земныѧ прꙋзи.
Воспомѧните вси любовъ мою,
Да не отрачꙋ (sic) надеждꙋ свою.
Похыбы моѧ не спамѧтайте,
Но простите ми, Бога кохайте!

Юж бо ми декрет опредѣленый:
Сꙋдїѧ строгїй, неꙋмиленый
Грѣшнꙋю дꙋшꙋ во ад всылает,
А покаѧннꙋ царствомъ вѣнчает.
Смрадный ротъ темный червъ тѣло тлоитъ,
А дꙋша страхом сꙋдꙋ предстоитъ:
Воздаждъ днес отвѣтъ о всемъ животѣ,
Щось ꙋробила на марномъ свѣтѣ.
Ꙗ васъ ꙋмилно всѣх ꙋпрошаю,
Сродниковъ, кревныхъ ревно вмолѧю:
Возпомѧнѣте каждый во себѣ,
Же скверно нѣчто не естъ во небѣ.
Ни власть ни слава, богатства, ктѣхи,
Розкошъ, молодосць, земныѧ смѣхи,
Да не оторгнꙋ всѣх васъ на сей часъ,
Абесте чꙋли мой остатнїй гласъ!
Іисꙋсъ Христа ранъ кирве излиѧнной,
Страсти и мꙋки за нас нещадной
Близких, далекых всѣх вас прощаю,
З вами бо ѧ днес сѧ разлꙋчаю.

[1] В рукоп. чеснѣшую.

[2] Відміни тексту співаника ч. 188 такі: 1 р. разливайтеся. 13 р. спущає. 15 р. братіе. 16 р. мня... смер'тныя.

Конецъ животꙋ моемꙋ...
Ѧ вас вѣнчꙋю...
... тѣло ꙋж гробꙋ предайте,
А за мене все Бога благайте.

Використовуючи тексти описаних співаників, наскільки вони хоча в частині поправні, й притягаючи деякі инші співаники Бібліотеки Наук. Тов. ім. Шевченка, описані в Матеріялах, подаю на кінець низку богогласникових пісень (NN-го 1-28) у старших, а наскільки вони друковані, поправніших текстах і низку позабогогласникових вірш (NN-го 29-43), недрукованих, а наскільки друкованих, у цікавих нових варіянтах. При кождім тексті зазначений співаник, що з його він узятий, а тут і там відмічені варіянти инших текстів.

1. Пѣснь на Рождество Христово[1].

Богъ натꙋрꙋ в҃ хощетъ избавити, посадити на сїонѣ в коронѣ.
Самъ смирысѧ, приобщысѧ намъ о семъ и по немъ пребыти Дꙋхомъ.
Тайна многа, невидима, ма, ма, ма,
Дѣво, Сына на, на, на,
Повивай и пытай сосцы своими.

Слава наша в҃ лежитъ днесь на сѣнѣ во ѧскинѣ, Отецъ, Мати з бидлѧти,
Трїмфꙋетъ и ликꙋетъ Богъ Аг҃нецъ и Юнецъ, всѣмъ пожаданный.
Радость многа мꙋзыкыйски, ра, ра, ра,
Свѣрилъ красна, тра, тра, тра,
Отрочати малꙋ, Царꙋ рожденнꙋ.

Нынѣ сыли в҃ даютъ хвалꙋ Богꙋ попремногꙋ, ѧвно, славно вѣщаютъ.
В҆сѧ стыхїѧ, їереѧ трепещетъ рождшаго (sic) Цара на земли.
Поютъ пѣсны торжественно, ре, ре, ре,
И преславно, лѧ, лѧ, лѧ,
Возносѧтъ гласъ высокъ Богꙋ к҆ вер҆тепѣ.

Устрашатсѧ в҃, слышатъ к҆си ѧзыцы, человѣцы ѧко тако прилычно
Цара вѣковъ человѣковъ, Младенца, Первенца и Содѣтелѧ.

Текст співаника Теодора Левицького виказує такі відміни: 1 р. на престолѣ во коронѣ. 3. р. приобщися о сем... пребуді. 5 р. своіма. 7. р. Богъ Отецъ Юнецъ. 10 р. Царю. 11 р. аки (sic) славно. 12. р. Стихия, ерея трепещутъ рожденого Царя. 17 р. Царю вѣкомъ, человѣкомъ. Дальший текст сього співаника отсей:

[1] Рукописна збірка Франка ч. 242.

Чест воздают со тимпаны, гꙋ, гꙋ, гꙋ,
(И) органы, рꙋ, рꙋ, рꙋ,
Триствный (sic) разꙋмный Емꙋ под ногꙋ.

Да чꙋдѧтсѧ в҃, что ест вꙋра многа, родши Бога, трꙋдно, скꙋдно изрещи.
Во (sic) всѧ возможетъ, поможетъ принести Исꙋсꙋ Еманꙋилꙋ:
Дары чесно со пастырми, на, на, на,
И со царми, тошъ, тошъ, тошъ,
Прилично Емꙋ ест, Богꙋ во вертепѣ.

Емꙋ слꙋжатъ в҃ солнце, лꙋна, зраки, возтоки, чꙋдно сиѧютъ
Сотворены, ꙋтверждены на славꙋ, хвалꙋ Творцꙋ своемꙋ.
Веселѧтсѧ гꙋски, птици, гоцъ, гоцъ, гоцъ,
Совы, косы, тожъ, тожъ, тожъ,
Радостъ всѣмъ (и) миръ тѣмъ на долга лѣта.

Всѧ соборнѣ в҃ славѧтъ Царѧ строны, короны, дꙋхи слꙋги раждают.
Всѧ приложна воздогна (sic) рождество, торжество Бога во Тройци.
Ꙋдарих во кимвалы, бам, бам, бам,
Банꙋамъ (sic), дынъ, дынъ, дынъ,
На вес свѣтъ возпримемъ Бога во Тройци.

2. Пѣснь Рождеству Христову[1].

Видѣвъ[2] Богъ, видѣвъ Творецъ, що миръ погибаетъ,
Архаггела Гаврїила к Назаретъ посылаетъ
Возвѣстити в Назаретѣ:
Слово сталосѧ к вертепѣ.
О прекрасный граде Вифлееме,
Отверзи врата, Едеме.

Незаходимое слонце от дѣвическихъ ложеснъ,
Идеже Богъ восїѧетъ просвѣтити миръ весъ.
Звѣзда ѧсна восїѧла,
Пꙋть к вертепꙋ показала,
А от Перси(ди) трїе цари
Принесли Христꙋ дары.

Ливанъ, смирнꙋ, злато дары Емꙋ принесоша
И прїйдоша во храминꙋ, на колѣна кпадоша.

---

[1] БНТШ. 367.

[2] Відміни рукопису Бібліотеки Наук. Тов. ім. Щевченка ч. 165 такі: 1 р. Видѣ... видѣ... же. 4 р. стало во... 6 р. Идеме. 8 р. грядет, возсіяет'. 9 р осияла. 13 р. злато и кадило Ем(м)у. 14 р. пришедше. 15 р. велми. 16 р. Христосъ Панъ народил'ся.

Ирод с того засмутился,
Же Христос з Панны народился,
Слуги своя посылает,
Христа убити шукает.

Четырнайцїеть тисящъ дѣтей малыхъ забивъ
Иродъ проклятый, сына не пощадивъ.
Маленкїе тые дѣти
Казал Иродъ выгубити.
Предвѣчнїе финикїе,
Процвитайте навѣки.

Рахиль, перестани о дѣтей плакати.
А якъ же я маю перестати, печалная мати,
Серце во мнѣ умлѣвает,
Ірод дѣти забиваетъ,
Азъ бо, печалная мати,
Мушу я ридати.

Не плачъ, не плачъ, не ридай о дѣтех маленкых
И узриши сыны своя к Сионъ пренесеных,
Іродъ пойде ко аду
К Люциперу на пораду.
Мы теж с того веселѣмся,
Христу поклонѣмся.

3[1].

Дывная новина: нынѣ Панна Сына
Породила в Вѵдлеемѣ Марїя едина.
Не в царской полатѣ, лечъ межи быдляти,
Во пустыни, во яскыни, треба то всѣмь знати.

По 18 р.: Плач' великій в Вифлеемѣ в' странах июдейских:
Ірод' дѣти забивает в' предѣлах вифлеемских,
Мечем острым истинает
И о камень разбивает,
Кров' невин(н)у проливает,
Христа убити шукает.
О безбожный Іроде, сынас не пощадѣлъ,
Маленкія уся дѣти казал погубити,
Праведніи феники
Процвитают навѣки.

[1] БНТШ. 365.

Иж то Бога иста Марїѧ Пречиста
И кꙋпает, повивает Єго ѧкь невѣста.
На рꙋках тримает, так Ємꙋ спѣвает,
Своим Єго Створителемъ сама[1] називает.
Мовить: люлѧй, Сынꙋ, бꙋдеш при мнѣ вынꙋ,
Поневаж мѧ взѧлес' себѣ за Маткꙋ едїнꙋ.
О неогорненнїй и непостиженнїй,
Спишь Ты долго, рости скоро, Младенче нескверній.
Ѧ Тебе кꙋпаю и Тебѣ спѣваю,
А на своихь обѧтїѧхь всегда Тѧ тримаю.
Ѧ в Тебѣ надѣю, Возлюбленнїй, мѣю,
Где сам бꙋдеш, там и мене возмеш, Добродѣю.
Ты чловеком сталес' и плот на сѧ взѧлесь,
Прежде всѣх вѣк на небеси престол себѣ малесь.
Тебе херꙋвыми исо серафими
Воспѣвают непрестанно гласи трїсвѧтыми.
Тебѣ сѧ молити и Тебе хвалити,
Абыс' намь далъ в царствїи Твоем всѣм' навѣки жыти.

4. Пѣснь на Рождество Христово[2].

Новаѧ радость свѣтꙋ сѧ з҆ѧвила
Гды Панна чиста Сына породила.
Ꙋ Вифлеомѣ мѣстѣ бардзо рано
Витати Пана пастыремъ казано.
Звѣ҆зда ꙋслꙋгꙋ тꙋю отправꙋетъ,
Же царей перскихъ со дари приймꙋетъ.
Принесли Ємꙋ ливанъ, смирно, злато,
В'зѧли заплатꙋ по коронѣ за то.
Иродъ злосливый с того засмꙋтилсѧ,
Же Царъ предвѣчный с Панны народилсѧ.
Казалъ жолнѣромъ землю плюндровати,
Нарожде́ннаго к҆ вертепѣ шꙋкати.
Аггелъ с небесе ознаймилъ к҆ прꙋтъкости
Поймати Сына и Маткꙋ в чистости.
Реклъ Иосифꙋ: пойди г҆ Вифлеомꙋ,
Миливши вшитки Іродꙋ зрадливомꙋ.
Іосифъ старецъ Марию поймꙋетъ,
А до Єгиптꙋ с҆ Христом ꙋстꙋпꙋетъ.
Нехайже Іродъ вѣчне погибаетъ,
Нашъ Панъ рожденни всѣх насъ потѣшает'.

---

[1] Поминаючи нісенітниці наслідком попсованого тексту, відміни тексту співаника Теодора Левицького такі: 8 р. Сама Єго Створителемъ своимъ. 10 р. узялъ. 14-16 рр. vacant. 17 р. Хотъ... станешъ (sic). 18 р. престолъ себѣ на небеси мѣлесъ. Замісць 19-20 рр.:

О праведный Суде, хтожъ Твой вѣрный буде,
Тамъже нехай из Тобою будут' усѣ люде.

21 р. славити. 22 р. во царствѣ... быти.

[2] БНТШ. 367.

Абы намъ в небѣ далъ свою коронꙋ,
До пресвѣтлаго поставивши тронꙋ.
Іосифъ старецъ колисалъ Дитѧтко:
Люлѧйже, люлѧй, малое Пахолѧтко.
Слава во вышнихъ, ми заспѣваймо,
Нарожденномꙋ честь, хвалꙋ отдаймо.

5. Пѣснъ на Рождество Христово[1].

Нова радостъ стала, ѧко не бывала:
Надъ вертепомъ звѣзда стала[2], свѣтꙋ восиѧла.
Где Христос родилъсѧ, з Дѣвѣ(!) воплотилъсѧ,
Ѧкъ человѣкъ пеленами ꙋбогъ повилъсѧ.
Которомꙋ цари великии дари:
Ливанъ, смѣрнꙋ отдавали, злато покладали.
Пастꙋшки з ѧгнѧткомъ перед Нымъ, Дитѧткомъ,
На колѣна ꙋпадаютъ, Емꙋ сѧ кланѧютъ.
Давидъ смѣле о немъ виграваетъ гойне,
На всѣ стрꙋни ꙋдарѧетъ, Бога вихвалѧетъ.
Аггели спѣваютъ... волаютъ
... бѣ и на земли поклонъ (sic) повѣдаютъ.
Мы тежъ спѣваем, когда оглѧдаемъ
Из Марии рожденаго Бога предвѣчнаго.
Претожъ веселимсѧ, Емꙋ поклонѣмсѧ
Ѧко Царю рожденномꙋ, Богꙋ небесномꙋ.
Просимо Тѧ, Царю, небесный Шафарю,
Дарꙋй лѣта щасливии семꙋ господарю.

6. Пѣснь Богоявленію Господню[3].

Іорданъ рѣко, ꙋготовисѧ,
Се бо приходит Богъ креститисѧ.
Плотїю идет[4] на своѧ стрꙋѧ,
От Іоана ꙋслꙋг требꙋѧ.

---

[1] БНТШ. 364.

[2] Відміни тексту співаника Теодора Левицького такі: 2 р. ясна. 3 р. Дѣвы. 4 р. убого. 5 р. дары приносили. 6 р. отдаваймо (sic)... покладаймо. 7. р. перед тымъ. 8 р. Христу. 9 р. смѣл'ный (sic)... дивно. 10 р. ударяйте (sic)... выхваляйте. 11 р. во вышныхъ. 12 р. Намъ у небѣ... покой. 13 р. И мы... Бога (sic). 15 р. Протожъ... Христу. 18 р. лѣта, Царе выш'ный, всему (sic).

Відміни тексту співаника Національного Музею ч. інв. 15615 такі: 1 р. яка. 2 р. ясна. 4 р. убого. 5 р. Царю дары пріношали. 7 р. тымъ. 8 р. Христу. 11 р. во вышних волают. 12 р. Намъ у небѣ... покой. 13 р. И мы. 14 р. От. 18 р. Дари.

[3] БНТШ. 165.

[4] Відміни тексту співаника Теодора Левицького такі: 3 р. іде. По 8 р.:

О Іоане, хтѣй послꙋжити
И верх Владыцѣ спѣшсѧ омыти.

Іоанъ пророкъ длань простирает,
Се Агнец Божїй, ѧсно волает.

Дꙋх свѧтый сходит видом голꙋба,
Показа Отцꙋ того сꙋгꙋба.

Ми Іоанꙋ ꙋподобѣмсѧ,
Чистыми сердцы приоздобимъсѧ

На рѣчных стрꙋѧх Тебе витати
И его миле всѣм выхвалѧти.

Бога во Тройци единаго знати,
Ѱальмы и пѣсни (sic) согласно спѣвати.

Дай то нам, Боже, Тѧ выхвалѧти,
На рѣчных стрꙋѧх миле оглѧдати.

Почерпѣмъ воды ꙋбо, братїе,
Свѧтаго Дꙋха на спасенїе.

Днес сѧ человѣцы вси радꙋютъ,
Аггелы в небѣ вси триꙋмфꙋютъ.

Бога во Тройци такъ единаго,
Во Тройци свѧтой непостыжимаго.

Кꙋпно со Отцем и свѧтым Дꙋхом
Томꙋ чест и хвала на вѣки вѣкомъ.

Сей гласъ от Отца свідітел'ствует:
Сынъ мой любимый торжествует.

Днесъ грѣхъ Адамовъ омывает'ся,
Глава змиева сокрушается.

Опісля йдуть рр. 21-22. Рр. 9-10 vacant. 12 р. Чіс'тым сердцем приготовѣм'ся. По 12 р.:

Гряди, послужи, о Крестителю,
Таин'ства главѣ Збавітелю.

Проідет(!) пустыню Іорданскую
І узрім' тамо Тройцу святую.

Отецъ со небесе свідітел'ствует:
Сынъ мой любімый то показует.

Нынѣ увідим Троіцу святую,
Во Божествѣ едіном' неразділімую.

Зем'ля і море, воз'веселітся,
Хоры и уломы (sic), днесъ воздвігнітся.

Христосъ явися просвѣщеніем,
Нам' дарует днесъ спасеніе.

Стер'шаго главу в водах зміеву,
Свободів'шаго главу Адамову.

Рр. 13-16 vacant. Опісля приходять рр. 19-20, а після того така нова строфа:

Царю всеі твари, даж'д' спасеніе,
От грѣхов' древных очіщеніе.

17 р. оглядаті. 18 р. поклон отдаті. По 18 р.:

Слава Ті, Отче, Сотворітелю,
Слава Ти, Сыне Откупітелю.

Отче, Сыне и Душе святый,
Во пер'сонах триех Боже едіный.

19. р. Почер'пѣте воду. 20 р. Благодат Духа. 21 р. Днесъ чловеци всі ся радуют. Замісць рр. 23-26:

Рач' то приняти, что Ти спѣваем,
На вѣки вѣков Тя велічаемъ.

Відміни тексту співаника Бібліотеки Наук. Тов. ім. Шевченка ч. 365 такі: 2 р. Се Богъ приходить окреститися. 5 р. рачъ. 10 р. того Отцу. По 10 р.:

Хотя Адамовь днес' грѣх омыти,
Главы змыеви вся сокрушити.

13 р. Єго вытайте. 14 р. И хвалу Єму вси воздавайте. 15 р. знаймо. 16 р. пѣсны голосно спѣваймо. 17 р. Дай, Боже, всѣмь нам Тебе. 18 р. свѣтъ оглядати. Рр. 19-24 vacant. 26 р. честь, хвала.

7. Пѣснь Стрѣтенію Господню[1].

Свѣтло днес ликꙋйте, ѱаллмы воскланцайте,
Бога Отца, Створителѧ, всѣм[2] прославлѧйте.
Же нам дал благодать на земли пребыкати,
Сх Сыном своим единым всѣм нам кролекати.
Ѡ старче, прїди весело на стрѣтенїе Христово,
Отдай поклонх Ісꙋсх Христꙋ и Матери Его.
Подхими рꙋками Творца всего свѣта,
Нехай и нас благословит на многїа лѣта.
Голꙋбице чиста, Марїе Пречиста,
Приносит во церков Панна Ісꙋсх Христа.
Вѣрным (sic) воспойте, дꙋховно играйте,
Створителѧ своего, Бога прославлѧйте.
Ѡ Христе, всѣх Царю, вышний Господарю,
Рай тое нам дарокати, к небѣ пребыкати
Со святыми отцы, аггелскими хоры,
Бысме могли пребыкати к сионском дворѣ.
Тебе выхвалати, святх Господь спѣвати,
Тебе Бога единаго всегда к Тройци знати.

8. Пѣснь Вѣханію Господню[3].

Радꙋйсѧ зѣло, Дщи[4] сїона,
Се Царь твой, восѣдый на осла,
Ісаїа копѣет,
Софонїа глаголетх
Владыцѣ.
Спѣшно пойдѣмо и припадѣмо
И Виданїю вси оглядѣмо.
Днес ваїи финика,
По них грядет Владыка.
Ест дивно.

---

[1] БНТШ. 165.

[2] Відміни тексту співаника Національного Музею ч. інв. 15615 такі: 2 р. усѣ. 5 р. прійди. 7 р. Подими. 8 р. многая. 11 р. Вѣрныи. 15 р. святыми лики. 16 р. Бысмо... во...

[3] БНТШ. 165.

[4] Відміни тексту співаника Теодора Левицького такі: 1 р. дще. 2 р. на коня. 3 р. Софонія. 4 р. Захария. 6-7 рр. Стрѣтівше падѣте, принесѣте. 11-12 рр.:

Усты медъ подают сладчіши (sic),
Сердце (sic) жилчъ (sic) нѣсть прегорчайша.

По 15 р.:

Дѣті вопіютъ,
Сладко глаголютъ:
Благода[ю]тъ нам толика,
Южъ прииде Владыка,
Ест дана

Ꙋсты мед подают чающим,
В' сердцꙋ желчь мают пренайсладшїй (sic),
Въ Іерꙋсалимъ ходѧще,
На жребѧти сидѧще,
Осанна.

Осанна во вышних поюще,
Младенцы еще от чресл҆ сꙋще,
Благословен҆ сый грѧдый
В' Іерꙋсалим, пришедый
Спасти насъ.

Ризы постилахꙋ, пꙋть ꙋкрашахꙋ,
Горцѣ Его барзо плакахꙋ.
На немъ Его сꙋстрѣша
И ꙋстнама воспѣша:
Нѣсть се жаль.

Пророцы сїе знаменаша
Но жребцꙋ спасенїе наше
Захарїа великїй,
Ісаїа пророки
С ослѧтемъ.

Прїдет осанна Спасъ Вавилона
И всѣх҆ нас избав҆ от Сїона.
Воздвизает фѣников҆,
Юже спасе от грѣховъ
Тмами темъ.

Сꙋлима избави пророки,
Кирвавїѧ излїѧлъ нам токи.
Нынѣ нѣст ти Сꙋлима,
Но Іерꙋсалима
Новий градъ.

Всѧческаѧ создавый дланїю
Вчера пришел былъ во Виданїю
И Лазарѧ воскресил
Во едином словеси
Смердѧща.

Сестры рыдахꙋ, пꙋть ꙋкрашахꙋ,
Горко его барзо плакахꙋ:
Аще бы Ты зде пребыл҆,
То бы братъ нашъ живый был,
Нань зрѧще.

Мовитъ Владыка спасти Лазарѧ,
Гласит Асидскаго вертоградарѧ:
Богъ егда отверзе,
Власть жидовскꙋ испроверже
Всѣх ради.

Исполнивъ чꙋдо Христосъ на земли,
Воскресивъ из гроба четверодневна:
Лазаре, грѧди вонъ,
Да пꙋстит҆ тѧ онъ димонъ
Владыцѣ.

Возми нас на ослѧ, Владыко,
Поемъ пѣнїе велико,
Да насъ падших҆ возведе
И ко свѣтꙋ приведе
Лежащих҆.

Избави, Боже, от всѧкаго зла,
Сподоби насъ въ небѣ вѣчна Бога,
Да Тѧ поем҆ на вѣки,
Да имамъ жити со лики
Ангеловъ.

---

18 р. той. 20 р. міръ. 22 р. vacat. 23 р. стрѣчаху. 24 р. Уснамі возпѣваху. 26 р. сіце знаменаше. 27 р. жребці. 34 р. Иже спасаетъ от... 37 р. Кровави злиялъ еси. 38 р. Но нѣсть нѣнѣ. По 40 р.: Ветхи падеся,
Изпроторжеся.
Христосъ грядетъ возвести
И ко свѣту привезсти
Сионъ градъ.
42 р. бѣ вшедъ. 46 р. vacat. 51-60 рр. vacant. 61 р. жребца. 62 р. Поемъ всі пѣніе толіко. 63 р. Самъ. Замісць 66-75 рр.: Возми закланы, (sic), изми от рані, желаніе наше толико вѣханіе Твое, Владыко.

Чест Богꙋ и хвала, к҆кꙋпѣ и пѣнїе
Воспѣваймо, людїе грѣшные.
Благъ бо еси, Владыко,
Поем҆ Тебѣ, елико
Достойно.

9. Пѣснь Вознесенію Господню[1].

Взыйде[2] Богъ ко высокой горѣ,
Стрѣтаютъ Его ангелскїѧ хоры,
Дрꙋг҆ ко дрꙋгꙋ вопїют,
Что сей грѧдет, глаголет,
Возмѣте.
Возмѣте врата, кнѧзи, ваша,
Грѧдет бо се ꙋтѣха наша,
Имꙋщь ризы червлены
И кровїю окропленны,
Цар҆ силамъ.
Цар҆ силамъ от нѣдръ Бога Отца,
Деница пресвѣтлаго слонца,
На земли то воспрїѧт҆,
Гды на крестѣ был҆ распѧтъ
За вес миръ.
За вес мир҆ пострада множество
Адама истлѣвше естество.
Во дно ада исходит
И всѣх вѧзней свободит
З отхланы.
(З) отхланы вси сꙋт҆ свобождены.
Апостолы, скорбми исполненны,
Горѣ к҆ небо взирают҆
И плачевне волают:
Не остави нас.
Не остави нас сирых своих, Отче,
Возми нас съ собою, Творче.
Пречистаѧ, молбами
Бꙋди всегда со нами
На земли.
На земли апостолом рѣша,
Ангели к нам слетѣша:
Мꙋжїе, что стоите,
Скорбни к҆ небо что зрите?
Пакѣ прїде.
Паки прїде во великой славѣ
Воздати комꙋждо сꙋд҆ ѧвѣ,
Обличати всѧ дѣла,
Что на земли содѣла
Всѧк҆ человѣкъ.
Всѧка плот҆ на небо не взыйде,
Дондеже Дꙋхъ свѧтый не снїде
На землю къ створенїю,
Его обличенїю
Потѣха.
Потѣха въ Іерꙋсалимѣ,
Дꙋха свѧта ожидайте нынѣ,
Котрый вас прославитъ,
На пꙋть правый наставитъ
Воскорѣ.

---

[1] БНТШ. 165.

[2] Відміни тексту співаника Теодора Левицького такі: 1 р. зыйде. 2 р. аггелстыи 3 р. глаголетъ. 4 р. Хто сей грядый, вопіет. 7 р Грядет Богъ, естъ. 12 р. Денніца пресвѣтлого 13 р. то vacat. 14 р. Что. 16 р. претерпѣ. 17 р воз'тлівше. 18 р. нізходитъ. 19 р вязня (sic). 21 р. сутъ усѣ. 22 р изполнены. 23 р. к' небу взываютъ. 24 р. И со плачемъ. 26 р. Не оставъ насъ сирот. 28 р. Пречистыми. 32 р. Аггели егда к' нему. 34 р. Скор'бны вы бо зрите 37 р. Царъ силамъ воздати комуждо явѣ. 38 р. Обличити. 40 р. Всяка плот. На сім уривається текст співаника Левицького.

Воскорѣ зостали ѹтѣшены,
Ангелскы словы ѹтверждены
Зъ Дѣвою Пречистою,
З Маткою Божїею,
Радостми.

Радость ми таковы обѣты
Зъ ангелскими сладкими славити.
Воздѹхами течахѹ,
Хвалѹ Богѹ поѧхѹ
Согласно.

Согласно бреными ѹстнами
Молим Тѧ: бѹди всегда со нами,
Дарѹй часы спокойны,
Храни гладѹ и войны
Всѣх вѣрных.

10. Пѣснь Божому Тѣлу[1].

Твоѧ честь, хвала, предвѣчный Боже,
Колико хощетъ, кто зрѣщи може.
От вѣковъ многихъ дивный во славѣ,
Дивный во дѣлехъ, зримъ Тѧ днесь ѧвѣ.
Же сѧ намъ рачилъ к снѣдъ даровати,
В Пречистыхъ Тайнахъ плоть свою дати.
Неложный Боже и человѣче,
К Тебѣ вси роди, всѧ тваръ приныче.
Тебѣ воздаемъ хвалѹ достойнѹ,
Всесовершеннѹ, з честїю славнѹ.
Длѧ насъ страдавшы за злы прилоги
И претерпѣвшѹ болѣзны многи.
Крестъ, вѧзанїѧ и быенїе
Намъ грѣшнымъ людемъ во спасенїе.
В сыхъ свѧтыхъ Тайнахъ Тѧ восхвалѧемъ,
Пѣнїе, хвалѹ вси совершаемъ.
Хвалѧще Бога к Тройцы единаго,
Во трїехъ лицехъ нераздѣлнаго.
От трїехъ особъ сталъ сѧ человѣкомъ,
Плоть свою даетъ всѣмъ намъ грѣшныкомъ.
Мы Тебѣ, Боже, хвалѹ воздаемъ,
Пред лицемъ поклонъ Твоимъ отдаемъ.
На вѣки чтити, Тебе хвалити,
В томъ Сакраментѣ Тѧ возносити.
Тѧ возносѧще, Бога хвалѧще
И во вѣкъ вѣковъ всегда славѧще.

11. Пѣснь Честному Кресту[2].

Крестнымъ древомъ Распѧтаго от невѣрныхъ їеѝрей,
Терновъ вѣнецъ возложиша, предадоша трость гвоздей,
Которыми рѹцѣ, так тежъ и нозѣ
Свѧтыи Твои пробиша сквозѣ.
Плачмосѧ, вси христїане.
Логина темна приведоша и той ребра прободе.
Испѹстилесь кровъ из водою, дражайшаѧ ѹпаде
Кроплѧ едина на тваръ Логина,
Зѣныци емѹ отворила.
Благодать неизмѣрима!

---

[1] Рукописна збірка Франка ч. 242.
[2] Рукописна збірка Франка ч. 242.

Іеврейскїй зборъ тое ꙋвыдѣ, вотще себѣ внимахꙋ,
Отидоша от Распѧтаго, на крестъ еще ѕ҆зырахꙋ.
О злосливїе и невѣрнїе
Сердца ихъ вел҆мы естъ камѧнїе,
Не познаша Створителѧ!

Богъ на крестѣ междꙋ двома пригвожденъ бысть лотрамы.
Реклъ разбойныкъ: Егда прїйдеши, помѧны мѧ, Господи.
Іисꙋсъ любимый, Богъ щедробливый,
Сїѧ прорече: Бꙋдешъ, чловече,
Днесь со мною во раи.

А ґды Матка стала под крижем҆, сїѧ слова глаголала:
Ахъ, жалю жъ мой нестерпимый, ко горѣ очи поднесла,
Ахъ, Сынꙋ, Сынꙋ, чемъ мѧ единꙋ
Днесь оставлѧешъ, а самъ ꙋмираешъ
На томъ древѣ высокомъ.

И гробъ Тебѣ содѣлаша, Іисꙋсе Христе, Пане мой,
Іосифъ со Никодимомъ Плоти Твоей пресвѧтой,
Съ креста знымахꙋ, во гробъ полагахꙋ,
Плащеницею ов҆вивахꙋ
И вонѧмы закрывахꙋ.

Како страсти претерпѣлесь, Іисꙋсе Христе, Пане мой,
Из҆спꙋстилесь дꙋшꙋ свою до отхланы пекелной.
И мы Тѧ просимъ, змилꙋйсѧ над намы,
Аби не пошла дꙋша до отхланы,
Лечъ до неба на вѣки.

12[1].

Неизглаголанна тайна во мїрѣ ѧвисѧ:
На крестномъ тронѣ Цар слави всюдꙋ прослависѧ.

Семꙋ з острахомь херꙋвыми
И трепетомь серафими
Слꙋжат, вынꙋ предстоѧще,
Со аггели пѣснь гласѧще:
Тецѣте, вѣрныхъ ѧзыци,
Ко мѣстечкꙋ Зарваныци.

В Зарваныци, малом градѣ, дары непребраны
От Распѧта черплют, зрѧще со вѣрою на раны:

Бѣдны, вредны, темны, хромы
И на одрах вси несомы,
В҆ всѧкихь скорбех, бѣдах сꙋще,
От дꙋхь нечистыхь страждꙋще,
Цѣлбы радостно прїемлють,
Непрестанно вси глаголють.

[1] БНТШ. 365.

Востокь, западъ, югь и сѣверъ, окрестнїе страны,
Рцѣте, же Богь возвеличил милость Его с намы!
В рꙋках, в бокꙋ, в ногах раны,
За коронꙋ вѣнецъ даный,
Желчъ и оцетъ, копїе, трост',
Да заградит грѣховнꙋ злост'.
Виждъ со трепетомь и внемли,
Падающь ныцъ ко земли.

Кокошь птенца под крылѣ своѧ собыраеть,
Панъ на крестѣ, Творецъ неба, рꙋцѣ простираеть,
Знакь милости показꙋеть,
Чрезъ бокъ сердца трактъ готꙋеть.
Грѧди, бѣдный, грѧди, вредный,
Грѧди, юнїй, грѧди, средный,
Грѧди, носѧщїй сѣдинꙋ,
Милость обрѧщете единꙋ.

Тецѣте вси на источникь к женѣ Самарѧнынѣ,
Испитꙋйте мѣста свѧта, обрѧщете нынѣ
Во мѣстечкꙋ Зарваныци,
Где вси кꙋпно человѣци
Чест, поклон, хвалꙋ воздают
Под ноги сѧ Ей кланѧють,
Славѧще Христа Владыкꙋ,
Давша благодать толикꙋ.

Царъ пророковь исполн Дꙋха свѧта, зри, человѣче,
Ты и кївотъ свѧтынѧ Твоеѧ, что предрече.
Се зде кївотъ естъ свѧтынѧ,
Слѣчна небесъ Монархынѧ
В чꙋдах над солнцё сїѧет,
Токи слезны виливаеть
О мїрѣ день и нощь вынꙋ,
Ко распѧтꙋ зрѧще Сынꙋ.

И мы спѣшно вси тецѣмо ко градꙋ Зарваници,
Испитꙋйте мѣста свѧта и Марїи Дѣвици,
Да ꙋбѣгнемь гладꙋ, войны
И воспрїймемь вѣкь спокойнїй,
Цѣлим сердцем вѣрꙋюще,
Раны Творца цѣлꙋюще,
Да спасет мїр и всѧ люди,
Милость Его с нами бꙋди.

13[1].

Хвалите Господа со небесъ,
Сотворшаго сей свѣтъ ꙋвес',
Небо и землѧ и отхланы
Сотворшаго своима дланы,
Сотворшаго и человѣка,
Хвалите Его во вѣкь вѣка.
Хвалите Господа со небесъ.
Хвалите Его, аггели, сыли,
Небо и землѧ и херꙋвыми,
Хвалите Его со престоли,
Воспѣвающе аггелскїе хоры;
Хвалите Его, солнце и лꙋна,
Небо и землѧ хвали Его полна.
Хвалите...

Сїѧюще к Емпѣрꙋ ѧзици,
Хвалите Его со земными лици.
Восхвалите вси Создателѧ,

[1] БНТШ. 365.

Блистанїѧмь Дарователѧ.
Небеса небесъ, Господа хвалите,
Воды вышше небесъ, сице возносите:
Хвалите...

Ѧко той рече, тако и быша,
Той повелѣ, и создашасѧ.
Постави ѧ во вѣкь вѣка,
Закон положил ради человѣка.
Повеленїю Єго вси внемлюще,
Хвалите Єго, на земли живꙋще:
Хвалите...

Хвалите Господа, от землѧ змїеве,
Бездны, скорпїи и ꙋжеве,
Огнь, снѣгь, грады слави творѧще,
Создателѧ воды славѧще.
Вѣтры бꙋрливїе, Господа хвалите,
Гради и холмы, кедры, прославѣте:
Хвалите...

Звѣрїе, скоты, гады и птица пернаты,
Хвалите Єго, царскїе полаты,
Вси людїе и вси кнѧзи,
Сꙋдїе земстїи и всѧ обрѧзи,
Юноша, старцы, дѣви во юности,
Хвалите Бога, сꙋще во чистости:
Хвалите...

14[1].

Рождество славно присно Дѣвїѧ,
Восхвалим Тѧ днес' во гласѣх[2] пѣнїѧ.
Витай, Дитѧтко, оразъ и Матко,
Богꙋ возлюбленна, свѣтꙋ нарожденна
Во спасенїе.

От корене жезл Іесеова,
Исполнишасѧ Ісаины слова.
Произїйде славна, обѣщанна здавна,
Слѣчнаѧ Лелѣѧ, Пречиста Марїѧ,
Нарожденна Царица.

Пред зачатїемь именованна,
От архаггела Марїѧ названна,
Ласкь непребранных, родителей славных

[1] БНТШ. 365.

[2] Відміни тексту співаника Національного Музею ч. інв. 15615 такі: 2 р. Возхвалим вси днес во гласъ. 5 р. Про наше. 8 р славно... давно. 9 р. Дѣвая Марія. 14 р. свѣту украшеный. 16 р. воводяще. 17 р. носяще. 18 р. благо милосердіе (sic). 19 р. Ублагателніце Маріе Царице. 22 р. Въ Матеръ Христу прежде вѣкъ избранна. 23 р. грѣху. 38 р. до Ней вся потребы своя. 42 р. вси, Матко, со.. 44 р. въ небѣ Тя хвалити. 45 р. вѣчныи. Текст має низку нісенітниць, що пропускаються.

Овоцъ пожаданный, свѣтꙋ ꙋкоханнїй,
На земли днес' ѧвисѧ.
Звѣзда возсїѧ, солнце воводѧщи,
Сꙋчец голꙋбом оливнїй носѧщи:
Нам грѣшнымь Божаго милосердїѧ
Ꙋблажителница Дѣва Марїѧ,
Мати Христа Бога.
Прежде мїръ не быст' предꙋвидѣнаѧ,
Во Матеръ Христꙋ Ты предизбраннаѧ,
Без' грѣха зачата, во рождествѣ свѧта,
В пеленахь Юныца, грѣшных застꙋпница,
Нарожденна Царица.
Пророческїй ликь весело спѣвает,
Прореченнꙋю надеждꙋ витает:
Мойсей кꙋпинꙋ, Данїил горꙋ,
Ѐзекїил врата, же ест стамна злата,
Рꙋно Гедеон славит.
А цар царицꙋ Давидъ именꙋет,
В рызахъ позлащеных свѣтꙋ презентꙋет,
Церковь Авраамь, звѣздꙋ Валаам,
Іаковь лѣствицꙋ, Ісаиѧ дѣвицꙋ,
Прїемшꙋю во чревѣ.
Вси согласно днес Марїю вытаймо,
Нарожденнꙋю пѣснми выхвалѧймо,
Отдаймо ко Ней Еи всѣ похвали,
Ласкаваѧ Мати бꙋдет ратовати
Всѣхь вѣрных слꙋгь своихь.
О Дѣво Марїе, молисѧ за намы,
Просимо Тѧ вси ꙋсердно со слезамы:
На земли ратꙋй, а к небѣ дарꙋй
Со свѧтїми жити, Тѧ з Богом хвалити
На вѣки вѣчнїе.

15[1].

Радость велїѧ нынѣ ѧвисѧ:
Пречистаѧ Панна з неплодъ родисѧ,
От Іоакима бо и Анны
Длѧ збавленѧ плодъ поданый
Нынѣ всемꙋ мїрꙋ.

Возвеселисѧ, Адаме, нынѣ,
Же тѧ избави грѣховной вины;
Чиста Дѣва Богородица
Марїѧ, Мати Цара,
З неплодве родисѧ.

[1] БНТШ. 365.

Ты Єѵво, денес' в радости бꙋди,
Анна неплодна Дѣвꙋ породи;
Ликꙋй нынѣ, веселисѧ,
Чиста Дѣва народисѧ
Нам длѧ збавленїѧ.
Ко Іоакїмꙋ отцꙋ идѣте,
Во скорби бывша ꙋвеселѣте,
Нехай гойне днес' ликꙋеть,
Господь дщерь емꙋ дарꙋеть,
Дѣвꙋ, Матерь свою.

Голосно в гꙋслѣ вдарѧй, Давиде,
Из неплодве днес' плодъ произїйде,
Из неѧже без сѣмены
Ѧвитсѧ намь Панъ над паны,
Христос Царь и Господь.
Днес' всемꙋ мїрꙋ радость велїѧ,
Ґди сѧ вродила Дѣва Марїѧ:
Изметъ всѣх от напасти,
Не дасч' вѣрным в грѣхи впасти
И в' огн' негасимїй.

16[1].

Архїерее Захарїе,
Прїйми Дѣвицꙋ, трилѣтнꙋю Юницꙋ,
Приведеннꙋ, обрꙋченнꙋ
Богꙋ самомꙋ, во[2] Тройци единомꙋ,
Тебѣ даннꙋ Пречистꙋю Паннꙋ,
Во храм' тебѣ приведеннꙋ
Небеснꙋю Маннꙋ.
Радꙋютсѧ, веселѧтсѧ
Іоаким' и Ан'на, же Пречистаѧ Пан'на
В храм' приведен'на, благословенна
Рꙋкама їереовыма.
Кѵотъ златый и прїѧтый
Приведоша воспитати
Во свѧтаѧ свѧтыхъ.
Храмъ Соломона з найвышшаго трона
Прїйде витати, о Божаѧ Мати.
Архїерее аки Моѵсее
Прїѧт скрижали от горы немалы,
Не от синайскїѧ, но от небесныѧ,
Пречистаѧ Дѣва Марїѧ,

[1] БНТШ. 367.

[2] Відміни тексту співаника рукописної збірки Франка ч. 242 такі: 4 р. в. 10-11 рр.:

В' храмъ приведенну и обрученну
Богу самому, в' Тройци единому.

12 р. превратый (sic). 21 р. Данна Захарію. 26-27 рр.:

Марію Дѣвицу
И Богородицу.

32 р. Аггеловъ и архаггеловъ (sic). 34 р. През лѣтъ десятъ заключаема во горныци пресвятой. 37 р. Панно Маріе, в' Тройцы Лелѣе. 40 р. девятъ. 42 р. цвѣтъ. 45 р. плоть многа. 46 р. Прозябши и не увядши. 47 р. В' лѣто... изведенна. 48-49 рр. Панна Марія з дверей заключенныхъ. 51 р. Панно над паны, от небесъ страны. 52 р. и повиваетъ. 55 р. З персій своихъ. 56 р. Христа Творца. 57 р. Гавріилъ архаггелъ. 58 р. Серафимъ со... 59 р. Бысть посланный и предизбранный. 61 р. От сего... 62 р. Благовѣщенія архаггелова. Замісць 64-70 рр.:

Пріять во чревѣ событель Царевы
Дѣвая, Дѣвая, Пречистая Марія,
Стамно злата и преврата (sic),
Манну имущи, Христа Бога сущи,
Богородице, Маріе Мати,
Рачъ намъ живот в' небѣ даровати
На вѣки вѣков'.

Вюже восприѧт Захарїѧ.
Архаггели и аггели
Тамо слѫжахѫ, дѣвы свѣщы кжигахѫ,
Со веселїемъ и смиренїемъ
Во храмъ введоша красные юноша
Трилѣтствующю Юницю Пречистую,
Панну дѣвицю, Богородицю
И владычицю.
На единѣ Пречистой Панѣ
Даша горницю. Тамо дѣвицю
Заключенну и храненну
Аггелом и архаггелом
Гаврїилом питаема,
През десѧт лѣтъ насыщаема
Во горници, прибытници.
Глада тамо не терпѣла
Панна Маріѧ, преслѣчнаѧ дѣлѣ,
Питаема, насыщаема
Манною архаггелскою.
През десѧт лѣтъ преслѣчный квѣт
Не вѧдаетъ, но процвитает
Жезлъ Іессеовъ.
Сгоже не возможе
Родъ сей сокрыти и смертити,
Цвѣтъ Христа Бога иста, плодъ многа,
Плоджайша и невѧдша,
Лѣто дванадесѧтое возведенна
Дѣва Маріѧ заключенна,
Дѣръ заткоренна небеснаѧ.
Явно Христа, дѣво чиста
Пана надъ паны, от небесной манны
Христа раждает и прозябает.
Бога к сертепѣ со скоты к шопѣ
Породила и покила,
Перси своими Его кормила,
Христа, всѣхъ Творца, Богородица.
Архаггелъ Гаврїилъ
От серафим дхом сватымъ
Посланный и избранный
Совѣтникъ и благовѣстникъ.
От его слова Маріѧ Христова
Благовѣщенїем архаггелскым
Прїѧт во чревѣ Избавителѧ,
Пречистаѧ дѣво Маріе,
Слѣчнаѧ дѣлѣ, прїйми сїе,
Стамно злата и прїята,
Наше малое моленїе,
Бысмо могли Тебе вслагати
И през Тебе тое отримати,
На страшномъ сѫдѣ Сына Твоего
[одесню стати.

17. Ѱалмъ Воведенію Пресвятои Богородици[1].

Вострубѣте, воскликнѣте,
Матерь Царевъ возовѣте,
Воходящю[2] во сватаѧ,
Приносящю нам благаѧ,
Солнце сїѧетъ.
Водитъся Ластовица,
Сладка во пѣснехъ Цѣвница,
Чинъ аггелъ Монархина,
Неба и земли Господарина,
Восточнаѧ Мати.

---

[1] Рукописна збірка Франка ч. 62.

[2] Відміни тексту співаника Теодора Левицького такі: 3 р. Входящи. 4 р. Приносяще. 5 р. Матеръ Цареву. 7 р. Сладкопѣснівая. 8 р. Монархѣнѣ. 9 р. Господарѣнѣ. 12 р. сиротнымъ. 18. р. Захарія. 19 р. Чистую Пан[н]у. 21 р. вношаху. 22 р. Со юношы возываху. 23 р. Отверзѣмо (sic). 28 р. Со пророки выхваляймо. 29 р. Со аггели возпѣваймо.

Играй, свѣте матернїй,
Южъ не бꙋдешъ[1] сиротиннїй;
Тебѣ Матеръ чистꙋю Паннꙋ,
Со небесе намъ дарованнꙋ
От Бога Отца.

І предтекꙋтъ херꙋвими,
Злѣтаютъсѧ серафими,
Даютъ к рꙋцѣ Захарїю
Паннꙋ Пречистꙋю Дѣвꙋ Марїю,
Панїенкꙋ свою.

Дѣвы свѣщи ꙋкрашахꙋ,
Во юности воспѣвахꙋ:
Отверзѣте ваша врата,
Се бо воходит царска полата
Преꙋкрашенна.

Ꙋблажимъ днесь со вѣрою
Во церковъ приведеннꙋю:
Со аггели вихвалѧймо,
Со пророки прославлѧймо
Еѧ навѣки.

18. Пѣснь на Благовѣщеніе Пресвятои Богородици[2].

Ликꙋй днес', Сїоне, возиграйте, горы,
Согласѣтсѧ, трꙋбы[3], з аггелскими хоры,
Красно процвитайте,
Вес' мїръ наполнѧйте,
Кедры лїванскїе.

Сотецѣтесѧ кꙋпно от конец, вси цары,
Царскїе несѣте со собою дары.
Небо свѣтилами,
Землѧ же квѣтами
Нынѣ ꙋкрасисѧ.

Звѣры, скоты, гады и птица пернаты,
От всѣх стран мꙋдрїе снїйдѣтсѧ, сенаты,
Едиными гласи
Веселими часи
Свѣтꙋ оглашайте.

Морскїе сырени, свой глас отмѣнѧйте,
Сладостными трелми землю наполнѧйте,
По смꙋтных новынахъ
(в) веселих годинахъ
Нехай опливають.

Гаврїилъ приносит благодать новꙋю,
Дꙋхъ свѧтый осѣнил Дѣвꙋ Пречистꙋю.
Та зачѣнши Сына
От Дꙋха едина,
Дѣвою породить.

Іисꙋс имѧ Емꙋ бꙋдет нареченно,
Архаггелъским гласом Дѣвѣй извѣ-
Спасет мир от ада, [щенно.
Преисподнѧ ада (sic)
Силою Божества.

Первїй Адам з раѧ изгнан през невѣстꙋ,
Вторїй Адам Христос през Дѣвꙋ Пре-
С подземнаго краѧ [чистꙋ
Адама до раѧ
Прїйдет воздвигнꙋти.

Адам грѣхи своѧ слезами омивает,
А Христос кров свою за нас проливает,
Древенїй крестъ носит,
Нас превозносит,
Восхощет (sic) до неба.

---

[1] В рукоп. будетъ.

[2] БНТШ. 365.

[3] Текст співаника Національного Музею ч. інв. 15615 виказує такі відміни: 2 р. Согласится труба. 5 р. ливанскія. 6 р. Сотецѣтеся. 7 р. Царіе (sic). 9 р. цвѣтами. 11 р. звѣріе... и птицы. 16 р. сиріны (sic). 17 р. трены. 18 р. годинах. 19 р. новінах. 20 р. оплевают. 22 р. осѣнит. 23 р. А зачнеши. 25 р. породишъ. 27 р. Дѣвѣ. 29 р. Преисподнѣйшаго яда. 31 р. раю... про. 33 р. краю. 34 р. раю. 37 р. Христіянов всѣх вѣрных очищает. 38 р. подносит. 39 р. А нас. 40 р. Возходит. 41-42 рр.:

Кꙋю мздꙋ небесной и земной Царици,
Возвѣщайте радост Марїи Дѣвици.
Должни бꙋдем знати,
Что от нас прїѧти
В дар себѣ изволит.

Богꙋ чест и хвала да бꙋдеть навѣки,
Вострꙋбѣте, трꙋбы вси со человѣки.
Марїѧ оттꙋдꙋ
Прослависѧ всюдꙋ,
Без грѣха зачата.

19. Пѣснь Пречистой Богородицы Почаевской[1].

Вселенной свѣта людїе страны,
Совокꙋплшесѧ вси христїаны,
Челомъ нызко ꙋдарѧйте,
Сердцемъ, ꙋсти вихвалѧйте
Матеръ Царицꙋ
И Застꙋпныцꙋ.
Царїе, кнѧзы великой славы,
Покорне своѧ скланѧйте главы
Предъ образомъ Монархинѣ,
Иже к Волинской краинѣ
Времены давна[2],
Чꙋдамы славна.
На Почаевской зостаетъ горѣ,
Тамъ людемъ вѣрнымъ даетъ воскорѣ
Пречистаѧ Дѣво Мати,
Сокровыще благодати,
В' своей иконѣ
Ѧкъ к горнемъ тронѣ.
О гора еси, гора Сїонꙋ,
Подобна еси Господа тронꙋ.
Видѣ Мойсей ветха вѣка,
Несетъ дѣва человѣка.
Ѧвисѧ в свѣтѣ
В' новомъ завѣтѣ.
Ктожъ не признаетъ и не даст вѣры,
Же к Почаевскомъ зостает монастирѣ
Источныкъ ласкъ отворенныхъ,
Благовѣрныхъ наполненныхъ
Ветха завѣта,
О Матко свѣта.

Мы же что за сіе принесем Невѣстѣ,
Кую мзду небесной и земной Царици.

43 р. дати. 45 р. Да (sic). По 45 р.:

Архаггелским гласом пѣснь Єй возклицаем,
Радуйся, Маріе Пречиста, възываем,
Обрадованная,
Въ Матеръ даная
Самому Іисусу.

46 р. во вѣки. 47 р. Возгласите, тубы и вси человѣци.

Відміни тексту співаника Бібліотеки Наук. Тов. ім. Шевченка ч. 165 такі: 2 р. Возгласите купно, ангелскія, 4 р. Мир' благоухайте. 5 р. ливанстіи. 7 р. Богаты. 9 р. А земля цвѣтами. 11 р. От всѣх странъ мудры снѣдѣтеся сенаты. 12 р. Звѣри, рыбы морскія и птицы пернаты. 13 р. Единѣми. 15 р. Вѣсть миру гласите. 17 р. Морскія звѣрины... отмѣнѣте. 17 р. исполнѣте. 18 р. годинах'. 19 р. новинах. 20 р. Днес да оплывает. 21 р. вѣщает... нам' тую. 23 р. Ты зачнеши Сына. 25 р. породишъ. 27 р. Дѣвѣ. 28 р. яда. 31 р. выгнан' чрез'. 32 р. чрез'. 36 р. слезми. 37 р. Христосъ же... изливает. 38 р. Крестъ земный. 39 р. А нас. 40 р. От земли до небесъ. 41 р. Кую дань. 42 р. Воздаймо в' радости. 43 р. дати. 45 р. Любити изволит. 46 р. буди. 47 р. Да возгласит вся твар'. 50 р. Безмужная Мати.

[1] Рукописна збірка Франка, ч. 242.

рукоп. данна.

Чинытъ докꙋментъ источныкъ воды
Є' пречистой стопы, иже на городы
На потѣхꙋ почерпаютъ,
Дꙋшы своѧ омываютъ
Грѣшныи змазы
При томъ овразѣ.

20. Пѣснь святой великомученици Параскевіи[1].

Радостнымь сердцемь вси воздвизаймо гласъ:
Параскевїе, слѣчнаѧ лелѣе,
Краснаѧ дѣвице, райска ластовице,
Моли Бога о насъ.
Претерпѣла еси всѧкїѧ мꙋки
От геретиковь и инныхъ ѧзыковь,
А днес' от Бога краснаго чертога
Вѣнцемь ꙋкрашенна.
Твой женыхь вѣнча тѧ возлюбленный,
Христос Спаситель, нашь Откꙋпитель,
Из Пречистой Панны нам пожаданный
Господь милосердный[2].
Ты Пречистой Панны слꙋжебница,
Бо естес' выбрана от Христа и Пана,
Ко Богꙋ и Сынꙋ мѣешь причинꙋ,
Бꙋдь за нас молебница.
Свѣщамы тѧ палѧхꙋ и стрꙋгахꙋ
На колѣ мечами, быѧхꙋ бичами,
Краснꙋю дѣвицꙋ ввергоша в темныцꙋ,
Перси отрѣзахꙋ.
Дѣво мꙋченице Параскевїе,
Молимсѧ к тебѣ, живꙋщой в небѣ,
С хором предстоѧще, всѧ доброзрѧще,
Молисѧ за намы.
Абы намь даровал спокойный вѣкь,
Имѧ Єго чтити, навѣки хвалити,
Бы прїѧлъ пѣнїе, тежь и моленїе
От всѣхь насъ человѣкь.

21. Пѣснь святым бесребрником Козмѣ и Даміану[3].

Днес' созиваетъ всю вселеннꙋю
Божаѧ церковь ко похваленїю.
Начнѣте, людїе, праздновати
И в ден пресвѣтлїй дꙋховно играти.

[1] БНТШ. 365.
[2] В рукоп. молосердный.
[3] БНТШ. 365.

Ѵаломскимь гласом вси викрикайте,
Скатыхъ двоице весело спѣкайте.
Иже намь дарова Богъ Спаситель,
Христос всещедрый, келій дародател,
Праведныхъ врачевей и безсребрниковь,
Всѣмь христіаномь скорыхъ помощни-
Козмѫ и Дамїана богомѫдрыхъ, [ковь,
Исцѣлителей хитрыхъ и премѫдрыхъ.
Воны словесныкомь здравїе дають
И безсловесныхъ скотовь ѫврачѫють.
Дамїана тѣло погребѣте
И ѣ едномь гровѣ тамо положите
На мѣстѣ Ферімонѣ именовано,
Мощами скатыхъ барзо просвѣщенно.
Лечѣ кѣнча васѣ Христос кѣнцемь славы,
Дїадїмѫ же кладеть на верхъ главы.
Тѣмже мы прилѣжно прибѣгаемь,
Сподоби и насѣ, ѫсердно колаемь,
Кончинѫ благѫю воспрїати,
По смерти кѣнецѣ ѣ небѣ отримати.

Хвалатѣ Тѧ, Царю, вси человѣки,
Ѫдь благословенѣ от нынѣ навѣки.

22. Пѣснь святому архістратігу Міхаилу[1].

Ликѫють вси на небеси
Архаггелскїе словеси,
Собравшесѧ ѣ толикое
Собранїе великое.
И мы тежь днесь соберѣмсѧ,
Фестѫ его поклонѣмсѧ,
Же попрана сыла дїаволѧ
И горкаѧ ада неволѧ
Всѣмь врагомь.

Рекѣ еси, конмѣмь, архаггеле,
Бѣжи во тмѫ, дїаволе,
Гордост, твоѧ проклатаѧ
Вст навѣки попраннаѧ,
Богъ рекѣ на тѧ настѫпати,
Сылѫ твою побѣждати,
Далѣ власт на змїю, на скорпїю
И на всю сылѫ вражїю
Богъ Творецъ.

Хтѣлесь быти ракенъ Богѫ,
Впалесь ѧкь молнїѧ под ногѫ,
Искѫшалесь Бога во пѫстины,
Да вѫдѫть улѣбы камены,
Нѣесь зато обличеный,
Сталесѧ житель пекельный,
Ѵвы, ѫвы коскицаешь,
Горкшой мѫки ожидаешь
В день сѫдный.

И мы тежь днесь соберѣмсѧ,
Его говорѫ поклонѣмсѧ,
Бы нас рачил захокати,
Вѣчнымь цареткомь дарокати,
Где поють аггелстїи лици.
Скатѣ, скатѣ, скатѣ Богъ, рцѣте, чело-
Благословенный, препрославленный [вѣци,
И всѣмь аггеломь жестѣенный
И намь зде.

23. Пѣснь святому Михаилу[2].

Воиньства небеснаго силы Михаилѣ скатый воевода,
През него по вѫнтахъ ѣ небѣ говершенна сталаса згода.

---

[1] БНТШ. 365.
[2] Рукописна збірка Франка, ч. 242.

Кто ꙗко Богъ, крыкнꙋлъ, поклонѣмсѧ,
Вси кꙋпно смиренно молѣмсѧ;
Той естъ самъ неба и землѣ Творца,
Царствїѧ не имѣѧй конца.
Аггели Михаила вожда согласно вси послꙋшаютъ,
Честь, хвалꙋ во вишныхъ сѣдѧщꙋ достойно во пѣснех отдают:
Свѧтъ, свѧтъ, свѧтъ Богъ единъ во Тройцы,
Дꙋхъ свѧтый со Сыномъ во Отцы
Хвалимый нехъ бꙋдетъ во вѣки,
А с нами (sic) со человѣки.
С нами Богъ, покорне аггели мовѧтъ, Михаиле гетмане,
Воймы (sic), твой совѣтъ исполнѧетъ, противных собор нехай гинетъ,
Нехъ идꙋтъ во огнистое море,
Тамъ бꙋдетъ имъ вѣчное горе,
Нехъ летѧтъ ꙗкъ дождъ со небеси
Во подземнїи темнїи тарасы.
Ісаїѧ пророкъ то отписа, что сѧ ꙋже прежде вѣкъ стало,
Денныца спаде со небеси, с нею злыхъ аггеловъ немало.
И ꙗко рыза очервленна
Не можетъ быти ꙋбѣленна,
Такъ дꙋси нечистїи, злыи,
Ажъ (sic) не могꙋтъ быти благїи.
Люциперъ, найвышше творенїе, помыслывъ равенъ быти Богꙋ,
З найвышшаго престола к небѣ кчинылъ собѣ во адъ дорогꙋ.
Гди Михаилъ порвалсѧ до меча,
Люциперъ, к долъ летѧчи, крычетъ:
Горе намъ южъ на вѣки бꙋде,
О справедливый Божїй сꙋде!
Имѣйможъ ꙋси Михаила предизбраннаго за патрона,
Онъ естъ всѣмъ вѣрнымъ христїѧном от врагов дꙋшевныхъ оборона;
Нехъ мечемъ враговъ проганѧетъ,
Тарчею от бѣдъ засланѧетъ;
Онъ важитъ злы и добрѣ дѣла,
Когда выходитъ дꙋша с тѣла.
И наша гди от тѣла дꙋша бꙋдетъ сѧ з свѣтом разлꙋчати,
И к той часъ Михаилъ свѧтый грѣшнꙋю дꙋшꙋ бꙋдетъ ратовати.
Хоць чого до ваги не стане,
Просимъ тѧ грѣшныи непрестанне:
Сокрꙋшы дїѧволѧ сѣти,
А дай Боже лице видѣти.

24. Пѣснь святому Николаю[1].

Болшаго нѣсть на земли трона,
Кто хощетъ[2] себѣ за патрона
Благати Николаѧ свѧта,
Бо к҆ нем҆ естъ помощъ непонѧта
Разꙋмомъ.
Аще бысь потапалъ на моры,
Пребꙋдетъ Николай воскорѣ,
Токмо р҆цы „свѧте Николае,
Ратꙋй мѧ“, заразъ рꙋкꙋ даетъ
Помощи.
Ратꙋетъ вѧзнѧ из с темницы,
Дасть помощъ сиротѣ, вдовицы,
Тил҆ко его треба благати,
На помощъ к҆ себѣ призывати,
Пребꙋдетъ.
Досить естъ такъ немало люда,
Дознавши пресвѧтаго чꙋда.
Хто сѧ тилко емꙋ помолитъ,
Найменшый члꙋнокъ не заболитъ,
Дасть цѣл҆бꙋ.
Изведетъ из пꙋты блꙋдѧща,
Скоро тѧ ꙋслышитъ молѧща.
Не к҆падешъ[3] междꙋ лютїѧ волки,
Разженетъ бѣсовскїѧ полки,
Не згинешъ.

---

[1] Рукописна збірка Франка, ч. 242.

[2] Відміни тексту співаника Бібліотеки Наук. Тов. ім. Шевченка ч. 368 такі: 2 р. Єгда кто. 3 р. Изберетъ. 6 р. утапалъ на морѣ. 7 р. прибудетъ. 9 р. дае. 11 р. изъ. 13-15 рр.: Кто тилко к' нему прибѣгае,
На помощь его призывае,
Прибудетъ.
17 р. Доз'навшихъ от святаго. 18 р. Кто тилко къ нему ся помолитъ. 19 р. Наймен'шимъ члон'комъ. 21 р. на путъ правъ. 23 р. люти. 24 р. Ражденетъ противныя полкы. 26 р. Не бойся найболшой. 29 р. Падетъ. 31-35 рр.:
Сыротъ онъ есть пилнимъ пѣстуномъ
И в' рожнихъ справахъ опѣкуномъ.
Не зважай, хочъ не маешъ злата,
Попроси Ніколая свята,
Поможетъ.

[3] В рукоп. в'падетъ.

Нехай бись был и к҆ ѧкой напасти,
Не дасть ти Николай пропасти;
Хочъ бись былъ осꙋжденъ на згꙋбꙋ,
В҆падетъ самъ напасникъ въ[1] пагꙋбꙋ
Вѣчнꙋю.
Сыротамъ онъ естъ опекꙋномъ,
У справахъ ꙋ рожныхъ патрономъ.
Не к҆важай, же[2] не маешъ злата,
Но проси Николаѧ свѧта
На помощъ.
Кор҆митель естъ ꙋсемꙋ мирꙋ:
Хто сѧ емꙋ даетъ к҆ офѣрꙋ,
Дасть ꙋмыслъ, ѧкъ на свѣтѣ жити,
Рачитъ ал҆чꙋща накор҆мити
Запек҆не.
И мы днесь исклонѣмо главы,
Даст помощъ Николай нам҆ ѧвѣ:
О що его бꙋдемо благати,
Бꙋдетъ нам во всем помагати
Николай.

25. Пѣснь святому Стефану[3].

Страданїе мꙋченика Стефана выхвалѧймо,
Во кимвалѣхъ доброгласныхъ пѣснь емꙋ восклицаймо.
Той о вѣрѣ з҆ фарисеи начатсѧ из҆тѧзати,
Они емꙋ не можахꙋ противъ мꙋдрости стати.
Емше его, восхитиша, приведше на сонмище,
Ложнїе тамо свѣдителїе сташа на соборище.

---

36 р. онъ есть всему. 37 р. Кто тилко дастъ ему. 38 р. Дастъ способъ. 39 р. Алчущихъ изволитъ кормиты. 41-42 рр.:

И мы тежъ приклонивше главу,
Даймо вси Ніколаю славу.

43 р. А о что его. Нарешті тут є ще одна строфа:

О святый отче Ніколае,
Всякъ от насъ на тя уповае.
Рачъ Творца за нами благати,
Бысмо тя могли вихваляти
На вѣки.

[1] В рукоп. напрасну.
[2] В рукоп. лечъ.
[3] БНТШ. 367.

Фарисее, саддꙋкее возрѣвше нань сѣдѧще,
Лице его ѧкъ аггела паче слонца свѣтѧще.

Аще ли ꙋбо разоритъ мѣсто сїе Назорей,
Даждъ намъ отвѣтъ, Стефане, глагола архїерей.

На высокомъ мѣсцꙋ тогда свѧтый Стефанъ стоѧше,
От Авраама до Христа подробнꙋ повѣдаше.

Доколѣ вы, о Іꙋдее, слѣпы во дни ходите?
Богъ ѧвисѧ, воплотисѧ, вы Его не видите.

Ꙗрѧхꙋсѧ нѣбы волци и серци распыхахꙋ,
Нѣбы дикїе звѣрїе зꙋбы нань скрежетахꙋ.

Чесо на мнѧ ѧристесѧ, тое васъ ꙋпрашаю,
Се виждꙋ небо отверсто, тое вамъ оповѣдаю.

Еще славно на престолѣ Бога Отца сѣдѧще,
Одеснꙋю Бога Сына паче слонца свѣтѧще.

Нань крикнꙋвше нѣбы волци и ꙋши затыкахꙋ
Окрꙋтнымъ каменїемъ на Стефана метахꙋ.

Ко Исавлю юноши ризы своѧ стелѧхꙋ,
Горко зѣло каменїемъ Стефана побивахꙋ

Отпꙋсти имъ, Боже Отче, рече архидїѧконъ,
Прїйми дꙋхъ мой в рꙋцѣ свои, Христе, на вѣки вѣком.

26. Пѣснь святому Онуфрію пустиножителю[1].

Се бѣгаѧ ꙋдалисѧ и в пꙋстиню водворисѧ,
Ꙋдалисѧ от палацовь царствїѧ твоего отца[2],

Не брегаъ еси земной славы
Анѣ царскїѧ державы,
От Егѵпта бо изїйде,
В' Ѳївейскїѧ горы прїйде,
Возлюбивь общежитїе,
Преподобне Онꙋфрїе.

Вси їноци тѧ взивают к себѣ ѧко брата,
Показꙋешь имь грамоты, жес' рода богата.

И послꙋжилъ еси нравом,
Зводомь великыхь скїтѧновь,

---

[1] БНТШ. 365.

[2] У співанику Теодора Левицького перші два рядки мають такий вигляд:

Се бѣгаяй удаліхся, во пустыні водворихся.
Удалихся от палацы(sic) царствия Божа Отца.

4 р. царствия. 5 р. изыйдетъ. 6 р. Ѳаворския горы придетъ. 7 р. Возлюбилесъ. 10 р. Показующе грамоты. 12 р. великих скитовъ. 13. Лавру потвердж'даешъ. 14 р. Завѣтъ

Свѧтꙋ Лаврꙋ ꙋтверждаешь
И завѣть ей виполнѧешь,
Соревнꙋѧ пꙋстинномꙋ
Антонїю Великомꙋ.

Крестъ свой вземше на рамена з аггелскими крилѣ,
Ꙋзкꙋ стезю шествꙋѧй в глꙋбокой пꙋстинѣ.

И примлеть еѧ вдѧчны
Шꙋмы велики и страшны.
Мѣлес' бодрост горливꙋю,
Молитвꙋ к Богꙋ щирꙋю,
Во дне и в нощи трꙋдамы
Молѧщесѧ со слезамы.

Терпѣлъ еси по Христовомь завѣтѣ и дѣлѣ,
Зимꙋ, горачост зносилес' на своемь тѣлѣ.

Ризи тебѣ южь нестаеть,
Власи тѣло покриваешь,
В многих лѣтехь сего вѣка
Не видѣлес' человѣка,
Токмо на конци житїѧ
Оглѧдалес' Пафнꙋтїѧ.

Богомь воднїй источникь тебѣ отворисѧ,
Финиковымь гроздїемь через свой вѣк живисѧ.

З рꙋкь аггелскихь поживаешь,
Тѣло Христово прїймаешь,
Честное ти кормленїе,
Преподобне Онꙋфрїе,
Дꙋхомь свѧтымъ наполненный,
Во разꙋмѣ просвѣщенный.

При остатной южь годинѣ сопричастникь смерти,
Даешь дꙋшꙋ в рꙋцѣ Богꙋ, дай нам враговь стерти.

Пафнꙋтїе южь повторне
Приходить к тебѣ безмолвне,
Ризи своѧ раздираеть,
Мощи твоѧ покриваеть,
Честно во гробь ꙋставлѧет,
Погребь слезне воспѣваетъ.

По блаженномь ꙋспенїи твоемь, Онꙋфрїе,
Блажен мислилъ на том мѣсцꙋ жити Пафнꙋтїе.

Скоро ѧзикь твой ꙋмолкнетъ,
В той годинѣ финыкъ ꙋсхнетъ,
Воды жродло ꙋмалисѧ,
Храмына раздрꙋшисѧ
Избраннаго, дивнаго
Гражданина пꙋстиннаго.

Дарꙋй в' обители свѧтой щасливе прожити,
Ігꙋменꙋ со братїею неоскꙋдным быти.

Прїйми молитвы и пости,
Храни их от всѧкой злости,
Такь тежь и мїрскїе люди
От непрїѧзни соблюди,
Онꙋфрїе, ѧсне солнце,
Преподобне чꙋдотворче.

еи. 15 р. Поревновалъ еси. 17 р. взявши з ангел'скими на раменѣ. 18 р. стезу(sic) уготоваешъ (sic) во глубокой долінѣ. 19 р. Примуешъ ся вдячнікъ. 20 р. Шумов веліких, страшныхъ. 26 р. износішъ. 27 р. же ему. 28 р. Брада тѣло покрываетъ. 29 р. Многимъ лѣтомъ. 31 р. Толко. 32 р. Оглядаешъ. 36 р. примуешъ. 37 р. Честное причастие. 41 р. При остатной годінѣ. 48 р. Погрѣбъ честному спѣваетъ. На сім уривається текст співаника Теодора Левицького.

27. Пѣсн' на Усѣкновеніе честной главы святаго Іоанна[1].

Памѧт' твоѧ праведнаѧ[2] ест со похвалами,
Нѣст болшаго кром тебе в рожденых женами.
Тебѣ бо ест прилично правдꙋ глаголати;
Покайтесѧ от грѣхов', сꙋдом сталъ встрашати.
Ты бо еще во чревѣ матерном познался,
Когда Іисꙋс в Пречистой Дѣвѣ возигралсѧ.
Ты же, свѧтый пророче, с престарѣлых родилсѧ,
По рождествѣ от сосцей в пꙋстыню вселилсѧ,
Ис пꙋстинѣ на рѣкꙋ Іордан зближилсѧ,
От тебе бо Царъ царем в той рѣцѣ крестилсѧ.
Ты же, шедше, во градѣхь и весѣх провѣща:
Покайтесѧ от грѣховь, сꙋдъ Божїй возвѣща.
Слишалъ еси Ірода, пыр себѣ собравша,
Братню женꙋ Филипа за женꙋ поѧвша.
И реклъ еси Іродꙋ: не достоитъ тебѣ
Братню женꙋ Филипа, сїе внемли себѣ.
Ірод сїе слишавши, зѣло разѧрисѧ,
Казалъ взѧти пророка. Пророче, потщисѧ.
Жена бывши Филипа, дѣвицꙋ наꙋча:
Проси главы пророчей ꙋсѣкнꙋти, вѣща.
Дѣвица же в радости царю лестми рече:
Даждъ ми, отче мой, молю тѧ, чесо сѧ мнѣ хоче.
Іродъ то ей глаголетъ: дамъ ти пол царствїѧ.
Она паки вѣщаше своего желанїѧ.
Ірод же ей кленетсѧ: ейже, дамъ ти, рече,
Даю тебѣ, дщи моѧ, чесо сѧ тебѣ хоще.
Дѣвица же в радости: даждъ ми Предотечꙋ
Іоана пророка, главꙋ емꙋ всѣчꙋ.
Іродъ самь ꙋсꙋмнѣлсѧ, ѧко клѧлсѧ зѣло,
Казалъ взѧти пророка, обнаживши тѣло.

---

[1] БНТШ. 365.

[2] Відміни тексту співаника Теодора Левицького такі: 1 р. праведна. 2 р. рождена. 3 р. прилѣжно. 4 р. судомъ обличати. 5 р. Ты еще.. познася. 6 р. возиграся. 9—12 рр. переплутані. 14 р. во жену. 22 р. хощет. Далі знов, як узагалі вся пісня, попсований текст. 31 р. темніцѣ. 33 р. Дѣвица же. По 34 р.

Спекꙋлатор взем главꙋ, несе ис темници,
Честно прїѧть на блюдѣ, даде плѧсавици.
Плѧсавица подаде матери илжици.
Тогда исполнысѧ крве блюдо из с(к)лѧници.
Ірода черви снѣдоша, дѣвицꙋ бѣсъ быѧ,
Іродїѧдꙋ илжицꙋ ꙋгризоша змїѧ.
Молим тѧ, Крестителю, пречестнаѧ славо,
Іоане пророче, свѧщеннаѧ главо.
Дарꙋй зде христїѧном в свѣтѣ долго жити,
Имѧ твое, пророче, навѣки хвалити.

28[1].

Єгда дꙋша от тѣла разлꙋчаетсѧ,
Страхъ великий видѧчи, ꙋжасаетсѧ.
Забиваетъ приѧтелей,
Отца, маткꙋ, женꙋ[2], дѣтей
И богатство.
Не помни(т) тежъ о мешканю
В тѧжкомъ смꙋткꙋ и стогнаню
Земнаго панства.

Тꙋга велиѧ зѣло оставитъ тѣло,
На воздꙋсѣ страхъ велїй, за злое дѣло
Гонима вѣ аки птица
И волаетъ ѧкъ горлица
Ко своемъ (sic) синꙋ:
Ратꙋй, Пане, ратꙋй, Творче,
Милосерний Боже Отче,
Грѣшнꙋ единꙋ!

Ученіци пришедше, взяша трупъ и главу,
Честно приемъ, погреблі во церкви во славу.

35 р. зѣдят... бие. По 36 р.

А моцъ твоя на свѣтѣ якъ слонце сіяет,
Крещеніемъ людемъ омываетъ.

37 р. Молю ті ся... праведная. Знову попсований текст. 39—40 рр.

Настави нас благодати стезами шествоваті,
А ми (будем) твой животъ навѣки прославляти.

[1] Рукописна збірка Франка, ч. 62.

[2] Відміни тексту співаника Теодора Левицького такі: 4 р. жены. 5 р. Все. 6 р. зпомнешъ. 7 р. зторганю. 10. великъ. 13 р. ко своему. 16 р. Грѣшную душу. 17 р. воздушных.

Тогда страшнии митарства, воздꙋшни кнѧзства
Дꙋшꙋ грѣшнꙋ гамꙋютъ, не дойдетъ царства.
Тогда блꙋди и всѣ згꙋби
Дꙋшꙋ грѣшнꙋ до пагꙋби
В пекло о(т)даютъ:
Записани ꙋсѣ справи,
Дѣла, мисли, многи свари
В реестрахъ маютъ.

Пилно зрит ко аггелꙋ, стражꙋ своемꙋ,
Жалостне со слезами вопїетъ к҆ немꙋ:
Преслꙋшахъ тѧ из марности,
Блꙋди тѣло не по дѣломъ
Вѣчной карности,
Не допꙋскай, хранителю[1],
Семꙋ зломꙋ мꙋчителю[2]
Вѣчне ꙋпасти.

Аггелъ смꙋт҆не вопѣетъ: о роскошниче,
Спом҆ни себѣ злосливе, о человѣче,
Любовъ вѣри не по мѣри
Избиралесь, сокрикалесь
Себѣ богатство,
Не давалесь, затворалесь
Свои вроти пред сироти,
Втратилесь царство.

Тогда грѣшное тѣло все почернѣло
В земли черкомъ[3] снѣденно и смрадно зѣло,
Во (sic) по дѣломъ дꙋшꙋ с тѣломъ
Розлꙋчаетъ и врꙋчаетъ
В пекло на вѣки.
Сего злого проклѧтого
Нас боронитъ и хоронитъ,
Всѧ чловеки.

---

19 р. Тамо, 26 р. ко... 28 р. Блудил тѣломъ. 31 р. Всему. 34 р. Спомни жалосне, о человѣче. 35 р. Любо мѣрѣ не по вѣрѣ. 36 р. Збиралесъ. 37 р. багаство. 38 р. Запиралесъ, не давалесъ. 40 р. Стратилесъ. 44 р. втручаетъ. 48 р. человѣки.

[1] В рукоп. хранителу.

[2] В рукоп. мучителу.

[3] В рукоп. чермномъ.

29. Пѣснь на страсти Христови[1].

Скажи[2] мѣнѣ, соловїю, правдꙋ,
Где ѧ свого Збавителѧ знайдꙋ,
Ци на горѣ, ци на долинѣ
На крижовой высить деревинѣ.

О долини, треба вас минати,
А на горах треба ꙋмирати.
С хоръ небесних на земнꙋю горꙋ
Стꙋпилъ Христос на нашꙋ подпорꙋ.

На полꙋдне солнце настꙋпает,
Там по праци Христос почивает.
О, голꙋбецъ недармо гꙋкает,
Либой Панскꙋ смерть оповѣдает.

Всѣ пташата жалосне спѣвают,
Божаѧ Мати от жалю вмирает.
Апостоли от Христа отбѣгли,
Ґди Христовꙋ мꙋкꙋ ꙋвидѣли!

Петръ трїкротне Христꙋ послꙋживши,
В дворъ Каѧфовъ скоро постꙋпивши,
Мовилъ: не вѣмъ сего человѣка,
Не дам о немъ жаднаго отвѣта.

Христос ко всѣмъ апостолом мовит:
Нехай ко мнѣ Петръ рихло приходитъ.
Ґди алекторъ скоро возгласивши,
Петръ испомнѣ, слезами ꙋмивъсѧ.

Мовилъ Христос: висвобожꙋ свѧтих отецъ
На тое мѣсце дам Июдꙋ в рꙋки. [з мꙋки,
Заворонокъ вгорꙋ сѧ подносит,
Погребъ Творцꙋ своемꙋ голосит.

Цѣлꙋю нощъ соловїй спѣвает,
Южъ на крестѣ Христос ꙋмирает.
Не помните на то, человѣци,
Же (бракує листків)

30. Пѣс(н)' святым' апостолом' Петру и Павлу[3].

Перваго тѧ Христос избравъ,
Ѳораго тѧ Павла пославъ
Вѣрꙋ ꙋтвердитї и вас наꙋчитї
Христа выхвалѧтї и васъ велїчатї,
Вси апостолї, и вас, престолї,
Блажа непрестан(н)о от Бога вам' данно
Разꙋмов' воз'прїѧтї.

Апостол Петръ днесъ верховный,
Вразъ и Павел в Рѣмѣ прїстолный.
Сихъ днесъ похвалѧемъ и вразъ велїчаемъ
Петра верховнаго, Павла, пристоїнаго
Ученїка и глаголнїка, днесъ всї ꙋблажаем'
И вразъ прославлѧем'
Верховныхъ апостол'.

Дамаскъ велмї днесъ мꙋдрствꙋет
И тебѣ, Павле, церковъ лїкꙋетъ.

---

[1] Рукописна збірка Франка, ч. 65.

[2] Відміни тексту співаника Левицького такі: 1 р. Скажіж'. 3 р. цилі на долѣнѣ. 5 р. Вы долѣнѣ. 6 р. в'почіваті. 7 р. на землю и гору. 9 р. наступует. 10 р. спочівует. 11 р. О голубе... гукаешъ. 12 р. оповѣдаешъ. 14 р. в'млѣвает. 15 р. отбѣглі. 17 р. Апостол' Петръ Христу послюбів'ші. Рр. 19-22 vacant. 23 р. І алектор. 24 р. Тое спом'нівъ слезамі ся вмывши. 25 р. Высвободил' отцевъ Христос з мукі. 26 р. На то мѣсце дал Юду. 30 р. Юж Христос на крестѣ вмирает. 51-32 рр.:

Чем' не спомніш' на то человѣче,
Же для нас' Пан' такъ барзо умучен'?

[3] Співаник Теодора Левицького.

Добрымъ измѣненїемъ, днес соедїненїемъ
Петра верховнаго, Павла пристоїнаго
Днес выхваляем и почїтаем,
Апостолъ верховныхъ и первопрестолныхъ:
Христовы ловцы бысте.

31. Пѣс(н)' святому Ніколаю чудотворцу[1].

Царꙋ избран(н)ый, от Христа дан(н)ый всемꙋ свѧтїтелл',
Свѧщена глава, мїрѫликї(й)ска слава, вѣрныхъ ꙋчїтел'.
Пастырь всѣмъ бысть пре(д)велїкїй,
Застꙋпнїкъ быст толїкїй,
Нїколае свѧтый.

Старцꙋ блажен(н)е, пищї лїшен(н)е, зовꙋтъ на землї,
Злаго предварї, грѣховъ збавї(нъ), младенецъ вонемлї.
Збавъ сꙋщихъ поданїѧ (sic),
Просѧщїхъ спасенїѧ,
Благїй предстателю.

Арїю злаго без(з)акон(н)аго зѣло облїчїлъ,
А возхїщена от Серацина вскорѣ представїлъ.
Зде милостъ пре(д)велїка,
Преблагаѧ, толїка
Застꙋпнїка всѣхъ.

Не(и)зречен(н)ый, чꙋдес напол'нен(н)ый їереѧрхо Христовъ,
Прѣтѣкающихъ, оскорблѧющихъ на помощъ готовъ.
Предста избавлѧетъ,
Вѣрным милостъ подаетъ
Всѣмъ хрїстїѧномъ.

Роди земныи и всѣ вѣрныи, соберѣтесѧ,
Цар(ев)ꙋ райскомꙋ, чꙋдотворномꙋ поклонѣтесѧ,
Где возпрїймем радостъ,
Вѣчнꙋю сладостъ,
Помощнїкъ бꙋдетъ.

Вси сѧ зблїжаїте, принїкайте во храмъ свѧтаго
Архїереѧ чꙋдотворца мїрлїке(й)скаго.
Людїе, прїнїкаїте,
Хвалꙋ, чест воздаваїте
Во храмѣ его.

[1] Співаник Теодора Левицького.

32. Пѣсн' святым апостолом Петру и Павлу[1].

Органы, играйте, Петра вихвалѧйте
Апостолꙋ Павлꙋ на трїꙋмфъ заграйте[2].

Вас бо Христос Господь посла сѣѧтелѧ,
Православной вѣрѣ славна строителѧ,

Ґди Ірод незбожный, бывши цесар рымскїй,
Казал их мꙋчити, ѧкь Пїлатъ понтїйскїй.

Апостола Петра повелѣ катовати,
Апостолꙋ Павлꙋ главꙋ его стѧти.

Іроде незбожный, фараоне проклѧтый,
За то ты на вѣки до пекла естъ взѧтый.

Звѣзды пресвѣтлїѧ вѣрꙋ ꙋкрасили,
Ꙋченїемь своимь людей озарили.

Боголѣпен ѧзикь вашь естъ глаголющїй,
Благодать Божїю всѣмь возвѣщающїй.

Мрежею словес своих ꙋловисте ѧзики,
Божественным дꙋхомь спасли человѣки.

Свѣтилникь всезлатїй в мїрѣ оставиша,
Аки огнем сердца вѣрныхь распалиша.

Избра Богь з глꙋбыни ꙋчителѣ честны,
Апостоли своѧ показа нелестны.

Апостоле Петре, процвитай навѣки
Во горнемь Сїонѣ з аггелскими лики.

Со всѣми свѧтыми во небесномь панствѣ
Сподоби нас грѣшных жити в вѣчном царствѣ.

33. Пѣснь покаянная[3].

Надѣѧ моѧ в' найвышшого Пана,
Же злаѧ долѧ бꙋдетъ одогнана

---

[1] БНТШ. 365.

[2] Відміни тексту співаника Левицького такі: 2 р. вдаря(й)те. 3-4 рр. vacant. Як попсовані тексти сього співаника, свідчать рр. 5-6: Іроде незбожный цесаровъ римскихъ, казалъ мордовати, як Пилатъ по(н)тейский. 7 р. казалъ мордовати. 8 р. казалъ главу стяти. 10 р. Будешъ на вѣки у пеклѣ горѣти. Замісць 11-24 рр.:

Во гор'немъ Сионѣ небеснаго царства
Сподѣйтеся и нас до небеснаго кролевства.

[3] Співаник, описаний у Матеріялах під N. 1. Текст співаника збірки Петрушевича в Бібліотеці Народного Дому ч. 233 має наголовок „Пѣснь, яко можемо мати

И жаль мой сроґїй бꙋдетъ одогнанный,
А в' смꙋткꙋ завше бꙋдꙋ потѣшенный.
Богъ плачъ въ гойное веселѧ претворитъ,
Фрасꙋнокъ в' радост и в' роскошъ обернет.
Хоць бымъ сѧ схотѣлъ под землю сховати,
И тамъ мѧ можетъ рꙋкою достати.
Самъ ѧ не знаю, отколь охолода,
Ѧкъ настꙋпила лихаѧ пригода.
И тамъ впадати длѧ роскошей мꙋшꙋ,
Тебѣ, Боже мой, порꙋчаю дꙋшꙋ.
И в' твердой скалѣ не могꙋ сѧ скрыти
Ани в' темностехъ себе заслонити,
Тилко стоѧчи здалека, вздыхати,
Ѧкъ маю грѣшный милости достати.
Змилꙋйсѧ, Пане, вызволь мою дꙋшꙋ
От смерти вѣчной, ах, ꙋмерти мꙋшꙋ,
Бо врагъ мой на мѧ завше естъ готовый,
Ширѧчи ꙋста кꙋ неслꙋшной мовѣ.
Змилꙋйсѧ, Пане, ꙋмилосердисѧ,
Враговъ сꙋетныхъ скоро ополчꙋсѧ,

вѣру, надѣю и любовъ ко Богу“ й такі відміни: 1 р. найвышаго. 2 р. отогнана. 3 р. отгнаный. 4 р. будемъ завше потѣшоны. Рр. 5-8:

Претворы(т) во плач гойное веселя,
Фрасунокъ в радостъ и в роскошъ обоя,
Лечъ скоро пришла недобрая филя,
Латво* тое все и роспорошила.

11 р. А такъ... для роспусты. 12 р. К Тебѣ. По 12 р. йдуть рр. 7-8. 7 р. Хоч. 14 р. Анѣ в темностях себе затворити. 15 р. здалека стоячи. 16 р. Як многогрѣшный милости благати. По 16 р.: Змилуйся, Пане, прошу, надо мною,
Не гордъ грѣшною прозбою моею.

Замісць 19-22 рр.: Змилуйся, Пане, а будъ ублаганый,
Ласкавый гнѣвъ Твой нехай поеднаный.

26 р. = 24 р.

Відміни тексту співаника Левицького такі: 2 р. отгнана. Дальші чотирі рядки, як у попереднім варіянті, тільки в другім із них є „обер'нетъ“ зам. „обоя“. Рр. 7-14 vacant. 15 р. А такъ здалека стоячі, здыхати. 16 р. Бога ублагаті,

Замісць рр. 19-24: Змилуйся, Пане, а будъ ублаганыі,
Ласкавый гнѣвъ Твоі будетъ по(жа)даныі.
Отца и Сына и Духа святаго,
Во Троіці святоі непостыжімаго.

* В рукоп. лацво.

Абымъ Тѧ позналъ Бога правдиваго,
Во Тройци свѧтой всегда славимаго,
Отца и Сына и Дꙋха свѧтаго,
Во трехъ персонахъ нераздѣлимаго.

34. Пѣснь о смерти[1].

Кончина приходитъ, свѣтови[2] не быти,
Каждомꙋ человѣкꙋ юж свѣта позбыти.
Приходить бо конецъ свѣтовыхъ розкошей,
Предалсѧ человѣкъ во безднꙋ за грошѣ.
Свѣтовыхъ розкошей человѣкъ жалꙋетъ,
Гди дꙋша от тѣла ганебно з(г)ибꙋетъ.
Плачетсѧ человѣк и тѧжко вздихае,
Гди зброѧ дорогаѧ немоцно вставае.
О зброежъ, моѧ зброе, чем мѧ оставꙋеш
И при моей смерти чем мѧ не ратꙋеш?
Не могꙋ возрѣти, бо смерть єстъ страшнаѧ,
Лютаѧ, (в)бꙋрливаѧ, коса єстъ остраѧ,
Бо смерть єстъ страшнаѧ, ѧкъ коса ос(т)раѧ,
Стинаетъ, рꙋбает и старых и малых,
И малыхъ дѣточокъ, найкрасшихъ квѣточокъ.
О смертежъ, моѧ смерте, хощешъ мѧ пожерти,
От рода, жены и дѣтей хощешъ маѧ разлꙋчити.
О смертежъ, моѧ смерте, загоди ми мало,
Єдинꙋ годинꙋ, за вѣкъ бы ми стало.
А не в темностехъ себе захилити,
А не твердой скалѣ себе зборонити.
Хотѣбымъ ѧ сѧ хотѣв под землю сховати,
Там ти мене можежъ (!) рꙋкою достати.
О свѣте, тось красный, ѧ бымъ жив на тобѣ,

---

[1] БНТШ. 165.

[2] Відміни тексту співаника Теодора Левицького такі: 1 р. на свѣтѣ. 3 р. свѣтовымъ розкошемъ. 5 р. свѣтовымъ розкошемъ(sic). 6 р. ганебне. 7 р. тяшко и здыхаетъ. 8 р. вставаетъ. 9 р. ма.. же мя. 10 р. vacat. Далі поплутаний текст. 13-15. рр.:

Коса ест остра, стінаетъ старих и младенцовъ, дѣтокъ,
Збіраетъ, стінаетъ хот найкрашій квѣтокъ,

16 р. А смерти невдячна, хощешъ. 17 р. От роду, от дѣтей. 18 р. О смерти, госпоже, попустіж ми мало. 19. Хотъ... ся стало. Далі рр. 22-23. 20 р. Ані у темностехъ себе заслоніти. 21 р. Ані (в)... хороніти. 22 р. Хотъ бемъ ся хотѣлъ. 23 р. Тамъ мя можешъ.

А земля промышляе помѣстити въ собѣ.
Єдина надѣя на Бога и Творца:
Богъ мой єстъ отецъ и мой єстъ обронца.

35. Пѣснь на Рождество Христово[1].

Щасливїе часы вѣковъ нынѣ южъ настали,
Котораго пришествїя издавна чекали,
Іисусъ Христа абы оглядалы.

Архаггелы опулночи пастушковъ звѣстили,
До Выфлеемъ посилают, абы оглядѣли:
Идѣтъ, глядѣтъ, котрогосте хтѣли.

Збираютъся пастушкове, абы оглядати
Творца свѣта, Цара славы чимъ бы привитати:
Пойдѣмъ, поймѣмъ хочъ по козынятъ.

А едному не далося поймати козлятко;
Бѣгаючи, имаючи, да поймавъ ягнятко:
Идетъ, несетъ, вытаетъ Дитятко.

Прїймы, Цару нарожденный, и мое убоство,
Котрое ся пригодило мое охиндожство:
Прыйми, озмы, якъ естъ, мое убоство.

На дарункахъ недостало, стали прыгравати,
На пыщалкахъ и на дудкахъ скочне затынати:
Тры тамъ, дай намъ Тебе оглядати.

А Дытятко з ихъ игранѧ стало ся смѣяти,
Свое божество к̓ чловечествѣ якъ бы показати,
Котрымъ онымъ бы могли познати.

От Персыди трїе цари на звѣзду к̓зыраютъ,
Творца свѣта, Цара славы, на умыслу маютъ:
Прїйдетъ, спасетъ, котрѣ погибаютъ.

---

24 р. ажъ бемъ жілъ на тебѣ. 25 р. Зем'ля промышляетъ вомѣсті(ти) себѣ. Рр. 26-27 vacant.

[1] Рукописна збірка Франка, ч. 242. Уривок сієї коляди надрукований у Матеріялах (стор. 561). Відміни тексту співаника Бібліотеки Наук. Тов. ім. Шевченкя ч. 363 такі: 1 р. Щасливѣи часи, лѣта. 4 р. пастушкам. 5 р. оглядали. 6 р. котрогости. 7 р. Збиралыся пастушковы, абы оглядали. 8 р. Царя.. привыталы. 9 р. хоць. 11 р. той поймалъ. 13 р. убозство. 14 р. Которы (sic) ся.. и мое охѣндозство. 15 р. возмы. 17 р. скочны. 19 р. о ихъ граню. 20 р. Свое бозство в чловечествѣ. 23 р. Царя. 27 р. щимъ. 34 р. Іосифы старушку. 36 р. гамуйся. 37 р. мѣзерно. 38 р. пеленочкахъ. 41 р. зступылемъ. 43 р. буди.

Збираютъсѧ, взываютъсѧ, абы оглѧдати:
Осѣдлавши свои конѣ, идмо ко Дитѧти:
А с чымъ? От с тымъ, чымъ би привитати.
Смырнꙋ, злато и кадыло в кꙋбки заберѣмо,
Щирымъ сердцемъ з доброй мысли емꙋ понесѣмо,
„Що естъ, то естъ, прїймы“ — попросѣмо.
А входѧчи до вертепꙋ, нызко ꙋпадаютъ,
Подарꙋнки с покорою ꙋ ногъ покладаютъ,
Кладꙋтъ, даютъ, а „прїймы“ волаютъ.
Іосыфе старꙋшейкꙋ, прошꙋ, не лѣнꙋйсѧ,
Поколисꙋй Пахолѧтко, больше не сꙋмꙋйсѧ:
Гай, гай, люлѧй, от плачꙋ гамꙋйсѧ.
Опꙋстывши ꙋсѣ хоры, мѣзерне смырилсѧ
И в мѣзерныхъ пеленѧтахъ ѧко Панъ повылсѧ,
Лежитъ, держитъ землю и небеса.
Не дивꙋйсѧ, человѣче, на мѧ ꙋбогаго,
Же стꙋпилемъ до нызкости из неба горнѧго
Прїйти спасти тебе ꙋпадлаго.
Нехай бꙋдетъ Богꙋ слава, Отцꙋ предвѣчномꙋ,
Сынꙋ во человѣчествѣ, з Дѣвы рожденномꙋ,
Во вѣкъ вѣковъ, и Дꙋхꙋ свѧтомꙋ.

36. Пѣснь на Воведеніе Пресвятои Богородицы[1].

Воспѣвайте пѣснь новꙋю,
По всемъ свѣтѣ славнꙋю,
Согласно крикнѣте,
На радость прїйдѣте
Во церков Господню.

Захарїе, днесь веселисѧ,
На радость намъ поспѣшисѧ
Витати Царицꙋ,
Богоотроковицꙋ,
Марїю, Марїю, Марїю.

Свѣщеносцы, изыйдѣте,
Царицꙋ в церковъ прїймѣте,
Не преклонь повѣтꙋ,
Радость всемꙋ свѣтꙋ
Марїю, Марїю, Марїю.

Приводѣте Царꙋ Дѣвꙋ,
Ластовицꙋ богоглаголивꙋ,
Свѣтъ восїѧ всемꙋ мирꙋ
Из горнѧго Емпѣрꙋ
Во церков Господню.

Вси согласно заспѣвайте,
Трилѣтствꙋющꙋю привитайте;
Предста Царица,
Богоотроковица,
Во церковъ Господню.

Давидъ в гꙋсла ꙋдараетъ,
Велегласно воспѣваетъ.
Предста Марїѧ,
Слѣчнаѧ Лелѣѧ,
Во церковъ Господню.

[1] Співаник Теодора Левицького.

Внꙋшы, земле, и веселисѧ,
Ты, Адаме, не смꙋтисѧ,
И ты, прамати Сва,
Преслꙋшанїемъ древа
Радꙋйсѧ, радꙋйсѧ.

Даждъ намъ тое отримати,
Одеснꙋю Тебе стати
Со Отцемъ и Сыномъ
Во Тройци единой
На вѣки, на вѣки, на вѣки.

37. Пѣснь Пресвятой Богородицы[1].

Под Твою милость вси прибѣгаемъ,
Помощи Твоей всегда жадаемъ,
Ратꙋй насъ, Дѣво, во скорбехъ зѣло
В' каждомъ припадкꙋ, к҆ смꙋтнымъ фра-
О дꙋшꙋ и тѣло. [сꙋнкꙋ

Молитви наша Тебѣ воздаша,
Прїйми ꙋсердно от насъ щоденно,
О Застꙋпныце и Помощныце,
Бꙋдь христїѧномъ една ихо Паномъ,
А за своимъ Сыномъ.

Едина чистость к҆ Тебѣ сїѧетъ,
Пресвѧтꙋю Тройцꙋ оглѧдаетъ,
О всѣхъ свѧтаѧ Дѣво Марїе
Пресвѧтой моцы, честїю Тройцы
Превознесеннаѧ.

В коронѣ цесарской, а к҆ земли Рꙋской
Войны ꙋховай, а жизность подаи,
Повѣтрѧ, оґнѧ, Матко Господнѧ,
В' покою жити, вѣрꙋ множити
И Тебе славиты.

38. Пѣснь набожна[2].

Небо, землѧ, свѣтъ и воды
Да восхвалѧтъ[3] Тѧ, Господи.
С покорою ꙋпадайте,
Поклонъ Господевы дайте.
Аггели з неба, Сїонꙋ,
Стꙋпѣтъ[4] до земнаго тронꙋ
Бога к҆ Тройцы вихвалѧти,
Разомъ з намы воспѣвати:
Свѧтый, свѧтый, незмѣренный,
В Сакраментѣ ꙋтаеный,

Гоноръ, честь и хвала вѣчна
Да бꙋдетъ Ти ꙋставычна.
В особѣ хлѣба зостаешъ,
А насъ грѣшныхъ ꙋкреплѧешъ.
В той Гостїи естъ Богъ живый,
Хоть закритый, а правдивый.
Ѧкъ великїй чꙋдъ сотворилъ,
Гди хлѣбъ к҆ Тѣло све претворилъ!
На олтарꙋ ждетъ с҆предъ вѣка,
Абы спасти человѣка.

---

[1] Співаник Теодора Левицького.

[2] Рукописна збірка Франка, ч. 242. Се без сумніву переклад із польської мови.

[3] Відміни тексту співаника Бібліотеки Наукового Товариства ім. Шевченка ч. 358 ось які: 2 р. Błahosłowiat. 3 р. Naypokorniy. 5-8 рр.:

S chorow swoich, anhełowy,
Nebesnyi ryzyntowy (sic),
11-14 рр. Honor, sława, wiczna chwała
Niech Ty, Bozy, ne ustawa,
Stupit do naszoho padołu
Spiwaty z namy pospołu.
Ktoryy pod osobamy chliba
Prawdywiy Boh jest iz neba.
W nayswiatiyszom Sakramenti
W kazdom zostaiet momenti.

[4] В рукоп. ступилъ.

И аггелы, херꙋвимы,
Не достꙋпѧтъ серафимы,
Чого чловекъ достꙋпꙋетъ,
Тѣло и Кровъ гди прїймꙋетъ.
Ахъ, о Боже ꙋтаеный,
Бꙋди от всѣхъ вихваленый.
Благословы люди своѧ,
Нехъ насъ мине кара Твоѧ.
От повѣтра, глада, войны
Заховай людъ твой спокойный.
Справꙋй згоди к тимъ тꙋ краи,
Благословы ꙋродзаи,
А зась к остатной потребѣ
Даждъ, бисмо вси били к небѣ.

39. Пѣснь Пресвятой Богородицы[1].

Матко Божа, Твое панство надъ землею и небомъ,
Морꙋ, вѣтромъ розказꙋешъ и всѣмъ елементомъ.
Архаггеловъ, херꙋвымовъ и вѣхъ свѧтыхъ Царице,
Аггелскїй гласъ Ти приносимъ, бꙋдь намъ, Помощныце.
Радꙋйсѧ, вси вопїемъ пѣснь, Тебѣ слава и гоноръ,
Роди землы отдаютъ Ти молитвъ свѧтыхъ хоровъ.
Имѧ Твое прославлѧемъ на земли живꙋщїи
И чꙋдъ потѣхи пресвѧтои ꙋсѣ плачꙋщїи.
Ясна Зоре, потѣшай насъ во всѧ дны житїѧ,
Ѧко дѣтки Матки своей просимъ милосердїѧ.

40. Пѣснь о десяти Божіихъ приказань[2].

Хочъ лы щастѧ мати,
Рачъ мѧ послꙋхати.
Десѧть словъ Богъ подалъ,
Жебысь ихъ заховалъ.
В домꙋ и к дорозѣ
Памѧтай о Бозѣ,
Котрый все сотворилъ,
Абысь того хвалилъ,
Абысь свѧта свѧтылъ,
Тылко к бꙋдный день робилъ.
Чти отца и маткꙋ,
Пожїешъ до остаткꙋ.
Чистоти стережи,
Твердо вѣрꙋ держи.
Зновъ дѣй все правдиве,
Не свѣдчи фалшиве.
Не сварисѧ, не вадь,
С' працѣ жїй, а не крадь.

---

16 p. Chocz. 17 p. uczynył. 18 p. Ze chlieb w Tiło swe preminył*. 19 p. Na ołtary. 21 p. Wsy. 23 p. Jak czołowik dostupuie. 24 p. pryymuje. 26 p. Bud nad wsie. 28 p. menet. 29 p. Oddały hład, mor, ohn. 30 p. Day liudowy wiek spokoyny. 31 p. Daruy łaski w tyi krai. 34 p. Ne day umerty bez Teby (sic).

[1] Рукописна збірка Франка, ч. 242.

[2] Рукописна збірка Франка, ч. 242.

* В рукоп. premine.

Ажъ до найменшаго
Не жадай чꙋжого.
Зхочъ лы такъ дѣлати,
Бꙋдешъ щастѧ мати.
Тꙋ долго прожиешъ,
Заплатꙋ отберешъ
В небѣ со свѧтими
На вѣки вѣчистими.

41. Пѣснь о мѣзерномъ человѣку[1].

Чловече мѣзерный,
Естесь порохъ земный.
В що велми дꙋфаешъ,
В' чимъ надеждꙋ маешъ?
Не ѥвжай на вродꙋ,
Бо пойдешъ до гробꙋ.
Анѣ на богатство,
Бо то все робастко.
Ны в сребро, ны ѥ злато,
Бо то все болото.
Ны ѥ гербъ, ны ѥ бꙋлавы,
Много свѣта славы.
Ны ѥ полѧ, ны ѥ палацы
З своей славной працы.
О чловече марный,
Где твой животъ славный?
Тамъ лежитъ во гробѣ;
Завше спомны собѣ
Темныцꙋ вѣчнꙋю
За зневагꙋ свою.
Чемъ на смерть не ѥвжалесь,
Ꙋбогимъ не давалесь?
Стройно, гойно, гꙋчно
Исти, пыти бꙋчно
Всегда испрашалесь.
Ꙋбогихъ отганѧлесь,
Не хотѣлесь принѧти,
Хлѣбомъ напитати
Чловека ꙋбога
От богатства многа,
За що южъ погибаешъ.
В' чѣмъ надеждꙋ маешъ?
Где свѧтыи спѣваютъ,
Бога вихвалѧютъ,
Возплачсѧ сердечне,
Абысь билъ ѥ небѣ вѣчне
Со Отцемъ и со Сыномъ
Во Тройцы единой.

42[2].

А кто, кто Николаѧ любитъ,
А кто, кто Николаю слꙋжит,
Томꙋ свѧтый Николае
На всѧкїй час помагае,
Николае.
А кто, кто къ немꙋ прибѣгает,
А кто его на помощъ взываетъ,
Той не вꙋдетъ ошꙋканный[3],
Изъ грѣховной выйдетъ раны,
Николае.

---

[1] Рукописна збірка Франка, ч. 242.

[2] Співаник, описаний у Матеріялах під № 1.

[3] В тексті співаника збірки Петрушевича в Бібліотеці Народнього Дому ч. 233 скрізь приходить „о“ замісць „а“ й „хто“ замісць „кто“. Инші відміни такі: 8 р. Тот... ошукан. 9 р. И пекелних збудет ран. 12 р. Николай на земли и в моры. 13 р. Измет его. 14 р. Не даст ему злѣ пропасти. По 15 р. йдуть рр. 26-30, а потім 21-25. 22 р. Побѣджай, тезоимените. 27 р. яда. 28-29 рр.:

А кто, кто живетъ въ его дворѣ,
Помощникъ на земли и въ морѣ
Изведетъ насъ от напасти
И не дастъ намъ въ грѣхи впасти,
Николае.

А кто, кто прибѣгаетъ пилно,
Николае, имѧ твое дивно,
Из неволѣ свобождаеш,
Из дна морѧ вынимаеш,
Николае.

Николае имѧ знаменито,
По Богꙋ тезоименито.
Побѣждаешъ агарѧнъ,
Ꙋтѣшаешъ христїѧнъ,
Николае.

Пастырю словеснаго стада,
Изми нас варварскаго ада,
Хотѧчи насъ погрꙋзити,
Ꙋтѣкающихъ до тебе застꙋпити,
Николае.

Николае, свѣтлый свѣтилниче,
Во скорбехъ скорый помощниче,
Тысь Агрика ꙋтѣшил,
Сарациновъ засмꙋтилъ,
Николае.

Николае, о Мелхиседече,
Николае, о Божїй чловече,
Ты ес царемъ держава
И всѣмъ вѣрнымъ похвала,
Николае.

Тебе хвалѧт вси їерарси,
Свѧтители и вси патрїѧрси,
Ты есь правым (sic) старости
И податель крѣпости,
Николае.

Слава Богꙋ во вышнихъ едномꙋ,
Во Тройци свѧтой нераздѣлимомꙋ.
Мы до тебе прибѣгаемъ,
А на помощъ призываемъ,
Николае.

Нехай бꙋдетъ от насъ честь и хвала
От нынѣ и на вѣки слава,
А мы бꙋдемъ выхвалѧти,
Имѧ твое прославлѧти,
Николае.

Хотящих нас поглотити
Хтѣй пащеки заглотити.
Замісць рр. 31-52: Побѣджай враговъ наших суди,
Помощникъ во скорбехъ нам буди.
53 р. Мы тя. 54 р. выхваляти. 55 р. На вѣки.

Відміни тексту співаника з рукописної збірки Франка, ч. 242, такі: Скрізь замісць „А кто“ приходить тут „О кто“. 7 р. Кто его. 9 р. И грѣхами зараженный. 11 р. служитъ его двору. 12 р. Николае... и в' мору. 13-14 рр.:
Не дасть ему утапати,
Будетъ его ратовати.
Рр. 16-20 vacant. 22 р. Побѣждай тезоименыто. 23 р. Агаряне. 24 р. христіяне. 26 р. Пастиру. 27-28 рр.: Хотящыхъ насъ поглотити
Рачъ пащеки заградити.
Замісць 31-52 рр.: Побѣждай враги наша в'сюди,
Помощныкъ во скорбех' нам буди.
53 р. Ми тя. 54 р, Имя твое величати. 55 р. на вѣки.

43. Пѣс(н)' покаяная[1].

Там' за горою за небесною свѧтыи веселѧт'сѧ,
А под землею преисподнею там' грѣшныї смꙋтѧт'сѧ.

А вы свѧтыї, вы веселыи, чого сѧ веселїте,
А вы грѣш'ныи, вы все смꙋт'ныї, чого сѧ смꙋтите.

Мовѧт свѧтыї, мовѧт веселыи: веселїмосѧ длѧтого,
Щосмо тер'пѣлї, мꙋк много мѣлї на там'том свѣтѣ,

Свѣтом' гор'дїлѣ, Богꙋ слꙋжїлѣ, не далї тѣлꙋ волѣ,
Там' сѧ трꙋждалї, там' сѧ спасалї прї щаслївой годїнѣ,

Маемо царство, тꙋтъ намъ и панство, ґды Бога оглѧдаем,
Тꙋтъ нзвымок'ної, незреченої радостї жадаем.

Мовѧт грѣш'ныї, мовѧтъ смꙋтныи: смꙋтїмосѧ длѧтого,
Босмо не зналї, не слыхалї прїказанѧ Божого,

Свѣтꙋ слꙋжїлї, тѣлꙋ годїлї, в рошкошах...
Тꙋт ꙋсѣ справы и всѣ забавы през очї наша...

Осꙋдїлї нас, потопїлї нас самїе тые...
Огнем нас палѧт, смолою нас давлѧт, ах, наша клѧтаѧ долѧ.

А вы сѧ каїте, нас спомїнаїте, во мѣрѣ жївот жїйте,
Богꙋ слꙋжїте, Єго хвалѣте на вѣкї вѣком'. Амѣнъ.

---

[1] Співаник Теодора Левицького.

Подав: *Михайло Возняк*

Рукописи бібліотеки монастиря св. Онуфрія ЧСВВ. у Львові

ЗАВДАННЄМ оброблюваних описів є не лише практична користь для бібліотеки чи наукової установи, але далеко більше суспільна й загально людська. Знаємо пре-цінь, що бібліотечні богатства щойно тоді стають повною власністю людського загалу, коли освічений загал у змозі легко і всебічно вглянути у зміст та в саме нутро нагромадженої й збережуваної книжки-рукопису. А се останнє подають нам саме описи.

Праця д-ра Я. Гординського, що її отсе починаємо друкувати, має станути тим ключем, яким відчиняються скарби одної монастирської бібліотеки рукописів, себто бібліотеки ОО. Василіян у Львові. Поза неповним і покищо рукописним описом сеї бібліотеки, виготовленим 1912 р. д-ром Ів. Свєнціцьким, поза скупими відомостями про неї, поданими колись Я. Головацьким, Б. Дудіком і Е. Калужняцьким, галицькі монастирські рукописи не були ще навіть як слід вичислені, а тим більше не були оцінені по правилам новітної методи наукового опису. Тимто велика заслуга д-ра Гординського, котрий у своїм описі не вдоволяється тільки сухим виписуваннєм чергових наголовків та оглавів, але йде дальше і вказує все те, що сущне й наскрізь орієнтаційне для богослова, фільософа, історика, фільольоґа, художника і т. д. Крім сего, незвичайно пильно нотує він бічні записки, що їх ратувати так горячо закликав А. Петрушевич (гл. Наук. Сборникъ 1865. 1 сл.), з фільольоґічною точністю виписує язикові і правописні відміни, зазначує цікавійші мініятури, заставки і ініціяли, важить оригінальну і літературну вартість статей, вказує на посторонні впливи, а до всього того придає богатий бібліоґрафічний показчик. Без сумніву, що такий опис дозволить кождому науково працюючому легко і всебічно вглянути в саме нутро і в сам зміст описаного рукопису та неначе ключем отворити собі скритий скарб.

В обсяг сего опису входять усі рукописи львівського збору, а саме його відділ славянсько-український, відділ рукописів на чужих мовах і весь

чисто василіянський архив. Для ось тут наміченого розложення впроваджено нову сиґнатуру, ріжну від давної, хоч скрізь у самім описі зазначується й давні орієнтаційні знаки. Наконечні замітки, як рівнож докладний показчик, річевий і поіменний, подає сам автор при кінци своєї праці.

Редакція

№ 1. Збірник поч. XVIII ст.

8⁰ (10 × 16 cm.), 298 ст. ненум. Письмо або латинка або український скоропис. Богато стор. незаписаних. Папір водного знаку: жовняр із списою(?) і орел(?). Деякі картки меншого формату й иншого паперу. Оправа: білий перґамін. Ст. 3 сиґнатура: N XLIV.

1. In Festo Inventionis S Crucis. — Chwalebna i ze wszech miar Korony Godna S, Cesar Heleny akcya, ст. 3-4.

Нарис проповіди.

2. Oratio Sacra in Festo S. Antonii Patavini. — Після цитату з Мат. 5: Aczkolwiek mysli waszych, Słuchacze wiedzieć nie mogę, ст. 5-14.

3. Sermones sacri Die Parasceves. De (de)prehensione et iis omnibus quae ante flagellationem acta sunt. Після цитату з Луки 22: Widząc Pobożnosc waszą, Słuchacze, ktora was za Jezusem pociąga, ст. 14-20.

4. De Coronatione, irrisione, productione ad populum. Після цитату з Мат. 27: Nowy ten Żydowskiego okrucieństwa, a bardziej czartowskiej Złości wymysł, ст. 21-23.

5. De Crucis Bajulatione. Після цитату з Іван. 19: Strasznym ubiczowanego Pana i cierniem okrutnie uwienczonego widzeniem, ст. 23-27.

6. De Crucifixione Domini. Після латинського цитату з Луки 23, 33: Już uwagą na Kalwaryiskiey gorze z Jezusem staneliśmy, ст. 28-32.

7. Після латинського цитату з Мат. 11, 25, 26: Przedziwne a mądre Oyca Przedwiecznego rozporządzenie, ст. 37-40.

8. Після лат. цитату з Мат. 11, 27, 28: Słyszeliśmy modlitwę Zbawiciela, słuchaymy teraz nauki, ст. 40-43.

9. Після лат. цитату з Мат. 11, 28: Jako we wszystkich rzeczach koniec przed oczyma mieć mamy, ст. 43-46.

10. Після лат. цитату з Мат. 11, 29, 36: Ten, ktory maluczkim Taiemnice swoie odkrywa, ст. 47-54.

11. Alter sermo eodem Festo ex iisdem S. Evangelii verbis. Після лат. цитату з Івана, 19, 25: Przedziwnego Boga naszego Matki życie nie było bez boleści, ст. 55-59.

12. Sermones sacri de Vulneribus D. N. J. C. dicti die parasceves Sermo 1-mus; praemium(?) caeteror(um), et de vulneribus Pedum Salvatoris. Після латинського цитату з Icaiї I, 6: Wielki ow Patryarcha Jakob, przedziwnemi od Boga uraczony obietnicami, ст. 60-67.

Sermo 2 dus de Vulnere Cordis Christi. Після лат. цитату з Івана 19: Juz Oycu przedwiecznemu Ducha był oddał Zbawiciel, ст. 68-73.

Sermo 3 tius de toto Christi corpore vulnerato. Після латин. цитату з Icaiї: Dotąd poczęści rany Zbawiciela naszego, prawdziwie męża boleści zwazaliśmy, ст. 73-78.

13. De S. Stanislao Kostka. Sermo ad Eos, qui ad ejus imaginem Thaumaturgam colendam convenerant, feria 3 tia Pentecostes. Після латин. цитату з Івана: Ktory prawdziwą nam się stał do Nieba drogą, Zbawiciel nasz, ст. 79-80.

14. Festo Translationis Reliquiarum S. Nicolai, quando et Templi, ejusdem S. nomine insigniti, fuit dedicta; Oratio Sacra; dicta in eodem Templo. novo. Після церк.-слов. цитату з Луки 6: Коль радостно намъ ѥстъ, Хр҃тне, прѣсладкїи Сн҃а нн҃его слышати словеса, ст. 81-95.

15. Kazanie na niedzielę piątą Postu. Після латин. цитату з Івана 6(?): To to Pan, to Monarcha, to Krol nie mniey szczodry y hoyny, iako możny, ст. 97-107.

16. S. Anna — з Gerson-a: O par beatu͞: Joachim et Anna. Vobis omnibu(s) omnis(?) crea obstricta, ст. 108.

17. Ego et Pater Tuus dolentes quaerebamus Je (!). — Wielki przykład mamy w Jozefie i Maryi, iak mamy troskliwie szukać Pana, ст. 108.

18. Ora͞ sacra Festo St. Apostolor͞ Petri et Pauli dicta. Після церк.-слов. цитату з Мат. 16: Сей намъ день вѣрнїи Хвалити Б҃га въ сн҃ыхъ Его повелѣвает҃ъ, ст. 109-117.

19. Separari à Deo — з Aug(?) in Po: 145. — Ramus ab arbore divisus arescit, ст. 117.

20. Deus solus satiare potest animam — латин. цитати з: св. Августина, Ансельма, Ісидора, Івана, ст. 118.

21. Deo adherere. et de Praesentia Ejus — ріжні латин. цитати, 1 цер.-слов., ст. 119-122.

22. Festo ssm͞ae Trinitatis. — Дивное православнїи вѣри таинство еже разумомъ а҃гли не ѡбьяша, ст. 125-130.

23. In Festo Translao͞nis Reliquar͞ S. Nicolai. Після латин. і церк.-слов. цитату з Луки 6: Сошѣ҆шеся҆ к҆ сей Храмъ Православнїи, мат҃ки ваша Гдви приносите, ст. 130-136.

24. De Ascensione. Quanta utilitas nobis de (тяжко читке) — цитат із Plutar. in vita Marci Marcelli, ст. 136.

25. Stanisław Kleczkowski Hetman Woyska Lisowskiego Wita Cesarza Ferdynanda Wtorego służbę Woienną u niego przyimuiąc z Woyskiem swoim. — Cobyśmy zacz byli, Nieprzezwyciężony Cesarzu, a teraz Panie nasz, nie potrzeba tego szerokiemi słowy wywodzić, ст. 141-147.

Про сю справу гл. *Maurycy hr. Dzieduszycki:* Krótki rys dziejów i spraw Lisowczyków. We Lwowie, 1843, ст. 207 і д., де Клечковський названий Ярошем або Єронімом і полковником, а не гетьманом. Його помішано, здається, із Станіславом Русиновським або з гетьманом Станіславом Конецьпольським. Тая мова є також у ркп. Бібліотеки Оссолінських у Львові ч. 647, к. 141-143. *(Dr. Wojciech Kętrzyński:* Katalog rękopisów Biblioteki Zakładu Nar. im. Ossolińskich, t. III. Lwów, 1898, ст. 100.)

26. Після церк.-слов. цитату з Івана 26: Оудивлаемсѧ кѣрнїи, неизглаⷭ҃но Гдⷭ҃ Бгⷭ҃ нашего блⷭ҃ть ѭ сеи дⷭ҃нь вспоминающе, ст. 149-153.

27. Проповідь: Слѣло мнѣ радостно Встⷭ҃ Христⷭ҃не ѭ Домⷭ҃ Божиимѣ видѣти каѣ предстоⷭ҃щихѣ, ст. 157-166.

28. Проповідь: Rożne ate(!) prawie niezliczone, czcznia(!) Przenaychwalebniejszey Bogarodzice sposoby nie tylko Wam, poprzysiężęni Marij słudzy, wiadome być sądzę, ст. 169-173.

29. Resurrectio — збірка цитатів латинських і церковно-словянських, ст. 174-176.

30. De Assumptione BV. — збірка латинських цитатів, ст. 177.

31. Во тѣрпѣнїи стяжите души ваша — збірка латинських цитатів, ст. 179.

32. Cum Jez(?) desponsata(?) Virgo Maria, Joseph. — Mos fuit antiquis cadendi nummos, cu͂ Prnp͂es v Coronarent(ur), ст. 183-185.

33. Humilitas. Після церк.-слов. цитату коротка латинська виписка.

34. Patrociniu͂ BV. om͂(?) excellentissimu͂. — Після латин. цитату з Луки 10: Conquerente͂ audimus Marta͂ qd soror Magdalena ea͂ sola͂ reliqt, ст. 193-198.

35. Після з латин. цитату з Луки 10 нарис проповіди: Heu! Virgo Bona(?), Mat͂ Xti, Regina Mundi, ст. 199-202.

36. Після латин. цитату з Івана 14 нарис проповіди: Jak widzę ma upodobanie Bog goscić w Domach ludzkich, ст. 203-205.

37. De B Patrocinio Potenti — цитати церк.-словян. і латинські, ст. 209-210.

38. De Timore Dei qui omne͂ aliu͂ Timore͂ pellit — латин. цитати, ст. 223.

39. Humilitas Magnatu͂ — латин. цитати, ст. 225-226.

40. De Nomine JESU qd aa͂t ad vsq Sicula(?) — латин. і церк.-слов. цитати, ст. 228-229.

41. Principiis obstandum — латинські виписки, ст. 241.

42. De Gratitudine — латин. цитати.

43. De S. Joanne Evangelista — цитати церков.-слов. і латин., ст. 245-247.

44. De Martyribus — латин. цитати, ст. 253-254.

45. De Sapientia — церков.-слов. і латин. виписки з ріжних авторів, ст. 261.

46. De Praerogativis D. Joannis Baptistae — нарис із латин. виписків ріжних авторів, ст. 267-271.

47. *ἐκ ἑορτη τ' Θεωφαντίας*(?) — цер.-слов. цитат і латинські виписки, ст. 280.

48. Servire Deo regnare est — латин. виписки, ст. 281.

49. Excellentia BV. Mariae — латин. виписки, ст. 283.

50. Excellentia D. Jozeph — латин. виписки, ст. 285.

51. De Nativitate Mariae — латин. і церков.-слов. виписки й цитати, ст. 287-288.

52. De Silentio B. Mariae — латин. виписки, ст. 289.

53. De Conceptione и҆ли Зачатїи — латин. і польські виписки й замітки, ст. 290.

54. De Annuntiaõne B. Mariae — латин. виписки, ст. 291-292.

55. Ѡ҆ стрѣтенїи Гдⷭ҇ни и҆ли De Purificaõne — латин. виписки, ст. 293.

56. Латинські й цер.-слав. цитати, ст. 294.

57. De Sanctissimo Spiritu — латин, виписки, ст. 295.

58. De SSma Trinitate — латин. виписки, ст. 296.

59. De Ascensione Xti — латин. виписки, ст. 296-297.

60. De Trinitate — польська замітка, ст. 297.

61. Записка дуже неграмотна: Przypodony Submisyi moiey kłoniom wmp Do y(?) uproszom za(?) mp niewim czy Doszed wosk. Żem posłał przez woznice O(?) sekretarza fnsow Spułtrzecia nostoczky prosto unizenie aby wp. przez kopłana!

62. Laudes Tallii — латин. виписка, ст. 298.

№ 2. Дш҃е Спасителнїꙗ ре Ст҃о҆ Дв҃ѣ Бцⷣ ѿ Дванадесꙗтъ мѣне҆ и҆збраⷩнїи҆, и҆ бракованⷩнїи҆ тꙋ положихо҆ на҆паче о҆ пресвѣтломъ двч҃твѣ и҆ нетлѣнно҆ и҆ неꙋвꙗдаючо҆ а҆ завше квитнꙋчо҆ Чⷭ҇тотѣ Еꙗ, и҆ о҆ безсѣменно҆ ѿ дх҃а Ст҃а зачатїи҆ и҆ рожденїи҆ неизреченнимъ и҆ неѡ҆писаннимъ Сн҃а Бж҃їꙗ ѿ дѣвическїꙗ еꙗ крве, Списа҆лисꙗ на҆грѣшнѣ҆ши҆ и҆ недо҆ⷭ҇ни҆ рабо҆ Бж҃ⷭ҇н, Ї҆еросхи҆монахо҆ Ми҆хаи҆ло҆ Мокри҆ки҆. законꙋ с҃: Васи҆лїꙗ Великаго на скитикꙋ Камени мона҆: Крехов: аѱ҃кв: Р҃: Мц҃а Авгꙋ҃ днꙗ и҃. Титул обнятий в орнамент із цвітів, виконаний чорнилом. К.: 10 ненум. + 210 нум. + 35 ненум., мал. 8° (10 × 16 cm.). Старанний і читкий скоропис. Папір без водних знаків, по берегам закрашений червоно. Оправа стара: дошки в шкірі з витисненим Розпяттям. 8 карток незаписаних.

На титуловій картці сиґнатура: N XLII.

Рукопис ділиться на дві части. В І-шій йде передовсім передмова (Д)о (Ч)итеⷩника — (Н)е ти҆лко а҆гг҃ломъ але херꙋви҆момъ и҆ Серафи҆момъ, ѿ вѣковъ оу҆таенⷩаꙗ та҆на — на 5 картках. Початкові букви не дорисовані. Мова пе

редмови: словянсько-українська з деякими польонізмами. В кінці передмови написано: (Т)ии̑ Мѣви ѣ̈ко Канони и мл҃твы пр҃ест҃ой Бц҃ѣ нагр҃ѣшнѣ̑йшимх и недо҃то҃ рабомх Бж҃їмх Іерогумонахомх Михаи̑ломх Мокрицкимх З. С. В. В., Списалиса на скитикѣ Монастира Крехо҃вскаго названомх камени̑ при̑ Храмѣ С҃тыхъ вз҃ховниихъ А҃пс҃тлах Петра и̑ павла рокѣ ѧ҃ѱѫѣ мц҃а Сентеврїа дня з҃. ѡ҃ Созданїа ѣ̈во Створенїа Свѣта, ѯзѳ҃л. їндикта є҃. Кр҃вга Слн҃ца. ѕ҃. кр҃вцѣ лѣта. з҃. Кр҃вга мѣ҃сяца. т҃. Ѳемелеѡ҃на г҃г҃. Епакта. т҃. лѣте Справно҃и. г҃. лѣтери па҃сханово҃и. г҃. Личби златое҃и.

Опісля йдуть Канони Богородиці числом 51; від картки 49 об. титули пісень і початкові букви відзначені червоною краскою з виїмком к. 126-132.

II-а ч. ркпсу має титул: Молѝтвы з книѓи̑ названой Флѡрилеги̑ѵмх Selectissimarum precum: вѣ҃це звакли̑ї. Початкові букви в тих молитвах іще не виконані звичайно. Всіх молитов 13 на 28 картках. Мова молитов більше українська з численними польонізмами.

№ 3. Збірник церковних відправ і молитов XVIII ст. Ст. 578 мал. 8⁰ (8 × 14 cm.). Півустав. Папір із невиразним водним знаком: здається, меч із якимись додатками може арабескового характеру. Без початку й кінця. Оправа: дошки в шкірі. Деякі картки підліплені пізнійше, майже всі помащені від частого уживання. Червоні букви звичайно замазані. 3 стор. незаписані. Заставки: плетінки або цвітисті.

Ст. 1 сигнатура: XVII і дописка: Ex Bibliotheca Conventus Dobromilien̄is Ord. D. Basilij M. Doct. Ecclesiae.

1. Конець, здається, якоїсь молитви.
2. Мл҃твы ѵтрѣни(и̑), ст. 1-21.
3. Пѧрѧкли҃сь — Богородиці, ст. 22-43.
4. Мл҃твѝ ко Пре ч҃ст҃ѣ Б(огородиці). — С҃ѻ Пр҃там Бц҃ѣ ѣ̈ко вѣ҃чце: вѣ҃шам А҃пс҃тлах, ст. 43-57.
5. Акафіст Богородиці, ст. 59-110. По ст. 111 нема, здається, 1 картки.
6. Акаѳі҃стъ — Ісусу Христу, ст. 112-161.
7. Акаѳі҃стъ архі҃стратиѵ Михаи̑лѹ, ст. 162-228.
8. Акаѳі҃стъ й слв҃ѣ҃ бг҃ѹ҃ї҃ сто҃мѹ Іѡа҃ну Пр҃етечи ст. 229-295.
9. Акаѳі҃стъ ѵспенїю — Богородиці, ст. 297-350.
10. Акаѳі҃стъ сто҃мѹ архі҃вреѭ чѵдотво҃рцѹ Мѵры: Лукі̑и:, ст. 350-401.
11. Акаѳі҃ст чт҃номѹ й животворя҃щемѹ Кр҃тѹ, ст. 402-476.
12. Акаѳі҃ст' всѣ҃мъ Сты҃мх, ст. 477-547.
13. Мл҃твы на сонъ Градѹщымх, ст. 547-578.

На стор. 52 читаємо в молитві: Сп҃сѝ Гдⷭ҇е й Помилѹ҃й А҃ркіе҃пп҃а Нашего Всел҃е҃нска҃ Патрі҃ар҃х(!) Їмк'. — У молитвах на сон грядучим вичислені на ст. 572-573 також українські (київські) святі.

№ 4. Збірник XVII ст., писаний ріжними руками. Має ще сиґнатури: N 37 і XVI.

Се відомий рукопис, згаданий *Іваном Франком* в статі: *Миронъ:* Іоаннъ Вишенскій, (Кіевская Старина, XXV, 1889, ст. 141 і д.) і *д-ром Василем Щуратом* (у статі „До біографії і писань Івана з Вишні", Записки Наук. Тов. ім. Шевченка 1909 р., т. LXXXVII і окремо). Опис того збірника подав: *Миронъ* у статі: Сочиненіе Іоанна Вишенскаго. Приложеніе до XXIX-ого тому „Кіевской Старины", ст. 21-23. Додатки до того опису: *Іван Франко:* Іван Вишенський. Львів 1895. Поправки подав *В. Щурат*: До біографії і писань, ст. 7-9; гл. також: *С. Голубевъ*: Кіев митроп. Петръ Могила. II. Кіевъ. 1898, Приложенія ст. 36 і д.

Сей збірник 16^0 (9×15 cm.) має карток 355, частинно нумерованих (деякі стор. незаписані).Ст. 1: Biblioth. Monast... Podho... OSBM. Ст. 1 об. записка В. Щурата з $^4/_3$ 1909. Картки: 10-17 на долі скорописом: Сїа Книжка Монастира Подгорецкого Словемаго Пѣсницко храмѡ Прѣѡбраженїа гдна нашегѡ їс хр. Рокѡ: Ѧчѣе: за Ігѵмєнства кѣ: Ѻца Парфенїа Ломѣкоѣкого.

Рукопис складається з 3-ех частий, відділених виразно папером і почерком письма. I ч. (к. 1-197) писана гарним дрібним півуставом на тонкім папері з невиразним водним знаком, що показує сильні арабескові розгалуження. II ч. (к. 198-268) писана на дещо темнійшім папері менше старанним півуставом, що стає чим раз дрібнійший і дальше (к. 268 об.-310) виразним скорописом на дещо тоншому і більше жовтому папері без водних знаків. III ч. (к. 311-355 об.) писана гарним півуставним на тонкім папері. У ркп. є невеличка заставка чорнилом у виді скісних перехресних плетень (к. 10), заставка чорною, червоною й зеленою краскою у виді гарних плетень, що творять немов рівнораменні хрести (к. 151), така сама чорна заставка (к. 312), менша заставка у виді посплітаних кіл чорною й червоною краскою (к. 190), подібна більша з додатком зеленої краски (к. 194 об.). Крім того є на кінці рукопису невеличка окраса. Оправа, здається, підновлена.

1. КНИ҃ГИ ДШИ Нарицаема Злато. ПОЛѦЗНАѦ Ѡ НАСЛѢДОВѦНЮ Гда БГа І сна гѡ҃ его їс Ха. І ѡ пріѧмокаѧнію БжѢкѣ таѧ Ѻтѡкомх Дховнымѡ Й скѣкѡ На дкѣ части Раздѣлѣна До читана ѡ забакы для пожикѡ дшеполезнаго звѡдокана. Трѡдолюбїемх. ПЕТРА МОГИЛЫ воекодича землѣ мѡдавскѡ Мѧтїю БжїеѨ Архимандри. Ѻ: кѣ: Лавры Печерскїа. в КИ҃ЄВѢ. Рокѡ Бжго ѧхг. выдана.

Друк досі не віднайдений. Гл *Миронъ*. Сочинен. І. Вишенскаго, ст. 21. Видання друкарні Печерської Лаври до 1632 р. вичисляє *В. М. Отроковський:* Тарасій Земка. Петроградъ 1921 ст. 2-3 (Сборникъ отд. рус. яз. и слов. Російс. Ак. Н. т. XCVI, N-го 2).

На зміст тої „Книги Души" складається: 1. ПРѢДОСЛОВІЄ. 2. Прѣмока До чителника. 3. Ѻ кролевской дорозѣ Свѣта Крѣта Стого. 4. Ѻ НАСЛѢДОВѦНЮ гѡ НШЕГО Їс Ха. Ѻ взгорженю вшелякихх марностей Свѣта. Раздѣлх. а. 5. Раздѣлх. ктѡрїй. Ѻ полѡ Розмѣню Себѣ Самого. 6. Раздѣлх трѣтїй. Ѻ навцѣ Правды. 7. Раздѣлх. д. Ѻ Ѻпатрности, ако рострѡпхности к Справахх. 8. Раздѣлх

ѣ. 3. О̃ чита́нію пи́смъ сты́хъ. 9. Роздѣлъ ѳ̃. О̃ непорѧ́дныхъ Пожа́лованіяхъ. 10. Роздѣлъ і̃. О̃ высте́рганіюсѧ Надѣ́ю пр҃ѣ́ною и̃ мы́сли вы́неслой. а̃. 11. Роздѣлъ. і̃. О̃ стереже́ніюсѧ зві́ринаго товари́ства. 12. Роздѣлъ. к̃. О̃ послу́шествѣ и̃ по́дастѣ. 13. Ро́здѣлъ. л̃ О̃ стереже́ніюсѧ звѣ́рины́хъ сло́въ ѩ́зы́ка. 14. Роздѣлъ. мѳ̃. О̃ мо́лчаніи дх҃о́вныхъ. 15. Роздѣлъ. кѳ̃. О̃ сщ҃е́ническо҃мъ Законѣ́ жи́тіи. 16. Роздѣлъ. н̃. О̃ прикла́дахъ сты́хъ ѿц҃е́. 17. Роздѣлъ дѳ̃. О̃ вражде́нію люско́й и҃ѵ҃ды. 18. Роздѣлъ е̃ѳ̃. О̃ ши́рѣ҃ а звѣ́рѣ҃ Само́го Себѣ̀ О̃да́нію в҃ѣ҃. І̀ о̃ пѫще́нію Себѣ̀ дла̀ и҃тримѧ́нѧ сѣ́дѣ́чной вѣ́ности. Го́лосъ Хр҃а̀. 19. Ро́здѣлъ. сѳ̃ О̃ запрещ҃е́нїю Самы́хъ Себѣ́. Я҃ хр҃а̀ наста́вдовати Пре҃ Хв҃ѣ҃ Кре҃ѣ҃. Голо҃ Хр҃а̀. 20. Ро́здѣлъ зѳ̃. И҃ко в ни́зки́хъ ѵ҃чи́ка́хъ маемсѧ дѣ́ржа́ти. Гды̀ в҃ высо́ки́хъ ѵ҃стака́емо Голо҃. Хв҃ѣ҃. 21. Ро́здѣлъ. и҃ѳ̃. Не вада́тисѧ ѿ высо́ки́хъ ре́ча́хъ, и̃ скри́ты́хъ с҃да́хъ бж҃ѣ́ны́хъ. Голо҃ Пр҃скій. 22. Роздѣлъ. дѳ̃ О̃ вы́вртны҃ѣ҃ Хв҃ѣ҃ мовленю до вѣ́ной дш҃ѣ҃ Пи́но чита̀ І ѵ҃важай. 23. Ро́здѣ҃ѣ҃ к̃. О̃ ты́х кото́рїй не звѣ́нна Але тро́ше ми́лв҃ю Хр҃а̀. и̃ Крт҃ѣ҃ е҃го̀ сты́. 24. Чс҃ѣ҃ вто́рагѡ̀ кни́ги сѣ́ѧ НАПОМИНА́НІѢ НАБ҃ѣ҃ное до приствова́нѧ сты́хъ бж҃ѣ҃ны́хъ Хв҃ы́хъ таи́нъ. Голо҃ Гд҃а Бг҃а и̃ Спс҃а Нш҃его Іс҃ Хр҃а̀. 25. Роздѣлъ. а̃. О̃ сщ҃е́нствѣ҃. З҃ ѳ҃ вели́кою ѵ҃сти́востю Хс҃ ма҃ѣ҃ бы́ти Прїи́мока́ный. Голо҃ Слвгѝ бж҃го. 26. Роздѣлъ. к̃. И҃ѵ҃ вели́кам до́бро̀ и̃ мѧ́ть бж҃ам в то҃ Сак҃раме҃ѣ҃ Чако́ви сѧ ѻ҃ка́зѣ҃. Голо҃ Слвги во҃. 27. Роздѣлъ, т̃. И҃ко сами Себѣ̀ и̃ вс҃ѣ҃ нши ре́чи бг҃ѵ҃ ма́емо с҃фѣ́рова́ти и̃ за вс҃ѣ҃х҃ сѧ мл҃и́ти Голо҃ Слвги бж҃го. 28. Ро́здѣлъ д̃ Пыта́нѧ Само́го Себѣ̀ о̃ цѣ́ченю (sic) пред҃ приствова́нїе҃. Голо҃ Слвгѝ бж҃го. 29. Роздѣлъ. ѣ̃. И҃ѵ҃ пожите́чно ѣ҃т҃ ча́стое прїи́мокана. Голо҃ Слвги. 30. Роздѣлъ ѕ̃. И҃ко Потре́бы нши Хв҃ѝ ѻ҃каза́ти и̃ е҃го̀ ла́ски жада́ти ма҃е҃. Голо҃ Слвги Бж҃ого. 31. Ро́здѣлъ. з̃. И҃ко сло́ка бж҃ѣ҃ѧ с҃ѵ҃ о̃ ѳ҃фѣ́рова́ню Хв҃ѣ҃ на Крт҃ѣ҃, кла́сне за на҃ грѣ́шны҃ѣ҃ Голо҃ Хр҃ѣ҃х. 32. Роздѣлъ. и̃. И҃ко мно́го сѧ до́бро чи́нѝ тѣ҃ѣ҃ Кото́рїе на҃бо҃не Приствѫ҃. Голо҃ слвги бж҃го. 33. Ро́здѣ҃ѣ҃. д̃ О̃ зацности Сакраме҃ѣ҃тѣ, и̃ о̃ ста́нѣ҃ сщ҃е́ническо҃. Голо҃ бж҃ій. 34. Роздѣлъ. т̃. же сто́е Приствова́нѧ не ма҃е҃ ла́но бы́ти ѻ҃вѫ҃но. Голо҃ Хр҃ѣ҃. 35. Ро́здѣлъ а̃. О̃ ро҃тражѣ́нію кла́ного с҃вл҃ена І о̃ слюбова́но҃ Полѣ҃ше́нію. Голо҃ Хр҃ѣ҃. 36. Ро́здѣлъ к̃. И҃ко тѣ҃ло Хв҃о҃ и̃ писмо сто́е на҃бо҃ше с҃ѵ҃ дн҃и вѣ҃но Потре́бни. 37. Ро́здѣ҃ѣ҃. г̃. И҃ко з вели́кою пи́ностю повине҃ѣ҃ сѧ готовати. Кото́рїй Хр҃а̀ ма҃е҃ прїи́мова́ти. Голо҃ Хв҃ѣ҃. 38. Ро́здѣлъ дѳ̃. И҃ко зе вс҃ѣ҃м҃ Сѣ́рцемъ дша Набо҃на ма҃е҃ Прагнѵ҃ти Хв҃ого зе҃ноче́нѧ к Сакраме҃ѣ҃тѣ. Голо҃ Слвги Во҃. 39. Ро́здѣ҃ѣ҃: ѳ̃. О̃ нѣ́которы҃ѣ҃ люде́ набо҃ны҃ѣ҃ Пала́ючи҃ѣ҃ вѣ҃ тѣ́лѣ҃ Хв҃о҃мѣ҃. 40. Роздѣлъ. сѳ̃. И҃ко ла́ска набожѣ҃ствѣ҃ Поко́рою І запрена҃ Самого Себѣ̀ выка́е набыкана. Го҃ло҃ Хр҃ѣ҃. 41. Ро́здѣ҃ѣ҃. зѳ̃. О̃ палаюче҃ мл҃ти и̃ велико҃ ѵ҃сти Прїи́мокана Хр҃а̀. Голо҃ Слв҃ѣ҃ во҃. 42. Ро́здѣлъ и҃ѳ̃. И҃ко Чл҃ѣ҃ не ма҃е҃ бы́ти дво҃ны҃ѣ҃ гадаче҃ Сакраме҃ѣ҃тѣ. Але поко҃ны҃ѣ҃ наслѣ҃дова҃ко҃ Хр҃ы҃ по́дающи змѣ́ева Ско҃ вѣ҃рѣ҃ Сто́й. 43. Ро́здѣлъ. дѳ̃. О̃ пльно҃ набожѣ҃ствѣ҃ и̃ слв҃жба бж҃ам не ма҃е҃ бы́ти ѻ҃вѫ҃жена Повче́нїе Хр҃тіа́но҃ ѿ Скѵ҃шеника. 44. Ро́здѣлъ к̃. О̃ ча́сто҃ ѵ҃жива́ню тѣ҃ла бж҃го Іере҃ѡ҃ бесѣ́да.

На к. 67 об. записка тим самим письмом, що й текст „Книги души“: Писа̀ Многогрѣ҃ны҃ѣ҃ І недо́стонъ Рк҃а̀ Іе҃рмохи҃на҃: Климе҃ѣ҃тій Кацв҃зкій в ѻ҃бители сто҃го Спс҃а Рокѹ҃ Бж҃ія ѧхѳ҃а. мц҃а. ма҃та дн҃а д҃ ѕ̃. Соке҃ши.

Так І ч. рукопису (до к. 196) писав єромонах Климентій Канцузький в 1661 р. Частина від 81 к. писана місцями дещо грубшим почерком — та, здається, й вона писана рукою Канцузького.

2. Ѡ ТА҃ИѢ Ст҃: ПОКАѦНІѤ. Тѣна сто҃ покаѧнїѧ ко҃ врашенїѧ ра҃ди ко вѣ҃й кѧти по крще҃нїй сто҃м҃ ѫ҃ хр҃тех.., к. 68-80. На к. 75 об. титул: Чи҃нъ та҃йны сто҃ покаѧнїѧ.

На к. 80 об. нарисовано чорнилом 5 чотирокутників, поділених на 4 поля з буквами в середині й по боках.

3. ГРИГОРІѤ НИСІ҃ЙСКАГѠ Ѡ ІСПОѴѣдающихсѧ. їже и҃стиннаго Хотѧщемѫ Прі҃йти на испоѵѣданіе ко ѿцѹ дхо҃вномѹ. — Сѝце подоба҃ѥ мв҃ствѣ҃но испоѵѣдати вса҃ свои҃ согрѣшенїѧ, ѿнелиже роди҃сѧ, к. 81-82 об.

4. Вѣдати достои҃ госпріе҃мл҃ющи҃ испоѵѣдати Іере҃ѡ, ка҃ко дѡжни, по вжтве҃нѣ҃м҃ пра҃вилѡмъ дхо҃внаѧ свои҃ ча҃да разматра҃ти, и҃х сказокати, и разрѣшати. — Ѳ҃ книги тѡкова҃ніѧ запов҃вдѣ Гдн҃и҃х ѿ шестдесѧ҃т третаго сло҃ка, и ѿ слока третаго книги тактикѹ (sic!) нарекшаго чино҃вныѧ, зако҃ное пра҃вило. Глетъ ко Прі҃вны҃ никѡ҃ к трете҃м҃ слов҃вѣ. ѩко дѡже҃ ѥ҃,҃ госпріе҃м҃ѧ испоѵѣди, зрѣти ѽности же.., к. 83-90.

5. ЧИ҃НЪ ИСПОВѢ҃ДАНІѤ ПРАВОславнымъ цре҃м҃ и кн҃азе҃м҃, и ве҃можа҃ Й вѣ҃мъ Хѵ҃тїано҃ мѫжеска Пола и же҃тка. Й ѩноко҃ и сщенико҃м҃, и дїа҃коно҃м҃. на ѿгна҃ніе грѣхо҃в. На ѡчище҃ніе дш҃и, По преда҃нїю красотодла҃телей чл҃вкѹ дш҃а҃. вѣгносѧ҃ныхъ ѿ҃х. Ка҃ко подоба҃ѥ каюшагоса Прі҃имати. Сѝце҃ преда҃ша. Аще кто҃ Прі҃йде҃ ч҃истѣ҃м҃ сре҃м҃ ка҃мтиса грѣхо҃в свои҃х.., к. 91-139.

6. ЧИ҃НЪ ВЫВѦ҃ВМЫЙ на ѡдка҃ніе ра҃сы, к. 141-144.

7. ПОСЛѢ҃ДОВАНІЄ МАЛАГѠ Ѡбраза, вже ѥ҃м҃ ма҃ттѳ҃, к. 145 об.-150.

8. БЛАЖ҃ЕННАГѠ ѢѠАННІ҃Ꙗ ѦРХІЕ҃СКОПА ѧлеѯа҃дрі҃йскаго. Ко ѧнтіѳхѹ кнѧзю, ѡ мно҃гих взыска҃ніих, їже ко сщенны҃х писа҃ніих недоѵмѣ҃нных. и до҃лных ѣкми хр҃тіаны вѣдомо бы҃ти. — Вопрѡ. Пе҃рвѣе ѹ҃бо вѣрока҃кшїй и крт҃и҃кшїса ѩ҃ ѥ҃ трцѣ.., к. 151-190.

Се чи не найповнійший варіянт тої статі в словянських рукописах загалом, бо має 136 (чи 137) питань і відповідий. Грецький оригінал має 137 питань і відповідий. Літературу сеї памятки подав *В. А. Яковлевъ*: Къ литературной исторіи древне-русскихъ сборниковъ. Опытъ изслѣдованія „Измарагда“. Одесса. 1893, ст. 24. Ширшу працю з того обсягу дав *А. С. Архангельскій*: Творенія отцовъ Церкви въ древне-русской письменности. I-II. Казань. 1889, ст. 9-203.

9. Ѳ҃ СЛОВА ВТОРАГѠ ІСАІ҃Ꙗка Сиріанина; вже ѡ҃ блгодаре҃нїи ко҃жїй, и нем же повѣ҃нїе ѡглав҃ле҃но. Блгодаре҃нїе прі҃емлющаго, по҃книжѣ҃ даю҃шаго, ѣ҃же да҃ти дароваѧ ко҃ша пе҃рвыхъ.., к. 190-194.

Архим. Іосифъ. Подробное оглавленіе Великихъ Четіихъ Миней всероссійскаго Митрополита Макарія, хранящихся въ московской патріяршей... библіотекѣ. Москва 1892, ст. 191.

Підтитули: Ісаáка Сѷрїанúна к. Нкст грѣхх непрашаемм... ѿ того. Пожени̑ себѣ, и̑ поженетѣ враг҃х твоúй; ѿ тогождѣ Слóка. Покрúй согрѣшающаго ѣгда не и̑мáмї тщіетѳ ѿ него..; тóгождѣ ѿ слóва ѥгò. Кѳдѣ ѳмéрх во жúзни твоéй...

10. Йсаáкя Сирїанúна ѻ хранéнїи и ѻ блюдéнїй, ѥже ѿ славы̑х и̑ лѣнúвы̑х, и̑ ꙗ҆кѡ ѿ приближéнїа и̑х цáрствѣетх на чл҃цѣ лѣность и̑ слáвость. и̑ исполнѣетѣ ѿ всѣкоа страсти нечúстыа; и̑ ѻ ѥже сохранити себѣ ѿ приближéнїа ѡ҆нѣкишихх да не и̑скверни̑тѣ ѳм во кѳдны̑х пóмыслох слóмь. Возбранúа оу҆стá своѝ ѿ клеветы̑, храни̑ ср҃дце своé ѿ страстéй..., к. 194 об.-197 об., де текст уривається, бо дальше карток нема.

Макар., ст. 191.

11. Книúжка Іѡанна мниха Вишенскѡго, ѿ сты̑м Ѳ҆дóнскїа Горы̑, к напоминáнїе всѣхх православны̑х хр҃тїанх. Брáтствѣмь и̑ всѣмь благочúтникы̑ к Малóй Россїи к Коронѣ Пóлской жителствѣющи̑мь. Йноческаго чúна сѡбщежúтелемь Архимандритѡ̀, и̑ сщенноиноко̀, и̑ чтны̑мь монахѡ̀, и̑ Йнокинѣмь всѣмь Сестрáмх нáши̑мь, и̑ Прочúмь тщателемх Цр҃ковны̑мь. Блгдть Гда нашего Іс҃ Хр҃а, и̑ лю҃бы Бж҃а ѻ҆ц҃а и̑ Причáстіе Стго дх҃а кѳдѝ со всѣми кáми и̑мúнь; к. 198 об.-310 об.

Перші статі сего твору видав *І. Франко (Миронъ):* Сочиненіе І. Вишенскаго, ст. 27-36. Поправки до того подав *В. Щурат*: До біографії, ст. 11. Подаючи низше титули поодиноких розділів сего твору, виписаних киноваром, доповняю їх у місцях надто трудних до відчитання (вилинялих) із друкованих статей, зазначуючи се скобками.

1. Посылаю (кам) терминї(нѳ) ѿ лж(н) которам нм (иг)тúною оу҆ каше зе҃мли цр҃ствѣе҃.., к. 199-200.

Крім першої букви киноварної усе инше написане чорнилом. Видав *Миронъ*: Сочин., ст. 27-28.

2. Сг(лавленїе напига)ного к книжце (сей) краткоглокїе, к. 200-201.

Миронъ, ст. 28-29.

3. ѻ чúнѳ прочитанїа сéго писанїа. Прѣкде оу҆бо да кѳдѣе҃ прочитáтѣе҃.., к. 201-202 об.

Миронъ, ст. 29-30.

4. Ко Прочитателю на единѣ сего писанѣ. Напредь тебѣ ѿ тоѥ прéлести щстерегаю.., к. 202 об.-203 об.

Миронъ, ст. 30-31, де в титулі надруковано: на еднѣ, замість: на единѣ.

5. Ѳбличенїе дїáвола миродержца, и̑ прелестны̑й лóкх ѥго вѣка сего скóро погибáющаа, ѿ соблазшагоѧ с҃ хитро ѳплетéны̑х сѣтѣ҃ го, голáка страни́ка: Ко дрѳгомѳ кѳдѳщомѳ вѣкѳ градѳщаго оу҆чинѣное: Ѳ҆ꙋѥ ѿ Мадем. Глава, д҃, к. 203 об.-212.

Миронъ. ст. 33-36.

6. Блг҃о(чес)т(ик)омѳ гдр҃ѳ Васíлію к(нажати Острозе)комѳ(, и̑ всѣмь) Православны̑(мь) хр҃(тї)аном(ь Малое Россїи,) та҃ дх(овны̑мь) ѿ҃ ѵ҃ скѣкой(?) ѿ (вышшого стан҃ и до конечнаго,) Блгдть мáть мн̑(рх) ѵ҃ радо҃ (дѳха Сватаго) в҃ ср҃дца кáша с҃выше ни҃зпогáлаѧ ва҃ ѿ трé постнаго вжтка ѻ҆ц҃а и̑ сы̑ѝ ѵ҃ стго дх҃а. ѵ҃ѡ҃ мни̑х з҃ вы̑нк, ѿ Стои ѳдѳскоé горы, ѳрдно желаѣтъ. — Проходилемѧ мы̑слію вмѣсто прохáки.., к. 212 об.-216 об.

Акты Южн. и Зап. Россіи, Спб. 1865, т. II, ст. 205-207.

7. трѳпх гл҃гл҃а па҃нескаго неκ҃крі҃а ѵ҃ грх҃дости. а҃ко бра҃ны пеκ҃е҃ные κ҃крѳ҃ грέцкѵю премогли; р҃ѵскоѥ҃ не прѣмогли, и҃ премочи҃ не могѳ҃, а то ты҃ и҃ ѥ҃сть па҃па҃ голова, и҃ на҃мѣ҃стни҃ сто҃ петра. — Се҃ ѥ҃сть трѳпх того раѵ҃ака па҃пѣ҃жскаго гл҃гл҃а.., к. 21б об.-227 об.

Се є дальша частина попереднього посланія. Акты Ю. и З. Рос., там же, ст. 207-209.

8. НАЧАЛО ѲТОЛѦ ЧИН҃ю. (В)опрѳ҃. Чомѳ҃ сѧ тѣ҃ рѣмлѧнине смѣкешх.., к. 227 об.-229.

Дальша частина того самого посланія. Акты Ю. и З. Рос., там же, ст. 211.

9. вѳдѣ҃ ка҃ и҃кѣ҃ст҃но праκ҃ѣ҃нѣ҃, а҃ сего ра҃ѵ҃ попѳ҃шени ѣ҃смо (κ҃х сеи҃ искѳ҃х,) занѣ҃ поєретичнѵ҃ѳ҃ѧ всѣи҃ ѡ҃битаници малое рѳ҃сіи҃. ѵ҃ ѿ҃ ка҃ оу҃страниѵ҃ѳ҃ѧ далече, к неκ҃крі҃ю і҃ сложи҃тіе припра҃гше. тѣ҃ѵ҃же ко҃зратѣ҃ѧ κ҃х вг҃ѳ пакѣ҃и, да бг҃ъ к на҃ѧ сѧ приближи҃. ѿ҃ во ѥ҃ѕ҃ѣ҃гды кла҃ѕ҃, грѣхѵ҃ наша далече наст҃ѣ҃ лѳ҃вчаю҃ ѿ҃ него. (Сего ради по)ка҃мося сами ѣ҃ ѡ҃коих҃ сѵг(р҃ѣ)шени҃х҃ ко҃до (гѳ҃дѣ) соκ҃ѣ҃- сѵ҃(к)оше посѣ҃ и҃ бл҃гочтіе праκ҃ѣ҃крі҃ѧ цр҃кѵ҃(и) нѣ҃ше та҃ко и҃справити. Соκ҃ѣ҃ (ка҃мѣ҃) и҃стинѣ҃н неблаѕ҃немѣ҃х даж҃. — (и) є҃ѵ҃рѣ҃ѥ҃ гл҃а г҃. Да ѿ҃чи҃стите цр҃ко҃ ѿ҃ всѣки҃х҃ прелестѣ҃.., к. 229 об.-260.

Частина того самого твору. Акты Ю. и З. Рос., ст. 209. — Зазначені у нас від 6-9 статі є частинами одного твору І. Вишенського, але в нашім ркп. картки в оправі поперекидані.

10. Токѣ҃, в земли Зовемой пѳ҃ско҃ мешкаючомѳ҃ всѣкаго кѵ҃зраста ста҃ѳ҃ и҃ прелоѵ҃ѣ҃стка народѳ҃ рѳ҃ѕкомѳ҃, литѳ҃ѕкомѳ҃, и҃ лядѕкомѳ҃. в роздѣленыхъ сектах҃, и҃ κ҃крах҃ розмаи҃тыхъ сѣ҃ гл҃а к славѣ҃х да достиже. З боку: Г҃ д҃. Ѳзна҃мѵю ка҃, а҃ земла по которѳ҃ ногами нашими ходите.., к. 260-268.

Акты Ю. и З. Рос., там же, ст. 224-227.

11. Ве҃мѳ҃нѣ҃ и҃х҃ м҃ Пано҃. а҃рцѵбискѳ҃пѳ҃ Михаилѳ҃. и҃ бискѳ҃пѳ҃ Потѣ҃ю, Кирилѳ҃ Лѣ҃тѣю, деонѵ҃сію и҃ Григѳ҃рю. Со кыи҃е памѧ҃ пока҃нїа, страх҃ Гее҃ны и҃ вѳдѳщѧ҃ сѳда, ни҃зпослатиѧ҃ ѿ҃ всевидящаѧ҃ ѻ҃ка Трѳ҃чнаго Бѣ҃тка. Ѿца҃ и҃ сна҃ и҃ с҃ дх҃а. Іоа҃ мни҃х з вишнѣ҃, ѿ҃ сѵ҃ое а҃дѣ҃ское горы, оуг҃ѣ҃дно ка҃ зы҃чѣ҃. На боці: Глава҃ ѣ҃. Ѳзна҃мѵю ваш҃ѵ҃ м҃, и҃ достигло мѧ҃ нашего по҃ѵ҃ка.., к. 268 об.-310 об., де статя уривається недокінчена.

Акты Ю. и З. Рос., там же, ст. 227-254.

12. СОБРАНІЄ вѣкраце Слоκ҃ѣ҃ ѿ҃ бѣ҃жестѣ҃наго писа҃нїа; и҃з ѿ҃вѣснѣ҃ѣ҃ѵ҃ и҃зложе҃нїа с҃ а҃пл҃х, дв҃ѳ҃на҃десати а҃ртиκ҃лѳ҃шκ҃х, пра҃вославно҃ κ҃крі҃. Выдрѳ҃ковано ко҃што҃ѵ҃ и҃ на҃кладо҃ѵ҃ бл҃гочести҃каго ѣ҃ ѵ҃ п҃, Ѧлеѯ҃адра Шептиκ҃ка҃ з шеи҃тѣ҃. Пра҃цею и҃ ста҃ра҃ѣ҃ Ие҃ѵ҃ пала҃ до҃ѵ҃ика лѵ҃ковича Іѣроѳ҃ѵ҃ако Сѵ҃вестра. в ѳгорца҃х҃. рѳ҃ а҃ѵ҃ни ма҃ а҃ дне, к. 311-347 об.

Титул украшений обрамованням. Порівн. *И. Каратаевъ*: Описаніе славяно-русскихъ книгъ напечатанныхъ Кирилловскими буквами. Томъ первый. Спб. 1883, ч. 243.

13. Після двох сторінок незаписаних іде (к. 349-356 об.) статя без початку, котру Іван Франко видав п. н.: „Банкет духовний“ (Кіевская Старина, 1892 р. т. XXXVII, ст. 59-70).

Опісля *І. Франко* передрукував сей текст без поправок у своїх „Апокріфах і легендах“. Т. IV. У Львові, 1905, ст. 42-48.

№ 5. Чернечий Чиновник XVI-XVII ст.
Мал. 8⁰, 246 ст. ненум. Малий устав. Папір із водним знаком: одноріг(?). Оправа в шкіру, здається, новійша. Незаписаних 5 стор. Заставки ростинні 2 і одна шнурочковата, 9 закінчень (малі рисунки). Ілюстрація ст. 122: трираменний хрест на підставі з трупячою головою під сподом, із списою й тростию та написами по боках імен 4 Евангелистів і ин. — Численні невеликі ініціяли з початками ростинного орнаменту з боку. Мова декуди українізована дещо.

По стор. 138 і 140 вставки на малих карточках.

Ст. 1: Ex Bibliotheca Monasterij Dobromilien. O S. B. Magni; і сигнатура: XIV.

1. Чи҃нъ на поставлéніе Йконóма и̑ панамарѧ, ст. 1-5.
2. Ѹказъ какó подобаетъ ѓзбирáти годны҃х на сщенство, и̑ стáкити оу҃ еврейскі҃й, и̑ дїáконскі҃й чи҃нх, ст. 7-24.
3. Послѣдéнїе Протодїáкона, ст. 25-29.
4. Послѣдéнїе на Протопóпство, ст. 31-36.
5. Послѣдéнїе но(!) Йгумéнствѹ, ст. 37-40.
6. Пи҃смо дáе сщенноинокѹ, Когда поставѧ є҃гó дх҃овнаго о҃ц҃а, ст. 41-44.
7. Чи҃ны҃й на поставлéнїе Архимáдрита, ст. 45-52.
8. Ѹстáтъ какó достóитъ нзкырáти є҃пп҃а, ст. 53-95.
9. Чи҃ны҃й на ѡбновлéнїе, Ѡсщаемаго хрáма, ст. 97-123.
10. Згаданий хрест із текстом, якого поч.: Жрътóкий подкѝнїй, и̑ кжтлѣ҃нны҃й прътолх, ст. 124.
11. Покладáѧ на Прътлѣ Йнтимі҃й Сице Глéтъ началникх, ст. 125.
12. Чи҃нъ ны҃нѣшнїй рáсы, ст. 127-134.
13. Послѣдовáнїе малáго ѡбраза є҃же є҃ мантїа, ст. 134-160.
14. Послѣдовáнїе великáго Йгглскаго ѡбраз҃а, ст. 160-206.
15. Чи҃нъ ны҃нѣшнїй на раз҃лучéнїе дш҃и ѿ тѣла, ст. 207-208.
16. Послѣдовáнїе Прокода Йнокомх, ст. 208-245.

№ 6. Ірмольоґіон з нотами поч. XVIII ст.,
Мал. 8⁰, карток 437. Початку й кінця нема, деякі картки надщерблені й підліплені. Оправа новійша, папір тонкий без водних знаків. На початку кождого доґмату незручно виконана червонилом заставка ростинного характеру й ініціял без окрас, але оригінальний. Тільки доґмат глас 5 має титул у вязи і гарний ініціял із зайцем та ростинами (заставки тут нема), але тут 2 картки вставлені й писані иншою рукою. Ст. 1 сиґнатура на долі: XIX; ст. 280 дописка чужою рукою: Сей ермолой Їѡа҃нна Popiernickaho Попїрнѣцкаго.

№ 7. Збірник поч. XVII ст.

8°. Ст. 796 нум., але нумерація сторін переписчиком починається карткою: лд, — видно 33 перших карток нема. Ркп. дещо ушкоджений. Ст. 779-790 і 793 незаписані. Папір не дуже грубий, не має водних знаків крім поперечних ліній (по 4 на лист), що виступають не всюди. Малий півустав. Українська редакція. Написи статий виписані червоною краскою з невеликим чорним ініціялом. Початки статий мають червоний ініціял у виді видовженої букви з ростинними прикрасами із споду й дещо з боку. На полях рукопису цитовані відповідні твори, декуди є й инші дописки. Оправа старша: на дошці шкіра з витисками; шкіряний хребет доданий, здається, в новійших часах.

Ст. 1 сиґнатура: XL, під якою рукопис був досі відомий; на долині додано червоним олівцем: XV.

На 4 перших картках дописка скорописом: Сїѧ книжка Ѳѵфіміѧ Ѳмеліановича кѵпленаѧ ѿ Ѻца Макеа́на Ѳкли́йского. Законника, Монастыра Печерского к Рокѵ ѿ Рѫтка Хр҃тока, Тысѧча Сѣдмїѭ третего. З того бачимо, що сей Збірник завандрував із Київа.

Ст. 80 з боку скорописом може XVII ст.: аз Ѳмїх цх(?) Патє҃.

Ст. 791 пізнійшим письмом (може XVIII ст.): Что Ѣстъ Сакраме҃нтъ і т. д.

Ст. 792 виписано скорописом кілька імен і призвищ, звичайно з дописку: дѧ.

Ст. 794 виписано „Отче наш“ і дописку по польськи; на ст. 795 окрім дописок по церковно-українськи й по польськи ще рік: ѧѱлд Міца Ѻктокрі́ѧ дн҃ь кѝ.

Ст. 796 окрім ріжних дописок читаємо: Сїѧ книга Сщ҃ѣнаго Їакова Печенѣзкаго.

1. Сло́ко є҃все́кїѧ є҃пкпа Самогаѧ́тска, ѡ҃ сшє́ствїи і҃ѡа́нна прт҃ѧчи ко а҃дх. — Возлю́бленнїи добрѡ҃ є҃сть рещи҃, какоѵ҃ є҃сть кла́гокѣщенїе прт҃ѧчи ко а҃дѣ, ст. 1-43.

Під іменем Евсевія, епископа Александрійського, напечатав се Слово *И. Я. Порфирьевъ:* Апокрифическія сказанія о новозавѣтныхъ лицахъ и событіяхъ по рукописямъ Соловецкой Бібліотеки. Спб. 1890, ст. 204-214. Літературу предмету гл. *Др. Іван Франко:* Апокріфи і леґенди з українських рукописів. Т. II. У Львові, 1899, ст. 327.

2. Сло́ко ѡ҃ нѣкоемх во́инѣ и҃менемх таѳіо́тѣ воскре́шемх и҃з мє́ртвыхъ. — Не ѹ҃молчю҃ вы́кшыѧ вл҃сти кѫ҃ги на́ родѣ чл҃вестѣмх, ст. 43-52.

Про́логъ. Кни́га вторѧ́. Спб. 1896, к. 68-69. Пор. *В. А. Яковлевъ:* Къ литературной исторіи древне-русскихъ сборниковъ. Опытъ изслѣдованія „Измарагда“. Одесса. 1893, ст. 189-190 ч. 131 і ст. 226-7, але тут має се Слово инший початок.

3. Міца маі҃а вх҃ гі҃ дн҃ь, Сло́ко ѻ҃ нра́вѣхъ до́брыхъ и҃ злы́хъ. — Стра́хъ бж҃ї ѿго́нитъ всѧ́кѹ зло́бѹ, а҃ лѣность ѿго́нитъ Стра́хъ бж҃ї, ст. 53-59.

Пролого҃ъ, II, к. 161 об.-162; *Макар.*, ст. 159.

4. мц҃а апр҃ѣлѧ, вх҃ ѳ҃ дн҃ь. Сло҃ко сѵ҃таго і҃ѡанна златаѹстаго ѻ̀ милостыни. — Чт҃че погли҃, богатьство своѥ̀ ко ѿ҃нх вѣ҃кх, ст. 59-60.

Прологъ, II, к. 101 об.-102; *Макар.*, ст. 78.

5. корнѳ҃ѳ҃ погла҃нїе, а҃. зача҃ло, р҃ѳ҃. Вса҃ мн҃ лѣть ѥ̀сть, но не вса҃ на по҃льзѳ, ст. 60-61. — зача҃ло, р҃а҃з. Ѥ̀ще ли кто҃ ка҃мх рече҃тх, сѐ ѩ̀доложе҃ртвено ѥ̀сть, не ѧ̀дите, ст. 61-62.

6. Блаже҃ннаго ѵ̀ппол҃ита па҃пы рнмскаго ѝ мчн҃ка, сло҃ко к҃ѡ҃ю мл҃гопѹ҃тнѹ҃ю, ѿ҃ скончан҃ни мн҃ра, ѝ ѿ҃ а҃нтн́хрнстѣхх, ѝ ѻ̀ кторо҃мх пришє҃ствїи гс҃ нш҃его і҃с҃а хр҃а. — Поне҃же ѹ҃бо бл҃же҃нїи прр҃цы ѻ̀чи на҃мх вы҃ша сокроке҃нны҃х вндѣнїе на҃ѡ҃ ѧ̀кла҃ющє, ст. 63-157.

Пор. *Др. Іван Франко:* Апокріфи і легенди з українських рукописів. Т. IV. У Львові, 1906, ст. 334 і д.

7. ѝ҃ на҃ллю, ѣ҃ю, поста҃, сло҃ко сѵ҃таго і҃ѡа҃нна златоѹ҃стаго, ка҃ко с ра҃зѵ҃мѡ҃ ѩ̀ска҃ти спасе҃нїа. — (Пр)ѩ̀ймемх бра҃тїе ѿ҃ хра(ни́)лницы сѣ҃ нѣ҃кое ...ѣ҃ство по҃льзы дх҃ѹ҃вн(н)ыа҃, ст. 158-176.

8. Сло҃ко к҃ на҃ю мл҃гопо҃ѹстнѹ҃ю, кнрнла а҃рхїепн́скопа а҃лѣ҃ѯандрнйскаго, ѿ҃ ѩ̀сходѣ҃ дш҃н ѿ҃ тѣла, ѝ ѿ҃ второ́мх прншє҃ствїи бл҃гослови҃ сѵ҃́е. — Боюсѧ смє́рти, ѩ̀ко горка҃ мн҃ ѥ̀сть. боюсѧ геє́ны, зане҃ бесконе҃чно ѥ̀сть, ст. 177-234.

Українську перерібку того Слова видав *І. Франко*: Апокріфи, IV, ст. 202 і д.

9. ѝ҃ на҃ю мл҃гопо҃ѹстнѹ҃ю, прп҃наго сѵ҃́а на҃шего пала҃дїа мнн́ха, сло҃ко ѿ҃ кторо́мх прншє҃ствїи хр҃то҃ѣ҃, ѝ ѿ҃ стра҃шномъ, сѣ҃дѣ҃, ѝ ѿ҃ коу҃дѧщей мѣ҃цѣ҃, ѝ ѿ҃ оумнлє́нїи дш҃н. — Нн҃ѣ҃ ѩ̀спов҃ѣ҃ждѣ҃ѧ дш҃ѣ҃, ѝ нн҃ѣ҃ оумнлнѧ҃ ѝ нын҃ѣ҃ воспла҃чѹ҃ѧ, слєзы точа҃щи.., ст. 235-321.

Се Слово з нашого ркп. напечатав *І. Франко* (Апокріфи, IV, ст. 371-387).

10. вх҃ тнмоде́ю погла҃нїе сѵ҃́таго а҃пла па҃кла. зача҃ло. сѵ҃́е. к҃е. погла҃. — Ча҃до тнмодє́е, сѐ ра҃зѵ҃мѣ҃й, ѩ̀ко к҃ погла҃днѧ҃ дн҃н настаѝ҃тх кремена҃ люта҃, ст. 322-333; зача҃ло, сѵ҃́s. — Ты҃ же погла҃доках ми ѥ̀гѡ҃ оучє́нїю.., ст. 323-324; зача҃ло. сп҃е. — Ча҃до тнмодє́е ста́рцѹ҃ не творн́ па҃кости.., ст. 324-326; зача҃ло, сп҃s. — Ю҃ныхх же ѣ҃дові҃цх ѿ҃рнца҃йсѧ.., ст. 326-328; зача҃ло, сп҃к. ѿ҃ поль҃. — Хощ҃ѹ҃ оубо да мл҃твы творѧ҃ мѵ҃жїе.., ст. 328-329.

11. мц҃а февраля҃. вх҃ к҃. дн҃ь. Сло҃ко ѿ҃ лнмонн́са, ѻ̀ кра́нн вѣ҃ко́вѣ҃тѣ҃ со мнн́хи. — Ѩ̀вака маркє́лх мнн́хх пов҃ѣ҃даше бра҃тїи, ѩ̀ко ѿ҃ нно́мх ста́рцѣ҃ сѣ҃дѧщемх вх҃ скн́тѣ҃, са́мх же вѣ҃, ст. 330-331.

Про́логъ. Книга пє́рваѧ. Спб. 1895, к. 398.; *Макар.*, ст. 489.

12. мц҃а генкаря҃, вх҃ нї҃, дн҃ь. Слово ѿ҃ патерика҃, ѩ̀ко добро҃ страда́ти мнн́хомх. — Прїи́де ѿ҃ нѣ҃кѣ҃дѣ҃ мнихх ко ѝгоу́менѹ҃ снаѳ҃нѣ҃ вх҃ го́рѣ҃ Синайскою (sic!), ѝ кн́дѣ҃ бра҃тїю.., ст. 331-332.

Пролого҃ъ, I, к. 326-326 об.; *Макар.*, ст. 404.

13. Ѩ̀же ко сты҃х сѵ҃́а нш҃его і҃ѡанна златоѹ҃стаго а҃рхїепѣ҃кпа константн́на гра́да, по́вѣ҃сть дѹшеполе́зна, к҃ чинѣ҃ прн́тчи ѿ҃ дкорѣ҃ ѝ ѻ̀ змїи, ѝ что҃ ѥ̀сть житїе сѐ настоѧ҃щее вса́каго ча҃ка. — Вса҃ оубо коѧ҃люблєнїи ѩ̀же ко кремена҃ а҃рхнере́и же ѝ па́стыри.., ст. 333-375.

Се виїмок із Слова, приписуваного Христофорови, патріярхови Александрійському. В староруській літературі деколи попадається се Слово під іменем Івана Дамаскина. Напечатано його вже в московськім Соборнику 1647 р. *Яковлевъ*, ст. 25, ч. 68.

14. Бесѣда сѵмѡ́н. Молю́ оу҃́ко вы ѧ҃зъ, ꙋ҃зникъ сѡ́ гдⷭ҇ѣ, достоі́йно ходи́ти зва́нію, к неі́же зва́ни бы́сте. Со всѣ́кимъ смиренома҃ріѣ́мъ и҆ кро́тостію. Над тим написом і з боку дописано чорнилом: къ ѣ҆ге́сіомъ, гла҃, д҃. гла҃ д҃ за҃ сѣд. — Оу҃чи́телей ѥ҆́сть добродѣ́тѣ҇ нече́сти и҆ска́ти ниже́ сла́вы ѿ начина́емыхъ, ст. 376-396.

15. Сто҃́го сѡ҃ца на́шего ѧ҆наста́сіа презвѣ́тера горы̀ Сина́йскіа, къ сѵ҃вѣ́тѣ Сыропоу҃́стнѹ҇ поукала́ ѿ ѿше́дшихъ сѡ҃цехъ. — Что́ се дне́сь возлю҃бленніи со тѵа́нѣми коу҃пно же и҆ достойно собра́хомсѧ.., ст. 424.

Про се Слово гл. *А. Архангельскій*: Творенія Отцовъ Церкви въ древне-русской письменности. Журналъ Мин. Народ. Просв. 1888 р., августъ, ст. 224.

16. Ѳеѡлоніко҃, глава҃ к҃. Ракоѵ҃чѐніе, ѥ҆́же ничтоже ѥ҆́сть бо́лшее дроу҃́жества дх҃о́внаго, но ѧ҃ще и҆ са́мыи живо́тъ рече́ши, ѥ҆ю́же сего̀ и҃ма́ть. — Та́ко подоба́етъ люби́ти любѧщаго, ꙗ҃ко ѧ҃ще и҆ дш҃ѹ҇ кѵ҃пѹ҇ ѿ него̀, и҆ мо́щно ѥ҆́сть не возбрани́ты, ст. 425-439.

17. мца҃ ноѥ́мвра҃, къ т҃. дн҃ь. Сло́ко дх҃еполе́зно ѿ патерика. — Гла҃ше ѥ҆тёрѣ ѿ ки-фаи́дскиѹ҇ ста́рецъ, ѧ҃зъ кѣ́хъ рече́ и҆дольскаго жерца̀ сих҃, ст. 440-443.

Прологъ, I, к. 347-347 об.; *Макар.*, ст. 144.

18. декра҃ѧ҆, къ д҃ дн҃ь. Сло́ко ѿ патерика̀ сѡ҃ нѣ́кѡ мни́ск҃. — Бра҃ нѣ́кыи҆ ѥ҆ста́ли́къ вѣ҃ къ Скы́тѣ. и҆ кла́жи е҆́моу҃ бра́тъ па́мать ѥ҆́теры жены̀ прекра́сны, ст. 443-444.

Прологъ, I, к. 370 об.-371.

19. Сто҃́го и҆ прⷣнаго ѿц҃а на́шего е҆́кфре́ма наказа́ніе сѡ҃ покаа́ніи. и҆ оу҃мили́ніи. Сло́ко, нѣ҃. — Оу҃мили́сѧ дш҃ѐ моѧ҆ оу҃мили́сѧ, сѡ҃ всѣ́хъ бг҃и́хъ ѧ҃же прⷣма́ла е҆сѝ ѿ бг҃а, ст. 445-460.

Про сей твір гл. *А. С. Архангельскій:* Творенія Отцовъ Церкви въ древне-русской письменности. III Казань. 1890, ст. 18, де він творить 82-е Слово „Паренесіса“ св. Ефрема Сирина.

20. мца҃ сентѧ́бра҃, къ и҃҃, дн҃ь. Сло́ко ѿ патерика̀, сѡ҃ пла́чющимсѧ мни́ск҃ по всѣ҃ дни́. — Бра́тъ сѵ҃бо́лѣ҇ко ѿ҃бра҃ мни́шескіи҆, и҆ ше́дъ всели́сѧ къ го́рѣ нитрі́йскиск҃ю, ст. 461-462.

Прологъ, I, к. 34 об.; *Макар.*, ст. 44.

21. мца҃ ноѥ́мвра҃. къ ѕ҃, дн҃ь. Сло́ко сто҃́го ѿц҃а̀ па́мкы повѣ́ніе ко ꙗ҃ноу҃ сѵ҃ѣ́моу҃. — Ꙗ҃ко па́мкъ, посла́ оу҃чи́ка своего̀ ко а҆лександрі́ю гра́дъ, ст. 463-468. На боці першого ряду червоним атраментом: прол҃.

Прологъ, I, к. 179-179 об.; *Макар.*, ст. 186.

22. мца҃ декабра҃ къ а҃. дн҃ь. па́мать прⷣнымъ мт҃ре на́шеѧ҆ Фе҃до́ры. — Сто҃́ѧ оу҃́бо преподо́бнаѧ Фе҃до́ра къ ро́домъ гре́кини, когда́ сѵ҃ѣ҇ѥ҆, ст. 468-473. На боці першого ряду чорнилом: прол҃.

Сей текст напечатав *І. Франко:* Апокріфи, IV, ст. 463-464. Прологъ, I, к. 288-288 об.; *Макар.*, ст. 273.

23. мца декабрѧ кѳ ѣ днь. слоко ѿко страннопрїимьство болѣ ѥсть прѣ бгомь постнаго и поустынаго житїа. — Нѣкто старецъ к Сирїи, и сѣдѧ при пѫти, близ поустыни живы, ст. 473-474. На боці чорнилом: прол.

Прологъ, I, к. 224; Памятники древне-русской церковно-учительной литературы. Выпускъ второй. Славяно-русскій Прологъ. Часть первая. Проф. *А. И. Пономарева.* Спб. 1896, ст. 149-150. Се Слово виняте із Скитського Патерика. *(Пономаревъ,* op. cit., ст. 209*); Макар.,* ст. 223.

24. мца декабрѧ кѳ ѣ днь. повѣнїе ѿ лимонира, ѡ ходѧщихъ къ цркамъ, къ латынскимъ и къ жидовскимъ и прочихъ иныхъ кѣръ. — Покѣдаше сѣ попъ геѡргїи, ѿко нѣкїи старецъ миихъ бѣ къ монастырю стаго дѣдостїа, ст. 475-478. На боці червоним атраментом: прол.

Прологъ, I, к. 224-224 об.; *Макар.,* ст. 224.

26. мца ѡктѧбрѧ, кѳ кѳ, днь. памать стыхъ седми ѻтрокъ иже къ ефесѣ. максимилїана аймклиха. мартинїана и дїонисїа. антонина и коистантина, и ѡанна. — Сїи сѣти бахѫ при декїи цр. и крема ѡбрѣтше, и сокрыкшесѧ, ст. 478-491. На боці червоним атраментом: прол.

Прологъ, I, к. 106-107; *Макар.,* ст. 111.

27. мца сентѧбрѧ, кѳ аѣ, днь. памать прикнаго ѡца нѣгео ѥкдрогина. — Сѣй ѡ препростыхъ родитель рожѣнъ быхъ, препростъ же сы, ст. 492-497.

Прологъ, I, к. 22 об.-23.

28. ѡктѧбрѧ, кѳ ѕ. днь. памать стаго апла фомы, благоглокы ѡче. — Сѣй парѳаномъ и мидономъ, пергомъ и индїономъ слоко бжїе пропокѣдавъ, ст. 498-515.

Др. Іван Франко: Апокріфи і леґенди з українських рукописів. Т. III. У Львові, 1902, ст. 91 і д. подає ряд текстів про св. Тому, але тексту нашого рукопису не знає. Подібний текст гл. Прологъ, I, к. 71-72 об; *Макар.,* ст. 87.

29. ѧ тоѣ же днь слоко ѡ житїа стаго андрѣа, і епифанїа. — Ѝ сѣ блжѣнныма сѣдѧщема, и покѣсти дѣющема, и сѣ дѣаволъ прїиде тоу, ст. 515-518.

Прологъ, I, к. 72 об.-73; *Макар.,* ст. 87.

30. ѧ тоѣже днь слоко стаго антїоха ѡ ѡкыаденїи. — Всѣмъ потрѣбно ѥсть, иже ндѧтисѧ воздержати оутрокъ, ст. 518-523.

Прологъ, I, к. 73-73 об.; *Пономаревъ,* Памятники, II, ст. 88-89, де се Слово напечатане без імени Антіоха.

31. мца декабрѧ, кѳ гѳ. днь слоко ѡ патерикъ ѡ пѣрвыхъ миихъ, и ѡ нѣкшнихъ і ѡ послѣднихъ. — Сѣти ѻцы скитьстїи, прочестьвовавше ѡ послѣдѣмъ родѣ глюще, ст. 523-524.

Прологъ, I, к. 253; *Макар.,* ст. 238.

32. Маргарит, слоко, ѳ. на ѡдею, листъ. рд. строка, ѣѧ. на ѡборотѣ. — Разумѣйте же мьстенѣ, слышавше самое то видѣнїе, ѥже притчею прорцѣ намъ коздѣстїй, ст. 525-537.

У *Макар.,* ст. 36 3-є Слово на Юдеї инше.

33. Мца сѣнтѧбрѧ, кѳ ѣ. дньь. повѣсть с҃ кнѧгнїи козмы їгоумена страшно и зѣло полезно. — Вх третїенадесѧтѣ лѣто цртва романа грѣческаго царѧ, ѥже нѣкто мѫжь, ст. 537-556.

Прологъ, І, к. 68 об.-70.

34. Слово правоучителное, ѩко подобаетъ кѣрномѹ чистѣ и праведно житїе имѣти. — Прочее же толикїа благодати прїемшимх намх всѣ благаѧ поудимсѧ творити, ст. 557-568.

35. мца сентѧбрѧ кѳ кз҃, дньь. Слово с҃ наказанїи григорїа черноризца, с҃ѣже не лѣнитисѧ с҃ своемх спасенїи. — Не можемх оубо кратїе лѣнитисѧ с҃ своемх спсенїи, ни презримъ времене, даннаго намх на покаанїе, ст. 569-572.

Прологъ, І, к. 52-52 об.; *Макар.*, ст. 62.

36. мца сѣнтѧбрѧ, кѳ кз҃, дньь. Слово стаго ѡца нашего ѥкегрїа с҃ оумиленїи дши. — Рѣчѐ старецх, горе дшѝ согрѣшившѣй по стѣмх крїенїи, ст. 573-586.

Прологъ, І, к. 118-119 об; *Макар.*, ст. 118.

37. Мца декабрѧ кѳ лѳ, дньь. Слово ѡ патерика с҃ нѣкоей стѣй старице и постницѣ. — Повѣдаше намх аммонх старецх глѧ, ѡ нѣкоей старицѣ, ст. 586-596.

Прологъ, І, к. 290 об.-291 об.; *Макар.*, ст. 274.

38. Сентѧбрѧ, кѳ ѳ, дньь. Слово ѡ гнѣвѣ ѩко держаи гнѣвх на свою дрѹзи, ко ѡбласть даетъ дїаволѹ. — Повѣдаше їгакх миихъ кѣмъ лѝ речѐ нѣкогда рапрѧ з҃ кратомх.., ст. 596-598.

Прологъ, І, к. 5 об.; *Макар.*, ст. 11.

39. мца сентѧбрѧ кѳ кѣ, дньь. повѣсть с҃ страшномх трѹдѣ и немже согрѣшено бѣсть строча на козлѹх. — Вх царетво Феодосїа малаго, бѣсть трѹдѣх страшенх.., ст. 598-600.

Прологъ, І, к. 43.

40. мца сентѧбрѧ. кѳ л҃, дньь. Слово стаго ѥфрема ѡ ѡтрокенїи с҃ простѹпѣ соблазнившемоусѧ братоу. — Бѣ нѣкто миихъ порѹганх дїаволомх, помыслы к сѣкѣ глѧ, ѩко нѣсть тѣло ни кровь.., ст. 601-604.

Прологъ, І, к. 58 об.-59, але тут початок того Слова инший. Подібне Слово, але також з иншим початком, обговорює *Архангельський:* Твор. Отц. цер., ІІІ, ст. 24-26; з подібним початком, як наше у *Макар.*, ст. 65.

41. мца ѡктѧбрѧ кѳ а҃, дньь. Слово ѡ лимонирѣ, что ради не кнѷдѣ стаѧ цѫ кѳ храмх киріака попа. — Кириакх попх лавры каламонѣ, иже на стѣмх їорданѣ, повѣдаше намх глѧ, ст. 604-608.

Прологъ, І, к. 61-61 об; *Пономаревъ*, Пам., ІІ, ст. 135-136 Оповідання виняте з Духовного Луга Івана Москва. *Пономаревъ*, op. cit., ст. 209); *Макар.*, ст 69.

42. мца декабрѧ кѳ д҃, дньь. Слово с҃ черноризцѣ ѥгоже ѩзѫ блаженыи андрей ѡ дїакола. — Стыи андрей прїиде кѳ цѣградѣ на торгъ ко крстоу, и ѡкрѣте нѣкоего миха.., ст. 608-630.

Прологъ, І, к. 220 об.-223; *Макар.*, ст 217.

43. мца декабрѧ кѳ ѣ. дньь. памѧ прѣвнаго ѡца нашего каріона миха. и захарїи сна ѥго. — Бѣ нѣкїи мѫжь ко ѥгиптѣ, именемх каріонх. сей имѣѧ двое дѣтей, ст. 631-635.

Прологъ, І, к. 123 об.-124; *Макар.*, ст. 223.

44. мц҃а ѻ҃ктабрѧ, кѳ҃ ѕ҃, дн҃ь. пок҃ѣсть прп҃внаго ѿц҃а данила, с҃ ѧндрон҃ик҃, и҃ с҃ жен҃к҃ ег҃ѡ. — Пок҃ѣда намъ ѿц҃ъ данилъ, бысть рече н҃ѣкіи мѫжь, и҃менемъ ѧндрон҃икъ, ст. 635-656.

Прологъ, I, к. 79-81; *Макар.*, ст. 90

45. мц҃а декабрѧ, кѳ҃ и҃, дн҃ь. Слоко с҃т҃аго васил҃іа с҃ наказан҃іи, как҃о ѥ҃сть л҃по черн҃ѣц҃ем҃ъ быти. — Л҃по ѥ҃сть черноризц҃ѹ и҃мѣти, паче всего҃ жит҃іа, да не вреже҃ и҃мѣн҃іа ѿнѹдѫ, ст. 657-665.

Прологъ, I, к 241-242; *Макар.*, ст. 232.

46. мц҃а сентабрѧ, кѳ҃ к҃г҃. дн҃ь Слоко ѿ ѥ҃клог҃іи мних҃. и҃ с҃ нищ҃ем҃ъ разслабленк҃ем҃ъ. — Схоластик҃ъ н҃ѣкіи, и҃менем҃ ѥ҃клог҃іи. сѝи кѫ҃тею любов҃ію подкиженъ, ст. 665-675.

Прологъ, I, к. 24 об.-25 об.; *Макар.*, ст. 31.

47. мц҃а с҃ентабрѧ. кѳ҃ s҃г҃, дн҃ь. Слоко і҃ѡан҃на златоѹстаго, как҃о подоба҃ чтен҃іа с҃т҃ы҃х҃ книг҃ъ послѹшати, и҃ с҃ прилежан҃ем҃ъ честѝ и҃ внима́ти. — Рече҃ бл҃женныи і҃ѡан҃нъ златоѹстыи, сѣдм҃ѹ тѝ къ почит҃ан҃іи Слокеех҃ бж҃іих҃, ст. 675-678.

Прологъ, I, к. 31 об.-32; *Пономаревъ*, Памятн., II, ст. 81-82; *Макар.*, ст. 41. Про се Слово гл. *Яковлевъ*, Къ лит. ист., ст. 10 і 42 і д. Воно приписується деколи св. Ефремови Сиринови.

48. мц҃а сентабрѧ кѳ҃ кк҃. дн҃ь Слоко с҃т҃аго і҃ѡан҃на м҃тик҃аго, с҃ петр҃ѣ мыт҃ар҃к. — Во ѧфрик҃іи фриг҃ійстѣи, сѣ҃ в҃ѣ петрх мыт҃арь, немилостив҃ъ sкло҃, ст. 678-683.

Прологъ, I, к. 40-40 об., *Пономаревъ*, Памятн., II, ст. 133-134; *Макар.*, ст. 50.

49. мц҃а сентабрѧ кѳ҃ н҃г҃. дн҃ь. Слоко и҃ м҃тыни ѩко даи҃ ни҃щем҃ѹ х҃ѹ даетъ. — Чл҃къ н҃ѣкто҃ к҃ констант҃ин҃ъ град҃ъ sкло҃ в҃ѣ м҃тик҃ъ, ст. 683-686.

Прологъ, I, к. 34 об.; *Пономаревъ*, Памятн., II, ст. 82; *Макар.*, ст. 44.

50. мц҃а ѻ҃ктабрѧ кѳ҃ кк҃.дн҃ь Слоко ѿ патерик҃а, ѥ҃же не сѣ҃ѫ҃ти никого҃же. сѣ҃ѫ҃ми во и҃ного, ѩко ѧнт҃ихрист҃ъ ѥ҃сть. — Чюдныи и҃ѡан҃ъ Сакаитьскіи повѣдаше гл҃м, ѩко сѣдм҃ѹ ми҃ речѣ на край пѹст҃ын҃и, ст. 686-689.

Прологъ, I, к. 107 об.-108; *Пономаревъ*, Пимятн., II, ст. 94-95; *Макар.*, ст. 109.

51. Без наголовка. — Вопрос҃иша ѿц҃а лог҃ина гл҃ющ҃е. как҃ ѥ҃сть добродѣтель ѿч҃е бол҃ши вс҃ѣх҃ъ, ст. 689.

52. Без наголовка. — Мног҃и волны, и҃ люто потопл҃ен҃іе, но не боимся погрязновен҃іа, ст. 689-691. На боці: мѹгарѝ.

53. мц҃а мая҃, кѳ҃ н҃г҃ дн҃ь. Слоко і҃ѡан҃на златоѹстаго ѿ матѣрѣ, ѩко не продолжи́ти мат҃ѣры, но к҃ крат҃ц҃ѣ со ѹмилен҃іемъ молит҃ися. — Подоба҃ѣтъ ѹ҃бо молѧщемѹ҃ся ни долг҃их҃ Слокеех҃ простират҃и, но час҃то молит҃ися, ст. 691-693.

Прологъ, II, к 172-172 об.

54. мц҃а ѧпр҃ила к҃ ег҃ дн҃ь, Слоко ѿ патерик҃а ѿ дкою мних҃ѹ, и҃же пр҃ѣста Севѣ женѣ. — Дкъ н҃ѣкам҃ мних҃а любодѣан҃іа брань пр҃ѣста ѿ дѣ҃кола, и҃дѣста и҃ поѧ҃ста Севѣ женѣ, ст. 694-696.

Прологъ, II, к. 103 об.-104; *Макар.*, ст. 80.

55. мц҃а іюла кѳ҃ а҃дн҃ь Слоко ѿ полѕѣ дх҃ѣнк҃и. — Брат҃ъ пр҃ійде к҃ гор҃ѹ дерем҃ск҃ѹю ко ѿц҃ѹ велик҃ом҃ѹ гл҃м, что соткорю҃ ѹ҃чє, ст. 696-700.

Прологъ, II, к. 261; *Макар.*, ст. 293.

56. В тоїже днь покѣтъ стаго нила. — Вѣжды чадо, ако малокременен ѣсть родх человѣчески, ст. 700-701.

Прологъ, II, к. 261 об.

57. мца авгста. кх ла днь. Слово с милостникомх Созомонѣ, ако даи нищемѹ милостыню, бг҃ѹ кзаемх даетъ, и сторицею пріиметх. — Бѣ нѣкто чакх во іерлимѣ Созомонх именемх. иже идше сквозѣ градх, ст. 702-707.

Прологъ, II, к. 385 об.-386; *Макар.*, ст. 446.

58. мца маа кх и днь, слово ѿ патерика. — Братх копроси акѹ силвана гм, что соткорю ако, како стажю оумилнїе, ст. 707-711.

Прологъ, II, к. 145 об.-146.

59. мца іюла, кх к҃. днь, слово и пѣрвыхх миискхх и с ѡ мнѣкшихх, и с послѣдних. — Повѣдаша іѡаннх сиринх аки ѿ нѣкоемх миискх, самъ же бѣ семь кидецх, ст. 711-713.

Прологъ, II, к. 290; *Макар*, ст. 309.

60. мца маа кх кд днь, слово ѿ патерика с константинѣ цр҃ѣ, како сшедъ с нѣсѣ бесѣдока с пайсіемх пѹстынникомъ. Сѣже слышах йѡаннх голокх книгъ слышащымъ пользы ради. — Рече нѣкто йже ко стыхх ѿцх нашихх к скитѣ, ако сказа ми акка іѡаннх, колокх гла, ст. 713-717.

Макар., ст. 177.

61. мца апрѣла, кх ѳ днь сло (sic!) стаго йѡанна златоѹстаго с послшанїи с кѣрою молящихся на всѣкомх мѣстѣ. — Йко пакелх не к храмѣ стѣмъ помолитсѧ, но заткорѣнх к темницѣ и к кладѣ завѣи, ст. 718-722.

Прологъ, II, к. 110-110 об.; *Макар.*, ст. 87.

62. мца маа кх і днь слово ѿ пользѣ дш҃екнѣй. — Чаче, кѣмъ коспріалх еси ѿ кга, разѹмх и смыслх, хитрость і оумх, ст. 723-725.

Прологъ, II, к. 157-157 об.; *Макар.*, ст. 157.

63. іюла, кх ѳ днь, слово ѿ печали скѣта сего. — Нѣсть добро безмѣрною печаль предакшисѧ и йзнемогати, ст. 725-727.

Прологъ, II, к. 273 об; *Макар.*, ст. 303.

64. кх тоїже днь слово йѡанна златоѹстаго, ако подокаетх оучащемѹ тако творити ѡкоже и оучити. — Рече гдь, кѣмъ книжникх наоучисѧ цртвїю нбномѹ, подобенх чакѹ домовитѹ, ст. 727-729.

Прологъ, II, к. 273 об.; *Макар.*, ст. 303.

65. мца маа, кх д днь слово ѿ патерика. — Рече акка афанасїи, ако множицею глютъ нѣцыи ѿ ка, ако гдѣ ѣсть гонѣнїе на мѹчительство, ст. 729-732.

66. мца апрѣла кх а днь слово с покаанїи грѣшныхх. — Блженныи ѿцх нашихх пакелх простыи ѳчнкх стаго сца антонїа, ст. 732-739.

Прологъ, II, к. 78-78 об.; *Макар.*, ст. 63.

67. мца маа кх з днь слово стаго петра алеандрскаго. — Йже ѣлицы ѿ кыготы своеѧ прескачютх на подкигх колѣненх, ст. 740-745.

Прологъ, II, к. 143-143 об.; *Макар.*, ст. 71 під днем 7 квітня.

68. мц҃а ма҃їа кѯ ѕ. дн҃ь. пⷨмать сⷮа́го и̑ пра́веднаго і҃ѡа. кр҃тослокы́ сⷵ҃е. — Сⷮы́и пра́ведныи їѡкѯ кѣ ѿ земли̑ хоу́гѯ, и̑лі ѿ а҃раки́и, ст. 745-756.

Прологъ, II, к. 140 об.-141 об.

69. Мц҃а їанва́рїа, кѯ к҃ дн҃ь. Слово ѿ жи́тїа сⷮа́гѡ Еѵ҃ѳи́мїа. — Сⷭ҇ѵ҇ сто́мъ и̑ кели́комъ Еѵ҃ѳи́мїю к ла́кр҃ѣ Сѯ кра́тⷮїею, кѯ скⷭ҇дости̑ и̑ недоста́тцѣ мно́зѣ, ст. 756-758.

Прологъ, I, к. 330; *Макар.*, ст. 406.

70. Мц҃а Сергѡ к тоⷣйже и̑ дн҃ь. Пⷨмать прⷭ҇ѣднаго Сц҃а на́шегѡ, Еѵ҃ѳи́мїа кели́каго. — Сей҃ преподо́бный сⷵ҃ѣ кели́кїй Еѵ҃ѳи́мїй, ка́ше кѣ ца́рⷣтво гратїа́ново, ст. 759-764.

Прологъ, I, к. 328 об.-329 під днем 20 січня; *Макар.*, ст. 406-407.

71. А҃настаси́а бл҃же́ннаго патрїа́рха кели́кїа а҃нтїохі́и. и̑ кⷵ҃рила але҃ѯа́ндрїйскаго, и̑зложе́нїе кр҃а́тцѣ ѿ кⷵ҃рк҃. и̑ копро́сы и̑ ѿкⷵ҃ты ѿ кⷵ҃голо́кїи. — Вопро́сѣ. коеⷣ кⷵ҃ри е҃сть, ст. 765-770.

72. Сⷮа́го маѯи́ма и̑зложе́нїе ѿ кⷵ҃рк҃ кр҃а́тцѣ копроша́ти, и̑ ѿкⷵ҃ѡщава́ти вⷭ҇а́комⷭ҇ хр҃истїа́нинⷭ҇ правосла́вномⷭ҇. — Вопро́сѣ. Колі́ко е҃сте́стѣ и̑спокⷭ҇дѣши ѿ сⷮы́и и̑ е҃диносⷭ҇щны́и и̑ нероздѣли́мы́и тр҃це, ст. 771-778.

Правопис рукопису словянсько-український (змішання: и, і, ы і ин.), одначе з деякими випадками взаїмної заміни *о* і *а*.

№ 8. Часослов 1668 р.

8°, к. 2 ненум. + 480 нум. + 24 ненум. (разом 506). Дрібний півустав, дуже старанний. Оправа новійша.

Заставки і вязи к.: 1 об., де є колірова заставка ростинного характеру, вязь і ряд букв червоних і зелених (такі букви повторяються ще нераз), подібно 14, 20 (заставка звіринно-ростинного характеру), 20, 24 (без вязи, заставка з хрестом і Мелюзинами), 35, 38 (гарна ростинна заставка з хрестиком у середині), 42 об., 49, 53, 58 об. (ростинна заставка), 72 (гарна вузка плетінка), 85 (ростинна заставка), 196 (заставка з орлом в середині й Аморками по боках), 268, 481.

Мініятури на теми: Ів., 36 (к. 99), прⷭ҇и̑дⷦте ко мнѣ всѣ тр҃ѵ҇ждаю́щіи (к. 103), Богоматір з Ісусом (207), Богородиця на півмісяці, над Нею два ангели держать зображення Ісуса (к. 214 об.), Митар і Фарисей (к. 218), Блудний син (к. 221).

Богато малих ініціялів майстерно, але поєдинчо виконаних, зразу зеленою й червоною краскою, опісля тільки червоною; вкінці ті ініціяли зникають. У тексті цілі рядки писані червоним атраментом.

На доліпленій картці сиґнатура: XVII.

К. 1 об.-13 запис (вже дуже вилинялий): С(ия) книжица рекомая полⷭ҇тах҃ кла́на моа҃ е҃сть... памяти Невоⷬ҇никох҃... Своею... Себѣ... Іерⷽ... Пакелх҃... Презвитерх҃...

Титул в обрамованню ростинного характеру: (Початок киноварю нечиткий) Разли҃чны҃х҃ Со сѣкло благовⷭ҇мⷦлⷽнымⷭ҇ Якадѵ҇сты Іⷭ҇ Сладча́шемⷭ҇ прⷭ҇тѣ҃ Бц҃ы

І йнымх Сѣтымх. на ксю Сед҃мицѫ, ѿ многихъ богонбныхъ ѿцх преданыи. Сѣто Соборно І ап҃столстѣй Цр҃кви выпйсаны прѣз Іерем҃ Ва(силиа?) Сархнепцхкого Рокѫ. ѿ коплощенїа Сна Божїа гаѯвй Міа (W?)ктоврїа Дин... Лйтера на то҃ часх пачалхнам.., а...

На звороті: Шглавленїе вѣще҃ и҃ ѡ҃ктавсѧ Зде — без кінця. Після вставленої незаписаної картки йде Передне слово без початку, написане книжною українсько-церковною мовою з польонізмами. Тут говориться про вагу молитви. Опісля є така вірша:

ДО҃ СѢЩЕННОГО: ЧИТЕЛНИКА:

Й ты чителнйкѫ ѡщѣенхный
Маеш токъ талайтъ кнкрепный.
Й кытй на кдный ча, готокымх.
Слжачй Закше, тайном хрстымх.
Не кдо лнбтю Сна ѿтаготіенный.
Й кх молитвк, ѱалмкх Закше кодр-
Тагот҃ѫ дне, й ношй, поно҃й. [ственный.
Й ха, йзкакйтелѫ, прос҃й.
С҃ ѡставленїй многихъ грѣховх.
На Срѣтенїе Хр҃ово гото҃вх.

Й не йкх дѣвы юродйкый.
Не кошлй к чертогх нѣгото҃кый.
Претб моудрымх дѣвамх ты, йорвнбй.
Й елей к сосѫдъ срца Гот҃й.
Не оугасй свѣтйлника Сво҃ег҃ѡ.
Йжх оуслышимх гла Господа твоего.
Котор҃ы рече, слово свое.
Йко вогх йракый, неложное.
Благй раве, добры й кѣрхный прйнди.
Й во радост҃ кѣчнѫю, нека конйдй.

Йко вгх праве҃ны҃, кагихъ Сконх, дарвет҃.
Й кѣчною дйѫдймою, коронѫе҃.
Чого вѣкм нам да҃ ткорче, свѣта дочекатй.
Й с тобою к тр҃цы хвалімы҃ цартвовати.

1. НА҃ЧАЛО ПОЛѪНОЩЪНЇЩЙ ПОКСѢДНЕВНОЙ, к. 1 об.-13 об.
2. НА҃ЧАЛО СЪ БГОМЪ ПОЛѪНОЩЪНЙЩЙ СѪБОТЙ, к. 14-19 об.
3. ВОСЛѢДОВАНЙЇЕ ПОЛѪНОЩЪНЙЩѪ НЕДѢлным, к. 20-23.
4. ПРЙПѢВАЙ ГРЙГОРЙЯ СЙНАЙТЯ ПѢВАЕМЫЙ В' Ѳ҃ ЖС.(!) недѣлк по тр҃ичѣ канонк вх мкесто, достойно ест҃, к. 23-23 об.
5. ПОСЛѢДОВАННЇЕ ѮТРНИ ЙЩЕ Ест҃ вдѣнїе, к. 24-30.
6. ТРОЙЧНЫ҃ ДНЕВ'НЫМ҃ ИХЪЖЕ ПОЕМ'Ы(?) ВО СТВЮ мцѪ, к. 30-35.
7. НАЧАЛО ПЕРЪВАГО ЧАСА, к. 35-37.
8. ПОВСЕДНЕВНЫЙ ѮТРЪНЇИ МОЛЇТВЫ, к. 38-42.
9. НАЧАЛО: ЧАСА: ТРЕТЯГО, к. 42 об.-47.
10. ЧИНЪ ѠБѣДНЙЦЫ ЕЙЖЕ НА҃ЧАЛО҃ ГЛЕМЪ СЙЦѪ, к. 47-48 об.
11. ЧАСЪ҃ ДЕВ'ЯТЫЙ, к. 49-53.
12. НАЧАЛО ВЕЧЕРЪ'НЙ, к. 53-57 об.
13. ЧИНЪ҃ МАЛО҃Й ѧко ПОВСЕДНЕВНО҃Й кге'го лѣта ПОВЕЧЕРНИЦЫ, к. 57 об.-58.
14. ТРО҃ПАРЙ ВОКРЕ҃НЫЙ НА҃: й: Глас҃х. Богород҃чны. йпакой҃. й кондаки: й стры҃х вѣ҃, к. 58 об.-63.
15. ТРОПАРЬ Й КОНЪ'ДАКЙ Й БО҃ГОРО҃ДЙЧНЫ҃ днекным, к. 63-65.

16. Молитвы на сон грядущій (!), к. 65-69.

17. Поклоненіе ко Пресвятей жизноначалней троици, к. 69 об.-72.

18. Начало павечерниі великиі, к. 72-77 об.

19. Честный параклисъ Пресвятой владыцы нашей богородицы, к. 77 об.-84 об.

20. Служба воскресная съ акаѳистомъ Іс, к. 85-106 об.

21. Прокимени, Апостоли, Євангелія, Кафізми, Канони, Стихири, Акафіст Успенію Пресв. Богородиці, Акафіст св. Николаю і т. д. — усе без особлившого відділення, хоч відзначене окремо, к. 106-178 об.

22. Служба всемирнаго вхождениа; честнаго и животворящаго. Крта Гпа, к. 178 об.-187 об.

23. Канонъ чтомоу кресту, к. 187 об.-195 об.

24. Служба акаѳисту пречистей богоматери,, к. 196-216.

25. Блажена по всѣ субботы, к. 216 об.-217 об.

26. Починаемъ сх Бго Стым Недѣ и ню Чтется Стое † сщенное Еуаіе Притчи Мытаря і фарисея, к. 217 об.-220 об.

27. Недели в ню Чтется Стое И сщенное Еуаіе; (про блудного сина — тут текст тяжкий до відчитання, бо замазаний), к. 220 об.-224 об.

28. В субботу мясопустную, к. 224 об.-233 об.

29. В субботу сыропустную, к. 233 об.-238 об.

30. В недлю сыропустную, к. 238 об.-242 об.

31. вѣдомо да ест, Єгда бываетъ предесщенна, к. 242 об.-244 об.

32. Відправи в пятницю, суботу й неділю 1-шого тижня Великого посту, к. 244 об.-250 об.

33. Другий тиждень посту, починаючи суботою, к. 250 об.-259 об.

34. Четвертий тиждень посту, к. 259 об.-264.

35. Пятий тиждень посту, к. 264-267 об.

36. Пятниця 6-го тижня посту, к. 267 об.

37. В пятокъ шестыа недѣ вели поста і цілий Страсний тиждень, к. 268-295. Після 1 стор. порожної йде:

38. Великодня відправа, к. 296-300.

39. Недѣа антипахи ѥ вст Ѻсказаніе с ѳ Апа ѳѡм, к. 300-303.

40. Нед т. по пасцѣ, с. женъ мироносицъ і 3-тя субота по Пасці, к. 303-306.

41. Нед д по пасцѣ ѳ разслабленомъ і в инші дні того тижня, к. 306-311 об.

42. Нед : є. По пасцѣ ѡ самарянѡмъ — і в суботу того тижня, к. 311 об.-315.

43. Недели шестаа по пасцѣ ѡ слѣпомъ, на цілий той тиждень і на Вознесення, к. 315-327 об.

44. НЕДЕЛѦ З. С. ѿцѣх тѷ, в суботу того тижня, в 9-ту неділю, в 9-тий тиждень та в дальші дні аж до 32-гої неділі по Сошествію св. Духа, к. 327 об.-417 об.

45. БЖЕСТВЕННѦ ЛИТѲРГІѦ. ѿх сѷтыхъ ѿцъ: нашегѡ. Іѡанна. Ѯрꙋсѡстѡма. конста̀нтина градꙋ Злато:, к. 417 об.-426.

46. МѢ҃Ц: СЀПТЕМВРІЙ: ИМЀЙ; ДНІЙ: ѯ: і инші місяці, к. 426-480 об.

47. ВОСПѢДОВА̀НІЄ ЄЖЕ КО̀ БО̀ЖЕСТВЕНОМꙋ ПРІЧАЩЀНІЮ, к. 481-492 об. ненум.

48. ѮСПОВѢДА̀НІЄ ПРАВО̀СЛАВНѦѦ ВѢРЫ, к. 492 об.-493 ненум.

49. КРꙋГЪ СЛѦЩꙋ СЪ СВѦМОЧІЙСЛѢКОМ, к. 493-494.

50. ПАРХАЛІѦ ѮЗБꙋЧНѦѦ ЗРѦЧА, к. 494 об.-498.

51. КРꙋГЪ ЛѲНѢ: НѦ ѲѮЛѢТ:, к. 498 до кінця.

№ 9. Часослов 1698 р.

мал. 8⁰ (9×16 cm), ст. 692. Дрібний півустав, декуди недбалий; чорнило декуди бліде; червоний атрамент лихий, блідий. Папір без водних знаків; оправа стара (дошка в шкірі), здається, підправлена пізнійше. Нечисленні окраси надто примітивні й недбалі; мова в увагах і поясненнях до тексту книжна українська з польонізмами. Ст. 1 сиґнатури: N XLI і XVIII.

Ст. 120 дописка червонилом поперек цілої сторінки: Ѳꙋ҃чєніѥ поданоє... Соборꙋ дїѡцє...ного Епископіи — про задержання гріхів при сповіди. Є тільки титул і перша буква тексту: В.

Ст. 124: Сїѧ книга Рекома в' подꙋстаꙋ Спасѣа Рако҃м: в҃ж: Казимі҃р҃ Вишневско҃м — дальше поперек сторінки: Рѡ҃: ѧ҃чй Мц҃а де҃: Прах (?) сѷтыхъ безсребрнико҃в ко҃з: й дам За Прєвле с҃ѧ Іѡанѣа Лемкевича Писав Влѧною Роукою Своєю Василій Раб: ѫ҃: мнѡ҃.Грѣшныи Читєйники Мꙋдрій Слꙋжители Цр҃квнꙋ҃ Читайте Гдѣ҃ма ѿмилꙋй Поправлайте: а҃ не клене҃те:

Ст. 125-129: Ріжні записки, між иншими й польські господарського змісту. Таких записок у ркп. більше.

Ст. 528: Сиѧ Книжица х҃. Іѡсифа тинчинskiego.

Ст. 692: З датою 1736 господарська записка по польськи.

1. Мл҃тва Монаꙋ, ст. 1-4.
2. ПОЛꙊНОЩНИЦА ѮꙊББѲТѢ, ст. 5-21.
3. ПОДОБАЕТЪ ВѢДАТИ Й Ѯ҃ ЙКѲ(!) В' ѮꙊББѲТꙋ Праведнаго лазара на полꙋночници, ст. 21-22.
4. ПОЛꙊНОЧНИЦА НЕДѢЛНѦѦ, ст. 22-24.
5. НАЧА̀ЛО ѮТРѢНИ (!) ст. 25-40.
6. ПѢНІѦ ТРОИЧНЫ ѲѮМИ ГЛАСѲМЪ і Чин Утрені, ст. 40-53.
7. НАЧА̀ЛО ПРЪВАГО ЧАСА, ст. 53-60.
8. МЄЖДОЧАСІЄ ПЕР'ВАГО ЧАСА̀, ст. 60-63.

9. НАЧОЛО (!) ТРЕТІАГО ЧАСА, ст. 63-70.

10. НАЧАЛ:: ЧАСА ШЕСТАГО, ст. 70-75.

11. НАЧАЛО ЧАСА ДЕВЯТАГО (!), ст. 76-79.

12. НАЛО (!) ПАВЕЧЪРНИЦ҃ ВЕЛИКОИ, ст. 79-95.

13. ЧТНЫЙ ПАРАКЛ҃ ПРЄ ЕЦ҃Й, ст. 96-103.

14. Начало Пакечерниц҃ Малой, ст. 103-105.

15. Й СЄ ЯКО ДЛЪЖН ЄСТЪ ВѢДАТИ — про Павечерниці, ст. 105-107.

16. ТРОПАРЇ ВОКРЄСНИ Й БГОДИЧНЫЙ, ст. 108-116.

17. ТРОПАРИ И БГОРОДЧНИ: И КОНДАКИ ДНЄВНИѪ, ст. 116-119.

18. Тут, здається, загинула одна або й більше карток, бо на ст. 121 є перечеркнене немов докінчення попереднього. Після того йдуть:
ТРОПАРИ: БГОРОДЧНЫ: Й КРТ҃ОБГОРОДЧНЫ, ст. 121-124.

19. Частина відправи, здається, пізнійшим письмом; поч.: Помолимсѧ С҃ ст҃кш҃омх Вселенскомх Архиерей, гл҃кх, Пап҃к Римскомх, ст. 129-131,

20. Тим самим письмом молитва із сповіди, ст. 132.

21. Мц҃ъ МАРТЪ і инші місяці, ст. 133-298.

22. КАНОНЪ ПОКАЇННЫ, ст. 299-310.

23. ПРОКИМНЫЙ Й АПОСТОЛИ И АЛЛИЛУІѦ, и єѵ҃ліѧ С҃тым ѻ҃бщїй имиже егда Творим҄ СЛѪЖВ, ст. 311-314.

24. ВОСЛѢДОВАНІЄ С҃тыѧ мц҃и, ст. 314-335.

25. Пятьдесятниця, починаючи Великоднем, ст. 335-358.

26. Молитвы при ст҃ой Литѵргїй, ст. 359-394.

27. ЙДѪЩЄ НА ТРАПЕЗѪ і по трапезі, ст. 395-398.

28. Молтва полѵночнаѧ, ст. 399-406.

29. МОЛЇТВЫ ѴТРНЇЙ НАЧАЛ҃Ѡ, ст. 406-419.

30. Молты: на Сон҃ Грѧдѫщымх (!), ст. 419-432.

31. Поклоненїе На всѣк҃ Днх҃ Монахѫ По правилѣ: Єгда́ Должно̀ є҃стъ Спа́ти (із згадкою про українських святих), ст. 433-440.

32. ЯКѡѲЇСТЪ ПРВ҃ТОЙ: ВЛ҃ЦЫ Нш҃Е Ецц҃и, 441-484.

33. Канонъ ко С҃томѫ Ѧгл҃ѫ Хранителю, ст. 485-506.

34. КАНОЙ КО С҃ТМѪ И ЧЕСТНѢ҃ШОМѪ Пророкѫ Іѡанн҃ѫ Предтечи, ст. 507-537.

35. КАНОН҃Ъ Страсте Хр҃ым Ї Животворщѫ КРС҃ТѪ, ст. 538-568.

36. КАНОНЪ В СѪБОТѫ ВСѢМ҃ СТЫМ, ст. 568-589.

37. Після 1 стор. незаписаної йде КАНОН҃Ъ ВТ҃ОРЇИ ПРВ҃ТОЙ: Ецц҃и, ст. 591-625.

38. Молитва Господу й Богородиці до сповіди черця, ст. 625-645.

39. Блг҃одарен҃їе Страданій хр҃товыхх, ст. 646-667.

40. МОЛИТВИ Ѻ҃ ѡСКВЕРНЇѪ ВѢНЦ҃Ѣ, ст. 668-672.

41. МОЛИТВИ НАКВЄНІѪ ПОМЫСЛЫ, ст. 673-692.

№ 10. Е начáлѣ бѣ. слóво: Бг҃: Іѡ҃: Зá: а҃.
Защитъ. йлй ѻбщ"енїе Кнѵтрное сн҃ъ ѣстъ, РАЗМИШЛЄНІ[а] и Чйнѵ й дѻто"ностй Їерейско" ѿ пе҃ного Зако҃: Ч. Є.[т] Е. Келй: ѿбит: Єпра҃: Прйпйса҃на здеже Ко Єтои ѿбител҃ с.[т] Іѡа҃: Бгослова лѣта гдня ,аѰмй и мам аї в градѣ Лвовѣ на Рѳскїи Дїалектъ йслѣдована. Съ йнймй Прйдатками наѵки хр҃тїа҃ской Трѵдом҃ недѻтойного їеромонаха пафнѵтїя Гїдзїевича. — Титул у гарній вінетці з орлом на горі.

К.: 9 ненум. + 160 нум. + 5 ненум. (разом 174), мал. 8⁰ (15×9·5 cm). Старанний скоропис, опісля менше старанний і перемішаний із півуставом. У тексті деякі слова підчеркнені і заступлені на боці иншими. Папір із невиразним водним знаком.

Шкіряна оправа стара, має наліплену карточку із сиґратурою: XLIII. Мова староукраїнська книжна з польонізмами і латинськими вставками. На обор. титулової картки гарний рисунок чорнилом: Ісус у вертограді. Початкові і кінцеві 4 картки незаписані.

К. 123 об.: Pr. Pafnùciuss Gidziewicz Z. S. B. Superior Monasterii SwiętoJanskiego Lwowskiego. mpp. При кінці рукопису записка: На Чєсть й Хвалѵ Бг҃ѵ ко Трцй Єдйномѵ, ПрЧтой сцй й Стомѵ йпт҃лѵ й Єѵт҃ѵ. Іѡа҃: Бгословѵ: й всѣмх Єтм҃, Сйа Малаа книжица до наѵкй Їерешм҃. і Мйтскйм людѣмх Спйсасѧ Недостойнйм Іеромонахом Пафнѵтїемх Гїдзїевйчомх Ч. с҃т. в. в. в шбйтелй с҃т: Іѡа҃: Фешлоґа в градѣ Лвовѣ.

На титуловій картці сиґнатура: N XLIII.

К. 6 на долі: B: Ieropolit Popiel.

На картці, наліпленій на кінці на оправі: NB. D 28 Mày vs. 1749 Ao zmarła pewna osoba oswiadczała się Weselem. we snie. — Дальше скорописом XVIII ст.:

Ѳ юности моєя бйхвй богáтх сѣло
Но тройствєнно, дѣло мѧ всего ѿбнажйло
Злйй жревїй, вйно Пóхѳ, Трéхх Рáдй Ѻбогїй,
Їйкйхгм:) Пйтáтисѧ доволѣ Не могїй;

Низше: Демостенх Перкїй Рйторх; По славчаю Прйствпй„ кх влѧднйцй Лойди, оуглйша Просцѧ За малѣйшѵю Пóхоть, Тйсцѧ драхмх, сѣло оустрашйсѧ Рече: Не хощѵ толйкою цєною Печална жалѣнїа квпйтй.

На долі: Фрйнє влѧднйца оу Грековх всѣхх богатствомх переходила.

Поперек картки: D. 29 Iunj vs. 1750 Ao Za obedyencyą doskoñ. Biesiadskiey pr....

На ненум. картках іде зразу півуставом: ѺГЛАВЛЄНІЄ ВѢЩЕЙ к книжйцѣ Сéй ѻбрѣтáющихсѧ. Тому, що тут подано докладнійше зміст книжки, ніж се відзначено в тексті, подаю се „Оглавленіє“, додаючи до поодиноких статий на початку нумерацію, котрої в тексті нема.

1. О̃ стáнѣ и гнотѝ Їерéйско. Лист: а.
2. Рахýнок сѫмлéнѧ ѭденнѝ, Лист (не подано).
3. Їспрáвленїе. Нокоѫцѣнномѹ Їерéю Кáко ѝмѣет постѫпит, З хотѧщими їспокѣдатйсѧ. Лист. д.
4. Прѝготовáнїесѧ Їерéевй Стїхй сх ѝнтéцїею Лйстх г.
5. Слова̀ прéд настѫпáющею спокѣ: тамо̃.
6. Їспокѣдáнїе, С перестороѓою и Нравоучéнїе по їспокѣди, Лист, аѓ.
7. Разрѣшéнїе ѝлй а̃голю; тамо̃де.
8. Прѝстижéнїе сх Прѝлого̀м: Лист: бі.
9. Мáтвка по слѫхáню Їспов: Тамже.
10. Сочтéнїе сквѣстй Повсед: Лист, гі.
11. Жа̀ Срдчнїй За повсед: грѣхй Лйст ді.
12. Жа̀ на кїйждо дн̃ь. Лист е̃ї.
13. Нáвка ѡ епїтемїй Себѣ. Лйст. зї.
14. Мáтвй ст: фїáлпа Нерéа дшеполе: Лйстх — зї — на ѡборотѣ.
15. Размѝшлéнїа ѡ Чи̃нѣ їерéйском, на днїй ѡстмх Расположéнїе: днь а. Размѝшлéнїе а̃е. Йкш Сло Гда̀ Бга, Сктворѣм Члвка по ѡбра: нѣемѣ, ѡтоблйке Їереевй слѫжит. Зрй Лист к̃.
16. по Скончéню медитацїи, мáтвка: Лист к̃и.
17. Размѝшлéнїе к̃. Йко Їерей Своего Спасéнїа и блйнаго мѣетх бы̀тй Стражем. Лист кд.
18. Размиш: г. О̃ Йменй Іерéском Лист, лѣ. како̀ є̀го̀ Самое ѝма мѣет возбѫжда дабы кѣесь бш̃ нб̃нм.
19. Дн̃ь, к̃ Размѝшленїе а. С̃ ѕрядѣ й цнотѣ Їерейской. Лист м̃.
20. Размѝшленїе к̃. Йко Їерей дожен ѝмат бытй Совершенним Лйстх мѕ̃.
21. дн̃ь к̃. Размѝшленїе г̃е. Йко їерéй имат бытй чйтим, Лйст; на,
22. дн̃ь г̃. Йко Їерей ѝмат. бытй трезкимх, Размѝшле: а. Лст: нд.
23. дн̃ь г̃ Размиш: а. Йко Іерей дожен бытй Смѝренним Лист: нѕ̃.
24. Размѝшленїе г̃. Йко їерéй ѝмат бытй оумѣтним Лист: зк̃.
25. дн̃ь четвертїй, Размиш: а. Каков конéцх дла которого їерé мѣет їспрáвлáтй ѕрцд; Лист: зе̃.
26. Раз: к̃ Какоби Ірéй (!) мѣетх бытй в домѣ бжомх Лйстх з̃з.
27. Размѝшленїе г̃. Йкш Ірéй ѝма̀ бытй внѫтрх ѕбранний на ѡбра ааронá внѫтрх ѕбранѣ: Лйст: о̃.
28. Дн̃ь пятїй. Разм: а. Йко їерей ѻтоблйке ѕ дхом стымх ѝмат бытй Зедноченнїй. Лйст: оѓ.
29. Размѝшленїе, к̃. С̃ Інтенцїй Ірéм Йко Ѣстх в кадомх ѕчйнѣ а̃ ѡтоблйке к Ѧдмнѣстровáню Сакраме: потребна. Лйст: о̃з.
30. Размѝшленїе, г̃. О̃ приготовáнюсѧ до Лѹтѫргїй Стой. Лй: пб̃.

31. дн҃ь ше́стїй, Разм: а҃. Ꙗ҆́ко Іере́й Ве́лце Себѣ́ шко́дит негодне при́ст8п8ючи до Лѵт8р: ст: Ли́ст: пе҃.

32. Размиш: в҃ о҆ приготованюсѧ до Олтарѧ и комканїѧ Ст҃агѡ. Л: пд҃.

33. Размиш: г҃ о҆ томже при́готованю́сѧ до Прена́ Ст҃ѣйших Таин: Ли́ст чв҃.

34. Дн҃ь Седми́й. Размиш а҃. о҆ при́нѧтю ст. таинъ и статечной Вѣрѣ. Ли́ст. чѕ҃

35. Разми́ш: в҃. О҆, самом пожи́ва́ню Пренаи́ст҃йших та́инъ Еѵхе. Лист: ра҃.

36. Разми́ш: г҃. Что̀ Іере́й по Лѵтор: Ст҃ой Чи́нити и́мат, ꙗ҆ко сѧ не мает до Свѣцких забав 8дава́ти Лист ѕ҃. (!)

37. дн҃ь ѡ҆смий. Ꙗ҆́ко Іерѐ и́мат быти̇ Вн8тръ Келїи̇ и́ли Мана́: Ли́ст рі҃.

38. Размишленїе в҃, Како сѧ мѣет З недѹж: и̇ оу́мершим Справи́ти, Ли́: рід҃.

39. Разми́шлен: г҃. о́ Вѣ́чной Запла́тѣ нбн҃ой ѡбѣща́нной Іереѡм: рді҃.

40. Мл҃тва ст: а҆ѵг8сти́на, с҆ и҆справленїи̇ о҆бычаев и жи́вота. Лит: ркв҃.

41. Виклад, м҃ повс́ед: о҆́че наш, Ли́ рк҃д.

42. О҆ Страст: и Мѹцѣ Гд҃ней. Ли́: рк҃е.

43. Како і Много Ча́: трвала. Лист: ркз.

44. О҆ Сщ҃енни́ках. Чесо рад: Корони̇ Голѧт и Что є҆стъ корона, и длѧ Чогѡ̀ в Чорних шатах ходѧт. Лист. рл҃а, рлк.

45. О҆ водѣ̀ Сщ҃енной лист. рл҃в.

46. О҆ свѣщах На ѡ҆лтарѣ. Лист, тамже.

47. О҆ цр҃квах и Косте́лах и Словах цер: рл҃г.

48. О҆ А҆гг҃лахъ когда Створен: Лист, рл҃д.

49. Чи̇ всѣ сѹтъ хранит: там:

50. Окѹдѹ дїаволи сѧ Взѧли̇ там:

51. Чи̇ бѹдет. а҆нти́рист мѣти̇ А҆гг: Хран: там.

52. Чи̇ вѣдают Кто бѹдет в Пеклѣ. рл҃е.

53. О҆ Хр҃тѣ Гд҃ѣ, Чи̇ могло то вни́ти в разѹм А҆гг҃лом же сѧ мѣлъ Воплоти́ти [рл҃ѕ.

54. О҆ Зачатїи̇ непока́: п, Бц҃и, Лит. рл҃ѕ.

55. О҆ Пр҃той дш҃и хвой, тамже.

56. О҆ папах, Ри́мских котор до тих Часов были̇. Лист. рл҃з.

57. Ꙗ҆́къ мно́го̀ є҆ще бѹдет папѣжов рм҃.

58. О҆ створе́ню свѣта. Лист. рма.

59. Ꙗ҆́к долго люде жи̇ли̇ На по҃; рл҃г.

60. о҆ А҆враа́мѣ Дв҃дѣ Мойсею, тамже.

61. ѡ҆ Ри́мѣ тамже.

62. ѡ҆ Землѣ, Лист: рм҃д.

63. ѡ҆ Лѹнѣ тамже.

64. ѡ҆ календа́рѹ новом и Старом там:

65. ѡ҆ мо́щех Ст҃их. Лист. рл҃е.

66. Ѡ҆ грѣхѹ, Лист рл҃з.

67. ꙗ҆ко бг҃ъ грѣх скара́: тамже.

68. О̃ смр҃тн҃ Лит҃, рм҃й.
69. о̃ дш҃и Грѣшной тамже.
70. о̃ дш҃и пракл҃ной. Лист. рм҃д.
71. На̀ що Прд҃ см҃ртю Памата҃; тамже.
72. На̀ що могѫ҃т. би́тн҃ Легаці́й рн҃.
73. що помага́ет прй Смр҃ти, там.
74. о̃ Вмёршйхъ. тамже.
75. Чемѫ҃ дш҃а Невйди́ма, Лист. рн҃а.
76. Йко см҃ дш҃и з̀ собо́ю вйдатъ познаю́т, й Глютъ. тамже.
77. О̃ сѫ҃дѣ Бж҃ом, й Знака́х Єгѡ̃ тамже.
78. Йкѡ̃ вѫ҃дет на̀ сѫ҃дѣ. рн҃к.
79. о̃ пе́клѣ гдѣ є̂стъ й Мѫ҃цѣ к нем, й̃ ꙗко є̂стъ Вели́ке тамже.
80. що є̂сть к Пе́клѣ бытй на вѣкй й Вжёлй вѫ҃дет. когда̀ фѳ҃га, рг҃г.
81. О̃ нбѣ й що̀ вйда҃т Стыи к Бг҃ѫ, там.
82. що є̂стъ Йвреѡ́мъ. там.
83. Како́вѣй тѣла Ст҃и́х. На томже.
84. Кото́рѣй сѫ҃тъ Власно́ти тѣлъ Ст҃и́х. рн҃д.
85. що За ро́скошй Ст҃и́х там.
86. Размйшле́нїѧ къ кра́тцѣ, Съ стйхй.
87. Йктн҃ прд҃ йспов҃дью Лист: рн҃ѕ.
88. Йктн҃ По Йспов҃дй ст҃о́, Лист: рйн.
89. Мл҃тва къ Пр҃то́й Бц҃й, съ Страда́телной Лист: рѯ.

Крім сего на ненумер. картках:

90. Мл҃тва По размйшленїй Ст҃ртй҃ Гдних҃, по 123-ій к. на 3 картках.
91. На 3-ій картці йде така вірша:

ѡ̃ кожде (на боці: Їерею), к рѯка́х ймѣй Ст҃а Преда́нїѧ,
В но́щй, въ днѝ, Чт҃ѝ хранѝ, Че҃тна Йсаніѧ
Что̀ т҃ѝ до́лжно храни́тй й Что̀ ѿринѫ҃тй
Ѿ̃ тѣхъ жйвы́х йстѡ́нйкъ, може҃ Почерпѫ҃тй,
Єгда їере́й Чл҃вка Себѣ познаваетъ
Ради вѣчны́х Ро҃дѣ́нна, Бг҃ъ воспомйна́ет
Воскорѣ́ презйраетъ всѧ Зе́мнаѧ вѣщй
Нб҃на йма҃т к Вмѣ̀ до́лженъ ко нем Те́щй.
Преклоне́на жйвотна на зе́млю взира́ю҃т.
Горѣ̀ людем ѻ҃ц҃а в нбѣ̀ да выва́ю҃т.
Повелѣ̀ Съчи к нёвѫ҃ всегда̀ Вознослтй
Всѧ Земнаѧ ѿстаѧлшй, нбнихъ Просйтй.

№ 11. КНИГЯ Бѓоѳхновенныѧ Събра́нна И списа́на Ѿ̃ многи́х Й разли́чны́х Бж҃тве́нны́х кнйгъ, Ве́тхаго, ꙗкѡже ре́ци Завѣта й Но́ваго. Прп҃бны́м ѿц҃е́м на́шим Ни́конѡмъ. Въ гл҃ёмѣй чёрнѣй го́рѣ

жи҃вѫщимъ. Наставлѧющам Й поспѣшествѹющам подвизѧющимъсѧ на всѧкѡ дѣло дх҃о҃вное.

Се Пандекти Нікона Чорногорця, здається, к. XVII. ст., 4° (20×15 cm.), без початку, ст. 30 ненум. + 906 нум. (разом 936). Дрібний півустав, по мистецьки старанний, зближений до скоропису. Титули й важнійші місця відзначені доброю киноварю. Ркп. писаний у два стовпці, відділені рамами з подвійних ліній червоних у тексті, писанім чорнилом, зелених у киноварнім тексті. Ркп. украшений невеликими, але старанно виконаними ініціялами з уміркованими арабесковими окрасами. Титули писані поперек цілої сторони. Папір гладкий, в міру грубий, без водних знаків. Правопис показує вплив середньо-болгарський. У дописках мова старо-українська книжна. Оправа з доброї шкіри, нині вже стертої, може й стара (з XVIII. ст., як думає др. Іляріон Свенціцький), із золоченнями на хребті, де наліплена картка з ч. 307. На оправі напис: МѢНУСКРІПТЪ КРІСТИНОПОЛЬСКОМУ МОНАСТЕРЮ ПРИНАЛЕЖНІЙ ѻтъ РОКУ 1883 (?) Л. О. L. О.

На 2-ій ненум. стор. на долі: Ex bibliotheca monasterii Podhorcensis OS.BM.

Ст. 1-17 на долі: С҃и҃а Книга Гл҃емаѧ Ни҃конъ С҃тый Іспи҃санный҃ равомъ Бж҃іимъ Йѡ҃анномъ Конарѣвскимъ ро҃домъ с подгора за ѿвѣще҃нїе Грѣховъ своихъ до С҃вѝтели С҃той Крѣховской Котраѧ не маетъ Кыти ѿдалѣна ѿ тоеи҃ с҃тѣ҃ѡ҃ С҃вѝтели Подъ клатвою с҃тыхъ Бг҃оносныхъ Ѻц҃ъ Трѝста и С҃смиѝдесѧтъ, Їже во никеи.

Ст. 158 після 12-ого Слова додано дрібнійшим письмом: Пристежѐнїе. Православ҃ный читателю. Маѣ҃ в томъ слѡвѣ бг҃. кы҃шие на лѝстѣ рн҃з. странѝци в҃. Правѝло, ѩковы Никейского ѻ҃го говѡра, помѣнѐное, а не кыписа҃ное: с҃ безжѐнствѣ на сщ҃ѐнство вст҃вѧючимъ. Тѫ҃ж и҃ шѐстого говѡра с҃ томжѣ правѝло. При ко҃нци е҃гѡ: Прест҃вѧ҃ющеѫ҃, а҃ще причетници вѣдѧтъ, да йзкергѧтъ ѥ҃м҃, а҃ще ли простїе лю҃дїе да ѿдѧчатъ ѥ҃м҃. Й многогрѣшный ѡкѡмъ в҃ зводѣ ѿвачи҃л, та҃к же написа҃лъ. Ты҃ за оубажа҃ѧ а҃вы то не подмѝотъ ѩкїй ѥретѝцкїй, ко҃трый а҃ то й мїрскимъ а҃во свѣтскимъ людемъ женѝтвы воронитъ, що до пѝлноѣ оубѡги твоеѣ подакши. Єсли сл҃шне написа҃но. прощѐнїа раболѣпно мл҃ю.

Ст. 20 після 15-го Слова є таке: Пристежѐнїе. Православ҃ный чита҃телю, прочита҃лѣ вы҃ше, на Паѓи҃нѣ р҃чг. на пѐршой страни҃ци: Ста҃рческое слѡво. Йѡкѡ йже мѡ҃лвы й слѫжвы творѧщїи, ѿ безсловѐсныхъ жико҃тныхъ: й про҃: Ѩкы҃ не розвмѣ҃л, жѣ ѿ то҃ й за҃ то, ва мл҃итвова҃ти не годи҃тсѧ. та҃ то҃е розвмѣ҃й: иж находѧтсѧ, (ѡхъ мнѣ грѣшномꙋ.) тако҃выѣ недовмѣ҃нныи҃ по҃пцѣ. жѣ на ѥ҃ктенїахъ, оу҃трнихъ й при бж҃твенной лѵ҃ргїи, мовѧтъ: Ѥ҃ще мл҃имсѧ с҃ рж҃дствѣ г҃а на҃шего і҃ѵ҃а, с҃ здравїи й ѿ спа҃сѣнїи. Подобнѣж й ѿ воскрѣнїи, й ѿ йнши҃хъ праз҃ника҃хъ, й с҃тыхъ. що иж пѐвне находѧтсѧ: йстотне тако҃вый, й с҃ равѣ бж҃ѣи коре҃сѣ і҃мѣ: мо҃гѧвы мокѝти. Й снѧтъ той с҃тый, щось подо҃бного слы҃шалъ, жѣ то҃ написа҃лъ. просто тѐды, г҃дь с҃ то҃ Спро҃стыхъ кто҃ проси҃лъ: нездоро҃жне розвмѣ҃лъмъ, ѿправѝти молебе҃нъ, а҃лбо йнше҃е навожѐнство на ѻно҃го йнтѐнцїю. а досѝтъ на томъ,

же н҃ ѳ҃ктенїи речет сщенник: о҃ є҃ маѓивѳ и кротк, и тихѳ, и бгопремѣнивѳ быти, бгомѳ и чл҃колюбикомѳ б҃ѳ о҃ грѣсѣх наших: и ѿвратити вс҃ гнѣвх движимый на ны, и ѿзвакити на҃ належащаго праведнаго є҃го прещенїа, и помл҃ковти на҃. Йлй подобнѳю ѳ҃ктенїю, ꙗкш҃ сѳт. Йле гдывы ю҃ цале того заказовати и ѿтрѳчати до ка҃ о҃ ратѳнѳ прибѣгаючих людїй, не здает ми сѧ. Тым вовѣм, и та҃ на свѣтѣ людє состоят сѧ. Волами рол҃ѣ оу҃правѳют. На кон҃х ѣздят. корш҃в заживают. о҃вцами сѧ одѣвают. и прода: Ле҃ и сам х҃с: к сто кажет спѳстити быдла и напоѣти. Й сты҃й антонїе не ѿмокла҃ вл҃вѣнства Сатїрови и є҃го сатїренатж҃м. и ꙗнших миѡго прикладж҃в о҃ безсловесных найдє҃, ꙗкш҃ сты҃м слѳжили. Простй ва҃ ради.

Ст. 721—722 після 52-го Слова додано також:

Пристежѳнїе. На лйстѣ, ѱкі. Страници, к҃. ѳ҃ вескд Грїгорїа и Петра. о҃ ѻгни чистйтелном: за потрѳбнѳю рѣч розмѣлем нѣщо намѣнйти. Йвы тыѣ, що то є҃но читают, а не выразмѣвают: не трвожилисѧ. а тыѣ зась що зверха перквѣют: не кѻпили о҃ православкїи. Вѣдай тѳды вголюбный читателю: Йж пѣвноѣ вѣдомости не можем дойти, ꙗбы то Нїкшна сто книги, власный кыл архитй и миѡго и того не прймѳют. Гдыж не вх вшитких книгах найдвет сѧ. й не к єдє же сѣнсх. Сѳоблйке тыѣ цркоѵ кадолицкая҃, ꙗкх ѻгнѧ чйстцового, та҃, и вескд о҃ том Грїгорїевых, ꙗкш҃ тыж и видѣнїй є҃го о҃ мѳках дш҃ам, по розных мѣстцах, и к пѣклѣ пред сѳдом бж҃им, за йстинѳю правдѳ не признавает. що й ѿцѣве грѣцкїи, з флѡренцїи, до говорѳ Базилйского, к своей аполѡгїи пйшѳчи, ганили. Йкож зѡла не без подозрѣнѧ тоѣ тѳт знаходит сѧ. Й то маѥ҃ш пѣрше҃: й о҃ мних, о҃ котром читалє҃ на Лйстѣ, ѱй. на страници, к҃. зо трѣма златниками, (на боці: Baron: 590. inacey pisse.) пйше҃т: ж҃ сѧ к ѻгни мѳчи҃д. в҃ слѡвѣ за҃, ѱѕ. на Паѓинѣ ѱ҃в. стр҃а: а҃. о҃ томже мних, люво й о҃ подобном томѳ, пйше҃т: ж҃ к темници былх, и выкѳбождёный, разгрѣшѡлною мѧтвою. а то ѡкром ѻгнѧ. та҃ тыѣ й грѣцкїи маѳт Вѣземплѧрѣ. в҃ слѡвах за҃ самых Григорѣевых, що протйкно вѣлїи стой находит сѧ. моки҃т вовѣм: порожнїи слѡва ѻгень чйсти҃т. смѣхх нерѧдный. недвѧлство к страняюсѧ, о҃ челѧди. й недосконалость вѣдомѳсти рострѧсѧна сѳминѣна. Й ѵс моки҃т: м҃: кі. за҃: мз҃. й с кождого слѡва порожнего, котрое вымокѧт людє, лйчѳ з него дадѳт к дёнь сѳдный. Й не моки҃т: зараз по смѳрти, к чйстцѳ ѿбѳдет. Недвѧлство о҃ челѧди, за малый грѣх кладет. Й ѧпл҃х пвел, до Тимодеа к҃ а҃. г҃л: ѣ҃. за҃: спе. моки҃т: ѣ҃сли кто о҃ своѣх, а҃ о҃соблйке о҃ домокних҃ не старает сѧ, вѣры сѧ запрѣлх, й ѣ҃сть некѣрного горшй. що прошѳ, над некѣрство тѧжшого; а҃ ѣ҃ще горшим ѧпл҃х чйни҃т, недвѧлца. ꙗкш҃ й сам ѣ҃х през прр҃ка Йсаїю, г҃л: нй. приказвет мокачи: домашныхѵ рѳдѳ твоего҃ не занедбывай. хр҃тосто҃м сты҃ бе҃: лис҃т: ѵ҃д п: моки҃т: же й бж҃й, и природжёный зако крйвди҃т; кто о҃ своих не двает. й фл҃п: й҃: ѣ҃. лис҃т: ѧции. дш҃ѳ свою, моки҃т: такобый затратилх. ко҃ не тылко кызнанъем досконалаѧ маѥ҃т быти вѣра, але й оучйнком. тот же, лис҃т: ѧкупе. моки҃т. й й лѣпшѳю погани любов маѥ҃т, тот же моки҃т: во ѣ҃сли не о҃вцых, але пѣкне своих не перевачѳет. Смотри҃ж тѳт пйлне, ѣ҃сли помѣнѣнаѧ вескда, с правдою сѧ зграѧет; ко й на конц, привѣкши слѡва сто҃го ѧпл҃а: а҃. ко҃: г҃. за҃: рки. мокачи: Й що ѧпл҃х написал: й пре҃: ѧнй к ꙗкїй цѣль; ѧнй кѳ чем; не ѻбѣгнил. На остатѳ, ѣ҃сли жж҃ власне

та҃ вес҃да правдѝка҃ ѥ҃сть, любо҃ помѣша́на҃, а҃кш до҃бре зна́ти. По см҃рти ѥ҃дна҃ зара҃, чи́стецкого о҃гня дша҃м, тр҃дно сѧ та҃м домаца́ти. пристрѣ҃кшисѧ вокѣ҃м, петро́ком҃ пыта́ню; и҃ Григорі҃е́кой ѡ҃повѣ҃ди. ѡ҃ва́чит ко́ждый, и҃ ѡ҃ ѻ҃но҃м о҃гни, ко́трый де́нь с҃дный оу҃переди҃т, ѥ҃сть мо́ка григорі҃е́ва. Петръ хоче҃т вѣ҃дати, ѥ҃сли҃ зара҃ по см҃рти, то́й о҃гѣ҃ пече҃т кого҃; и҃ григо́рій не тве́рди҃т того҃, а҃бы по см҃рти зара҃. а҃ле пере҃д с҃до҃м вѣ҃рит бы́ти. що҃ сѧ зга҃жае҃т и҃ з҃ да҃: г҃л҃: з҃. и҃, и҃. и҃ ѱ҃л҃: чс҃. и҃ мни́го и҃нши҃х писмх҃ найде҃т люботр҃дный. а҃ многогр҃шный, с тым҃ сѧ т҃т҃ не ширю҃.

Ст. 107—108 після 57-го Слова таке:

Пристеже́нїе. На ли́стѣ ѡ҃к҃. Стра́ници, к҃. Колѣнопоклоне́нїе, ѡ҃ ѱа́лтырѣ почина́е҃т. не вспомина́ючи нача́лны҃х. На а҃ ча́сѣ пи́ше҃т покло́нѡ҃в ѥ҃і. а҃ не назна́чи҃л е҃́но, д҃. На вечѐрни, по҃ ни҃ѣ҃ ѡ҃пѡща́еши: на Тр҃то҃м. покло́ны, г҃. и ѡ҃пѡсть҃х. а҃ пото҃м Бц҃е дко҃. и покло҃ а҃. и про҃: а҃кі҃ись ки́да҃т сѧ о҃мы́лки. А҃лбо ѯ҃емпла́рокы҃ѣ҃, а҃лбо писа́рекы҃ѣ҃. Любо҃ ты҃ ѥ҃ще на о҃нх ча́сх г҃ды Ни҃коно҃ с҃ты҃й кни҃гѡ т҃вю҃ писа҃л, цр҃ко́вный оу҃ста́хъ, не при҃ше҃л бы́лх до свое҃ѣ҃ досконало́сти. в҃ то҃м ко҃ѣ҃м҃ находи҃т сѧ, к҃ глави́знѣ҃, ѕ҃. пора҃до҃ тако́вый: А҃ще ѥ҃сть кога҃ а҃лл҃ѵ҃і҃а. Вечѐрню начина́е҃т ѡ҃ Тр҃того. И҃ тво́рим҃, г҃. покло́ны, на мѣ҃стѣ҃х҃ свои҃х҃ сто҃ще, на рого́жа҃х҃ ра҃до҃м. кг҃ѣ҃м҃ кѵ҃пѣ҃ прекла́ня҃щим҃ колѣнѣ҃. и҃ косте́ю҃щим҃ ра́вно, Сх҃ спасе́нїе҃м҃ покла́ня҃щесѧ Смѵ҃ще́нїа ра́ди цр҃ко́внаго. И҃ на ко́ждо, Прїи҃дѣте покло҃нѣ҃мсѧ: по ѥ҃дино҃м҃ покло́нѡ҃. По рг҃. ѱа҃лмѣ҃: на а҃лл҃ѵ҃і҃а г҃. покло́ны, г҃. На кадісмѣ҃, по коѣ҃йжд҃о Сла́вѣ҃: а҃лл҃ѵ҃і҃а, г҃. и҃ по҃: г҃. Пѣ҃кѣ҃, по҃ прокі҃мны҃х҃ а҃лл҃ѵ҃і҃ахх҃ твори҃т, по҃лонх҃, кх҃ с҃ты҃м҃ две́ре҃м҃, и҃ о҃бра́щесѧ тво́ри҃т бра́тїа҃м҃ тако́жде҃. и҃ ѡ҃ше҃л ста́не҃т на мѣ҃стѣ҃ свое҃м҃. Та҃, Спо҃до́би г҃и҃: к҃ не҃м҃ же҃ и҃ тво́рим҃, покло́ны г҃. Сире҃: на Бл҃ѣ҃нх҃ ѥ҃сн г҃и҃. йли҃ на ко́нци. По Стїхі҃ра҃х҃ стїхо́вна҃х҃, Соткѡ́рше дрѣ҃гх дрѣ҃гѡ наклоне́нїе, йде҃м на мѣ҃ста сво҃и҃. И҃ по Ни҃ѣ҃ ѡ҃пѡща́еши, тр҃тое҃: Со покло́ны свои҃ми. На Бц҃е дко҃: по҃: а҃. На кресті҃телю гх҃: по҃: а҃. На мл҃тесѧ за҃ ны҃: по҃: а҃. По нѣ҃ный цр҃ю҃: тво́рим҃ г҃ по҃: кели́кїа. гл҃ю҃ще к҃ себѣ҃ с҃тго҃ е҃фре́ма. и҃ и҃ны҃х҃ аг҃. гл҃ю҃ще: Бж҃е о҃чисти́ мѧ гр҃шнаго. г҃. по҃: г҃. Созда́кый мѧ г҃и҃, поми́лѹй мѧ гр҃шнаго. г҃. по҃: г҃. Без числа́ сгр҃ши́х҃, прости́ и҃ поми́лѹй мѧ гр҃шнаго. г҃. по҃: г҃. Г҃и҃ і҃с҃ хр҃е҃ сне҃ бж҃ій поми́лѹй мѧ гр҃шнаго. к҃: по҃: к҃. Г҃и҃ и҃ кла́дко живото҃в҃ моемѹ҃: И҃ дх҃ же цѣломꙋ́дрїа҃: И҃ є҃й г҃и҃ и҃ цр҃ю҃: ѯ҃: по҃: ке҃л҃: а҃. Начина́е҃т же҃ Йгѹме҃ тр҃тое҃. и҃ по҃: г҃. Сице҃ оу҃бо тво́рим҃ вхлѣ҃дока́нїе покло́нѡ҃ на кечѐрнх҃ ѥ҃гѡ҃ лѣ҃та, ег҃да поем҃ а҃лл҃ѵ҃і҃а.

На у҃трнѭ҃ сх҃ракше́сѧ, и҃ ста́кше, кх҃ цр҃кви по чи́нѹ҃ своемѹ҃ ра́до҃м: и҃ сткѡ́рше обы́чныа сво҃и г҃ покло́ны. По поклоне́нїи ѥ҃гѡ҃ поста́ика́е҃м ма́ло, за҃ ѥ҃ Сокра́ти комѹ҃ждо сво́й оу҃мх. И҃ поем҃ полу҃но҃щницѹ҃ сх҃ покло́ны ѥ҃ю. А҃ще҃ вх҃ г҃ь҃: поет҃ сѧ; поем҃ ѥ҃м҃ кх҃ притко́рѣ҃, и҃ по скончѧ́нїи полу҃но҃щнѣ҃м҃ ѯ҃оди҃м кх҃ цр҃ко́вь. Ста́не҃т кі҃йжд҃о на мѣ҃стѣ҃ свое҃м҃ и҃ тво́ри҃т г҃ по҃: пра́мо с҃тмѹ҃ о҃лтарю҃. и҃ цѣлова́кше кр҃тх҃ кыса́рій на пе́рсех҃ ѥ҃гѡ҃, и҃ покло́ншесѧ на о҃ба ли́ка сх҃ бл҃гогове́нїе҃м, сѣда́е҃м кг҃ѣ҃ на мѣ҃стех҃ свои҃х҃ ма́ло. Іере҃ѵ҃ же҃ ѥ҃гѡ҃ чр҃ѣда, тво́ри҃т обы́чный по҃: пре҃д Игѹме́но҃м начина́е҃т. И҃ѭ҃ ѡ҃ прїи҃дѣте по҃: без покло҃нѡ҃. йли҃ вѹ҃де҃т а҃лл҃ѵ҃і҃а. йли҃ вх҃ г҃ь҃: и҃ по д҃г҃. и҃ к҃. ѱа҃лма҃х҃. тр҃тое҃. бе҃з по҃: И҃ ме́жд҃ѹ ѥ҃ѵа҃ѱа҃лма́ми, на сла́ва҃: и҃ а҃лл҃ѵ҃і҃а г҃: бе҃з поклоно҃ѭ҃. По ѳкте́нїи҃ѫ҃ пѣ҃кѣ҃ Сотко́рй҃ обы́чный покло҃ кх҃ Йгѹме́нѹ҃, начина́е҃т а҃лл҃ѵ҃і҃а, йли҃ вх҃ г҃ь҃: На кадісма҃х҃ же҃ и҃ коеждо҃м҃ а҃нтифо́нѣ҃ сла҃в҃: а҃лл҃ѵ҃і҃а г҃. по҃: г҃. И҃ повнегда҃ поклона҃т сѧ вси҃ глю҃ще: Хва́лим҃ бо҃ви҃м҃,

покланáемсѧ гдⷭ҇и: поютъ Ірмо҃съ и҃мъ пⷭ҇. По канѡ́нѣ по́ютъ: достóйно є҆́сть: и҆ твóримъ покло҃ сей ѥ҆ккл҃ѣ до҃ земл҃и. Вх Слáва вх вы҃шнихъ: поклóны, т҃. Сѝ є҆́сть: на кланáемъ ти гл҃: а҃. На Бл҃гослове́нїи є҆сѝ: а҃. на, и҆ тебѣ̀ слáва подобáетъ ѿц҃ꙋ и҆ сн҃ꙋ: по҃: а҃. Йли́ на концѝ є҆гѡ́, по а҃ми. ѥ҆ккл҃ѣ: поклóнѡ, т҃. По нн҃ы́й ц҃рю: поклóнѡв҃ є҆҃. Сх мл҃тками и҃хъ.

И҆ начинáетъ Йгꙋме҃нъ пр҃дте поклóнѣмсѧ: т҃. и҆ по҃: т҃. По ѱа́лмѣхъ а҃го ча́са. на а҃ллⷧ҇ꙗ т҃: по҃: т҃. На стⷭ҇ыхъ: а҃кѡ к тебѣ̀ помо́лсѧ гл҃и. по҃: а҃. гл҃ы моѧ̀ кнꙋ́ши гл҃и. по҃: а҃. Сѐ чтⷦ҇е҃. На что́ тⷭ҇а нарече́мъ: по҃: т҃. твóримъ Чтⷦ҇е҃ жѐ твóритъ по҃: а҃. пред҃ стⷭ҇ыми дверми. и҆ обрáщсѧ вх крáтїамъ є҆ди҃ же по҃: и҆ ше҃ста́нетъ на своемъ҃ мѣ́стѣ. Стопы̀ моѧ̀: бе҃з по҃: Трⷮ҇о҃е҃ с҃ по҃: По҃ и҆ на всѧ́ко кре́мя: по҃ є҆҃. Йгꙋме҃нъ послѣ́дне҃е҃ трⷮ҇о҃е. и҆ по҃: т҃.

Ст. 904. На закінчення всіх Слів дописано киноварю: КОНЕ҃ЦЪ БГ҃ОМЪ ВЕЛИ́КОЙ КНИ́ЗѢ ПРПБ҃НАГО НИ́КѠНА.

Перед наведеним титулом іде на ненум. картках вступ, на котрий складається:

1. Конець статі, що має на горі титул: Кни́ги и҆зчета́нїа.

2. NHKѠNA MNIXA Вх Йгꙋме́нѣ цр҃кви Стⷭ҇го Сумео́на чꙋдотво́рца, кѵ҃ Петрꙋ, Посла́ніе. ѿ҃ ѿ Слóва л҃д҃. Почат.: Прости́ ма ѿчѐ мóй, оу҃чи́телства слóвъ недостóйнꙋ ми сꙋщ҃ꙋ. У тексті відзначений киноварю титул: нaвки стⷭ҇ыхъ, Пе́ркваго и҆ кто́раго вселе́нскихъ константинопóлскихъ Собóрокъ.

3. ZHNIѮAP Сирéчь Сѵнаго́нїе кни́ги сеѧ̀. Имѣ́ ка҃заніе коегóждо Слóва, на оу҃бѣжде́нїе чтꙋ́щимъ — 63 Слів.

4. КАТАЛОГЪ Или́ Сочисле́нїе, Стⷭ҇ыхъ, пра́ведныхъ, прп҃дбныхъ, и҆ бг҃оно́сныхъ, ѿц҃ъ. и҆ и҃ны́хъ: ѿ нихъ жѐ Сострабле́нна є҆́сть кни́га сїа.

Опісля йде титул і текст слів із повторенням їх змісту, виписаного в „Синаксарі". Подаю початок змісту кождого Слова.

1. СЛОВО ПЕРВОЕ Ѿ ве́щи Сказа́нїахъ кни́ги сеѧ̀ По́вѣсть Содержа́щее. Поч.: Сїа кни́га, гл҃ѧ оу҃бо За́повѣди и҆ сихъ Сказа́нїа прейма́тъ, ст. 1—5

2. Предосло́вїе кни́ги... Поч.: Достоа́ше на́мъ, ре҃ бж҃тве́нный Злат҃ст. не трево́кати а҃ще ѿ писа́нїа по́мощи ст. 6—35.

3. Сказа́ніе бж҃тве́ннымъ За́повѣдемъ гдⷭ҇нымъ вх кра́тцѣ. Поч.: Нача́тъ Їс҃ проповѣда́ти, и҆ гла́ти: Пока́йтесѧ: приближи́ бо сѧ цр҃тво нн҃ое, ст. 35—43.

4. Ѿ ѿрече́нїи мі́ра, ст. 43 – 69.

5. Ѿ ѿрече́нїи ра́вшмъ, прихода́щимъ вх и҃ноческо҃мъ жи́тїю, ст. 69—73.

6. Ѿ ѿхожде́нїи ѿ кра́тїй, ст. 73—85.

7. Ѿ разли́чїи Собла́знъ, ст. 85—94.

8. Ѿ разли́чїи оу҃чи́телїй, ст. 94—110.

9. Ѿ разли́чїи гнѣ́вѣ и҆ а҃рости, ст. 110—124.

10. Ѿ оу҃кори́знѣ, и҆ кѣ́мъ дога́дѣ, и҆ празносло́вїи, ст. 124—136.

11. Ѿ є҃же Смиреко́тисѧ сх бли́жнимъ, ст. 136—143.

12. Ѿ сложе́нїи бл҃да и҆ сво́йствѣхъ є҆гѡ́, ст. 143—158.

13. Ѿ прелюводѣ́янїи и҆ бл҃дѣ, ст. 159—170.

14. Ѡ клѧтвѣ, и разли҃ніи лжѣ, ст. 170—179.
15. Ѡ неслоѵ҃ніи, и безпристрастіи, ст. 179—205.
16. Ѡ неслоѵ҃ніи и простотѣ, ст. 206—212.
17. Ѡ послѹша҃ніи, ст. 212—227.
18. Ѡ колѧхъ своихъ, и ѡ тѹждыхъ, ст. 227—240.
19. Ѡ клѧтвѣ коли, ст. 240—244.
20. Ѡ мт҃ы҃нѣ, ст. 244—266.
21. Їкѡ лѹчше є҃сть нищимъ раздаѧти и҃мѣніѧ своѧ, нежѣли приноси҃ти тѣ къ цр҃квамъ, и ѹкрашоти и҃хъ, ст. 266—274.
22. Ѡ творѧщихъ мілостинѣ ѿ непрабды, а не ѿ прабды, ст. 275—284.
23. Ѡ томъ, їкѡ а҃ще рѧзмо҃мъ є҃же дати ѹбоги҃мъ, богаты҃хъ и҃мѣніѧ растача҃тъ кто҃, не согрѣша҃тъ, а҃кѡ тѣмъ и ѡбнища҃ю, ст. 284—292.
24. Ѡ любви, и ч҃аколюбіи, ст. 292—303.
25. Їкѡ не досто҃итъ сло҃ творити, или ненавидѣти какова҃ любо ч҃ака, ст. 303—309.
26. Їкѡ подоба҃тъ мт҃и҃тисѧ па҃че ѡ нечестивы҃хъ, є҃рети҃кѡхъ и҃ ѳллинѡхъ, и всѣхъ грѣшны҃хъ: а҃ не кла҃ти и҃хъ, ст. 309—316.
27. Ѡ є҃же ка҃кѡ подоба҃тъ мт҃ы҃ню творити, и не трѹбити пред собо҃ю а҃кѡже лицемѣры, ст. 316—320.
28. Ѡ мт҃вѣ, и ка҃кѡ подоба҃тъ мт҃и҃тисѧ, ст. 320—329.
29. Ѻбразъ мт҃вы, и пребыва҃ніа ѿшелни҃ческаго, ст. 329—349.
30. Ѻбразъ мт҃вы съ пѣніемъ, и҃же къ дрѹжи҃нѣ сѵ҃ти҃мъ, и пребыва҃ніи же҃. къ цр҃квахъ събира҃ющимисѧ, ст. 349—359.
31. Ѡ и҃же съ мт҃вою къ пѹть ходѧщихъ, ст. 359—369.
32. Ѡ и҃же мт҃вѹ ѿ ины҃хъ и҃щѧ, са҃мъ же҃ не прилежа҃, ничто҃же полѹзе҃тъ, ст. 370—397.
33. Ѡ ч҃аковѹго҃ді҃и, и лицемѣрі҃и, ст. 398—405.
34. Ѡ нестяжа҃ніи, ст. 405—415.
35. Їкѡ не подоба҃етъ ѹ҃чт҃лю любоимѣнивѹ бы҃ти, но а҃кѡже тѹне прі҃а҃тъ бж҃тве҃наго дх҃а благ҃ть, тѹне и да҃ подака҃тъ, ст. 415—433.
36. Їкѡ вредно є҃сть собокѹпле҃ніе и҃ноко҃ихъ с҃ мі҃ры, ст. 433—450.
37. Їкѡ не досто҃итъ ѻклеветака҃ти нѣкі҃ихъ, ст. 450—461.
38. Ѡ бога҃тствѣ и нищетѣ, ст. 461—465.
39. Ѡ є҃же не без разсѹжде҃ніа сѹди҃ти и҃скрнаго, ст. 465—481.
40. Їкѡ не досто҃и҃тъ сѹди҃ти Іере҃ѡмъ, ст. 481—492.
41. Ѡ и҃зкра҃ніи кла҃стій, ст. 492—503.
42. Ѡ бж҃і҃ихъ сѹдбахъ, ст. 503—510.
43. Ѡ творѧщи҃хъ знаме҃ніа, и прр҃чествѹющи҃хъ, ст. 511—547.
44. Їкѡ добро, и бл҃гопрі҃а҃тно бг҃ѹ, є҃же дѣла҃ти, по҃ пра҃ведномѹ сло҃вѹ, ст. 547—567.
45. Ва҃м хѹдо҃жествѹ ѻбѣтова҃нію и҃ноческомѹ прили҃чна сѵ҃т, ст. 567—582.

46. Ка́кѡ подоба́ѥ, и комѹ̀ продава́ти и кѹ̀пова́ти, ѩ̀кѡ да̀ не прираз[и]тѧ, ст. 582—589.

47. Ка́м хѹ̀до́жество мі́рскимъ подо́бна сѹ̀ть, ст. 589 — 598.

48. Ѡ̀ разли́чіи скопцемъ, ст. 598—604.

49. Ѡ̀ смире́нїи, ст. 604—631.

50. Ѩ̀кѡ гдⷭ̀ь̀ заповѣ́ди предпочита́ти досто́итъ, по которо́мѹ̀ ѫ чл҃кѹ̀ преда́нїа полага́ти, ст. 632—654.

51. Ѡ̀ пока́нїи, и ѩ̀сповѣ́данїи, ст. 654—675.

52. Показа́нїа ѡ̀ пока́нїи, и ѩ̀сповѣ́данїи, ст. 675—721.

53. Ка́кѡ подоба́ѥ причаща́тиѧ вжⷣ̀е́нныхъ та́инъ, ст. 722—734.

54. Ѩ̀кѡ стра́шно и вѣ́дно е̃сть не́мощнымъ по дш҃и, пр҃їима́ти нѣ́кѹ̀ ѩ̀сповѣ́данїа, ст. 734—740.

55. Ѩ̀кѡ не подоба́ѥть кромѣ̀ І҃ере́ѧ, пр҃їима́ти ѩ̀сповѣ́ди, ст. 740—750.

56. Ѡ̀ запрѣще́нїихъ, и ѡ̀тлѹ̀че́нїихъ, ст. 750—762.

57. Ѡ̀ пра́здницѣхъ (!), и ѡ̀ по́стѣхъ, ст. 762—807.

58. Сказа́нїе положе́но, ѿ вжⷣ̀е́нныхъ писа́нїй, ѡ̀ пра́здникѡ[х], ст. 809—826.

59. Разсѹ̀жде́нїе, ре́кше: Сказа́нїе, ѿ вжⷣ̀е́нныхъ писа́нїй сложе́нно... е̃ сі́ихъ о̃бразо[м]; и когда̀; подоба́ѥть преда́ннымъ посты̀... раздрѣша́ти, ст. 827—839.

60. Ѡ̀ сн҃ѣ́ди, и пи́тїи, ѩ̀ногомъ подоба́ющихъ, ст. 839—847.

61. Ѡ̀ бра́шнѣ́ и пи́тїихъ, и пребыва́нїи: ѩ̀же къ о̃бщихъ жи́тїихъ живѹ̀щихъ, ст 847—854.

62. Ѡ̀ сн҃ѣ́ди подоба́ющой ѩ̀же къ мі́рѣ живѹ̀щимъ, ст. 854—864.

63. Ѡ̀ поставле́нїи, и ѩ̀зверже́нїи причѣ́тникъ, ст. 864—904.

На кінці додано статю: *ΔΟΚΙΜΑΣΙΑ* Ѩ̀лѝ Іѡа́нна Патрїа́рхи Ѩ̀нтїохі́йскаго посла́нїе, къ ѩ̀же къ сѵ̑тыхъ ѿцⷯ̀ нашемѹ̀ Ни́кѡнѹ̀. ѡ̀ прі́ѧтїи кни́ги вели́кїа, Толкова́нїа Запове́дей гдⷭ̀нихъ. ка́кѡ прі́ѧта бы́сть ѿ Собо́рныѧ цр҃кве. и ѡ̀ всѣ̀ прі́чта, ст. 905.

Макар. ст. 108—122, де вступ дещо инший. Про ті Пандекти гл. *Е. Голубинскій*, Исторія русской церкви. Т. I. Первая полов. тома. Москва. 1901, ст. 910—12. На значіннє нашого ркп. звернув увагу вже *Е. Калужняцький* (Обзоръ славянорусскихъ памятниковъ языка и письма, находящихся въ архивахъ и библіотекахъ львовскихъ. Кіевъ. 1877 у Трудахъ III. Археологическаго съѣзда, т. II. ст. 216). Розклад самих 63 Слів (без вступних статий) такий, як у ркп. тих Пандектів у Московській Синодальній Бібліотеці з 1381 р. і частинно 1294 р. (№ 218 і 217) (Порівн. Описаніе славянскихъ рукописей Московской Синодальной Библіотеки. II, 3, Москва 1862, ст. 1—8), В мові й доборі слів є значні ріжниці. Вступна частина Пандектів у нашім ркп. инша як у рукописах Синод. Бібл. Первісний переклад 1294 р. є в ркп. Чудовського монаст. № 157. перг. XIV ст. (Опис. Син. Бібл. II, 3, ст. 21).

№ 12. Служебник монастирський к. XVI стол., мал. 4⁰ (15·5×20·5 cm.) 188 стор. ненум. Папір без водних знаків. Оправа стара: дошка в шкірі з витисками. Старанний великий півустав; червоні написи й букви часті. На початку заставка: плетінка киноварю. Ініціяли деколи із слабо розвиненими ростинними прикрасами.

У правописі: ѫ, ръ поміж шелестівками, нераз ь зам. ъ на кінці слова, декуди ѣ зам. ꙗ, брак і поміж голосівками.

Ст. 1: сиґнатура: N XXVII.

Ст. 160 на боці: Mszał Ierehowskiy klastorskiy pisany. Подібне повторено на стор. 170.

1. БЖ҃ТВНАЯ СЛУЖБА иже къ сты҃х ѻ҃ца нашего їѡа҃нна златоустаго ст. 1—62.

2. БЖ҃ТВНАЯ СЛУЖБА Иж къ СТЫ҃Х ѺЦА НАШЕГО василїа великаго, ст. 63—119. Ст. 120 порожна.

3. БЖ҃ТВНАЯ СЛ҃ЖБА ПРѢЖДЕѠ҃СВѢННАЯ, ст. 121—143.

Ст. 144 записана м. і. скорописом поминанням вичислених там померших. Дальше не достає карток, а опісля йдуть без поч. (і кінця?)

4. відправи для священиків на ріжні свята й потреби.

№ 13. **Ірмольоґіон поч. XVIII ст.** без початку. 225 карток мал. 4⁰. (15·5×19·5 cm.). Дрібний півустав. Заставки примітивні (мають по середині: IHS з хрестом); ініціяли на бронзовому тлі; оправа стара: дошки в шкірі з витисками.

К. 1: приліплена карточка з дописко́ю: **Ирмологіонъ изъ Теглева** дек. угновского 14. IX. 1894:

К. 23: рік (?) 1745. Червоним олівцем: IV.

№ 14. **Ліствиця Івана Синайського 1604 р.** 4⁰ (15×19·5 cm.), ст. 416 ненум., колись була нумерація карток, але тепер вона звичайно обтята. Папір без водних знаків. Півустав (ст. 181-2 має инше письмо). У правописі слідно вплив української редакції. Оправа стара: дошка у шкірі з витисками. На хребті сиґнатура: L. Заставка ст. 3 і 12. плетінка. Ініціяли деколи з видовженими прикрасами з боку й на долині.

Ст. 2 і 3 сиґнатура: N VII; ст. 3: N 4.

Ст. 3 скороп.: Книга Монаѳирѧ Межиґо́ского. Дана до мона҃: Лебедиґскаго.

Ст. 414 на кінці книжки киноварю: Конє́цъ кни́зе гл҃амей мц҃тице. Соверши҃ мц҃т бо҃го наро҃. гл҃хъ҃ мца҃ марта кг҃. дн҃ь. мр҃тѡ (?) василе́ви҃ мелеховы҃.

Ст. 359 на полі скорописом: Хто хощет҃ изкѣгти ѿ сѣти кражиѧ Чти Сию Книгу то на Подъзѣ дн҃и буде.

Зразу йде вступ, зложений із таких статий:

1. ПОВЕЛ҃НИЕ Ѻ҃ЦА ЙѠА҃нна йгоумена райѳ҃. ко йѻа҃ннѣ досточ҃ном҃. Игѵ҃мен҃. горы҃ Синайскиа҃. вы҃ше ѥстествѣ́ннома҃ и равноаггѣлнома҃, ѿц҃ѣ ѿцѣ́мъ и оучи́телю прейзѧ҃ща҃ном҃, ст. 3 5.

2. Скрижа́ли дх҃о́вныа҃. їѻа҃ннх҃. йѻа҃ннѡви радоватиса҃. Восприѧ́хъ ꙗ҃ко подоба́ющеѥ че́стном҃ твоем҃ и бестра́стном҃ жи́тїю, ст. 5—11.

3. Зміст твору в червоних рямцях із поперечками та прикрасами.

Опісля йде текст Лістиці:

1. СЛОВО ПОСТНИЧЕСКОЕ, ѡ҃ца ґ҃ѡа́нна и҃гѫмена. Иже ко сі҃наи горѣ мни́хѡмъ. ѡ ѡ҃враще́нїи сѫ́етнаго жи́тїа, ѥ҃же и҃ посла къ ѡ҃ц҃ѹ и҃ѡа́нну и҃гѹмену райдѣскомоу. пѡнѹжде́нъ бы́ст҃ ѡ҃ него҆ сопи́сати. Сло́во. а҃. Блага́го И҃ преблага́го, И҃ всеблага́го нѣ́кто҆го ба҃ и҃ ц҃рⷭ҇, ст. 13—27. — Підтитул: ѳ҃ и҃ѡа́кїи.

2. Пе́рвый степе́нь вознесе́нїа ѡ҃ставле́нїе. ѡ҃ бе҃зпрїе́страстїи. Слов҃ ѵ҃. Иже и҃стинною ґ҃а҃ возлю́бивый. Иже и҃стїнною вѣ́дѹщаго цр҃ковь҆ ѹ҃полчи́ти возыска́вый, ст. 27—33.

3. Вторы́й косхѡ҃д҃ текїи́, не сѹпрѹ́жница, но҆ того҆ само́го ло́та по҆д҃ража́ѧ бѣ́гай. ѡ҃ стра́нѣ҆ѣ҆ствѣ҆. Слов҃. г҃. Страничество ѥ҃ст҃, ѡ҃ставле́нїе нѣкоⷭ҇кра́тно всѣ́х҃ иже во ѡ҃чествѣ҆, ст. 33—42.

Підтитул: ѳ҃ тогоже сло́ва. ѡ҃ сѡни́хъ, послѣдѹ́ющихъ нѡвоѵведе́нымъ.

4. Третїи тр҃ци. ра́вночисле́ное тече́нїе. оу҃зрѣтѹпи́вый да не зри́ши на десно, и҃лїи на лѣ́во. ѳ҃ блаже́нныѣ҆мъ, И҃ присно па́метныѣ҆мъ послѹша́нїи. Слѡ́во, д҃. ѳ҃ бра́вѣ. Ко тр҃ж҃никѡ҃м҃ на́шимъ про́чее и҃ хр҃ѣ́мъ страда́лцемъ пред҃и́дый, ст. 42—97.

Підтитули: а) ѳ҃ раⷭ҇ко́йницѣ; б) ѳ҃ а҃кафі́ѧ.

5. Ра́вночисле́ный вѣ҆ли́стомъ степе́нь. Стр҃тотѣ́рпецъ сто҃ѧ текы́й бе҃ стра́ха. пред҃ари҃ нѣ́когда петра́ ґ҃ѡа́нна. пред҃оу҃чи́ниⷭ҇а нѣ́ѣ҆ послѹша́нїе пока́ѧнїа. Пред҃ари́вый бо҃ послѹша́нїа. Дрѣ́гый же пока́ѧнїа ѡ҃бразъ ѥ҃сть:

ѳ҃ пока́ѧнїи попече́нныѣ҆мъ и҃ ґ҃стинѣ҆мъ. к҃ не́мже и҃ ѳ҃ темни́ци вѣ҆ѡоуго́д҃ней сты҃х҃ сѫ́ѕжда́ющихъ. Слов҃ ѵ҃ѳ҃ Пока́ѧние ѥ҃ст҃, возва́нїе кр҃ще́нїа. пока́ѧнїе ѥ҃ст҃ зало́гъ ко вѣ҆ѕ҃, ст. 97—118.

6. Па́тый степе́нь козы́йде пока́ѧвыйсѧ. пѣ҆ѥ҃ во чюдесѣ҆хъ ѳ҃чи́стилъ ѥ҃сѝ тѣ҆м҃: И҃ нево́ѧнаго то҃ме́нїа и҃ мѹче́нїа, ѥ҃го҆ ра́ди Самоѵбѣ҆ѥ҃ и҃збѣ҆ѧв҃.

ѡ҃ па́мети смр҃тны҃ѣ҆. Сло́во ѕ҃. Всѣ́кого оу҃во сло́ва пред҃каре҃т҃ мы́сль. па́ма҃т҃ же смр҃тна҃ѧ и҃ грехо́вѣ҆х, ст. 118—124.

7. ше́стый косхѡ҃д҃. Воз҃ше́дый, про́чее не согрешѝ҆тꙑ҆ никогда́. И҃бо поминай по҆лѣ҆зна҃ѧ слова҆ къ кы҃ не сѡ҃рѣшѝши. ѳ҃ радостотво́рныѣ҆мъ па́ѧчи҃. Слов҃. з҃. Пла́чи по вѣ҆ѕ҃ѣ҆ ѥ҃сть. Сѣтова́нїе дш҃е́вное болѣ҆зна Ср҃ца оу҃строе́нїа, ст. 124—141.

8. Степе́нь се́дмый. Сподови́кыйсѧ. и҃ мнѣ҆ да҆ помага́ет҃. то́и҃ бо оу҃же по҃мощи҃х҃ прїа́т҃. И҃ѣ҆ко сѣ҆мы҃м҃ степе́немъ. ѡ҃ кѣ҆ка сего҆ сквернꙑ҆ ѡ҃мы́кѣ҆х. ѳ҃ бе҃згнѣ҆вѣ҆ и҃ кро́тости. Слов҃ и҃. И҃ѣ҆ко҃ѫ҃ водѣ҆ во пла́мень помаа҆лъ и҃ ма́лъ прилага́ѥ҃мѣ҆, до҆ ко҃ца пла́ме҃ оу҃гаша́ет҃, ст. 141—150.

9. На ѳ҃смѣ҆мъ нѣ҆коѥ҃мъ степени, бе҃згнѣ҆ѣ҆ лежи҃т҃ вене́цъ. Иже оу҃во ѡ҃ ѥ҃стест҃ва҆ то҆ ногѫ҃й. да҆ не и҃ма҃ть и҃ногѡ. ґ҃ иже ѡ҃ по҆тѣ҆. ѳ҃смѣ҆х҃ во всѣ҆мъ побѣ҆ѣ҆. ѳ҃ злопомина́нїи. Слов҃. ѳ҃. Прп҃дныа҆ оу҃во добродѣ́тели, и҃ѣ҆коа҆ѣ҆ лѣ҆ствицы оу҃подови́шасѧ, ст. 150—154.

10. Степе́нь дева́тый стѫжа́вый. Сѡ дрѹзновени҃ѣ҆мъ про́чее раⷭ҇дрѣше́нїе согрѣше́нїѡ҃м҃. да́ прости҃т҃ ѡ҃ сѫ́тыхъ ба҃. ѳ҃ клевета́нїи. слѡ́во, г҃. Никто҃же ѳ҃ до́брѣ҆ смыслящихъ сопрети́вѣ҆х речет҃ мнѣ҆, не ѡ҃ нѣ҆кыихъ и҃ па́мятозло́вїа ѳ҃клевета́нїю ражда́тисѧ, ст. 154—158.

11. Восхо҃д. Деса҃тый. Повѣ҆ди́кый. Любы́й дѣлатель е҆́сть, и҆ли́ пла́чю. Ѡ̀ многосло́вїи, І҆ мо́лча́нїа. Сло́во. а҃г҃. Рече́но у҆́бо бы́сть на́ми во пре҆дварши́хъ, я҆́ко бла҃зно зѣ́ло и҆ тѣ́мъ самѣ́мъ мна́шимсѧ при вохо́дѣ е҆́же сѣ́дѣти, ст. 158—161.

12. Е҆ди́нънадеса́тый степе́нь. Повѣ҆да́кый. Мно́жество зо́лъ е҆ди́нѣ́мъ ѿ̀рѣза. Ѻ̀ лжи́. Слы́шю, кг҃. Поро҆́д у҆́бо камы́кову и҆ желѣ́зо, ѻ̀гнь, ст. 161—163.

13. Восхо́д, дванаде́са́тый. Вознесе́дый. ко́рень до́брыхъ Сотща́. Ѻ̀ оу҆ны́нїи. Слы́шо. гі҃. Е҆ди́нъ ѹ҆ сі́и ѿ̀ мно́гихъ сло́вїа вѣ́тхей я҆́ко ѹ҆же вари́вше рѣ́хомъ е҆́сть, ст. 163-167.

14. Трє́тїанадеса́тая повѣ́да. Иже стажа́кый во и҆́стинѹ. Во всемъ Йскоусѣ́ е҆́сть: Ѻ̀ всю҆ду҆ Славащїи, и҆ ѻ҆кладаю҆щїи. а҆ѕканѣй оу҆тро́вѣ. Сло҃. дг҃. Хотащей ѻ̀ оу҆тро́вѣ гла́ти. Йкоже во всѣ́хъ нн҃ѣ же множа́е на Сю (?) любомѫ́рити пре҆дположи́хомъ, ст. 167—177.

Підтитул: Мѫ́жество повѣ́да. Вознесы́й. Йнѣ́ е҆́сть во вестрѣ́тїѥ. И҆ цѣлѡмѹ҆дрїю врхо́внемѹ̀ гра́дый. Нача́лъ е҆́же ѻ̀ телє́сныхъ. и҆ безтеле́сныхъ человѣцехъ. Слы́шю.

15. Ѻ̀ вестлѣ́нникѣ́мъ ко҆тлѣ́ныхъ ѿ̀ трѹ҆до҃. І҆ по́токъ чі҃стотѣ́ и҆ целомѹ҆дрїи́. Сло҃. еі҃. Чистота́ е҆ст, вестелеснаго е҆́стества оу҆скоє́нїе, ст. 177—205.

16. На трижденїе па́тонадеса́тое. и҆́же во пло́ти сы́й сѣ́ пріи҃мъ. оу҆мре́ и҆ воскрѣсе. И҆ воу҆дѹ҆шаго нетленїа́ нача́лъ оу҆же ѿ̀кѹ҆д по҃зна. Ѻ̀ и҆мѣнїи́ нестажа́нїи. и҆ ѻ̀ сре҆долюбии́. Сло҃. зі҃. Иножа́йши е҆ли́ци ѿ̀ премѫ́дрыхъ оу҆чи́телей ѻ̀бы́коша пре҆написа́нѣ́мъ томи́тели, наставлаю҆щаго, ст. 205—206.

17. Шестана́деса́т ко́рва Иже повѣ҆да́кый, И҆ли́ любо́къ пріѡ҆вре́тѣ. И҆ли́ печалова́нїе ѿ̀рѣза. Ѻ̀ нестажа́нїи. Слы́шо. зі҃. Нестажа́нїе е҆ст, попечє́нїишѡ ѿ̀ложе́нїе, ст. 206-209

18. Се́дмыйнадеса́тое на на трижне́нїе стажа́кый ко нѣ́сѣ́ некещественѣ́ пѫ̀ть шествѹ҆е҆т: Ѻ̀ нечю҆вствїи. ре́кше оу҆мрѫщѧ́нїи дѿ̀ши и҆ смѣ́рти оу҆ны́нїа прежде́ смѣ́рти. дѿ̀шены́а. Сло҃. иг҃. Нечю҆вствїе, и҆ при телесе́хъ и҆ при дѹ҆сѣ́хъ е҆́сть, ст. 209—213.

19. Ѻ̀ снѣ́ и҆ ѻ̀ мя҃тве́. И҆ ѻ̀ йже во сѡбо́рѣ пѣ́нїи. Сло́во. дг҃. Со́нъ е҆ст, е҆стества ѻ̀ ча́сти сѡстакле́нїе, ст. 213—216.

20. Ѻ̀ вдѣ́нїи телє́снѣ́мъ. И҆ ка́ко подоба҃е пршхѡди́ти. Слѡ́во. к҃. Земны́ царе́мъ. ѿ̀ки оу҆́бо безѿ̀рѹ҆жни, нѣ́цїи на́зи, ст. 216—219.

21. Дѣсятна́деса́тый Степе́нь. Йже сего́ пріе́мый, сѣ́ть кости́а во ср҆дци е҆го́. О҆ немѫ́жествѣ́ннѣ́мъ Страхова́нїи. Сло҃. ка҃. Йще у҆́бо во ѻ҆́щемъ жи́тїи, и҆ли́ во дрѹ҆жи́нѣ́ добродѣ́тель проходи́ши, ст. 219—221.

22. Ѻ̀ многоѿ̀разнѣ́мъ тщесла́вїи. Сло́во. кк҃. Нѣ́цїи у҆́бо своєво́лны́мъ чи́номъ и҆ сло́вомъ тщесла́вїе па́че презо́рства лю́бя҃т оу҆ста҃вла́ти, ст. 221—231.

23. Йже сѝмъ не ѧ҆тый, Не копадѣ́ть во краѫ҆дѹ҆щее На кґа҃. гла́ю же безглабнщее презо́рство. О҆ презо́рствѣ́. Сло҃ кг҃. Презо́рство е҆ст, кґа ѿ̀рожже́нїе, ст. 231—243.

Підтитул: Степе́нь кг҃. Вѹ҆зше́дый оу҆крепи́тсѧ. а҆́ще и҆ козыйти́ козмо́же. ѿ̀ тогоже сло́ва. Ѻ̀ неизгла́нныхъ пѹ҆мыслохъ хоу҆лны́хъ.

24. Ѻ̀ кро́тости и҆ простотѣ́. И҆ нелю҆бїи, и҆ лѧ҆ка́вствѣ. Слѡ́во. кд҃. Пре҆дитече҃т оу҆́бо слы́ша оу҆тренїи ск҃т, ст. 243—248.

25. Ѡ стр҃тнѣмх погжблéний, Й бышнѣм смиреншмждрїй, Й невидѣмѣм чюством. Слшко, ѣе. Йже любве гдм йстїнѣ. Й смирономдрєй (!) стго подобнѣ, ст. 249—267.

Підтитул: Сто́е Смїре́нїе.

26. Йсточйїкоу оубо мт҃и бздна. Разсжéнїю йстонїкх смєре́нїе. Ѡ разсжéнїй помыслнѣм І стр҃тнѣм, Й добродѣтелнє́м. Слово. ѯѕ. Разсжденїе ест. воводныхъ оубо, éже ѡ себѣ тѣх. йстиное познáнїе, ст. 267—317.

Підтитул: того́ж Сглáлéнїа Ѡ разсжденїй благоразднѣм.

27. тогождe шца їшáнна Синáйстыа горы, нзглавлéнїе кш крáтцѣ предреченныхъ éго слове́сх. вѣра нзвѣстна, шкрыжéнїю мт҃и, ст. 317—326.

28. Ѡ сщенѣм, І прпдбнѣм тѣла І дша безмодвїи. Слов. ѯз. Мы оубо якоже прнокжпленїй нѣцїй, ст. 326—347.

Підтитули: а. того́ж ѡ разлічїй разсжденїа безмо́лкїшм; б. того́же ш самочи́нїа ради неоудрыжáнїа ꙗрости множества ради прїстр҃тїа немощй ради ꙗзы́ныа, слáвы ради чл҃чкыа, ꙗко да прикоздт. да посп҃шивы вздт. да шгнь прїимт, боудтх послѣднїй пє́рвїи, й пє́рвїй послѣднїй.

29. Ш сщенноѣй мт҃ри добродѣтелем, блаженнѣй мтвѣ, І йже к нéй оумнаго. й чюствєнаго представлéнїа. Слово. ѯи. Члвѣ й вѣ, по дѣйствѣ же, мйр Составлéнїе, ст. 347—360.

30. Ѡ земланѣх й нвнѣм благоподражáтенѣм вестр҃тїй, Й Совершéнїй. І вскрснїй дш҃а, прежде сщаго воскрнїа. Слово. ѯд. Сѣ прочее й мы положéни во рóвѣ невидѣнї главочáйшем, ст. 360—365.

31. Ѡ сооузѣ добродѣтелныа тр҃ца. Во добродѣтелех. Слово. л. Нынѣ же прочее во всѣх предреченныхъ, превыкаютъ три сїа, ст. 365—372.

32. нынѣ же, превыкаетъ трóе сѣ, вѣра, надежда, любóвь, бо́ши же всѣх любо Ѡц҃а їшáнна Йгоумена йже во Синáйстѣй горѣ Їноком Слово ко пáтырю. Во дóлнѣи оубо книзи, аз товѣ вѣтвєнїе всѣ послѣдже вчинихъ, ст. 373—402.

33. Слшко ѯѕ. Понеж ко книзе сéй нарицаéмой лѣствица, мнóгащи їшáнна ухалúмаго І блажúма слы́шим, ст. 402—410.

34. Ѡ разлічїй разшжденїа, безмо́лствам. Коудн й сѣ всѣм вѣдомо во всѣхъ хитростныхъ оустáвѣх хотéнием й совѣтом раздлéнїа, ст. 410—414.

35. Ѳ вѣтвенныа лѣствїци Йсказáнїе, каковы подаетъ добродѣтели стажáти, нóвоначáлным срѣдним совершéным. Внимай сло́ Сказанию. Пóлзѣ во имаши велúкѣ прошкрсти, áще трезвúшисѧ, оугóдѣ всѣмъ ꙗлфавит сїй, ст. 414—416.

З відмінами поміщецо сей твір у *Макар.*, ст. 54—58. Про сей твір гл. *Е. Голубинскій:* Ист. рус. Цер. I, 1, ст. 899—900. — В порівнанню з ркп. Москов. Синод. Бібл. N 141 із XIV ст. (Описаніе славянскихъ рукописей Московской Синодальной Библіотеки, II, 2, Москва 1859, ст. 193 і д.) має наш ркп. значні відміни. І инші ркп. сего твору в Синод. Бібліот. ріжняться від нашого ркп.

№ 15. Маргарит св. Івана Золотоуста 1617 р., 4° (15·5×20 см.). Карток: 8 ненум. + 330 нум. + 203 нум. + 1 нен.

(разом 512). Півустав. Папір без водних знаків. Оправа стара: дошка в шкірі з витисками, між якими читаємо напис: МАРГАРИТЪ. На хребті наліплені карточки. На одній заліплений напис: Бесѣды Іоанна Златоустаго і число VI. На долі карточка з сиґнатурою XLVI. B II. ч. к. 5—7 наднищені.

Гарні заставки і вязи ростинного характеру в I ч.: на к. 1, 55, 195, 163 об., 300 (золотий малюнок на синьому тлі); II ч., к.: 1. На кінці тексту обох частий 3 гарні кінцівки. Ініціяли: видовжені букви з легкими прикрасами. Із дописок у рукописі на к. 2. сиґнатура: N III.

К. 2, 3, 5 скорописом: Сия Книга рекомая маргарит приналежит Славжити монатыреви Крехов'скомѹ вѣчне и непорѹшне, которая не мает ѿдалена быти вѣчными часы ѿ ѻбителѣ тоѥ.

На останній картці півуставом: Бжїею помощїю, промышленїем же и всѣмъ накладомъ, ѻ хртѣ чтнаго гдна ѿца Гѡанна, йеписася и сверхшися книга сїа, блжнаго їѡанна златоустаго, глемаа маргаритъ, с прочїими дпользными словы къ ней приложеными. въ вгоспаемѣмъ граде жолкви. в лѣто ѿ сьзданїа мира сдмыа тысящи, рке. а ѿ по плоти ржтва, га ба и спса ншего Гс Ха. тысяща, хзі. ѿца ноемврїа, к, днь: Дабшемоу же бж начати, и скончшити багоизволившемоу, чтъ и покланїе, слава и дръжава к ккы, аминь: дїаконом недостойным йеписася.

Книжка складається з переднього слова (Поч.: Вселка оубо кѣщх ѿ дѣйства йменоуема называет ся), 30 слів Маргарита і 14 слів додатку.

Се відпис Маргарита, виданого в Острозі 1595 або 1596 р. (*Каратаевъ.* Опис. слав.-рус. книгъ. Спб. 1883, ст. 262—263, ч. 139.)

№ 16. Канони на Повечерницях Івана Мниха (Дамаскина), мал. 4⁰ (16×21·5 cm.) ст. 394 ненум., кон. XVI ст. Півустав середньо болгарсько-український правопис (ѫ, брак і (й) поміж голосівками, ъ зам. ѳ, ь зам. ъ на кінці слів, ръ, лъ між шелестівками, ѣ зам. ꙗ, але й є ж зам. жд). Оправа стара з витисками, в середині підновлена, деякі картки підліплені. Папір з водним знаком: кабана (?). Заставка: ст. 1. плетінка (червона).

Ст. 1: Ex Bibliotheca Conventûs Dobromiliensis Ord. D. Basilij M. Doct. Eccl: і печатка Бібліотеки монастиря ОО. Василіян у Добромилі.

На кінці ркп.: рад зан йзбѣжа тѣнета, та писар рад послѣдне строцѣ.

I. КАНОНЫ МОЛЕБНЫ НА ПАВЕчрницах прѣтѣи бцѣи. на ѳсмь гласовь. творенїе Гѡанна мних. емоу краегранесїе, прта пріими Гѡа рыданїе сице. даи же ми дво слзы оумыленїа...., ст. 1—368.

II. НАчало ПАВЕчрници великоѝ, вх стѫжь великѫжь м.ницѫ, ст. 369-394.

№ 17. Збірник пол. XVII ст., мал. 4⁰ (17×20·5 cm.), к. 3 ненум. +141 нум. +168 ненум. (разом 312). Скоропис із киноварними титулами й деякими буквами. Папір із невиразним водним знаком. Деякі картки дещо підліплені. Оправа стара: дошки в бронзовій

шкірі з витисками й металевими застібками; на хребті сигнатура: XLIX.

К. 1 ненум.: сигнатура N XLIX; і новійша дописка: Ex: Bibl. Mon. verchratens OSBM. і ще новійша Модеста Гриневецького (?): nunc vero Leopol ad s. Onuphrium.

К. 187 рукою Модеста Гриневецького: Книга монастыря Львовского у Святого Онуфрія.

К. 187об. півуставом XIX (?) ст.: Ѣсе поминѣе (!) Раба Бж҃ Михайла мицїшї Села Кѡмаѩки і т. д. Низше: Ѣсе поминанїе Раба Бж҃ Грегорїа Семаѩцеко і т. д.

1. ЛИМОНАРЪ Сирѣчь Цвѣтникъ... йзданъ... во градѣ Кіевѣ Спиридоно҃ Соболе҃... врокѕ ѿ рж҃тва хва҃ лѣтѡ҃, 1-3 ненум., 1-141 об. нум.

Пор. *Каратаевъ:* Опис. слав.-рус. книгъ. Спб. 1883, ст. 395, ч. 321, де дата друку назначена: лѣ҃ки.

Містить: а) До ласкаваго читателѧ; б) ІѠАННЪ ЄВИРАТЪ Нѣмилѣ҃шомѕ Своемѹ ѻ҃ѣ҃ Софронїю Софѣ҃тѣ; в) ЛИМОНАРЪ — у 219 главах.

2. Ѡ҃ благолѣпїи Й ѕкрашенїи Цѣковно҃ Типик҃ ѿ ѕстава великаго. Іерѕалимскаго, 141об.-146.

3. Вопрѕ, Йларїѡна Єппа Сербскаго. — Чего ради поститеся Пѡстѣ аРциѕрїевѣ, 146.

4. Коротка замітка: ѡ҃ Повѣтех҃ рѕскихъ. Сїѧ страна Європїа, гдѣ҃ ѧ҃. йдеже ми сѣдѧ҃. вси Сарматы, й литва, й влохи й фрязи (сі 2 слова дописані в новійші часи), 146.

5. Лѣта ѿ Сотворенїа мірѕ, литописца во краѣ҃цѣ йзвранїи, 146 об.-147 об. (від Адама до смерти Константина Василя Острожського 1608).

6. ЙНЪ КРОЙНИКА, Ѻ҃ РОЖ҃: ХВѢ҃, дла Пѧмяти Списана бысть, 147 об.-148 об. (події на Україні та в Польщі від 1494 до 1646 р.).

7. Мл҃тва Над҃ коликѡ҃ в памяти Сѣтыхъ менши҃хъ праздникъ, 148 об.

8. ѺМИЛІЯ, алво КАZАНЬ, НА РОКОВЪЮ Пама҃ (сі слова повторено). к вз҃ѣ. Велебного бл҃женой памяти Ѻц҃а Єлисѣѧ, к Врсухимонасех҃. Єѵфѵмїа Плетенецкого Архїмандрита Печерскаго Кіевскаго. — Й Сталѡ҃ к закѡ҃ к Ізраїлю ѿ рокѕ до рокѕ Зходилѣ҃ цорки Ізраилскіи і т. д. цитат із Суд. гл. 11. Початок самої проповіди: Вздвчи ѩ҃ ѿ Серца вѣ҃це жалобны҃, 149-184. На кінці замітка Модеста Гриневецького: zdaje się ze było drukowane.

Се проповідь Захарії Копистенського, друкована в Київі 1625 р. *(Каратаевъ,* Опис. сл. рус. кн., ст. 377, ч. 294).

9. Ѡ҃ лазарѣ вѣдати — збірка ріжних виписок; між иншими й проти Латинян, 184-187.

10. КНИГА СЛѸЖЕБНИКЪ. в нейже блж҃ны҃х трех҃ Єпкпокъ Лѵтргіе Совершаѥтсѧ, 188-209 об.

Містить: а) НАѸКА ІЄРЕѠ҃М ДО ПОРѢДНОГО Ѻ҃ПРѧкованїа, СлѸжбы Бжої. Велце Потребна; б) Прыпадкокъ, Которые бы сѧ при слѸжбѣ бжої, так Строны матерїи, яко, й Слѹжителѧ могли прытрафити.

(Дальше буде)

д-р Ярослав Гординський

II. МАТЕРІЯЛИ

Монаший собор у Мукачеві 1749 р.

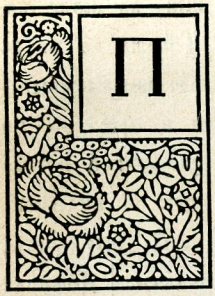

ОСТАНОВИ монашого собору в Мукачеві з 11 січня 1749 р. маємо списані в 5 примірниках.

1-ий писаний уставом, початкові букви червонилом, найширший, де відкликується до правил св. Василія В., виданих по руськи в Острозі 1594 р. і лат.-грецького видання Garnier-a в Парижи 1722. Текст сего примірника подається відписом низше.

2-ий примірник обіймає зміст попередних правил на 3-ох сторінках паперу, написаний перед 1754 р. о. Прокопієм Ковейчаком. Є там власноручні дописки протоігумена Г. Пазини, який помер 1754 р.

3-ий списаний 1761 р. Майже тотожний з 1-им примірником, лиш залишує відсилачі до латинських правил. При кінци, по словах: „кише ѡписани" є ще дописка: „кыписаны же и ѡбшыр нѣше рокѹ ѧѱїѕ." — І дальше: „Сїю партїю изписа смиреный ѡ Хр҃тѣ Кра҃т їеромона҃х Герма҃ Торискїй Ч. С. В. В. професх на той часх йгѹме҃ монастиря Мало-Берез҃ дня кг ма҃та рокѹ ѧѱѯа҃."

4-ий списаний тим самим 1769 р. Дописка на кінци: Смиреный ѡ Хр҃тѣ рабх їе҃мона҃х Германх Хватала Ч. С. В. В. професх на той ча҃ йгѹме҃ г. ѡбители Березницкой дня 3 ноебр. ѧѱѯа҃.

5-ий примірник переписаний з попереднього о. Йоанікієм Базиловичем.

✠

Во Ймѧ Ѻц҃а, и Сн҃а, и Ст҃аго Дх҃а Ами҃нь. | По[1] преда́нїю и Чи́нѹ Ст҃а́го В: В: вѣлѹгх Ре́гѹл: на҃[2] по широ҃т: Собрав | шимсѧ во Ймѧ Г҃да Нш҃го Їс҃а Хр҃та, во ѡби́тели Мѹкачо҃вской | Рокѹ[2] ѧѱмѳ҃ мц҃а Іанѹаріа дня а҃і[1] при Прито҃ности Ѥ҃ене вселмо҃наго Г҃дина | Г҃дина Манѹи́ла Ѡлша҃[3]: Єпкпа Мѹка: Мараме҃: и про҃: | Ѡ[2]ст҃ене́нїе҃м ст҃а́го Дх҃а поч҃ша́хо҃м во пѣкы[x] та́м пр҃ложи́ти и совѣтова́ти: ѩже сѵ҃т | ко сла́вѣ Бж҃їю; а поне́же всѣ ре́гѹлы г҃: васи́лїа на то҃ зр҃т, и сѵ҃т дла҃ спсе́нїа҃ к ни́х҃ | живѹщи[x], г҃ и[x] содержа́щи[x], и во погибе҃ вѣчнѹ к пре́ки творя́щи҃м, ѩко҃ то҃ ѡ настоя́-

[1] доси червонилом.
[2] червонилом.
[3] Олшавского.

телех: кото́ | рїи нн҃ѡ҃ своеѧ҃ спсенїи, ни себѣ҃ по҃ле́глы[x] попече́нїе имѣ́ли, како҃в стра́шнꙋ сѧ҃ выданный є҃: | ꙗкѣ҃ ѿ҃ кнжестке́ннагѡ писа́нїа, и҃же рече҃: про́клат всѣ́кх ткорѧ́й де́ло гд҃не со небре | же́нїемх: и҃ кѣ́лѣгх регѣл҃: к҃ рѣз҃: ни по широ[т]: ла[т]: ке: ѻ҃ рѣкы настоа́теля кро҃в бра[т]на꙯ кзы́ | ще[т]ся: а҃ще и҃ спа́де[т] во грѣ́хх е҃де҃ ѿ҃ бра́тїи, не прѣ́ре́кшꙋ ѡ҃правда́нїа кжїа҃ настоа́телю, | и҃ли́ впадый пребыка́е[т] во грѣ́сѣ҃ не навче́нх ѻ҃бразꙋ и҃спраѳле́нїа настоа́теле҃ѧ, наипа́чеже, а҃ще | не небидѣ́нїа ра́ди что҃ пре҃мо́чи[т] и҃ презри[т] ѿ҃ оу҃гны[x] кг҃ѣ, но ласка́нїа и҃ по҃хлѣ́бства бра́тїи | оу҃гожда́ющие иноче́скагѡ жи́тѣ́ства жесто́ко҃ст оу҃ста҃вн8ю ра҃зглаби[т] и҃ ра҃зпѣсти[т], и҃ та́ко на | стоа́тель себе и҃ ѡ҃нѣ́хх вѣ́днѣ҃ пре́сти[т], по рече́номꙋ: блажа́щїи ка҃ лета[т] ка҃, и҃ сте́зꙋ но҃: | ка́ши[x] смѣща́ю[т], смѣща́лиже ка҃ понесе[т] грѣ́хх. тѣ́мже да не сѣ҃ пострада́емх, посл҃ѣ | дѣ́имх а҃постѡ́скомꙋ пра́вилꙋ: ѡ҃ е҃же со бра́тїами пребыка́нїи, ни во рече҃: вх сло́кѣ҃ ласка́нїа | вы́хѡ҃ вх ка҃: ꙗ҃коже кѣ́сте и҃ про҃: но со дѣ́зноке́нїе҃ѧ вх любвѝ да ходата́йствꙋе[т] и҃ гла[т] сло́ко | зли́ко бо зло҃ є҃ст: к҃ мѣ́сто настакле́нїа и҃ напракле́нїа пре́лести причи́но҃ бра́тїе҃ѧ бытн: | ꙗкѣ҃ є҃ст: ѡ҃ види́мы[x], кі́й бо ѡ҃ц҃х своѣ҃ ча́до презира́е[т] хота́щее к҃паєти во а҃мѵ҃ и҃ли́ к҃па҃ | шее ѡ҃ставла́е[т], коли́коже лютѣ́йше дѵ҃шꙋ во гавки́нꙋ злы[x] вспада́ющꙋ ѡ҃ставла́ти. | до҃жникх оу҃бѡ҃ є҃ст: бра́тїи настоа́тель вы́нꙋ вдѣ́ти ѡ҃ дша҃[x] и҃х҃ и҃ пещи́тся꙯ а҃же ко | спнїю ко҃до́го да́же и҃ до смер҃ти по рече́ннома҃: благоколи́хомх подати ка҃ не ток | мо є҃ѵ҃лїе кжїе, но и҃ свою҃ дш҃ꙋ. |

вѣ́дѣгх регѣ҃: рмѣ҃[1] рѣск҃: кза́той ѿ҃ сло҃в хв҃ы[x]: латинской же мѣ҃[1] кра[т]ко҃: вѣ́дый ко́лю | гда своего҃ и҃ не соткори́кый, ви҃е҃ вѣде[т] мно́го, и҃ про҃: оу҃чине́нный на строи́тельство | сло́ка, а҃ще не ради[т] и҃ замѣ́ли[т] ко́лю гдню҃ возвѣсти́ти, ꙗкѡ оу҃бі́йца сѵ҃ди[т]ся, и҃ по оу҃ста́кной | рѣ́ской кз҃. лат. зі. кели́ка вѣ́да и҃ непостоа́на настоа́телю прино́си[т]ся, а҃ще оу҃кры[т] сло́ка | талан[т], и҃ не прѣко҃зкѣсти[т] ко҃мѵ҃ждо градѵ҃щее ѡ҃рѵ҃жїе ѡ҃ грѣ́сѣ҃, ки҃м҃ сирѣ́чх ѡ҃бразо҃м оу҃клона́ти | ся ѿ҃ зла҃ и҃ма́е[т]; поне́же до҃же҃ є҃ст: кѣ́лѣгх оу҃ста́кной регѣл҃: гі, лати҃: 28: ꙗкѡ ѡ҃ц҃х ѡ҃ ча́дѣ҃х | прі́сны[x] прилѣ́жа́ти, раз҃смотря́ющие потре́вѵ҃ ком҃ждо и҃ подоба́ющее крачека́нїе подава́ти | и҃ всѣ́кх немощне́йши҃ѹ и҃ли́ дше҃вный, и҃ли́ тѣле́сный оу҃ со любо́кїю и҃ ѡ҃ц҃ѵ҃ подоба́ющею прі҃а҃нію | тѣ҃пѣ́ти и҃ и҃сцѣла́ти и҃ не и҃наѣ҃ творити и҃ настакла́ти бра́тїю, то́кмѡ ꙗкѡ регѣ҃ и҃. к҃ рѣско҃ | лати҃: 98 кра[т]к. ко кг҃ѣ оу҃бѡ ꙗкѡ слѣгѣ҃ хв҃х и҃ строи́тѣ҃ та́йна҃ кжїи҃: боа́ся данечто҃ чре́з҃ | колю кжїю и҃ли́ рече[т], и҃ли́ бо ѻ҃бра́зи[т] оу҃стано́ви[т] а҃лбо ѡ҃ста́ки[т] что ѿ҃ оу҃гны[x] кг҃оки | и҃ ѡ҃бра́ще[т]ся лжесвиди́тель кжїи҃ и҃ сто҃та́тецх, и҃ про́чаѧ. |

[1] червонилом.

Сᵗогрѣшéнїа же бра҃тна никáкоже дерзнетъ покрывáти мочáнїе҃м настоáтелѣ҃ вѣлгх регѳ҃: рм҃в. рѳгк: латн҃: | мз҃: крат҃к: ѡбличéнїе҃м бо, рече҃: ѡбличи́ши йскренáгѡ твоегѡ҃ и҃ не прiи́меши с҃ то҃м грѣхх, и҃ пáки | а҃ще согрѣшитъ к҃ тебѣ҃ бра҃т твóй, шѣ҃ ѡбличи́ его҃ и҃ про҃: а҃ще же ѡ҃ сих и҃ ѡ҃ мнóзѣхъ такóвыхъ прещéнїихъ | кто҃ не рáдитъ, покáзуетъ себѣ, и҃ не вѣрýетъ Сы҃нѳ; не вѣрýй же С҃нѳ, Гдⷭ҃ рече҃, не оу҃зри живота́: | но гнѣвх Бж҃їй пребывáетъ на нем҃. Вомѣмх зде҃ ѡ҃ грѣсѣ҃ Íхаз: внегда оукрадѐ язы́кх злат҃ | на всѣхх людéй быст҃ гнѣвх Гдⷭ҃нь, и҃ на тыхъ, которыи несогрѣши́ли, нѝ согрѣшéнїе согрѣшивша҃го знáли. | Что́ кто҃ рече҃т ѡ҃ настоáтелехъ ви́дящихъ согрѣшéнїа бра҃тна и҃ оумочáвающихъ, а҃ не йсправля́ющихъ по рече́номѳ҃ | ѡ҃ Íи҃ла: почто҃ пáче не плакáтеся, я҃кѡ да йзмет҃ся ѡ҃ Срéды ва́шем дѣло сíе҃ Сотворúвый, и҃ про҃. | Íще ли же к҃ тáкх велúко҃м ѡбвазáнїи настоáтелѣ҃ находит҃ся, колми пáче дóлжны сѳ҃т полéглыи бо всéмх | покинова́тися, которíися к҃ жéтвѣ жúвѣ Гдⷭ҃ Бг҃ѳ раз ѡ҃фѣровáли, вѣлгх: оустав҃н. к҃ рѳгк: ка҃. | латн҃: 20. и҃ самóе своѐ тѣло плодоносúли и҃ нúже с҃ нем҃ прóчее имѣю҃т клас҃т: я҃кѡ козложéнїе҃м | Соклéкшiися мíра всегѡ҃, со сѳ҃щими к҃ мíрѣ всѣ҃ми, а҃ще роди́теле сѳ҃т, а҃ще и҃ бра́тїа, ѡ҃да҃в- | шися старéйшiйствующемѵ҃ аки оумѣщклены҃ вѣдлгх оустав҃ной ѳ҃ к҃ рѳгк: лат: 27. |

[стор. 2] Вᵗлас҃т же свою҃ нѝ҃ до мáла чесогѡ҃ имат҃ монах, дабы́ по своéй кóли ходи́т҃, я҃кѡ҃ и҃ Íнáнїа продав҃ши | Село҃ на҃ цѣно҃в села́ кто́мѳ҃ влáсти не имѣлх и҃ про҃: и҃ я҃кѡ҃ ѡ҃рѳдїе, сирѣчх: перо҃ кромѣ́ пúса | ра҃ писáти не мóжет҃, сúце пóс҃тнѝ҃ кромѣ́ настоáтелева҃ бл҃гословéнїа что҃ творúти мóжет҃, и҃ вѣ- | лгх регѳ҃л ѡбши҃р: з҃. к҃ рѳгк: лат: 8. ѡ҃ г҃ла Гдⷭ҃на оустановлéной҃: Всѣхх йже не ѡ҃вѣжет҃ся | всѣхх своихх и҃ Самх Себѣ҃ сúрѣчх: всѣхъ пристрáстей мí҃рскихъ и҃ пóхотей прелес҃тныхъ, оучениках Хв҃х | быти не мóжет҃ и҃ про҃: ѡ҃кѳ҃дѳ я҃кѣ҃ ес҃т, не тóкмо протúвѳ҃ Чúнѳ҃ что҃ вы҃стѳ҃пити, но нúже дóбро | кромѣ́ бл҃гословéнїа настоáтеля҃ кóе лúбо творúти мóжет҃, вѣлгх г҃: Васúлїа бо ѡ҃вѣ҃ | жéнїи, сúце запов҃кдающаго: Íще ѡ҃бря́щеши Бж҃їею бл҃годáтїю оучúтеля҃, йли настоáте | ля҃, соблюдú к҃ себѣ҃ ничтóже чрез҃ волю҃ его҃ѡ҃ Сотворúти, всѣ҃ бо, е҃же кромѣ́ е҃гѡ҃ быва́ | мо, кра́ва йли҃ крáдѣхъ и҃ ѵ҃тотат҃ство ес҃т: кх Смерти кедлѣе, а҃ не ко пóзѣ, а҃ще и҃ мни҃т | ся тебѣ҃ бл҃го быти; а҃ще бо бл҃го, чесо҃ рáди не я҃кѣ҃ быва́т҃? вопроси́ пóмыслх | твой г҃лет҃ Прóтопатрíархъ. Тогѡ҃ рáди, дабы́ монáшескыи трѳ҃ды вѳ҃ще | не йшли и҃ дїáволо҃ не оувеселя́ли, а҃ггелохх же Смѳ҃тúли, пред҃ которыми е҃смо ѡ҃вѣты | нáшы Гдⷭ҃ Бг҃ѳ йсполни́ти слюбúли, ѡ҃ которыхъ ймáмы вх Страшный҃ дн҃ь Хв҃х | ѡ҃вѣтх

[1] червонилом.

да́ти, пре́жде да́же не постúгнетъ ѡ҃нъ дн҃ь, подоба́етъ на҃мъ а҃кѡ ѿрлꙋ ѡбновúти | сѧ, ѓепꙋстúвше всѧ злонра́вїа, а҃кѡ пе́рвꙋю и новꙋю жúвотъ почати; то҃ бо҃ лꙋ́чше | мо҃но почáти, а҃ще не возме́мъ оу҃ста́вы ст҃а́гѡ Васúлїа и во мѣ́сто зерца́ла ко҃до́е́нно | не вꙋ́демъ въ нúхъ взыра́ти [:наштѡ́ попече́нїе да бꙋ́детъ а҃бы ко́ждо ѡбúтель | кни́гꙋ ст҃а́гѡ Васúлїа имѣ́ла:]1. Доне́лѣже бо҃ тóе испо҃нúтсѧ, сúмъ часо | взоли́ | сѧ дх҃ъ сто́мъ и на҃мъ послѣдꙋю́щаѧ дла ѡзкорененїа злы́хъ и насажде́нїа благы́хъ | писме́нѣ положúти, ѓгꙋме́же ко҃до́й ѡбúтели до́брѣ да разꙋмѣ́етъ кы́шше | ѡпúсанаѧ и тщúтсѧ ѿ ко҃до́мъ себѣ́ кровче́нно҃мъ спнїи. |

Пошлꙋшникъ2. |

Потре́бꙋ бо҃шꙋ и ме́ншꙋ ве҃лѣ́гъ регꙋл: рз҃и: к҃ рꙋсск: лат: 168 кра҃тк: с҃ кро́тостїю да возмо́гутъ | настоя́телеви, и до́брѣ да вопомина́етъ Гда ре́кшагѡ: Досто́инъ, не про́сто рече́, но дѣла́тель | мзды своéм и себѣ́ ко́дый да и҃стазꙋе́тъ, а҃ще по достоúнствꙋ запове́данїи Гдних, и҃ли | ѡвѣ́тници свои́ содѣ́ла что҃ и тогда́ не лѣ́пшее, не кра́шшее, не бо́шее, да про́ситъ, но и ѡ дан | нѣмъ себѣ́ да боúтсѧ, да не кы́шше своегѡ досто́йства что́ прiéмет. Е҃же бо ѡ пи҃щи | рече́ Гдь: ѡ какóй ве҃щи къ потре́бѣ тѣлéсной, а҃кѡже ѡбꙋ́ща га́бит и про҃: разꙋмѣ́етсѧ. |

Послꙋша́нїе да́же до смéти непрекослóвно сохранúти до́женъ е҃ст: ве҃лѣ́гъ кра҃тк: рꙋсск: ч҃з. рз҃s, и | оу҃ста́к: г҃. въ рꙋсскѡ́: латúн 119. 152. рече́ бо: прiемлáй ка҃, мене́ прiемле́тъ. Слꙋша́й | ка҃ мене́ слꙋша́етъ, ѡмѣта́йсѧ ка҃ мене́ ѡмѣтаетсѧ, и па́ки покаꙋ́йтесѧ наста́вни | ко҃м ва́шим и покарáйтесѧ и҃м тїи бо вда́т со҃ дша́х ва́шихъ, а҃ки сло́во возда́ти хотя́ще и про҃: | А҃ и҃же сопротúвъ что҃ рече́т пола́гый, а҃кѡ прерѣка́тель сꙋдúсѧ, и Гдь а҃ггла немúлостива | посыла́етъ е҃мꙋ и да оу҃бѣ́стъ, а҃кѡ не чл҃вкꙋ прерѣка́етъ и проти́вит сѧ, но Самóмꙋ Гдꙋ, рѣ́шꙋ: | Слꙋша́й ка҃ и про҃: кра҃тк: чи во рꙋсскѡ́, латúнскѡ́м 38. |

Прима́тиже что҃ и҃ли комꙋ да́ти жа҃дно́й кла́сти не и҃ма́т, по҃д кла́стїю сꙋщїи, а҃ще же проти́ко | соткори́т, а҃кѡ скаконы́й и непокори́выи да сꙋди́тсѧ. Ве҃лѣ́гъ кра҃т: к҃ рꙋсск: рк҃и: ла҃т: 145. |

Своé же ничегò не и҃ма́т ве҃лѣ́г кра҃тк: рк҃д рꙋсск: латúн: 146. и оу҃ста́: л҃: лат: 34. А҃ще па́кы что҃ | своегò дѣзнетъ и҃мѣ́ти ко Iюдѣ равна́етсѧ, преда́етъ бо и таковы́й и҃стúное | сло́во, а҃кѡже Iꙋда Гда. |

---

1 В кождім з тутешних монастирів була книга св. Василія В.: О постничестві — видана в Острозі 1594 р.

2 червонилом, як також дальше кожда початкова буква нового уступу.

Бѐз̾ бл҃гослове́нїа І҃гу́мена никто́же́ не хо́ди́ти, нижѐ по ке́лїа̀х, кѐл҃: р҃е. кра̾т: лати҃: 120. Г҃д҃ | та́кw ре́кш҃: нѝ бо А҃зъ w҃ себѣ̀ прїи́до̀х, но w҃нъ ма̀ посла̀, ко̀лми па́че по̾ле́гльıй свою̀ | во́лю не до́женъ ѐст: твори́ти, ѩ҆́же бо по свое́й во́ли хо́ди̾т, ѩ҆́кѣ ѐст: кисокомо́дрїемъ | и҆ го҃дости́ю недо́го́дъ и҆ болѣ́зно́ва и҆ тако́вый подле́жи̾т со́дъ Г҃дню, ѩ҆́жъ речѐ: Е҃же | къ ч҃лкѣцѐх вы́сокw, ме́зо̀ст ѐст: пре̾д Бг҃о́м҃. |

А҃ще па̀къ посково́би̾т бра́шна ра́ди, со́дъ со роптакшими бо пѫстыны ѩ҆́ма̾т ре́гло́ла: ре҃и къ рѫ́ск: | лати҃: 133 кра̾т: и҆ А҃ппл҃ъ гла̾т: Не ропщи́те, ѩ҆́коже нѣцїи ропта́ша і҆ погибо́ша w҃ всегѫби́теля̀. |

А҃ще же кто̀ поро́пще̾т w҃ повеле́нїи ке̾л҃: кра̾т: ч҃д҃. ла̾т: 39. w҃лѫча́е̾тсѧ са̀м҃ w҃ бра́тїи и҆ де́ло е҃гѡ́, | гла̾т бо А҃ппл҃ъ вса̀ твори́ти бѐз̾ ропта́нїа̀ и҆ помышле́нїа̀, и҆ ѩ҆́кѣ себѣ̀ тво́ри̾т тако́вый: ѩ҆́кw | болѐз̾нѣ́е̾тъ неко́рїемъ и҆ про́чаа̀. |

Сѣ́дѣ́дъ же и҆ w҃бы́кти не вы́бира́ти ке̾л҃: оу҃ста́ной: къ рѫ́ск: ла̾т: 30. но хѫ́дшее и҆̀з̾бира́ти [стор. 3] ѩ҆́кw да и҆ всѣ̀м҃ смиренномо́дрїе пока́жѣ̀м҃, а҆ не самолю́бны̀х сла́кѫ себѣ̀ нанесе́мъ. |

Кра́шно̀м҃ же ра̀з̾ли́чїе мона́х҃ъ ника́коже до́женъ ѐст: и҆̀зыска́ти ке̾л҃: оу҃ста́кной рѫ́ск: кѣ: | лати҃: кѐ: Сїе бо ра̀з̾краше́нїе w҃бщаго благочи́нїа̀ ѐст: и҆ со́бла̀з̾ни причи́на, и҆ рече́нномъ | го́ре нагнѣ́вникъ таковы́й быка́е̾т, но па́че до́женъ ѐст: мо́нахъ во пи́щи, потре́бы | ра́ди пре̾ло́же́но и҆ сы́тости и҆ w҃бтагче́нїа̀ бѣга́ти. |

Кто̀ па̀къ па́ки кро́мѣ вели́кой потре́бы что̀ прїи́ме̾т, ѩ҆́коже ри́зъ и҆ w҃бщ҃: и҆ про́чаа: | со́дъ нека́ющи̾хсѧ и҆́ма̾т: кра̾тк: ч҃ѕ: лати҃: 70: Речѐ бо А҃по́сто̀: и҆ тре́бующїи ми́ра сегѡ, | ѩ҆́кw нетре́бующїи, прима́ти бо что̀ и҆лѝ проси́ти, нѫ́жда потре́бѫ да ра̀з̾гѫ́ждае̾тъ и҆ не | пристра́стїе. Исцѣла́тиже не́мощи бра́тїи подоба́е̾т ке̾л҃г: ре҃гла: мг҃: по цироу҃. | и҆ кра̾тк: нѝ: и҆ лати҃: 51: и҆ 99 сирѣ́чъ не гнѣва́тисѧ на немо́щны̀х но со неду҃го̀м҃ скарѧ́тисѧ | и҆ сопротивнѣ́ стоа́ти стра́стемъ; ѩ҆́коже тщесла́вїе наложе́нїѐм҃ смире́ннаго де́ла, пра̀з̾но | гло́вїе мо̀ча́нїѐм҃, со̀нъ бѐз̾мѣ́рный бдѣ́нїѐм҃ и҆ моли́тво́ю, пра̀з̾но́ст тѣ́лесѐ, и҆лѝ w҃блѣче́нїе тр҃вды | и҆ по҃бигы, снѣ́дь и҆лѝ гаде́нїе неподо́бное не гаде́нїѐм҃ и҆ по́сто̀м҃, ропта́нїе w҃лѫче́нїѐм҃ w҃ бра́тїи: | и҆ проча̀м҃, всегда́же памата́ющіе на ре́кшагw: Ви́дѣхъ нераздѣлѣ́вающа и҆ йста́ахъ ѩ҆́кw | слове́съ твои́хъ не Сохрани́ша и҆ проча̀м҃. А҃ще поскорбѝтъ на запрѣща́ющагw и҆ е҆пїтї | мїю даю́щагw, ѩ҆́кѣ ѐст ке̾л҃: крат̾к: къ рѫ́ско̀ з҃: ла̾т: 159. ѩ҆́кw ни́же вѣ́дѣ грѣха̀ позна̀, | нижѐ Стра́ха прещенїа̀ Бж҃їа̀, нижѐ си́лѫ пока́нїа̀, ни́же вѣ́рѣ̾т Ре́кшемъ, ѩ҆́же лю́ | битъ прилѣ́жнѣ нака́зѣ̾тъ. |

Й сегѡ ра́ди їсцѣлє́нїе и̑ запрѣще́нїе нада́нное до́же̑ є̑ст: кѣ́лѵ: кра̑т: н̑д к̑ ρѵ̑ѕ̑: по шир: м̑д | лати̑: 158 и̑ 52 по ши̑: прїи́ма́ти ты́ спо́сово́, я̑коы́ сы́нх боле́знѵю́щїй и̑ хо́рый ѿ со́ц̑а | своего̀ и̑лѝ кра́ча̀ лѣ́карство прини́ма̑т, а̑ще и̑ го́ко и̑ проти́вно, а̑ще и̑ рѣ́жѵтх, а̑ще и̑ пекѵтх, на кра́ча̀ не печалѵ́ет, па́че же благодари̑т, а̑ще їсцѣле́нїе прїи́ме̑т. |

А̑ще кто̀ до ѡ̑бите́ли прїи́де̑т, кро́мѣ ста̑ршагѡ, и̑лѝ на то̀ постановле́н̑аго, жа̑ном҃ѵ не да́тисѧ | до бесѣ́ды, ни̑: по шир: ла̑т: мѣ́: е̑же бо всѣ́мх наскака́ти подо́бнѣ сло́ѵ҃ мо́кѣ вино̑вно, | и̑ безчи́нїа зна́менїе є̑ст: тѣ́мже а̑ще и̑ потре́бнѣ ѡ̑кѣщае̑т кто́, не на́добнѣ же, сирѣ́чх не и̑ | мѣ́ющїй вла̑ст: поки́не̑ є̑ст: безчи́нїа запреще́нїю. |

Согрѣше́нїа бра́тнѧ настоя́телю со̑вѣ́сти́ти подоба́е̑т, я̑коже и̑ сво́ѧ, да ни̑ братоѵ҃бі́йца | вѵ҃де̑т и̑ да не са̑м оубие̑тсѧ, кѣ̑лѵ: ре̑гѵ҃л: по широ̑т: л̑д̑: ла̑т: мѕ̑: не їсцѣлѧ́ѧ̑ бо речѐ: | себѣ̀ кѣ̀ дѣ́лехх свои̑х бра̑т є̑ст: гѵ҃бѧщемѵ҃ себе́. |

Бладосло́вїа и̑ жа́рто̑в и̑ праз̑носло́вїа ко смѣ́хѵ҃ прикодя́щих мона́хѵ҃ вся́ко оу҃дала́- | тисѧ лѣ́по є̑ст: ведлѵ: оу҃ста̑: є̑ї̑: и̑ кра̑т: о̑д̑: и̑ ла̑т: 12: и̑ 23: по рече́нномѵ҃: Да вѵ҃де̑т сло́ко | ка́ше їспо́лненно благда́ти дх҃овныа и̑ є̑ѵ҃лскою сло́їю раствко́ренно и̑ па́ки: Всѧ́ко | сло́ко гни́ло ѿ оу҃стх ка́ши̑х да не и̑схо́ди̑т но то́чїю и̑же є̑ст: бла́го кх созида́нїю кѣ̑ры, | да да́сть бла̑года̑т слы́шащи̑м, и̑ па́ки: і̑ не и̑скорбля́йте Дх҃а Ст҃аго Бж̑їа, его́же что̀ | лютѣ́йшее бы́ти мо́жетх и бо́шее зло́. |

Подоба́е̑т оу҃́бо досто́йно ходи́ти зва́нїю, кѣ̀ не́же зва́нысмо. Сїа́ па́кх неѿмѣ́нно | кх по́лзѣ дшѣ́вной подоба́е̑т кх ко́до̑ м̑цѣ ко оу҃слиша́нїе всѣ́й бра́тїи два́- | ды пре̑д тра́пезѡ̑в проче́сти. А̑ще же лѝ когда̀ проти́вх бы́ше ѡ̑пи́сан̑агѡ и̑лѝ | и̑но что̀ бра̑т согрѣши̑т и̑лѝ сопроти́ки̑тсѧ, таковы́й настоя́телскы́м҃ сѵ҃до̑м да | ѡ̑сѵ҃ды̑тсѧ и̑ ка́рѵ҃ восприи́ме̑т; не восхотѣ́вшаго же прїатѝ ни̑ смири́тисѧ, | послу́ша́нїе̑ подоба́е̑т назна́меновати, да не ма̑ кка́ѕ̑ всѣ̀ смѣше́нїе кка́- | си̑: ре̑гѵ҃: зе̑: кра̑т: ла̑т: 86. Данх ко ѡ̑бите́ли Ѵ҃скачо̑вской | м̑ца і̑ дна̑ и̑ ро́кѵ҃ бы́ше ѡ̑писа́нныхх.

Списано на 3-ох сторінках паперу (38×23 цм), на зигибі збутвілого.

Подав: *о. Г. Кинах ЧСВВ.*

Василіяни в Туриську

Матеріяли до історії одної невдалої фундації XVIII в.

В ЧАСІ, коли світське духовенство гр. к. обряду в Галичині і поза її межами жило у великій бідности й пониженню, головно задля своєї темноти, вміли Василіяни виробити собі упривілейоване становище. Зреформовані завдяки заходам Велямина Рутського вони захопили в свої руки той привілей, що лише з їх гурту могли виходити епископи та всякі инші єрархи, вони держали школи, користувалися просторими добрами і вміли виробити собі ласку у польської та спольщеної шляхти, яка нераз уважала ділом милим Богу обдаровувати та протеґувати їх, навіть більше, ніж латинських монахів (див. прим. воєвода Канівський Микола Потоцький, який під конець життя навіть перейшов на унію з латинського обряду і замешкав у Почаївськім монастири). Правда, се корисне становище здобули собі Василіяни досить дорогою ціною, бо повним відчуженнєм від своєї народности і від руської суспільности. Їх школи були наскрізь шляхотські, латино-польські, устроєні зразу на єзуїтський, потім на піярський взорець. Не мало Василіян виступало на полі письменства, але по найбільше вони писали по польськи або по латині. В товариськім життю вони вживали також польської та латинської мови, а супроти низшого світського духовенства руського держали себе коли не зовсім ворожо, то все таки з видною погордою. Свойого впливу у панів-шляхтичів уживали виключно на свою користь, мало дбаючи про сповнюваннє, навіть елєментарних обовязків духовних супроти простого народа.

Лист Зєльонки, тепер у моїм посіданню, закуплений мною разом з иншими старими паперами у одного львівського антикварія, написаний на грубім, сірім концептовім папері, зложенім у четверо, має 4 картки записані кожда з обох боків отже 8 сторін, на кождій стороні з гори лишено на 4 пальці вільного місця (тодішня елеґанція так веліла), так що вона містить 11-13 рядків письма. На стор. 3-7 в низу кустоди, на першій на горі дата; адреси нема, так що адресата приходиться вишукувати по вказівкам самого тексту. А текст сей такий:

Die 14 Febr. 1778 z Grodka

Wielmożny IMci Dobrodzieju.

Miałem honor czytać ułożoną od WWImci Pana Dobrodz. dla dwóch zakonnikow, mających miec pomieszkanie w Turzysku, sustentacyą. Nie małe wprawdzie w tym ułożeniu przychylności Jego ku nam upatruję dowody, atoli ieszcze niezupełnie oną wygodną bydź sądzę, co w następujących punktach niech mi się godzi obszerniey wyrazić.

1-mo. Мало wyznaczono żyta, bo tylko kor. 18, a to na osob 6 na miesięcy in circa 8. Pospolicie zwykła się ordynarya dawać na osobę iedną na rok po połtory beczki, to jest po korcy 6; na ośm zatym miesięcy przychodzi na jedną osobę po korcy 4, na 5 zaś osob przychodzi korcy 20. Już tedy należałoby ieszcze przydać kor. zkilka, ile że żyto nie młynkowane, ale od łopaty daje się.

2-do Мало oznaczono dla 3-ch koni siana. Wiadomo WWMci Panu Dobrodz., iż na miesiąc dla konia iednego potrzeba iednego wozu siana, dla 3-ch zatym koni potrzeba na miesiąc trzech wozow siana, a że do kośby, która pospolicie w lipcu zwykła się zaczynać, mamy blisko połpięta miesiąca, więc na 3-ch koni ledwie 15 wozow wystarczyć będą mogły. Przydaymy do tego gości, a między nimi y mnie samego, ktory nieraz na tydzień jaki biedz do Torzyska będę przymuszonym, już tedy w tych okolicznościach oznaczone 12 wozów siana nie wiem jako wystarczą?

3-tio. Soli wyznaczono półtory beczki, zdaie mi się, iż jeszcze by potrzeba przydać 2-gie tyle. Zważ WWMci Pan Dobrodz. iż gdyby według pospolitego zwyczaju przyszło wydzielać po garcu na osobę na miesiąc, izaliby półtory beczki na ośm miesięcy na 5 osob wystarczyły? Dopieroż porachować przy, adkowe expensa, jako to solenie mięsiwa, wieprzow, ryb etc., ktorym expensom ludzie pospolici biorący ordynaryą podlegać nie zwykli.

4-to. Jęczmienia w ziarnie nie wyznaczono żadney króbki, należało by iednak y tego ze dwa lub 3 kor. oznaczyć, a to na sustentacyą drobiu.

5-to. Rzepaku oznaczono czwierci 3, z tych oleju więcey nie spodziewać się nad garcy 3. Przy długich naszych postach ledwieby y 2-gie tyle wystarczyć mogło; a zatym należało by ieszcze na oley przydać siemienia lnianego lub konopnego przynamniey korzec jeden.

6-do. Gorzałki oznaczono garcy 20. Zwarzywszy expens na czeladź, gości, ile w tych pierwiastkach pomieszkania naszego, tudzież na najemników do roboty w czasie letnim nie sądzę, ażeby i drugie tyle wystarczyć mogło.

7-mo. Słyszałem, iż grónta, ktore się teraz podają, mają bydź dość obszerne Trzey zatym poddani, ktorzy są nam wyznaczeni, zebrać zboża w czasie przyzwoitym nie potrafią, dla czego żądam łaski Jego, ażebyś raczył jeżeli nie dwoch, tedy iednego przynaymniey przydać poddanego ciągłego.

8-vo. W czasie jesiennym, gdy przyjdzie zbierać zboże, też same zboże trzeba będzie gdieś sprowadzic; nie wiem zaś, jeżeli jest jaka stodołka na to wygodna. Toż mówic y o sianie. Przynależało by zatym y tę wyznaczyć lub nową wystawic.

9-no. Pomieszkania teraznieysze, jak mi się daje słyszec, jest w samym rynku, nie mające żadnego ogrodzenia, takoż ani piwnicy ani loszku dla schowania piwa lub warzywa etc., a przeto dla zakonnikow nie spodziewam się, żeby mogło bydź wygodne. JW Fundator nasz Dobr. przyobiecał nam dać Kafenhauz na rezydencyą; życzyłbym tedy y teraz, ażeby zakonnicy do niego byli przeniesieni, albo przynaymniey, ieżeli teraz w tym trudność jakowa zachodzi, iż w krotkim czasie to nastąpi, zabeśpieczeni.

10-mo. Wolne mliwo y wolny wrąb do lasu nie są wzmiankowane; ażeby tedy y to dołożono było, nie wadziłoby[1].

11-mo. Ujołeś WWImć Pan Dobr. dla jednego x-u zł. 10, o drugim zas wcale zapomniałes, kiedys dla dwóch wyznaczył pro solario zł. 400, lubo JW. Imc. Pana Wojewody Fundatora naszego deklaracya zawsze nie inna była, jak tylko, że dla dwóch xx. curam animarum trzymających miało się corocznie wypłacać z skarbu Jegoż per-

[1] Первісно було: dopraszam się.

petuis temporibus zł. 1000. Trzebaby tedy było y te ujęte 100 zł. jednemu przyłożyc, a drugiemu 500 wyznaczyc; tudzież medietatem tey summy wraz na początku wyliczyć, pro restante zaś medietate do odebrania czas wyznaczyć y zabezpieczyć; ktory to czas wypłacenia nie powinien by bydź dalszy nad 5 miesięcy. Nie rozumiey WWny Pan Dobrodz., ażebym nadto czego wyciągał, gdyż przyczyny, dla ktorych się tego domagam y ktorych teraz przez słabość zdrowia wyrazic nie mogę, takie są, iż gdyby sam WWny Pan Dobrodziey miał one przełożone, za słuszne y sprawiedliwe ninieysze moje żądanie osądził by. Przełoży jednak one dostatecznie Jm x. Heygster, na ktorego ten obowiązek wlałem.

W wyrażonych tedy tych pónktach odmiany dopraszam się, jakoż spodziewam się po łasce Jego, iż mi ona odmówiona nie będzie. Będzie to y z honorem większym dla JW. Pana, gdy zakonnicy będą dostatecznie we wszystko opatrzeni, innym naprzykrzać się questą nie będą, y nam wszystkim do osobliwszey WWnemu Panu Dobr. wdzięczności powodem.

Jestem z naygłębszym uszanowaniem WWnego Pana Dobrodzieja

Przepraszam, że cudzey ręki używam do pisania, bom jest mocno słaby. *najniższym sługą x. Wincenty Zielonka Z. S. B. W.*

Тільки слова в низу листу, надруковані у нас курсивом, писані иншою рукою, ніж увесь лист і як видно з дописки, власне рукою самого о. Зєльонки. Городок, у якому писано сей лист, се не галицьке, але волинське місточко, колись власність кн. Острожських, потім записане княгинею Анастасією Збаражською з присілками Обарів і Лубківщина Київо-печерській лаврі. Василіяни жили тут від 1516 р. в замочку. В р. 1740 побудував ігумен Ґедеон Лабацький при помочи митроп. Шептицького церкву і монастир (див. Encyklopedya powszechna *Orgelbranda*, Warszawa 1862. т. стор. ; Słownik Geograficzny

д-р Іван Франко

* * *

Ось тільки залишив нам покійний д-р І. Франко опрацьованого ним самим матеріялу на заподану в наголовкови тему. Дотичний його автограф зберігається між рукописами Франка, в бібліотеці Наукового Товариства ім. Шевченка у Львові, під ч. 391, відки й взято весь текст[1]. Як видно, автор випадково дістав у свої руки оригінальний лист Василіянина о. В. Зєльонки і зараз задумав використати його зміст не в формі окремої студії, а тільки заподаннєм матеріялів до історії турийської фундації. Очевидно, низку матеріялів годилося заосмотрити певними даними, в роді вступу й деяких річевих пояснень, так, що з усього могла вийти окрема стаття. Не знаємо, з якого приводу не довелося Франкови викінчити розпочату працю і чому залишив він її тільки в такому виді, як ось тут ми її надрукували. Та вже оставші стрічки введення показують нам, по якій лінії пішлаб була вся дальша обробітка тих матеріялів, які мусілиб станути історичним свідоцтвом для одної невдалої фундації XVIII в. Франко, на жаль, підійшов до Василіян XVIII ст. з боку вузько-тенденційного, пояснюючи собі їх корисне становище мірками московських або змосковщених істориків, а своїм твердженнєм про несповнюваннє ними навіть елєментарних обовязків духовних супроти простого народа, не ві всім фаховий Франко показав наглядно, що питання про елєментарні духовні обовязки мона-

[1] Уважаємо своїм милим обовязком подякувати на сім місци Управі бібліотеки Н. Т-ва ім. Шевченка, в особі її директора п. Івана Кревецького, за ласкавий дозвіл надруковати сю, непечатану ще досі, працю д-ра І. Франка в »Записках ЧСВВ«.

хів супроти простого народу, були перед ним не менше закриті, як належне розуміннє перших глав книги »Битія«. Однак не винувати нам самого Франка, бо причиною сього треба вважати се сумне явище, що досі не маємо критично обробленої історії василіянського Закону і тому слід важити тут не Франків погляд, а поданий ним матеріял.

Крім названого листу о. Зєльонки, Франко мав намір оперти ще свою працю на инших матеріялах. Здається, що й їх підбирав він принагідно, як лише виявилася потреба докладнійше розказати про історію турийської фундації. В тій ціли став він збирати дані, котрі так чи інакше вязалися з наміченою собі програмою. Зібрані дані переписував він докладно, складаючи все разом до часу, коли прийдеться писати працю. Але й тут нема викінчення при відкопіованню історичних документів, а що найважнійше — нема ніде зазначеного жерела, відки пороблено відписи. Залишилося лише кілька голих номерів, по яких, як по нитці, можнаб кінець кінців дійти до властивого жерела.

Стоячи на засаді, що й ті матеріяли, не дармо зібрані Франком і влучені ним до статті: Василіяни в Туриську, друкуємо їх такими, як їх залишив нам трудящий наш вчений. Найперше кладемо тут неповний відпис документу, на якім видніють числа: 1285 і 192.

Proiekt fundacyi xx Bazylianow prowincyi Litt. w dobrach JW. Jozefa hrabi z Tęczyna Osolińskiego Wwdy Podlaskiego Turzysk nazwanych, w wwie Wołyńskim w powiecie Włodzimirskim sytuowanych.

Punkta ze strony JWFundatora.

1-um. Fundator grunta trzech cerkwi parochialnych (iedney pod tytułem Przemienienia Pańskiego, ktorey cerkwi y gruntow do niey następuiących iuż są in possessyą xx Bazylianie, dwoch zaś cerkwi pod tytułem Sw. Mikołaia i Sw. Eustachiusza, ktorych grunta po smierci teraznieyszych possessorow xx Bazylianom dostać się maią) na fundusz xx Bazylianom oddaie, a dla zarobienia tych gruntow dwunastu poddanych wydziela i zapisuie

2-do. Ponieważ grunta trzech cerkwi nie w iednym mieyscu lecz w szachownicach są rozłożone

По тім іде дальший документ, трохи повнійший, хоч теж не закінчений, на якім зазначено ч. 3365, к. 48-49.

Informacya JW-u Zbyszewskiemu rotmistrzowi zostawiona względem interessu z Bazylianami Turzyskimi w Lerużanach 1784.

1-mo. Nie wierna zasada nieakceptowania na początku tak jak podałem tey fundazyi przez xx Bazylianow podaie ią w niebezpieczęstwo, w trudy ustawicznych otrzymywania beneplacytow a moią attencyią sub ius collationis w troskliwość. Zaczym chcąc takową sytuacyą zakończyć: więcey prawem nie przydam, iak w punktach oryginalnych, aczym niech się deklaruią JJxx Bazyliani, czy akceptuią czyli nie, bo ich akceptacya y takowey wyrobienie a loci ordinario ktory z ich zakonu denegare nie może, zamknie wrota do wszelkiey niepewnosci.

2-do. To mieysce zupełnie zaniedbane a warte attencyi, bo obszerne pola, 12 poddanych, łąki, koncessye różne, 1000 zł gotowizny oznacza większą prowizyą, iak od 60-m. Posyłani ludzie nie znaiący się na gospodarstwie, na rządzie, na kierunku dochodow, choc tylko dwoch mieszka, iako probuią listy od nich do mnie pisane, wszystkiego tego użyć nie umieią, y owszem co w oczach gruntowych gospodarzow potrwonili, zabrali dla siebie, zruinowali rezydencyą, cerkiew upada, parafianie niechętni po-

moc, bo ich ex juribus parochiae drą, szkoła, naywiększy cel, nieuczoną, owszem nawet dziak ruski utrzymywany od łacinnikow, co de fundatione — bo tak bywało za parochów, bydź było zawsze powinno, pomimo może, żem przestrzegał, co w tym poprawiono, ale że tak było przedtym istotnie, zapytać się na gróncie można. Te rzeczy nie dosyć poprawić, ale trzeba z grontu człowieka mogącego dać przewage y poruszyć sprężyn wszelakich. iak zwykle w zakonach wysadzaią do nowych fundacyi takowy wyborny mo(?) prawda że nie może bydź na partykularzu, ale może bydź ta fundacya choć opodal powierzona człowiekowi ważnemu, ktoremu by zakon za punkt przysługi powierzył o tey fundacyi staranie y ktory by wzioł takową przysługę dla prowincyi za punkt chonoru, doirzał by będących, aby nie trwonili co maią, a umieli tym zarządzić, otrzymał by a loci ordinario łatwości potrzebne a nic go nie kosztuiące, utroque ieden paroch uczynic koadiutora, konsensu mu nie daią dla uniknięcia na przedmieściu S-go Mikołaja będącego parocha, aby fundusz iego upadł prędzey w masse Bazylianow, a drugi ośmdziesiątletni starzec wkrutce ustąpi, a tak cała fundacya wpłynie, czemu iuż raz uchybiono bo nikczemna figurka superiora tak małego nie umiała u loci ordinarii ziednać sobie choc przy moiey pomocy takowego umknięcia a JX rektor Włodzimirski ani JX prokurator Chełmski choc by był do tey attencyi destynowany, ani pomogli ani wezwani od Turzyskich byli.

Czas więc zaradzić tym sposobem.

3-tio. Do starań następuiących umacniam z swoiey strony JWl. Zbyszewskiego rotmistrza, a z swoiey JW xięża Bazylianie niech wysadzą człowieka znamienitego, ktorzy communicative ułożywszy się przedsięwezmą Jx delegatus wymoc a loci ordinario acceptationem a sede apostolica approbationem do czego przyszli y moie listy w czasie zaraz za żądaniem.

JWu rotmistrz do dawania 1000 zł, 12 poddanych z grontu raz ziechawszy z Jx delegatem dopilnuie, bo to wszystko exceptum iest w dzierzawie ale salvo, żeby ieden iedynie do szkoły, drugi do rządu, a dwoch od iura parochiae destynowanych mieszkało zaraz.

Jx delegatus postara się u Jx biskupa Wł. o akceptacyą na koadiutora Jx parocha S. Mikołaja, aby ta cerkiew wpaść mogła post exitum Jx Zahaczyńskiego parocha, ktory bliszszy iak x. przedmieyski. Jxx Turzyscy vigore tych punktow fundacyonalnych pozwalam aby nie pozwali o x-m na mury im wyznaczone, byle to pozwolenie było nieznaczne y nieznajome, yżby o tym do końca żywy duch się nie dowiedział. A gdy do tego przyidzie, tedy te mury podług planty odemnie w rysunku u JJxx Bazylianow zostawione w Turzysku czynione bydź maią.

Co do odmiany pol zroznych beneficiow przychodzących na tyleż w iednym mieyscu, takowa w czasie gdy beneficya przyidą do Jxx Bazylianow własnosci nastąpic może, a teraz o tym niema co mowic.

Вкінци, на окремій карточці, розпочав Франко відпис якогось документу, з котрого виписав тільки ось ті слова:

Jozef hr. z Tęczyna Ossoliński, wojewoda podlaski

Розвязку тих наведених матеріялів, як рівнож і віднайдення повних текстів розпочатих тут документів у якійсь бібліотеці, полишаємо кому иншому.

Й. Скр.

Життєписи Василіян

(Виїмок з рукописного збірника митр. Льва Кишки)

(Продовженнє)

P. Josaphat Michniewicz Archimandrita Supraslien(sis) Vir qua doctrina, qua pietate omnibus retro saeculis decantandus, ortum duxit ex Palatinatu Polocensi in Russia Alba Fortunarum nobilium sed nobiliorum morum et virtutum, Deliciae suae Domus et Prosapiae, spes assequendae per gradus honorum gloriae, verum Divino vocatus Spiritu ad Orchestram Christi et tendentium ad perfectionem Religiosorum avolavit spretis proculcatisque mundi illecebris, sacrum schema superindutus Suprasli, Bithenij rudimenta probationis subijt dirigente clavum P. Symeone Cypryanowicz, atque ad omne(m) perfectionis methodum assequendam remis velisque contendebat, ut utraque sapientia litteraria et spiritualis speciali in illo eniterent fulgore. Vilnae superiorum ordina(ti)one **(ст. 292)** degens amore Patrum Legatum egit ad Generalem Congregationem Brestensem, ubi magnam sui famam laudemque in animis Patrum radicavit, Romam posthac ablegatus Praesidentem et Residentem septennio prope exegit, adserente illi praeconia et gloriam septicolle, Redux in Patriam Congregationi Zyroviciensi interfuit, quae post fata Metropolitani Gabrielis Kolęda publico conventu Patrum et Fratrum celebrata est ad emolumentum S. Matris Religionis et bonum successum Ordinis, Inibi etenim concordibus votis et animis Primus Protoarchimandrita simplex Religiosus nullo titulo Praelaturae gaudens electus et installatus Rnd^{mus} Pr Pachomius Ohilewicz, ac Josaphat ut Nominatus Archimandrita Supraslien(sis) in Capitulo locum sibi debitum occupavit. Gaudebat titulo Abbatiae, verum magna cu(m) difficultate in possessionem Eiusdem devenit, qua nihilominus potitus laudabilissime ad vitae usque terminum administravit. Quadriennio ante mortem orbatus lumine oculorum solitariam et continuo contemplativam duxit vitam, omni externo destitutus gaudio, cum nullum hospitum visitandi sui causa admiserit, imo ne quidem domesticorum praeter vicarium, P(at)rem Germanu(m) Eiusdem Ordinis Sigismundum ac dispensatorem monasterij, ne distractionem pateretur in suis suspirijs ad Deum. Multa illi loco proficua effecit de argento auro et clenodijs, uti et alibi: sic intra se consumptus et optime ad ineundam viam aeternitatis paratus tandem in Martio Nonis Ap-

rilis die Annuntiatae V. M. sacro secundum orientale Kalendarium collegit pedes suos super lectum et obijt appositusque est ad populu(m) Patrum A° 1691.

P. Laurentius Kopaewski. Et Iuventam et virilem aetatem Deo dicavit, qui mundum et cum mundo omnia eius lenocinia, ipsamque licentiam vicit triumphavit contempsit, angelicum indumentum Chełmae suscepit votaque solemnia ibidem emisit, nec contentus illa institutione Bithenij quoque exercitia probationis peregit. Diaconus creatus Zyrovicijs pium Deo ad aras incruenti sacrificij practicavit opus, corde et animo, imo omni nisu speravit in Deum, toto corde in eius gloriam luminum suorum defixit oblatum, ad insanissimas vanitates consecratos semel Deo nusquam oculos detorsit: pias aures D(omi)ni ad se flectere scivit ordinibus injtiatus, lacrymis et suspirijs suis pro excessibus clementer exoravit, canticis spiritualibus datorem gratiarum glorificavit. Demum Chełmam redux epidemiae hic laborare caepit quam contraxit inserviendo animabus in periculo existentibus, praevijsque salutaribus remedijs discessit ad Patres Rhethorices non ita pridem consummato studio, et spem sui futuri emolumenti in ordine praecedit A° 16

Pr Stephanus Wołosowicz Archimandrita Smolenscensis vir plane Apostolicus multis desudavit laboribus pro unione sacra augenda, et promovenda apud Moschos schismate affectos, sortitus Abbatiam Smolensci in Russia olim Regibus Poloniarum faederata, quousque armistitium subsisteret inter Principes Russiae et Poloniae, verum soluto pacto utrinque ubi vi et armis occuparent Moschi Smolenscum in deditionemque cogerent, Pr Stephanus illo diuturnae obsidionis tempore incidit in infirmitatem, viribusque destitutus, lecto afixus decumbebat, Patres dispersi, cum Patre Moyse Chaleza sibi associato finem et eventum rerum solus praestolabatur, tandem ubi venit in manus Moschorum urbs, etiam Archimandriam schismatici monachi occuparunt, cogebantque Senetionem Stephanu(m) adversa valetudine fractum[1] ejuraret unionem, negantem (cum Pr Moses caesus fustibus latibulo et fuga vitae consuleret) occluserunt in una[2] aedium, omnibus aditum praecludendo, ubi soli Deo spem suam pollicitando inedia, fame, siti, et taedio consumptus gloriosus Ch(ris)ti confessor unionis pugil, invictus Athleta obdormivit in D(omi)no, corpus eius Monasterio ejectum diu ad portas inhumatum jacuit, tandem quoru(n)da(m) Moschoru(m) commiseratione erutae fossae datum resurrectionem sui et adventum D(omi)ni praestolatur.

(ст. 293) Pr. Joannes Dubowicz Archimandrita Dermanen(sis) vir magnae eruditionis, Theologus, Praedicator, ac Religiosus celeberrimus, Vilnensium in Lithuaniae Metropoli Patriciorum propagine satus, ad Tyrocinium

[1] Після сего слова требаб іще покласти: ut
[2] Вірнійше, здається: intra

Ch(ris)ti corde et animo advolavit, professionem votorum elicuit Bitenij 1609 Anno, exteras partes addiscendorum causa studiorum cum gloria gentis lustravit, in Patria publicum Ecclesiasten varijs in locis egit non nullos etiam praedicationis labores ac diversa utilia praelo mandavit, Creatus Praeses Zyrovicijensis dignis se virtutibus praelucebat, morum compositione, caeteros in sui amorem pelliciebat. Cui suppedaneus honor Archimandriae Dermanen(sis) obtulit culmen, verum pacifica eius possessione uti nequijt, cum a Cosacorum irruptione et tyrannide fugâ vitae prospicere necessum habuerit, Hinc Bitenij in Lithuania subsistens, ubi certior redditus erat, Cosachos omnino arma contra Patriam suam bellumque movisse, adoritus subticuit obstupuitque, tandem cum admiratione spiritu plane et oraculo Prophetico subjunxit hoc bellum ne quidem uno aut altero decennio finiendum, imo terminandum ac signandum Othomanico sanguine et irruptione in nostras oras, uti idipsum successus probavit: labore indefatigabilis extitit, etenim senio etiam confectus in Lithuaniam profugus, verbi Dei praeco fieri non gravatus. Tandem Dermanium redijt et bona senectute gloriosus ultimam sui dispositionem fecit. Libros omnes sui iuris et a se comparatos Zyrovicijs esse voluit novissima dispositione, cunctaque pro more Ordinis Sacramenta sumens pacifice aeternitatis terminu(m) consequendum aggressus, ibidemque ossa quiescunt. A.

Pr Nicolaus Korsak Archimandrita Vilnensis. Magnorum nomine origine qua sago qua toga Parentum Filius Raphaeli Korsak Metropolitano proxime affinis, orbem plane universum Regni suis virtutibus et morum compositione ac fama immortali obambulare visus, etiam postquam resignavit mundo et velanter Caenobitas vel inter Ordinis Praelatos gloriosus vixit, Nicanoris Sancti sortitus ex omine beato Nomen, a Metropolitano uti Protoarchimandritae officium gerente Romam expeditus cursu litterario metam gloriae attigit, epomidemque cum insigni Doctoratus asportavit, vel ob solam humilitatem praedicandus, cum iussus et obtemperans mandato sui Praepositi P. Milenkiewicz ut iam Presbyteri non repudiavit munus aurigae subire animo paccato. Imposita coronjde studijs redijt in Patriam et continuo lateri Metropolitani adhaesit adjumenti causa in negocijs consilio discutiendis, cuique conscientiam concrederet, favente tempore venit Zyrovicios, ubi locus Superiore egúit post Nathanaelem Lozowicki defunctum, mox Metropolitanus convocatis Patribus et Fratribus, proposuit eligendum Praesidem huic muneri gradui et Loco idoneum, conspirarunt vota in P. Korsak Zyrovicijs praesentem, quod quo animo acceptavit tali huic officio biennio prodesse invigilavit, In sortem Eius posthac cessit Archimandrja Polocensis, Zyrovicijs datus P. Theodosius Borowik, nec multo post P. Alexio Dubowicz successit in Archimandriam Vilnensem, ubi viscera charitatis exeruit

in Patres et F(rat)res quorum amore et frequentia illud locupletavit auxit Monasterium, quemque sufficienter providendo, necessitatibus subveniendo charitate omnes alliciendo, ita ut etiam e schismate ad unionis nomen advolarint, loco potiti et gratia fuerint, Successit infausto omine invasio Moschovitica, quae Polociam Vitebscum Minscu(m) caeterasque Nobiliores Urbes in deditionem acceperat, iamque Vilnam petjerat, Abbate interim gravissime morbo correpto, qui oblitus sui Fraternae consulere non omisit commoditati ac integritati, omnes enim qua potuit charitate Supraslium ordinavit tandem relicto Vicario Pre Theophane Breda in Caenobio cu(m) aliquot personis, qui cura et diligentia exportarent ecclesiastica(m) supellectilem, ne in manus hostium incideret, ipsemet **(ст. 294)** Vilnâ secessit, ubi iam commonefactus fuit metropolim Lithuaniae in spolium Moschorum cessisse indies deficiens Abbas Regiomontum divertit in Prussiam Ducalem, verum taedio exesus, ad ineundam tamen aeternitatis viam paratus, rite Sacramentis munitus a Patribus sui Ordinis secu(m) fugientibus iter aliud hic itinerans suscepit A° 1655 Pridie Kalendis Septembris, Exuviae deductae funerali ritu Othonopolim[1], in Ecclesia Cathedrali Orthodoxa ad Liwnik urbem solemni pompa in fornice Spiritualium tumulatae sunt, ad perennitatem nominis eius consummandam.

P. Nicodemus Kozicki dignus in Ordine Basiliano Presbyter utpote cum esset, quod in eo Posteri specularentur imitarenturque, nam Augustissimae Virginis Mariae fuit specialis cultor, cuius aram curabat, Virginem laudabat, Mariam coleret, vitae integritate, probitatibus multum illustris. Otij, ac desidiae capitalis hostis, characteres chartae imprimere exculta manu sciens, multa scripsit praesertim Sclavonico Idiomate, item calamo pinxit admirande Metropolitano Gabrieli Kolęda in charta Regali Missale et Pontificale exaravit. Bithenij quasdam Icones BV. ac Sanctorum expressit. Beresvecijs cum degeret a Moschis interceptus eo quod Unionem S. nollet repudiare multis aerumnis laboribus defatigatus, loris ac flagris caesus ubi constanter perduraverit in suo proposito, ad coritum[2] demum alligatus super imposito rogo diu crematus, donec assaretur, quae inter tormenta ad D(omi)num clamitans corde animo et conscientia recta, in prunas et favillam corpore resolutus, animam igne amoris Dei ardentem exhalavit magnae patientiae, zeli, spiritus, et sanctae Fidei ac Unionis defensor. A°.

P. Antonius Załuski Ingenuo sanctoque mentis candore ad insigne Religionis Basilianae, et omnigenae virtutis per vota et profectum in maturandis probitatibus pervenit culmen, concitatis in Deum caelestemque Hieru-

[1] Нечитке слово.
[2] Поправно: corytum.

salem rapiebatur desiderijs cuius amore terrenis cupiditatibus abrenuntiare, Deo corde et animo adhaerere saluti propriae et proximorum lucrandae, per vitam exemplarem per studia virtutibus debita, invigilare non praetermisit. Multus inter virtutes speciatim eiusmodi in illo micaverunt, credendi in Deum omni nisu, et in eius fide conservanda etiam sanguinem profundendi constantia, pietas in quotidianis exercitijs per contemplationem in eundem derivanda, reverentia Majestatis inaccessibilis maxime in Sacramento Eucharistiae quod omni devotione coluit, commiseratio in egenos quibus qua auxilio qua consilio praesto esse non tardavit, cura officij debite exequendi, obedientia plane caeca, cum ab omni (um) Praesidum nutu non gravate penderit, grata et continua Divinorum beneficiorum memoria, his se continuo exercendo in virtutibus, vitam caelestibus comparem duxit varijs in monasterijs tandem Brestae glorioso terminavit Epilogo, meliorem in aeternitate nactus A°.

P. Thadaeus Zakrzewski Vilnensi e Climate oriundus exercitationi Religiosae Bitenij, litterariae Braunsbergae operam navavit, dono praedicandi Verbi Dei insignis, cathechesim rudioribus explanando Mysteria, et articulos Fidei, sive iter agens, sive in Caenobijs degens magna felicitate et fructu praedicavit, Exercitationibus Spiritualibus cu (m) animi alacritate vacavit, Plurima passus a Moschis, quorum ultimate Tyrannidem fugitans Supraslij cordis cum compunctione salutaribus munitus Sacramentis Religiosam oppetijt mortem victurus aeternanti vitae A°.

P. Bartholomaeus Pruszkowski Dignus Christi assecla, qui primam aetate(m) aulicus, alteram monachus Bitenij cum stupore caeterorum gloriosus aulicae servitutis transfuga pro thorace cucullum inter non ignotos quaesijt sodales, novissimam eamque maximam vitae Presbyter primum egit, dein Magistri Novitiorum officium exercuit, eorum salutari profectui inhijando, meditationes ac pias ad Deum cordis elevationes praescribendo, exhortationibus (**ст. 295**) ad profectum frequentando, Emerito ita Patri tot Filiorum in Ch(ris)to cessit praemij causa Superioratus Volnensis, ubi et concentu Spirituali cuius facile Princeps audiebat, et praedicatione devota et populari animabus fidelium praesto fuit. Ipse vero servitio Dei deditus, viam D(omi)no suo in cor parabat, tum qui Luxuriantis carnis respuens voluptates, toto mentis suae spiritu suspensus ad Deum vigore se castimoniae accingebat; tum qui cogitationes suas avaritiae fluctibus aestuantes serenae conscientiae tranquillitate compescebat. Sic probe instructus Pater obdormivit in D(omi)no Volnae annis meritisque gravis.

Pr. Laurentius Kosselew. Patria huic Patri Volhynia fuit, natales et census Patricij Regni Poloniarum, indoles a primis annis in Christianam Religionem imo in ipsum Religiosum statum prona, magnis ijsque pluribus

suam religiosam vitam exornabat virtutibus, quem iam Caeli candidatum habere exoptarunt in vita, cuius vita inclyta in terra caelestem demonstrabat. Diu Dermani in statu perfectione maturando Religiosos inter Sodales delituit, que(m) nonnisi oeconomiae officium optime ad emolumentum communitatis administratum protelavit. Vitam sancte exactam gloriosum pro Christi Ecclesia et Sacra Eius Unjone coronavit Martyrium. Etenim Cosachorum nefaria Tyrannis ubi Dermanense Caenobium tametsi munitum occuparet, Patres non nullos truculenter jugulavit, alios saucios et in proprio sanguine volutates trucidavit, alios denudatos telis confixit, alios alijs horrendis supplicijs addixit, P. Laurentius tum a sacra cum Calice recedebat ara post incruentu(m) Sacrificium confectum, mox abripit Cosatica multitudo vibratisque mucronibus in Presbyterum vestibus denudat et in frusta minuta truculento modo secat, peracto hoc nefario facinore succendit Caenobium et superstitem Patrem comburit, lectum in unam massam ab ijsdem hostibus corpus Laurentij dispartitu(m) Sylveta[1] inter et Saxeta absconditur, verum biennio post hanc necem elapso e scrobe pia Fidelium et Religiosorum diligentia effossum integrum et mirifice flagrans repertum est, ad S. Ecclesiam funebrali pompa deductum honorifice tumulatum resurrectionem futura(m) expectat. Passus est a Schismaticis A. 1649.

P. Raphael Truszewicz. Religionis eiusque institutionum amans, hic sacrum votis professus Ordinem, uti in virtutum augmento proficiebat, sic etiam amore Dei et proximi aestuabat, Dubnae ad Ecclesiam Salvatoris voce, ore, cordeque hymnos psalmodias et pia studia laudandi Dei persolvebat. Verum a Cosacis in oratione interceptus in sua Cellula, minis vel promissis abduci a confessione S. Unionis cogebatur, intrepidus pugil no(n) modo Orthodoxum sed etiam Unitum libera voce proclamabat, quare allisus solo fustibus et flagris caedebatur, invictum athletae cognoscentes animum fame longa ad deditionem compellere aggressi hostes, ubi inedia et siti macilentus educitur, suamque constantiam animi certo ratificat, a malesana plebe vulneratur perfoditur demum capite plectitur, sicque victima cadit pro Unione et Ecclesiae integritate, corpus et dignae exuviae sauciae ac plene spumantes sanguine per terram distortae apijs mortalibus humatae extitêre

P. Gedeon Horaim. Multa virtutum specimina in sua vita repraesentabat, utpote qui continuo repraesentabat considerationi magnam Dei erga se dignationem, ideoque oblitus amore eius populi Sui et Domus Patris sui Religiosa intra septa Monasticu(m) practicavit institutu(m) plane protrivit carnales affectus, saeculares mores dedicit, a puerilibus vitijs sese abstinuit, consuetudines noxias extirpavit. Probatum virum virtutum gratia, nec Cosaci

[1] Красше: silvestria

jrrumpentes in Patriam improbarunt, cum cognita eius in Unione perseverantia nulla sui frangenda violentia, denudatum in cippum ingerunt iaculisque configunt, ubi finivit vitam hanc terrenam caelestem feliciter inchoavit.

(ст. 296)[1] **P. Jonas Grocholski.** Vel hoc solo titulo aeternare dignus, quod veritatem Fidei, Unionem Sacram stabilitam supra firmam petram defenderit propugnaverit, sanguine suo purpuraverit. Hic in virtutum Parthenone sacer, in spiritualibus exercitijs et laboribus pro Deo ferendis strenuus pugil, schisma obcaecatum malitia ac pertinacia non raro exquisitimis rationibus expugnavit, Unionis vero nomen glorioso praeconio ubivis divulgavit. In Confinibus Palatinatus Mscjsławiensis ad Sanctum Onuphrium in Russia pro tunc demorabatur, cum Moschi ferro ac igne cuncta vastassent, quorum potentia valentes Monachi schismatici Mscisławiam incolentes Jonam perquirunt, et tandem Monasterio Onuphriensi invasione Tyrannica occupato, Patrem funibus constringunt, pugnis genibusque contundunt alligatum caudae equi praecipiti trahunt cursu, demum in profundissimo flumine Soż dicto submergunt magna cum cacchinantium vociferatione unitum esse praestigiatorem, sic secundario bəptizatus titulo Martyrij pro Ch(ris)ti sponsa portas Caeli ingressus feliciter.

P. Titus [2] Vir magnae simplicitatis in D(omi)no, spiritus rectitudinis et perfectionis regularis zelotes, in monasterio Leszcz nuncupato prope urbem Pinscensem sito, toto vitae decursu, provaectam usque ad senectam voto superiorum mansit. Observationis fuit propemodum incomparabilis Ducem apud Albertum Radziwiłł Cancellarium M. Ducatus Lithuaniae Capitaneum Pinscensem, qui ut primum eo advenerat, confestim sibi associari Prem Titum concupiverat, unde Lectica portabatur senecio indies, qui Principem sua Religiosa simplicitate ac Regulari modestia oblectabat aedificabatque. Supervenit interim Tukalski seditiosorum tumultu potens causa occupandi Monasterij Leszczynen(sis), Senecionem mox adorsus, qui securus quietusque in cubiculo sola subucula circumamictus erat, cogere non tardavit, eiuraret Unionem modo, et monasterij et bonorum possessione potiretur, renuit Senecio, addens se in decrepitum aevum usque inviolatam conservasse fidem, pro eaque paratum esse etiam mortem atrocissimam quamque oppetere, furore exagitatus Tukalski praecipit Patrem Senio confectum stringere funibus, carpentisque superpositum plane denudatum calceamentis, pileo et pernecessario amictu amandavit evehendum ad suum Monasterium Kupiatycze dictum, hoc in itinere hiemali austeritate obriguit senex, petijt caloris adiu-

---

[1] Прихребетний бік сеї сторони притягнений при переплеті поздовж пасковатим полотном, наслідком чого наклеїно кінцеві слова всіх рядків і утруднено їх належне відчитаннє.

[2] В самім ркп. пропущене назвисько.

torium, verum et male a schismaticis cu(m) scommatibus audijt, et itinerum tarditatem perpessus clamante ad D(omi)num corde et animo animam egit A⁰.

[1] De hoc parricidio et inhumana tyrannide notior factus Princeps, contra Tukalscium eiusque satellites nec non ipsam schismaticorum crudelitatem Juridice agere institerat, verum Fato adverso abreptus, suum ad aeternitatem secutus Patrem

P. Philaretus [2] Gloriosam Nominis sui reliquit memoriam, qui et Religiosi honoris observantissimus erat promotor, et Unionis sacrae laudabilis defensor et Ecclesiae Christi strenuus defensor, quod Martyrio confessioneque confirmavit. Primum enim Beresvecijs in Russia Alba cum Moschi Polociam praeoccupassent, captus Pater [3] multa eaque varia cruciatuum genera perpessus, igne horrendum in modum astatus bina astatura incedebat, majori reservatus Coronae gloriae, Demum Supraslij, ubi [4] Dux cum suis Moschis Brestam in deditionem accepit, Pr Philaraetus secundario Martyrium subijt pro sacra Unione et tandem cervicem iugulo dedit Anno.

---

[1] Тут залишено трохи вільного місця.
[2] В самім ркп. пропущене назвисько, хоч є слід витирання.
[3] Пропущене слово тяжко відчитати задля наклеїння (мабуть: Zawada).
[4] Нечитке слово (мабуть: Choruansis).

(Дальше буде)

Посмертні згадки

О. МАРКО ГАЛУЩИНСЬКИЙ ЧСВВ.

ВПЕРЕМИШЛИ, дня 9. грудня 1918 р. помер о. Марко Галущинський, протоігумен Чина св. Василія Вел. Події, які складалися в той великий час на нашій земли, як також усі пізнійші обставини, не давали спроможности безпосередно занятись його посмертною згадкою. А всеж таки се людина, якої життє і труди около добра нашої Церкви, Чина і народу, годі мовчки поминути. Тож бодай тепер і на отсім місци присвячуємо кілька стрічок його життю і працям і вони нехай стануть дрібним матеріялом для будучого історика Василіян.

I.

Михайло, в Чині Марко, Галущинський уродився в Броварах, коло Бучача, дня 17. жовтня 1880 р. До гімназії ходив у Бучачи, як ученик василіянського конвікту. 1896 р. вступив до новіціяту оо. Василіян у Добромили, і тут 1901 р. зложив торжественні обіти. По студіях гуманістичних, фільософічних і теольогічних в Чині, став 1904 р. священиком і висланий був до Інсбрука для докінчення богословських наук. Тут узискав 1906 р. степень доктора фільософії і теольогії.

Вернувши з Інсбрука справував о. М. Галущинський найріжнороднійші уряди: і префекта конвікту в Бучачи і ігумена в Крехові, якийсь час і магістра новиків, а потім професора ріжних предметів на гуманістиці в Крехові, як греки, німецького, історії, навіть ботаніки. Одначе від р. 1908 стало призначувано його на професора богословія. Але і на теольогії викладав він по черзі майже всі предмети: догматику, моральну, право, історію, літургіку, в останнє й інтродукцію та ексегезу. На професорській катедрі виявив покійний свій великий талант. Помимо сеї ріжнородности предметів його виклади все були основні, ясні і займаючі.

Побіч професури о. Марко ревно займався і працею душпастирською на проповідальниці і в сповідальниці. Рівнож давав він численні кон-

ференції та реколєкції монахам і монахиням. Будучи професором у Кристинополи був якийсь час і магістром новіціяту СС. Служебниць. Мав серце чутке на всі потреби Церкви, Чина і наших людий, боліючи над кождою кривдою, заподіяною народови його ворогами. Свій український нарід любив небіжчик щиро і постійно.

О. М. Галущинський присвічував усім своїми красними чеснотами, передусім глибокою покорою і великим самовідреченнєм. Завсіди спокійний і поважний, в товаристві більше мовчаливий чим говіркий, ніде

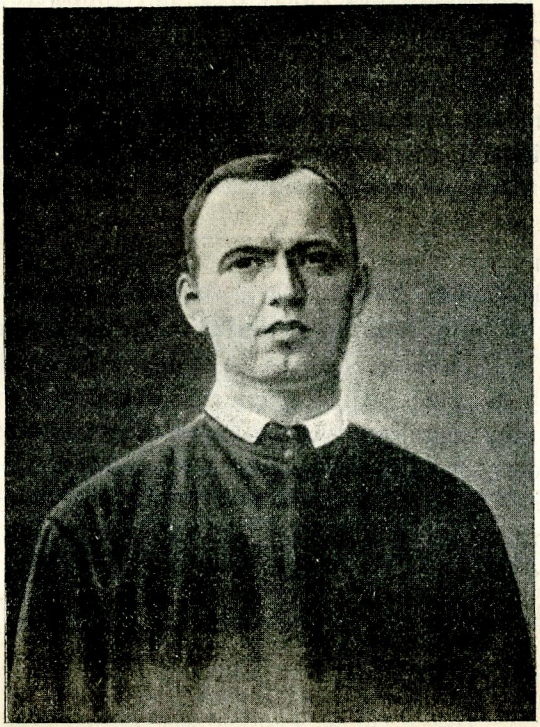

о. **Марко Галущинський ЧСВВ.**

не висував своєї особи. В поведенню лагідний, милий і приємний, умів він до кождого пристосуватися. Про себе і свої діла ніколи не говорив, а натомість умів з узнаннєм підносити заслуги і добрі сторони других. Свого великого духа жертви і посвяти виявив він особливо підчас московського наїзду. Хоч всі налягали на него, щоби задля слабшого здоровля виїхав з Галичини, він остався в Лаврові, заступаючи місце протоігумена Чина і ігумена лаврівського монастиря. На сім становищи ли-

шився і в найприкрійших хвилях, коли цілими дивізіями переходили через Лаврів то російські то австрійські війска, рабуючи монастир, так що ледви було чим відживлятися. А тут ще висланці Евльогія напастували. Покійник був рішений на всьо, навіть на смерть. З найбільшою відвагою боронив прав і річий церкви, монастиря і бідного населення. З геройською посвятою заосмотрював від рана до вечера хорих, ранених і вмираючих Німців, Мадярів, Чехів, яких масами везено через Лаврів.

По відвороті Москалів лишився о. Марко на дальше у Лаврові і аж до обняття протоігуменського уряду був тут професором, духовником і візитатором СС. Василіянок, перемиської дієцезії.

II.

Мимо численних занять, трудів і праць о. М. Галущинський знаходив іще час і на працю пером. За так короткий час свого чинного життя розвинув він замітну письменську діяльність, як богослов і літурґіст.

Покійникови все глибоко лежало на серцю діло св. зєдинення. Вже на першім велеградськім зїзді, 1907 р., читає він свою працю »De nova illustratione epicleseos ex liturgia ecclesiae orientalis, praecipue graecae et russicae petita« (гл. Acta I. Conventus Velehradensis, Pragae 1908. ст. 56-73). В тій вченій розправі, про яку згадує і Мальцев у своїй розвідці »De vestigiis epicleseos in Missa Romana« (гл. Acta II. Conv Velehr. 1910 ст. 135-6), пояснює він способом строго науковим силу і значіннє епіклєзи. На сім першім зїзді бере він також участь у дискусіях над науковими питаннями, які доторкаються східної Церкви (гл. Acta I. Conv. ст. 9), а опісля рік річно поміщує свої праці в науковім часописови »Slavorum litterae theologicae«. Нема майже зошиту, в якім не булоби якоїсь статті о. М. Галущинського; передусім повно тут обширних його звітів і рецензій із творів російської церковної літератури[1].

---

[1] Для памяти й ілюстрації подаємо тут цілу низку рецензійних обробіток, що вийшли з під пера трудящого Василіянина, поміщених тільки в однім виданню: »Slavorum Litterae theologicae. Conspectus periodicus«, друкованім у Празі від р. 1905 Ось їх спис у хронольоґічнім порядку: Богословскій Вѣстникъ (изд. Моск. Дух. Акад.) 1904 (I [1905], 79-84, 208-212, 258-261; по латинськи, з підписом: М. Н.); Труды Кіевской духовной Академіи. Кіевъ 1904 (I, 87-93; по лат., з під: М. Н.); *Е. Голубиньскій.* Исторія канонизацій Святыхъ въ Русской Церкви. Москва 1903 (I. 114-119; по лат., з підп.: М. Н.); *Ѳ. Курановъ.* Наброски и очерки изъ новѣйшей исторіи румунской церкви. Казань 1904 (I. 197-205; по лат., з підп.: М. Н.); Православный Собесѣдникъ (изд. Казанской дух. Акад.) 1904 (I. 272-278; II. 41-47; по лат., з підп.: М. Н., а в річнику II-ім підпис: M. Haluščinskij);

Та нашій суспільности більше знана наукова праця о. М. Галущинського з розправ, які виходили в часописи »Нива« на ріжні актуальні теми, що торкалися нашого обряду і нашої церковної дисципліни. В році 1910, у відповідь »Gaz. Kościel.« (1910. Nr. 19): »W sprawie bierzmowania dzieci polskich przez księży ruskich«, пише він статейку: »Причинки до розвою тайни сьв. Миропомазаня« (гл. »Нива« 1910 ч. 13 і 14 ст. 390 - 5), в якій доказує, що Миропомазаннє дітий польських лат. обряду українським священиком, хоч недозволене, не є однак напевно »неважне«, як се категорично твердить польський автор згаданої статті, а тільки »сумнівне« (на підставі can. 782 нов. код. вже і сумніву нема, а є певно важне), тай що слід за тим некоректно поступають польські епископи, коли так миропомазаним дітям польським ще раз уділяють тайну Миропомазання не »sub conditione«, а »absolute«. В році 1911 поміщує він основну і дуже тверезу розправу під заголовком: »Богослуженє церковне, потреба душі людської, розвій« (гл. »Нива« 1911. ч. 2.

М. Крестниковъ. Христіянскій апологетъ II вѣка, Аѳинскій философъ Аристидъ и его новооткрытия сочиненія, Казань 1904 (II. 98 - 102; по лат., з підп.: M. Haluščynskij); *М. Поповъ*. Арсеній Мацѣевичь, митр. Ростовскій и Ярославскій. С. Петербургъ 1905 (II. 102 - 105; по лат., з повним підп.); Православная Богосл. Энциклопедія. т. VI. Петербургъ 1905 (II. 109 - 111; по лат., з повним підп.); *еп. Арсеній*. Ислѣдованія и монографіи по исторіи Молдавской церкви. С. Петербургъ 1904 (II 265 - 272; по лат., з повним підп.); *П. Гидуліановъ*. Митрополиты въ первые три вѣка христіанства. Москва 1905 (III. 7 - 14; по лат., з п. п.); Труды К. д. А. Кіевъ 1905 (III. 19 - 23, 224 - 233; по л., підп.: М. Н. і М. Haluščyńskyj); Ѳ. *Титовъ*. Русская правосл. Церковъ въ польско-лит. государствѣ въ XVII - XVIII вв. I. Кіевъ 1905 (III. 44 - 47; по л., з п. п.); Богословскій Вѣстникъ. Москва 1906. 1. 2. (III. 47 - 50, 240 - 243, 307 - 310; по. л., з п. п. і М. Н.); *А. Пругавинъ*. Религіозные отщепенцы. Москва 1906 (III. 145; по л., з п.: М. Н.); *Д. Скворцовъ*. Современное русское сектантство. Москва 1905 (III. 145; по л., з п. п.); *Е. Голубинскій*. Къ нашей полемикѣ съ старообрядцами. Москва. 1905 (III. 215 - 219; по з п. п.); *С. Никольскій*. Исторія церквей Антіохійской и Константинопольской за время св. Іо. Златоуста по его твореніямъ. I-II. Ставрополь-Кавказскій 1906 (III. 222 - 224; по л., п. п.); Христіанское Чтеніе. 1906 (III. 315 - 323; по л., з підп.: М. Н.); *С. Заринъ*. Аскетизмъ по прав. христіанскому ученію. I. Петербургъ 1907 (IV. 7 - 12; по л., з п. п.); *В. Бочкаревъ*. Стоглавъ и исторія собора 1551 г. Іохновъ 1906 (IV. 24 - 26; по л., з п.: М. Н.) Богосл. Вѣстникъ. 1906-07 (IV. 29-31, 347-349; по л., з підп.: М. Н. і повним); *Н. Суворовъ*. Къ вопросу о тайной исповѣди и о духовникахъ въ восточной церкви. Москва 1906 (IV. 31; по л., з підп.: М. Н.); *Dr. Buchwald*. Die Epiklese in der römischen Messe. Wien 1907 (IV. 71 - 72: по л., з п.: М. Н.); *В. Розановъ*. Около церковныхъ стѣнъ. I. С.-Петербургъ 1906 (V. 79 - 80; по л., з п. п.); Ѳ. *Титовъ*. Русская прав. церковъ въ польско-литовскомъ государствѣ въ XVII - XVIII. вв. т. I. ч. II. Кіезъ 1907 (V. 140 - 143; по. л., з п. п.); Богословскій Вѣстникъ. 1908. (V. 194 - 199; по л., з п. п.); *Н. П. Гиляровъ-Платоновъ*. Вопросы вѣры и церквы. I-II. Москва 1905-06 (VI. 77 - 78; по л., з п. п.). — *Прим. Редакції*.

ст. 31 - 41), де вказує на позісталі хиби у нашім обряді (при вживанню і видаванню книг церковних і почитанню святих) і в його розвою (неприязне відношеннє до всього, що нове, довгість нашого обряду, нерозумний консерватизм, утотожненнє обряду з доґматом). Тогож самого року пише він цікаву і займаючу статтю: »Непорочне Зачатіє Матери Божої по науцї православних Русинів на Україні, Старообрядовців і Великоросів« від 16 віку до нині (гл. »Нива« 1911. ч. 7. ст. 195 - 201, ч. 8. ст. 231 - 7). В році 1912, коли в Галичині сильно розмахалася православна пропаґанда, підриваючи католицьку віру і єдність і перетягаючи людий на православє, він в статті: »Пробудїм ся зі сну« (гл. »Нива« 1912. ч. 2. ст. 33 - 45), з цілою відвагою і отвертістю вказує на причини і жерела схизми в нашім народі і накликує до боротьби і праці. Тому, що православні в своїй аґітації послугувалися словом »православний«, вживаним при літургії, поміщує він в р. 1910 інтересну статтю: »Як поминати вірних на Великім Вході?« (гл. »Нива« 1910. ч. 11. ст. 321 - 4), порушуючи квестію, над якою доперва в р. 1914, а потім знова після російського наїзду 1916 р., піднято дискусію (гл. »Нива« 1914. ч. 1 - 3, ст. 1 - 7; ч. 4 - 6, ст. 150 - 1; ч. 8. ст. 194 - 208; 1916. ч. 1. ст. 72 - 5; ч. 2. ст. 130 - 1; ч. 4. ст. 251 - 3). Квестію, як знаємо, компетентні власти 1917 р. розвязали по мисли о. Галущинського. Коли при справлюванню і реформованню нашого обряду чим раз більше дався пізнати згубний напрям вертати до чистого грецького або російського обряду, він пише в тім самім році обширнійшу розправу, під наголовком: »Орґанізм нашого обряду« (гл. »Нива« 1914. ч. 12. ст. 229 - 343), в якій показує, як задивлялася на зміни в обряді і якими нормами при змінах руководилася вселенська Церква, а якими Церква наша; слідячи опісля докладно історію нашого церковного богослуженнє доходить до висновку, що ми маємо свій окремішний »українсько-грецький« обряд, бо як Москалі так і ми маємо право приноровити грецький обряд до обставин нашого життя, церковного і народного. Вкінци, коли 1917 р. появився новий кодекс західного права, кілька місяців перед смертю, видає він останню обширну розправу під наголовком: »Наше церковне право« (гл. »Нива» 1918. ч. 5. ст. 137 - 9; ч. 6 і 7. 181-7; ч. 8 і 9. ст. 250 - 64), в якій вказує на постепенний розвій нашої дисципліни церковної, на її відокремленнє від східного, а зближенне до західного права при задержанню питоменностий східної Церкви, на принціпи, якими наша Церква і Її представителі в сім відокремленню руководилися, як також на наше правне відношеннє до нового кодексу.

При змаганню до зєдинення Церков станув о. М. Галущинський рішучо на становищи нетикальности нашого обряду і нашої церковної

дисципліни, сильно переконаний, що, наколи ми в обряді і дисципліні церковній зблизимося до православних, не ми православних, а православні нас до себе притягнуть. Він доказує і історично, що всяке зближеннє в сім згляді до православних вело не до св. зєдинення, а до православя і винародовлювання. Тож у справі Унії пішов він по простій лінії, не знищення, а дальшого будования і дальшого природного, самостійного розвою нашого обряду, приноровленого до потреб душі людської і обставин часу та оживленого духом католицької віри.

Наукові розправи о. М. Галущинського визначаються солідністю, ясністю і старанністю в опрацьованню. Вони також практичні, подиктовані потребами часу. Стиль науковий, гладкий, поважний. Хотяй вони були предметом полємік, то однак о. Марко сам ніколи не вдавався в полєміку, задержуючи і тут питомий собі супокій і повагу. На нападки і закиди відповідав він повертаючи глибше до самої річи. »Не буду боронити ні моєї особи ні моїх поглядів«, пише він у відповідь на статті »Церк. Востока«. »Мені більше лежить на серци справа сама та дискусия про наш обряд...« (гл. »Нива« 1914. ч. 12. ст. 329). Мило вражає читача і ся благородна безсторонність, з якою о. Марко оцінює і з узнаннєм підносить здорові погляди инших, навіть противників, через що міг зєднати собі їх прихильність і симпатію. Одначе, де треба було, не боявся він і напятнувати невмісних заміток противника, але коротко і з належним ушанованнєм для особи. У частих, хоч усе влучних, наводженнях-цитатах може був трохи пересадний, але і в сім видно душу чоловіка смиренного і благородного, котрий любить свою славу закривати славою других і вміє кождому давати, що йому належиться.

III.

В так короткім часі розвинути таку велику працю і при тім не тратити, а противно щораз більше зростати в дусі монашого совершенства, се прикмета тільки тих рідких людий, котрі, посідаючи в немалім степени духа молитви, вміють якимсь дивним способом лучити життє праці з життєм внутрішним, укритим в Бозі. До тих рідких людий безперечно належав і о. М. Галущинський.

Ізза високих чеснот і солідної науки був він загально в Чині люблений і поважаний, а тим самим придатний обняти керму Чина. Ще в 1909 р. вибрано його на дорадника провінції, а загальна капітула, зібрана 12. грудня 1917 р. в Крехові вибрала його на найвисшого Настоятеля Чина. Тяжке полученнє з Римом було причиною, що затвердженнє вибору Апост. Столицею надійшло доперва 15. вересня 1918 р., з котрим то днем новий протоігумен обняв своє урядованнє.

Великі надії покладав Чин на так знаменитого свого сина. Та на жаль не довго мав ним тішитися. Одно бракувало покійникови до справування того тяжкого уряду, в так важких часах, — здоровля. Будучи ще ігуменом у Крехові 1909 р. о. Марко перебув тяжке запаленнє легких. У Закопанім прийшов трохи до себе, але до доброго здоровля ніколи не вернув, слабуючи стало на катар грудний. Обїзджаючи монастирі під кінець вересня 1917 р. запав у Перемишли в тяжку недугу, з якої вже не вийшов. Помер в шпитали, не скінчивши навіть 39 року життя.

В часі похоронної архиєрейської Служби Божої в катедрі перемиській попращав покійного сердечним словом о. кан. Михайло Мриц, а над гробом Преосвящений епископ, Й. Коциловський, який завсіди з великим поважаннєм, а — судячи по надгробній бесіді — навіть і пієтизмом відносився до небішика.

В о. М. Галущинськім утратив Чин тихого і трудолюбивого монаха, наша Церква знаменитого богослова і літургіста, а наш нарід визначного громадянина[1]. **Вічна йому память!** *о. Іван Вишошевич ЧСВВ.*

О. ЄРОНІМ МАЛИЦЬКИЙ ЧСВВ.

Дня 2. марта 1925 р. упокоївся в Ужгороді ігумен тамошнього монастиря і директор інтернату о. Єронім Йосиф Малицький ЧСВВ в 60-тім році життя, а 43-тім монашества. О. Єронім уродився дня 8. серпня 1865 р. в Теребовли як син заможного міщанина. До гімназії ходив в Тернополи. Вже в гімназії визначався бистрим умом і належав до найпильнійших учеників та будив гарні надії на будуче. Та Боже Провидіннє взивало його до сповнення важних діл, хоч не мали вони бути голосними перед ширшим загалом. В 17 році життя почув він у своїому серцю покликання до монашого життя. Саме тоді 1882 р. наступила реформа василіянського Чина. Йосиф Малицький був одним з перших, що вступили до Чина св. Василія Великого. По скінченню новіціяту в добромильському монастири довершив студія гуманітарні, потім студіював фільософію і богословє в Кракові, в колеґії оо. Єзуїтів. Попри солідність в науці визначався небуденною бистрістю ума і орієнтаційним змислом, що помогло йому до завершення студій з дуже гарними успіхами. Карність монаша і довгі студія відємно вплинули на і так слабий організм покійного. Були навіть побоювання перед туберкульозою. Та небезпека минула, як покійник зістав рукоположений на священика. Сталося се 9. вересня

[1] Пор. посмертну згадку, що її помістив інсбруцький »Korrespondenz des Priestergebetsvereines« LV [1921] 43.

1888 р. Душпастирська, місійна і реколєкційна праця додатно вплинули на здоровля покійника до сеї міри, що через весь дальший час не хорував поважнійше ні разу.

Сейчас у початках священства, попри незвичайну совісність і солідність в сповненню монаших обовязків, проявив покійник тільки адміністраційного хисту і такту в приставанню з людьми, що управа Чина через весь час його дальшого життя повірювала йому визначні і відвічальні уряди в Чині. Бачимо його через довгі літа на ігуменськім уряді в Кристинополи та Крехові. Потім через якийсь час спочивала у його руках керма цілого Чина. В р. 1904, при виборі першого протоігумена зреформованого Чина з рядів самих вже Василіян, бачимо покійника першим консультором Чина і на тім уряді був він аж до 1918 р. Ізза адміністраційного хисту поручено йому уряд головного прокуратора Чина, котрий справував він аж до 1920 р. Кілько сприту треба було при сповнюванню сего уряду в часі воєнного лихоліття, а однак покійник і тоді вивязався з него як найкрасше. Згадати ще треба, що в перших літах священства, а і пізнійше, був він професором усіх майже галузий гуманітарних наук, фільософії і теольогії. Як професор визначався бистрістю і надзвичайною ясністю викладу. Найтруднійші і замотані питання умів покійник ясно, приступно і займаючо представити і розяснити.

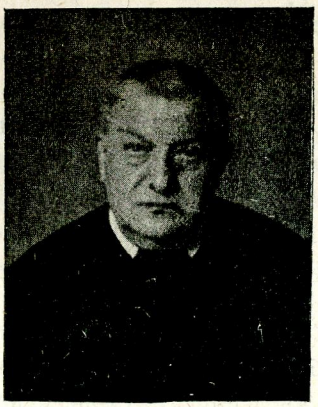

о. Є. **Малицький ЧСВВ.**

Кромі численних занять, звязаних з урядом прокуратора Чина, сповняв покійник через довгі літа уряд візитатора СС. Служебниць, який попри часту переписку накладав на него обовязок посіщати рік річно всі доми СС. Служебниць, розкинені по всіх наших галицьких дієцезіях, а навіть в крижевацькій епархії. Через весь той час з усіх поручених собі урядів вивязувався покійник як найкрасше. Тому і не дивно, що в часі, як 1920 року ходило о реформу василіянських монастирів на Закарпаттю, настоятелі Чина, оглядаючись за відповідною личністю до переведення сего важного і тяжкого діла, звернули свої очи на о. Єроніма і його вислали на першого ігумена мукачівського монастиря, в якому мала реформа зачатися і переводитися. Одному Богу хиба відомо, скільки гірких хвиль пережив наш покійник, враз зі своїми монашими товаришами в перших місяцях свого побуту на Закарпаттю. Досить сказати, що через повні три місяці не були певні отці, чи завтра не треба

буде вертати з нічим в Галичину. Наміреній реформі противилися всі: духовні і світські, чужі і свої. Не обійшлося і без інтриг, на які люди в подібних обставинах спосібні. Звернутиб увагу хочби на се, що отці реформатори найшлися на терені собі незнанім і з маркою людий »чужих«, до того ще і не любих Українців. Дивуватися треба, що отці не зразилися тими колодами, які їм кидано з усіх сторін під ноги. Що се не сталося, треба в першій черзі приписати тактови, терпеливости витревалости і хистови о. Єроніма Малицького. Навчений досвідом попередних літ потрафив він переломити перші леди і попровадити діло до назначеної цілі. Що закарпатські василіянські монастирі наново ожили, що в них цвите монаше життє, що число тамошніх Василіян зросло майже до сорок, се заслуга о Єроніма.

Осіню 1923 р., з поручення своїх настоятелів обняв покійник уряд ігумена і директора інтернату гімназістів при монастирі в Ужгороді. На сім місци закінчив своє туземне життє. Його смерть попередила кількамісячна тяжка недуга, на яку зложилися: запаленнє нирок, склєроза, недомагання жолудкові, руптура, а до того майже цілковита втрата зору. Сю тяжку недугу переносив покійник спокійно, терпеливо і примірно, хоч не міг мати такої обслуги, якої вік і недуга домагалися. Вичерпаний безвпинними працями і журбами організм уляг перевазі недуг. Наче доспілий, повний колос переніс Господь його праведну душу в небесні мешкання.

Похорони бл. п. о. Єроніма відбулися в Ужгороді, дня 4. марта 1925 р. Кромі Преосв. Петра Ґебея, мукачівського епископа, кількох крилошан мукачівської капітули, численного духовенства, та величезного числа української суспільности, взяли участь в похоронах вихованки василіянського інтернату, які йшли двома рядами коло домовини, питомці інтернату мужеського і дівочого семинаря та всі ужгородські богослови. За домовиною йшло трійками девять монахів-Василіян у каптурах. Тіло покійного зложено на замковім кладбищи, де хорониться самих священиків.

Покійний о. Єронім лишив по собі як найкрасші спомини по сім і тім боці Карпат. Якщо життє і діяльність деяких людий можна прирівнати до рвучого, гірського потока, що з шумом усуває всі перепони на своїй дорозі, але нераз спричиновує діймаючі шкоди зза через свою нагальність, то діяльність цілого життя покійного о. Єроніма требаби порівнати з тихими, спокійними водами ріки, яка на рівнині котить свої плододайні филі до безмежного океану. Наділений спокійною, уступливою вдачю, визначаючись при тім надзвичайним тактом і оглядністю, никому покійник не входив в дорогу, з ніким не доходив до конфліктів, уступчивим був в справах, що доторкали його особи, хоч завсіди послідо-

вним і рішучим в[illegible]річах принціпіяльних. Вкінци, годиться і се зазначити, що характеризував його завсіди здоровий дотеп, який робив його милим і пожаданим в товаристві.

В особі бл. п. о. Єроніма Йосифа Малицького зійшов в темну могилу чоловік благородного, гарного характеру, совісний, покірний монах, ревний і розумний священик - душпастир, добрий і люблений настоятель[1]. Земля йому пером! В. Й. П! *С. Р.*

О. МАТЕЙ ГУРА ЧСВВ.

КАНАДІЙСЬКА місія василіянського Чина дізнала великої втрати. Отсе дня 29 січня 1925 р., в монастири міста Edmonton (Alta), склав свої праведні і роботящі руки один із перших її працівників — о. Матей Мирон Гура ЧСВВ., в 52 році життя, а 33-тім монашества.

о. Матей був наймолодшим сином заможних господарів, Теодора і Параскевії, зі села Мошкова, сокальського повіту. Вродився він 3 вересня 1873 р. і на св. хрещенню одержав імя Мирон. Початкові науки побирав у ріднім селі, а опісля вислано його до укр. ґімназії у Львові. Живучи спільно з кількома товаришами на станції при вул. Краківській ч. 5, скоро зєднав собі серця всіх, що з ним зустрічалися, бо визначався благородною вдачю і серіозністю. В клясі належав до учеників середних спосібностий, але передусім цінено його за незвичайну второпність і повагу.

І сей поважний та всегда більше задумчивий характер був мабуть причиною, що молодий ще Мирон, після покінчення 4-ої кляси ґімн., зголосився о приняттє на новіціят ОО. Василіян у Добромили. І справді, дня 22 серпня 1892 р. тодішний учитель новиків, о. Андрій Шептицький, приняв його між кандидатів до василіянського Чина. Чернечу одіж одержав дня 22 січня 1893 р., а з нею законне імя: Матей. Монаші обіти зложив теж у Добромили, дня 11 марта 1894 р., по яких дальше віддавався студіям: гуманістичним, реторичним, фільософічним та богословським. Між тим, підчас побуту еп. Юліяна Пелеша в Добромили, одержав з його рук дня 26 вересня 1895 р. менші свячення до четця включно, а торжественні обіти зложив у Лаврові дня 26 червня 1897 р. Піддіяконом та діяконом став у Перемишли дня 21 серпня 1898 р., а кілька днів пізнійше, дня 28 серпня 1898 р., еп. К. Чехович висвятив його на священика.

[1] Пор. іще згадку ужгородської »Свободи« (ч. 9 з р. 1925) і д. В. Б. в »Ділі« (ч. 53 с. р.).

Молодий священик ще досить довго кінчив свої студія і щойно 1901 р. бачимо його при самостійній праці в Жовкві. Відси перенесено його до новоствореного монастиря в Тернополи, де однак не довго забавився. Покликаний до Львова дізнався, що перед ним простелилась далека дорога — аж до Канади, що перед ним незвичайна місійна праця між нашими виселенцями по тім боці океану. Послушний волі своїх настоятелів, в тім випадку не лиш законних, але й самого Риму, котрий окремим письмом поручив галицьким Василіянам обняти місійну працю в Канаді, приготовився в дорогу, до важного починання. Зі Львова виїхав о. Матей з о. Н. Крижанівським ЧСВВ. дня 26 жовтня 1903 р. Дня 28 жовтня були вже в Гамбурґу, а 31 жовтня відплили кораблем »Pensylvania« до Нового Краю. Подорож була тяжка і получена з невигодами, тому не дивно, що підчас неї о. Матей на добре розхорувався. 12 листопада, в саме полудне, причалили до Нового Йорку, відки відїхали ще того самого дня до Канади, з огляду на недомагання о. Матея. Дня 15 листопада були вже у Вінніпеґу, де застали о. Жолдака.

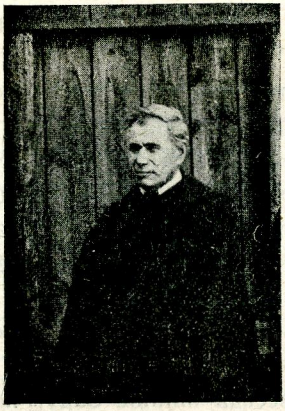

о. Матей Гура ЧСВВ.

Місійну акцію в Канаді підготовив уже був у дечім о. Плятонід Філяс ЧСВВ., але далеко більше треба було ще зробити і перебороти. Він бо, о. Матей, мав осісти в новім центрі на стало, для систематичної праці. Його рукою мав розколихатися той дужий місійний рух, котрий зажадати мав небавком помочи кілька десятків священиків, ним мала здвигнутися та широко закроєна основа місійної роботи, після якої раціонально мало опісля прийти, неначе на готове і самозрозуміло, самостійне українське епископство на території Канади. Вже саме нове, незнане йому близше середовище заставляло молодого місіонаря перш за все надслухуватися пильно до відмінного життя заокеанських братів, до їх радощів та смутків, до їх місцевих потреб. Так і зробив він, та зараз побачив, що душа нашого галицького поселенця находиться між молотом а ковалом, у грізнім вирі реліґійного змагання Був се час очайдушної аґітації з боку тзв. серафинців. Усією силою вдаряли вони на простодушне, недосвідчене серце прибувшої зі старого краю укр. родини, на кожду віруючу одиницю, котра зі скарбом віри в серцю шукала в новій країні по канадійських просторах скарбу богатства і вигоди.

Сміло станув з ними до боротьби меткий о. Матей. Спершу замешкав у чужім домі, а церковні богослуження відправляв у тзв. малій церкві у Вінніпеґу, але згодом закупив площу, побудував мешкання і власну церкву і відси став розвивати свою дальшу діяльну працю. До неї мав усі дані. Монастирський вишкіл привчив його життя твердого і терпеливого зношення невигід, холоду й голоду, обмов та наклепів. Завдяки своїй покорі ніколи не старався блистіти та не чекав на узнання й похвали. Запалений ревністю, всіх бажав позискати для неба й Христа, не знаючи в нікім ворога — тільки брата. Навіть і зовнішні прикмети достроїлися щасливо до тих внутрішних даних. Стать — вповні мужеська, вигляд — симпатичний, барва голосу — барітонова, мова — дзвінка, бесідник — добрий.

Не дивно, що в короткім часі по своїм приїзді значний гурт вінніпеґських, а то й кольоніяльних поселенців зовсім отверто станув по його боці. Найкрасше засвідчила про се подія в Dauphin, центрі серафинізму. Отсе злобні люди довели до сього, що підчас побуту о. Гури в тій місцевости, один продажний чоловік присягнув у суді, що — мовляв — прибувший зайда, о. Матей, потурбував його близьку особу. Такий вчинок потягав за собою тяжку кару — тюрму в кайданах. І вже мав невинний попасти в руки поліції, що ждала його на стації, вже повисів над ним неожиданий випадок — арештовання. Та склалось, що поїзд, на котрий мав всісти о. Матей, не доїхав до його стації, бо виколіївся, а за той час вірні його сторонники розкрили в поліції і суді всю злобу нечесного наклепу на невинного о. Матея з боку серафинського аґітатора.

У Вінніпеґу перебув о. Матей несповна 3 роки. Дня 10 січня 1907 р. з волі своїх настоятелів відїхав до Edmonton'у, відки на його місце виїхав о. С. Дидик ЧСВВ. Тут остав покійний аж до листопада 1922 р. Його розумна акція місійна, його ревність і запал пішли за ним і до Edmonton'у. Побудував церкву, монастир, як загалом богато церков по кольоніях, се його діло і слава. З кождим роком очевидячки скріплювалася позиція української місії, стаючись щораз то систематичнійшою. І коли нині канадійська, василіянська місія стоїть, коли з узнанням про неї говориться, то безперечно велика в тім заслуга бл. п. о. Матея Гури.

Від 1922 р. працює знова у Вінніпеґу. Але тим разом не мав він тут довго забавити. Саме в той час оо. Василіяни заходилися біля того, щоби в Канаді відкрити окремий новіціят. Колиж се сталося, на важний уряд першого учителя новиків намічено якраз о. Матея. Новіціятський дім станув у місті Mundare і сюди прибув у вересни 1924 р. о. Матей. Та вже около 20 листопада того самого року почав новий учитель хо-

рувати. Нічого не помогла поміч лікарів-спеціялістів із Edmonton'у, до яких удався хорий, бо на саме Різдво занепав так, що порішено спробувати останнього ратунку — операції. В тій ціли, дня 14 січня 1925 р., відїхав вдруге до Edmonton'у, де переведено операцію кишок, котра однак спричинила його смерть. Помер у Edmonton'і дня 29 січня 1925 р.

Величавий похорон о. Гури відбувся при співучасти еп. Н. Будки, архиеп. едмонтонського лат. обряду Oleari'я, чисельного духовенства та великого здвигу вірних обох обрядів. На його гробі станув прегарний памятник, здвигнений за ініціятивою і за гроші місцевих парохіян.

Піонір канадійської місії перший спочав на чужій земли, але між своїми українськими поселенцями, яких щиро любив і для яких великодушно посвятив свій труд, свою працю і свій вік. *Й. Скр.*

ЕВЗЕВІЙ РИПАН ЧСВВ.

ДНЯ 8. мая 1925 р. в монастири кристинопільськім упокоївся в Бозі Евзевій Юрій Рипан ЧСВВ., ученик фільософії. Бл. п. Евзевій уродився дня 30. IV. 1901 р. в Кнігинині, передмістю Станиславова. До ґімназії ходив у Станиславові і Самборі. В рр. 1918-19 служив при українській армії, відки попав у румунський полон. Звільнений, подався о приняттє на новіціят ОО. Василіян у Крехові, куди й принято його 6. III. 1920 р. Після скінчення новіціяту, зложив перші монаші обіти, в Крехові 13. XII. 1921 р. і сейчас перейшов до науки. Ґімназійні студія докінчував наперед у Крехові, опісля в Лаврові, а в р. 1924 прибув до Кристинополя, щоби тут відбути дволітний курс фільософії. Сподобалось однак Господеви відси покликати його до себе.

Хоча бл. п. покійний уже від початків свойого чернечого життя своїм виглядом зраджував не дуже то сильне здоровлє, яке сильно підірвала військова служба і полон, то так скорого його переходу зі землі ніхто не сподівався. З початком марта 1925 р. почав кашляти, при чім стала показуватися кров. З волі настоятелів поклався до ліжка і від того часу стан здоровля з дня на день значно погіршувався. А коли стали повторюватися часті і великі вибухи крови, всім стало ясно, що ратунку нема жадного.

Про сей безнадійний стан повідомлено хорого і він приняв сю вістку зовсім спокійно, висказуючи лише жаль, що не стане священиком і не працюватиме над спасеннєм людських душ.

За весь час своєї прикрої недуги незвичайним способом плекав життє молитви і тісної злуки з Богом, принимаючи щоденно св. При-

частє й очищуючи свою душу св. сповідю. Для красшої злуки з Ісусом просив, щоби позволено йому зложити торжественні монаші обіти, що й сталося дня 26. V. 1925 р. в присутности священиків і братів. Ще день перед смертю, 7. IV., відновив їх прилюдно перед св. Причастєм.

В пятницю 8. мая св. Причастє принесено йому в 2 год. по півночи, бо стан його став критичним. По тім майже не звертав жадної уваги на окруженнє, — всю його увагу звернув на себе укритий Бог у його серцю. Сильно ослаблений говорив: »Ісусе, правда Ти мене не пішлеш до пекла... Ісусе, Маріє, Йосифе, Вам віддаю серце, тіло й душу«... І справді , ласкавий Господь вислухав його зітхання і вже о год. $^1/_2$6 з ранку покликав його до себе. Вмирав спокійно.

Ми, що бачили його щиру любов до братів, його пильність у праці, точність у послусі, ревність і набожність у молитві, зовсім не сумнівалися, що він уже щасливий, при Бозі. Ся думка насувалася і тим, що гляділи на його спокійне, лагідне лице по смерти. »Він пішов просто до неба«, говорив нам дяк із сусідного села по похороні. Навіть брат його рідний і сестри, що повідомлені телєґрафічно приїхали зі Станиславова на похорон, виглядали зрівноважені і спокійні, мимо жалю за своїм найстаршим братом, котрий для них сиріт був найбільшою потіхою і надією.

В похороні взяли участь 6 оо. Василіян, 2 оо. Вернардинів, їх один братчик, усі монахи-Василіяни з Кристинополя і около 40 сестер Служебниць. Також і вірних було надсподівано богато, хоч був се будний день, субота.

Нашому незабутньому братови в Христі — вічная память!

Товариші, ученики фільософії ЧСВВ.

„СУНОПСИСЪ“
пліснесько-підгорецького монастиря

(Продовженнє)

Хто[1] бы тежѣ прѝ Цр҃кви Сей С҃той ѿ того часѹ пре[з]| кѝкасо[т] лѣтъ зо-стакалъ? ниже пѝсанїѧ, нѝ и҃зв҃ѣстко|канїѧ ѻ҃бр҃ѣтаємъ. ☧ Премдрыѣ и҃ разѹмныѣ Б҃ѣ ѹкрилъ | сїе, но во вѣдѹщее, паче же к҃ настоѧщее времѧ ѿкрѝ҃ | та҃ младе҃нцемъ, сирѣчъ, вѣрнымъ своимъ хр҃тїанѡмъ. Повѣсти҃ | ѻ҃ семъ и҃ свѣдитє҃лствѣ҃ стари҃ и҃ старожи҃тныѣ лю҃дей, сѝце-| кыѧ и҃зобр҃ѣтаємъ. ☧ Рокѹ ҂ѧфпг҃[2]. Стѣ-рє҃ нѣкто | и҃менємъ Зосѝмѣ҃ родомъ тѹтешныѣ странъ, и҃з града вѣлѝ҃ | Камє҃н ѧзка҃ного, блг҃очестѝвыѣ роди҃телє҃ѡ҃ сынъ, млд҃ є҃щѐ | сый, до҃де ѯ҃ нѣкоим Монахомъ во С҃тыѧ Горы Ѧдо҃нскїѧ, Б҃гѹ |[3] тако хотѧщѹ, и҃ тамъ ѻ҃бра҃ѕ и҃ноче҃скїй восприѣмъ, нача-| клънъ Б҃гомъ, и҃ и҃звѣщє҃нъ быхъ дховны҃мъ своимъ ѿц҃емъ, кзе҃м | блг҃ословє҃нїе ѿ І҃ѹсмена своего, ѻ҃бытелѧ҃ С҃того Ѧда-| насїѧ҃, во҃звратисѧ҃ во своѧ҃ страны, и҃ во҃злюбѝ҃ мѣсто прѝ҃ | Сей Цр҃кви: вѣже Мона҃хъ прѡ҃стъ, во Стра҃ѣ҃ Б҃жїѧ҃ колѝ-| ко можаше Б҃гѹ слѹжа; дн҃ь и҃ нощь молѧсѧ҃ ємѹ со Сле-| замѝ҃, жилѝ҃ще же его вѣ҃ ко зе҃мли и҃скопа҃но во Пещерѣ҃ |[4] прѝ крѝнѝцѣ҃, заѯ҃ѣсти҃ во ра҃ди к҃ то времѧ҃ мѝрскихъ҃ сѣ҃ни҃кокъ; Села Подгорецъ[5] во҃бранє҃но вѣ҃ ємѹ прѝ Цр҃кви҃ | Самой житѝ҃, понеже доброт҃и҃ миръ ко злѣ҃ лежай, не то҃к-| мо ненавидѧ҃т, но и҃ гнѹшаєтсѧ. Сего радѝ҃ жѝвѣ҃ше ѝдеже и҃нѣ҃ | Б҃жїимъ Смотрє҃нїемъ во слаѵ҃ѣ҃ Хр҃тѹ Б҃гѹ, со ☧цемъ и҃ С҃тымъ Дх҃омъ, | и҃ к҃ чест҃ Прест҃ой его Мт҃ри, Прѣдста҃тє҃лствомъ єѧ, и҃ мл҃-| тваѵ҃ѝ҃ С҃тѣ҃ Іѡа҃нна Кр҃тѧ Гдн҃ѧ Мо-настирѣ Новы҃ѝ҃ | соѡ҃р҃ѹжисѧ҃. Пожи҃ве же Сей блже҃нный Мона҃х лѣтъ | **(стор. 8)** па҃надесѧ҃т, и҃ сподоби҃сѧ҃ ѿ Хр҃та Б҃га вѣ҃дати҃ свое ѿ зе҃мни҃х | ко нб҃ны҃мъ ѿшє҃ствїе. Тогда прихождахѹ к немѹ мнозѝ҃ ѿ пра-| вовѣ҃рны҃х по҃зы радѝ҃,

---

[1] Перша буква в обох ркп. червона.

[2] В однім і другім ркп. все від точки до точки виписане киноваром, крім окѕ; також і перше С послідуючого слова — червоне.

[3] На бічнім поли придано: Пѣршїи” Іноки҃ | ѿ Горы Ѧ- | донскїѧ.

[4] На боці: Дховнїѧ зво | ронили жити | при Цркѣ҃.

[5] Тим словом кінчиться ркп. Б. стор. 8.

иⁿже много повчикѣ: Єдиноцѝй и сїе | рече; ꙗко прежиⁿ здѣ не мало кремѧ̀ со многѝми страⁿ- | ми боряшесѧ̀, и дарока ми Бг̃ъ єще на мѣстѣ сеⁿ трѝде- |[1] сѧ̀т лѣтъ жѝти, еже и собы́стїѧ̀. Й тако пребыкъ на томъ | единомъ мѣстѣ всѣхъ лѣтъ четырѝдесѧ̀т и пѧ̀т неѿходи́мо[2]. | Прокѣдѣ пакѝ свое ѿшествїе ко Бг̃ꙋ, єгоже возлюби, и при- | ꙗ̀ духо́вныхъ и знаемыхъ лю̀дей, со пристꙗ́ники- | комъ[3] села Подго- | рецъ, и кровчи емꙋ, все єлыко ѝмꙋ́ше: воспомѝнаꙗ є- | мꙋ и глаголꙗ̀: возмѝте сїе, ꙗ̀ще бо ꙋгодно вꙋдетъ Бг̃ꙋ, по- | дастъ мѣстꙋ семꙋ вѣрны́хъ своихъ, ѝже прослаблꙗ̀ти вꙋдꙋтъ, | Ѝмꙋ́ же его сто́е, запове́даше ѝ сїе: тѣло мое грѣшное погре- | бѣте при сей Цркви Стой, вѣрꙋю́ бо Гдеви моемꙋ, ꙗко про- | слáвитъ мѣсто сїе Сто́е. Й испросивъ прощенїѧ̀ со всѣмѝ. | Престависѧ̀ Рокꙋ Бжїю: ѯахѕ. Мца Септе́врїѧ̀ вх | кг. Дн҃ь:[4] и погребенъ естъ честно при Цркви Прешбра- | женїѧ̀ Гдн҃ѧ. По преставленїѝ же сего бл҃же́наго старца̀ | по всѧ̀ кремена̀ на̀ томъ Сто́мъ мѣстѣ живꙋхꙋ Ѝноцѝ, ѿ- |[5] когда два̀, ѝногда три, и собы́стїѧ̀ виденїе къ Пи́санїѝ бж̃е- | стве́номъ воспомѝнаемое: Подчашѝй фара- шна̀ видѣлъ рожкꙋ | единꙋ; ѿ которой двѣ лѣтораслѝ поволѝ къ пе҃рла киро- сталѝ[6]. | тое ви́денїе во правдꙋ собы́стїѧ̀ на томъ Сто́мъ мѣстцѣ, тꙋ | бо вѣ[7] Хс̃ъ Гдь ꙗко рожкꙋ̀ процвитаетъ, по своемꙋ реченїю́: | Ꙗзъ есмь лоза̀, вы же гроздые; сый за̀ Ѝноцѝ два̀, ѝлѝ три, | при то́мъ рожцѣ Хрт̃ꙋ Спс̃ителевѣ, ꙗко лѣторасли къ бйсе- | рѝ процвитали, сѝ естъ къ многїе Г̃ноковъ и братїи ѻ- | бѝтелѝ сеѧ̀ Стѣѧ̀ Собранїе. Рокꙋ Бжїю: ѯахѳ.[8] | Прїйде на̀ мѣсто сые Зако́нникъ ѝмене́мъ Созо́нтъ Ломѣкок- |[9] скїй сано́мъ дїа́коⁿ ѯ Стой ѻбителѝ Скитѣ- ко́ѵ посѣщаѧ̀ сроднѝ- (**стор. 9**) кѝ своѧ̀, ѝже бойстиⁿнꙋ Бжїимъ ѝзволе́нїемъ прѝ́де къ сїю́ стра- | нꙋ, ꙗкѝ ко ѿчествꙋ своемꙋ, и ревностїю́ бжѣстке́ною ѻ- | запꙋстѣвшїй мѣстѧ̀ Стаго, ꙗкѝ второѝ Г̃лїѧ̀ разжегсѧ̀, | и хотѧ̀ запꙋстѣлое мѣсто къ древнее прикѣсти благо- | чѝнїе и ѯкрашенїе, начатъ жити со дрꙋгимъ Мона́хомъ, начаѳ- | ше ꙋво прилежно сїе мѣсто Сто́е стройти и къ не҃мъ трꙋ- |

---

[1] З боку додано: лѣтъ мѣ̀ пожи́вѣ | Старец.

[2] В ркп. Б. читається: не ѿходно;

[3] На марґінесі: подстаростою (ркп. Б: подстаростѣго).

[4] В тім рядку виписано червонилом: перші букви П, Р, Б, рік 1625., М, С, х, кѓ., Д. Тут також з боку прибавлено: Пе҃рши҃ѧ Ѝноковъ | прѣста҃ви҃ | ѯахѳ.

[5] На боці: Ѝноци житѣ́ство- | вахꙋ, вла́ко | мощно бы́ше

[6] Словом вй(раѓали) закінчується стор. 9. ркп. Б.

[7] Рпк. Б. має: тꙋ бо вѣ҃м

[8] На червоно змальовано: Р і рік 1659.

[9] З боку: Законникъ ѯ Скитꙋ̀ | Прн҃ѧ҃дѣ.

жѧтиѧ, древа неплодѧщаѧ[1] ѡколо Цркве и всѧкꙋю гꙋ- | щавинꙋ некрасѧщꙋю йзсѣцати ревнꙋющие Стиⷨ Преподо- | бныⷨ wцⷨ Ѧнтонію и Ѳеодосію Печерскиⷨ, йже ѡгнеⷨ з Нвѣ | зведенныⷨх ѡкрестх хрáстїе попалиша, Бгꙋ, братїи, | и себѣ пребыканїе ꙋготовлѧхꙋ. Помалѣ же кремени | Бгоⷨ подкиженъ прибывает к семꙋ Законникꙋ Созонтꙋ на сїе | мѣстце честное и Стое, честны Старецъ Ілїа Гостиславь- | скїй з тогожⷨ монастирá, Стой Ѡбытели Скитско. Законникх | Сщенно Іеромонах: Рокꙋ Бжїа: ѧѵѯа. Мца Ꙗвгꙋста: | Днѧ д. И[2] разгорѣсѧ дшею, козлюби сїе мѣстце Стое, | йзколи жити на немⷭ любезно со кратоⷨ Созонтоⷨ, и знаѧ, | ꙗко ѥх благословеный и к благоⷨ Йзколенїй еже ѡ Бзѣ | пребыканый всѧ поспѣшествꙋютъ к благое хотѧщимⷭ[3] кла- | сй невꙋдаемой славѣ нбной на Семⷭ Скѣтѣ пожати со- | благословенїемⷭ, прежде, сѣдати Сокѣтствовати; | прето ꙋдаютъ- | сѧ до Своего монастирá Стꙋю Ѡбители Скитскїа, до wцехх | и братїи всѣхх wбще; ꙗко послꙋшнїй Своего wца и матери, то естх[4] Ѡбители | Стой Сноѣ, нехотѧще Своиⷨ по- | слѣдовати хотенїемⷭ и по Своихх ходити | колихх; сх благосло- | венїемⷭ ихх начаша ѡбщꙋю Ѡбытѣ при то Цркви Стой Ста- | рожитно ꙋѳндовати, и братїю йзбырати ꙋмилно про- | сячи ихх ѡ благословенїе, и послáша писанїе: Ѥже до де | рвх чтнаго wца Парденїа, к то кремѧ Гꙋ- | мена Стꙋю (стор. 10) Ѡбители Скитскїа, и Собра братїю Соборне, прочетше же[5] | писанїе к Соборѣ семꙋ возрадовашасѧ всѣ ѡбще, и ꙗко еди- | нымꙋ ꙋстꙋ глахꙋ: Слава Тебѣ Бже, ꙗко подкигах есѝ бра- | тїю ншꙋ, и ꙋкрѣпи есѝ ихх, при томⷭ Стомⷭ мѣстѣ, тѣ давно | ѿ всѣхх сѣставленномⷭ; вѣрꙋемⷭ бо ꙗко Хе, ꙗко ѿселѣ и до- | вѣка имать, тамо имѧ Твое Стое прославитисѧ; и всѣ со- | гласно рекоша; да вꙋдетх благословенїе Бжїе братїямⷭ ншимъ | Іеромонахꙋ Йлїю, и братꙋ Созонтꙋ дїаконꙋ, и да почіютъ на- | нихх благословенїе Стыхх Ѡцевх Горы Ꙗдонскїа; и мтри бла- | женнаго Старца ншего Іѡва, и всѣхх wцх и братїи ншихх к | Гдꙋ ѿшедшихх и нынѣ житѣствꙋющихх да поспѣшествꙋютъ имх[6] ѥх | благое. Послáша ꙋбо Скутскїй wтцю писанїе соборное и[7] | благословиша чтномꙋ wтцꙋ

---

[1] Ркп. Б.: неплодящїе

[2] Червонилом написано: Р, ѧѵѯа. М, Д, а. Й. З боку же зазначено: Дрꙋги Законникх Скитски | Іеромонахх | Йлїа.

[3] Б.: хотящие

[4] Тут кінчиться ст. 10 ркп. Б.

[5] З боку: Лист до Скиту

[6] Б. має: намх

[7] На боці: Лист и благосло- | венїе Скитскихх | Ѡцевх

Іліи и дїакону[1] Созонтѳ. Еже | сѫнй ѿ Стихъ ѿцъ Скутски люде[з]нѣ пріемше зѣло козке- | селишасѧ и всегдашные[2] трѳды ко трѳдом прилагахѳ. | По семѵ ѳдаютсѧ до Пречстіе[н]наго Єпа Лѳцкаго, к тое кре- | мѧ Гедеѡна Сѵатопо҃ка Кнзѧ Четкертен҃скаго, бл҃гослове- | нїѧ Стителскаго, ꙗко смирен҃нїй Иноцй смирен҃но мл҃ѧще, | абы на том мѣстѣ Стом жити, и сѫбите Стѳю на хвалѳ Престомѳ Имени Іс Хрстовѳ и Прѣтой Его БцѺМтри | раз҃ширѧти и прнѫздобл҃ѧти; за Архїерейски[м] благосло- | венїе[м]х Гдѳ посп҃шествующѳ, воз҃могли. До чого ꙗко | Бцолюбивий[3] Єпхъ и Пастир любѧщи бл҃голѣпіе домѳ Бжо-[4] | го; бл҃гим срдце[м] бл҃гойзколиквъ[5], и бл҃гословн҃ блже[н]наго Старца | Ілію к Іѳмена, брата же Созонта на степе[н] Сщен҃ства по- | ставй: Рокѳ Бжїѧ: ѧхѯѳ и бѣ видѣтй слока Апл- | кїе на сихъ испо҃не[н]нїй, сѫкомѳ ѳво дае[т]сѧ Дх премдро- | сти, и про: ѿкомѳ же дѣ[т]ствїе силѵ. Сѫтоегождеремене **(стор. 11)** начаша сїи дѣлателй винограда Хва дѣланїе [ѧще и во тре- | тїй часъ прійдоша] сѫколо сеѧ Стыа сѫбителѧ творити[6]. Прочїи же дѣлателѣ до сего винограда сѫ Шестом и Дева- | том и сѫ Єдинонадесѧтом часѣ прйдоша, дабы понеше тѧ- | готѳ, рабнїе динарй к Нѣно҃м виноградѣ ѿ Гдѧ Нва | и землй господѣлай. Блже[н]ный же ѿцъ Іѵлїѧ да бы мѳд- | ромѳ ѳподоби сѧ стройтелю дом сей Бжый не на пѣ- | сцѣ но на камен҃й созидае[т], за моцный фѳн҃даме[н]та вкипра- | ле[н]ни ѿ Ѣсне кѣ можного Его Мтри Пана Станѣсла- | ка Конецпо҃ского Дѣдичного добрѣ ти[х] Пна консе[н]съ: | ѡлбо прако на рѣгаловом папервѳ по҃ски[м] дїалектом | при звиклой печати рѳкою клѧною подписа[н]нй положй. Й сим прако[м] грѳнта на нихъ же сѫбите сыѧ Стаа стоит, | ꙗко фѣлларом ѳтверди. Которое право во памѧт вѣ- | чнѳю[7] слово к слово зде кпйсѵетсѧ: Которое прако | до Гродѳ Лковского запйса[н]ное. Року Бжїѧ. ѧхпи.

Stanisław na Koniecpolu | Koniecpolski Woiewodzic Sen- | domirski, Starosta Dolinski. |

---

[1] Ркп. Б. по тім слові має ще придане: братѳ

[2] Б.: всегдашнимх

[3] В ркп. Б. по тім слові йде відразу: Пастирх, пропустивше: Єпхъ й

[4] З боку: Перши” Іѳмен

[5] Стор. 11. ркп. Б. кінчиться: бл҃гонзво- |

[6] В тім місци ркп. А. має з боку отсю інтересну записку: Тогож рокѳ | ѧхѯ҃г. | ѻбраз Пр҃ Бцн | к' Монастирѳ Трембовел'ском | плакал'.

[7] По слові: вѣчнѳй ркп. Б. має: зде... Також решта слів, від: которое... ѧхпи. в тексті самім зѳлишені, лиш зазначені з боку, на маргінесі тим способом: тое право к Гродѣ Лковскомх записа[н]ное ѧхпи. Рокѳ.

Wszem[1] wobec y każdemu z osobna, komu to | wiedzieć należy, tym ninieyszym Listem[2] moim | oznaymuię, iż zyczàc pomnożenia chwały Bo- | żey w dobrach moich dziedzicznych[3], snadniem | się do wniesioney Ich Mo- sciow Przyiacioł moich domo- | wych na ten czas przy mnie będących skłonił instan- | **(стор. 12)** cyey i prośby, aby na gruntach Maiętnosci mo- | iey Podhoreckey Monastyr starożytny Plesnicki | nazwany pod Imieniem[4] Przemienienia Panskiego | budynkiem był resuscitowany, na tymże gdzie | zdawna stał mieyscu, y o teyże, (:co wywiedzienie[m] | Ludzi starożytnych ma bydź dedukowano:) grun- | tu circumferencyey. Ktory to Monaster iako Na- | bożny Ocie Ilia Hostysławski reguły Bazylego | S. Graeckiey religiey Zakonnik wystawi, staranie | pobożne y pracy iego w tym kątętuiąc, Star- szeństwo | nad Bracią[5] Zakonną Ihumenskie, za potwierdzenie[m] | Imci Xiędza Episkopa tey Dioecezyey przy nim do- | żywotnie, y po nim następuiącym Przełożonym, zo- | stawuię. Dwożysko w Podhorcach Buhaiowskie | nazwane z iego wszytkiemi przynależytosciami do | tegoż Monasteru przyłączam, Sianożęć wielką ku Hu- | cie Podhoreckiey antiquitus należącą temuż także | Monasterowi przydaię. Praznikow dwa, ieden na | Swięto Przemienienia Panskiego, a drugi na Zwia- | stowanie Nayswiętszey Panny; na ktore lud scha- | dzać się z rożnych mieysc dla chwały Bożey zwykł, | te obadway maią się odprawować bez żadnego | naymnieyszego tak od Namiestnikow moich, iako y | Arendarża[6] uciążenia, naymnieyszego sobie grosza | z tych przychodzących ludzi, Towarow, y wszelkich | handlow na ten czas, y na tych Praznikach obudwuch **(стор. 13)** odprawuiących się nieusurpuiąc, ani przywłaszczaiąc. | Browar y winnicę wolno będzie temuż Monastero- | wi dla pożytku swego mieć; wrąb w lesie Podho-[7] | reckim na opał, na Celle, y na budynki wszelkie, więc | y na samy Browar Monasterowi tylko sa- memu nale- | żący, a nie na żadną przedaż pozwalam; na krynicy. | Młynek stawić także pozwalam, do mliwa na sa- | mą tylko potrzebę Mona- styra, a Poddany moy ie- | sliby tam ktory chciał mleć zboża, to mu chiba za | wiadomoscią Arędarża Mego y oddaniem miary zwy- | czayney wolno bydź ma. Mieysce[m] tedy należytym |[8] y ukazanym sobie zdawna z Deduk- cyey ma się ten | Monasterź kontentować, y przynależytosciami wszel- | kiemi wyżey opisanemi y specyfikowanemi obiecuiąc cale, że ten Monaster

[1] Червонилом написані: Р, Б. рік, весь напис грамоти і початкове W.
[2] Словом: Listem кінчиться ст. 12 ркп. Б.
[3] Ркп. Б. пропущене мае слово: dziedzicznych
[4] Б.: pod Tytułem
[5] В ркп. Б. додано ще: iego
[6] Б.: Arendarzow
[7] Складом: Pod- кінчиться ст. 13 ркп. Б.
[8] По тім іде зараз: tylko zdawna y ukazanym sobie...

prży Gruncie, y wszyt- | kich przynależytosciach przez Mnie y Sukcessory moie | wiecznie zachowany będzie. Na co dla lepszey[1] wagi | ręką się moią własną z przycisnieniem pieczęci | podpisuie. w Mikulincach[2] d 16 Octoris, 1663. Tysiąc | sześć set sześćdziesiąt trzeciego Roku. Stanisław | Koniecpolski. Mieysce pieczęci. Ktore prawo iest w aktach | Grodskich Lwowskich oblatowane, Feria quarta post Festum | Sctae Annae Matris Deiparae Virginis Mariae proxi- | mâ. Anno Dni millesimo sexcentesimo, octuagesimo | octavo[3]. Достоѡно и Прⷭвно да ѥпишетсѧ и блгⷭвенїе Стⷪго па- | мяти Прⷣщⷭтⷱенаго ѿца и Пастырѧ ншегѡ[4] ѥ тоⷯ кремⷯ Сⷯ Стⷪѣ | ѡбителѝ и братїй к нⷯ живⷭщимъ даⷭное; которое то блгⷭве- | нїе, слово ѥ слово дла вⷱчноⷩ памяти[5] зде ѥпⷱсуетсѧ[6].

(стор. 14)[7] ГⷭДⷭѠНЪ Стопо҃къ Кнѧжа Четвⷬртⷱенскоѥ | мⷬтїю Бжіею Православный ⷷппъ | Лⷳцкій и Ѡстро҃зскій: | Прототронⷩ Мⷬтрополїи Кіⷱевскоѧ. |

Всѣмъ ѡбще и кождомⷭ ѕ Ѡтобна, всѧ- | каго Чнⷭ, возрастⷣ и сословїѧ ⷷпр- | хⷮіанⷭ Ншимъ, нⷣпаче же во Іеромо- | нⷯсѣхⷭ, Іеродіⷯконⷭ, Монⷯхомъ и про- | чїимъ нижⷣшимъ ѥ ѡбителехъ Стыхъ ѡбще- | житⷱствующемъ. При блгⷭословенїи | Ншомъ ⷯрхїерⷱскомъ: йзвⷱстно творимъ. Понеже ѡбитⷱ | Стаѧ Плⷱсницкаѧ по҃ Іменⷭ храмⷭ Прⷭѡбраженїѧ | Гдⷭня (: ѧ тера[3] нⷯзкⷩнаѧ По҃горецкаѧ:) ⷭфⷭдокⷩна | естъ, ѿ Стыѧ памяти блгочестивкой Кнѧжны Еленї, | ѿ лⷱта кончⷱнїѧ Гⷣа ншегѡ Іⷭ Хⷬта тⷬсячⷯ сто | ѡсмьдесⷯтого: и длѧ частиⷯ непрїⷯтⷱскиⷯ нахожⷣенїй | запⷭтⷱлⷯ достала до сиⷯ лⷱтъ, нⷯ котороⷭ то мⷱсцⷭ | цркⷩвъ дерекоⷭ кⷭвлиⷭ киⷭдокⷩнаѧ и до нынѣ стоитъ; | сиⷯ заⷣ лⷱтъ Пастки Ншегѡ смⷬренїѧ прⷬзрѣ Гдь нⷯ | мⷱстце Стое, кложи ко ⷭмⷬслⷯ блгⷬй братїй ѿбытелй | Стой ѡбще житⷣной Скитской Іеромонахⷭ Їлїй, Іе- | родіⷯконⷭ Созонⷮⷭ, абы нⷯ помененное мⷱсце прⷬбылй; | ѧ понеже сⷬй дⷣлателїе киноградⷩ Хⷬа наставленни Нⷬⷭ | житⷣствовати на тⷭ Стⷭⷯ мⷱсцⷬ йзколⷬша

---

[1] По слові: lepszey йде: wiary y wagi

[2] В ркп. Б. ось який уклад: Dnia Szesnastego Miesiąca Octobra, Roku Panskiego, Tysiąc, szescsetnego szescdziesiątego, trzeciego.

[3] Ркп. А. має на боці: w Grodzie | Lwowskim | 1688. Ркп. Б. замість того подає: Prawo te w Grodzie Lwowskim oblatowane 1688. — Послідуюче Д — червоне.

[4] По: ншего слідує точка в ркп. Б, а опісля a linea: ГⷭДⷭѠНЯ стопо́лка Кнѧжа́ти Четвертⷬнскогѡ, ⷷппа на той часъ Лⷳцкогѡ и Остро́зкогѡ, Прототро́нⷬшго Митропо́лїи Кіⷱевскоⷬ; Е тожъ вре́мѧ ...

[5] Зазначено популярнійше в ркп. Б. словом: Па́мятки

[6] Тут кінчиться ст. 14 ркп. Б.

[7] Весь напис грамоти і її початкова буква — змальовані червонилом.

[8] Тут придано в ркп. Б. ще отсі вставки: Пречⷭтымъ Ѡтцⷬмъ Ігⷭменомъ; Наⷬенникомъ, Іеромонахомъ,...

Правило | й обычае, ко всѣ подобящеся Стои Обытели Скит- | ской, мѣючи на писмѣ благословеніе от отца своей обыте- | ли, которое на Пастирехъ з по-писо рѣкъ Пречтнаго | отца Игумена и всѣх соборныхъ отцъ Скитскихъ, з Печатію | Чтнаго Крта обычною презентовали. Теды мы Па- | стиръ благодареніе Гдв Сакашдв за таковое его смотреніе **(стор. 15)** создавшій, Чтномв Іеромонахв Ілій врѣ Игуменства зѣл- | цаемъ, й до кончини живота его абы братіа[1] не йнаго тко- | мо сего старца за Наставника й Игумена мѣли зткер- | жаемъ, й по неблагословеніемъ Нши хъ Архіерескій приказвѣ. | По нем за наслѣдвючи, й тепер жію- | чи отцемъ й бра- | тіямъ, сіе ниже до общаго сожитіа даем писаніе, | послѣдвюще ихъ всѣ обителей Стой Скитской, й прочихъ | Лаврх общежіючихъ, подобны чино надвючи ся й сто- | лике от прекарибшихъ насъ Епповъ, потверженымъ й у- | моцненыхъ житетства, іакобы подобный чинъ, строеніе | раденіе, й ки ныхъ мешихъ обытелехъ, растѣло й помножене | хвалй Бжіей побирало, умислили мо за ностани | й стоблибы намѣреніемъ, побожныхъ ихъ Іеромонасехъ Ино- | ковъ обителей Стой Погорецко Плесницкой, ихъ чтъ й | хвалв, Гда Сакашда Прешбразившагося на Фако- | рѣ, здавна уфвдокной, таковоежъ благословеніе, ихъ об- | щемв житію законномв преподати, й шихъ к тоже, ја- | ко й прѣреченній обители удостойти й уткердити, | іако симъ листо Нши Архіерескій, вдостоемъ, й в- | тверждаемъ; пилно жадаючи, абы к тоже обытелй | Стой нѣкшній й на пото житетствючій Іноцй хотячи | подобны спосовомъ, Прѣреченной Стой об- | ителй Скитско, | ве чинъ раденіе й порядокъ, ко общежитенома жи- | тію своемв належачій заховатй. | Ихъ перкыхъ а- | бй Елекцію цо рокъ об поко лѣтѣ, | а ежелй того потреба | слвшная вкажетъ, к пол року й нижей, на Игумена, прої- | гумена, Наместника, Шафарока Скарбцв Цркокнаго, й й- | ныхъ менши, мѣкалй і спогро кв себе, достонаго к житію | Іноческо, йскѣснаго бѣлвгъ вподобанй своего згодне об- | ралй, й на Пастирекй Своемв Православномв, и по на **(стор. 16)** й по на[2] такожде вдвчй Православны, благословенй й уткер- | жденій ради презентовалй[3] [а ежелибы по на вдвчій Па- | стирѣ мѣли уклонитися от благочтія; теды вдвчій | Игуменъ, мѣтяся до Прешѣщенаго Митрополити Кѣк- | ского Православнаго, благословенй ради вдавати:] кото- | рій то Игуменъ обранный прикладом стоблибы жючій, | й иным тоже обра[3] къ спнію з себе по-

[1] Тут кінчиться ст. 15 ркп. Б.

[2] Повторенне залишене лиш у ркп. А.

[3] Дальших слів в ркп. Б. бракує, хоч є залишене між тим вільне місце. Текст отже ркп. Б. виглядає в тім місци так: презентовали. Котрій то Игуменъ...

казꙋючи, ничтоже | себѣ ѡзглядо҃ преложе҃ства своего непричитока҃ [:помина- | ющи[1] словеса сі҃а[2]: аще҆ли҃ кто бо ба҃ хощет҃ быти бо҃ш҃ій, | да ѵ҃де҃т всѣ҃м слꙋга҃] на҃ вѣдомо҃, радꙋ и҆ покелені҆е соборни҃х | і҆ноковъ непозволя҃, бо почести҃ всѣ҃х мѣлъ; такожде҃ и҆ ѡ҃ни его, | і҆ноковъ са҆мъ некаралъ, приходя҃щи҃х і҆ноковъ сваво҃не ѡ҃т | ѡ҃бителе҃ свои҃х сходя҃щи҃х непрі҆и҃мовалъ [;разѣ҆ зъ послу- | шанія҃ Пастирскаго, и҆ли҃ за҃ и҆҃зволе҆нїе҃ҁ всей братіи҃ и҆з | славной причины҃] а҃нѣ жиючи҃х и҆ ѡ҃т҃ тѣ желаючи҃х не ѡ҃тп҃ѕ- | ска҃, ажъ вса҃ братіа҃ соборне ꙋговѣтꙋю҃т. Такожде҃ | кромѣшнеа҃ Трапезꙋ҃ себѣ непоставля҃ти, но кꙋпно со | братіе҆ю всегда во времꙗ҃ свое ѣкꙋшати, да сѝ҃ҁ ѡ҃бщежи- | те҃ное житіе҆ и҆сполняетъ. Раденіе҆ за҃ и попеченіе҆, | ѡ҃ ѡ҃бытелеи҃ Ст҃ой Ма҃тѣ҃ свое҃й ꙋсе҃рдно всѣ҃ единодꙋшно | покі҃ны и҃мѣти҃, и стараті҃ сѧ҃ прилѣжно помножати҃ хва- | лꙋ Бж҃ію: Прихо҃ды ро҃зніе҆ нада҃ныа҃, ѡ҃- | фѣрова҃ныа҃ кі҃пі҃й | и҆ ины҃е і҆ако҃выа҃ колѣкъ, надарені҆а҃ ѡ҃т повожни҃х людей, | жаде҃ по҃д клатꙋкою Ст҃ы҃х Ѡ҃тц҃ъ, на҃ свою҃ по҃треву прива҃тꙋю҃ | сокровиществовати да не дерзне҃т. Но всѣ҃ кꙋпно а҆ки пче- | лы во єдино сокровище҆ а҆бо а҆ркан҃ прі҆ѡбрѣтати до҃ж҃ній | да҃ к҃ цѣлости҃ ѕ҃ рꙋкъ ваши҃х Гд҃ь пойще҃т личꙋ: старшого | за҃ і҆гꙋмена҃, к҃ ѡ҃тобли҃во҃ чести҃ и҆ пошано҃ваню҃ всѣ҃ покі҃ны | мѣти҃, а҆ко Настоа҆теля҃ своего. [помина҃ющіе гл҃ъ Апла; покіны҃ тесѧ҃ Настакнико҃м кі҃ши҃м, и҆ покаря҃- тесѧ҃ и҃м҃ъ, тіи҃ | во вда҃т ѡ҃ дша҃х кі҃ши҃х, а҆кі҃ слово҃ хотя҃ще Гв҃и҃:] бе҃ѕ его благе- **(стор. 17)** нїа҃ кѣ҃ѣ҃ ѡ҃бителі҃ неі҃сходити҃, и҆ ѝнша҃ дше҃полезна҃а҃ пов- | ченїа҃ ѕ҃ердствовати, житіе҆ і҆ноческое хранити, и҆ к нем҃ на всяк҃ | дн҃ь и҆ нощи҃ повча҃тиса҃, самаго себе і҆скꙋшати, стра҃ дати, | а҆кі҃ добрыи҃ воіны҃ Хв҃ы, ѡ҃блекшеса҃ во бро҃ня҃ вѣры, да҃ | воекодѣ ꙋгодни҃ вѣдете, що Гд҃и҃ такъ всѣ҃ зако҃на҃а҃ блюсти | вѣдете ꙋстава҃ле҃на҃а҃ сѝ҃ҁ ѡ҃бразо҃м, многое времꙗ҃ пожикете | и҆ прилоꙋжа҃тесѧ҃ ка҃ лѣта живото҃, ꙋмножи҃т Бг҃ъ жита є҃а҃, | тѵ҃ка ра҃зогатѣ҃ю҃т красна҃а: потоко҃м сладости҃ напои҃т ю҃, | и҆ вѣнецъ лѣтꙋ҃ благ҃ти Бж҃е҃ воспрі҆и҃мете, єгоже ка҃ по- | лꙋчити желае҃м. Всѣакомꙋ҃ за҃ законопрестꙋпникови҃ и ра- | зорителеви҃ Сего зако҃нного житіа҃, Ніе҃ Архі҃ере҃- ское не- | благовѣніе, и҆ сд҃ Бж҃ій во которое и҆ Страшное Прі҆ише҃ствіе | Хв҃о вѣди вѣди, Амин҃. Що все дла҃ лѣпшой[3] покаги вѣ- | рі҃ и Моци҃ при по҃пи҃ске рꙋкы҃ Ніе҃ой Печатію Ніе҃ю зъ тве҃р- | жае҃м. в҃ Катедрѣ Ніе҃ѡ҃ Ст҃го Іѡанна Бг҃ослова Лꙋцкой. Мца҃ |[4] Дека҃мврі҃а҃ дна҃ десѧтого. Рокꙋ҃ Перкой тысѧщій шесть со҃т- | шедесѧ҃т҃ третего. Гедеѡ҃н Ст҃ополкъ Епп҃ъ Лꙋцкій҃, | рꙋкою҃ власною҃: Мѣсце҆ Печати҃. —

[1] Вставлено по тім слові в ркп. Б.: на всякій день и часѣ...
[2] Кінець ст. 16 в ркп. Б.
[3] В ркп. Б. кінець стор. 17.
[4] На бічнім поли: ѧ҃ѯ҃ѧ҃ѓ҃

(Дальше буде)

Перший життєпис св. Йосафата

ПОНИЗШЕ містимо три тексти, оповідаючі життє і смерть полоцького архиепископа св. Йосафата Кунцевича. Два перші, польський і латинський, поміщені стовпцями, беремо зі знаної збірки о. Павла Шиманського (II. 41-88), переховуваної тепер у познанській бібліотеці Т-ва Приятелів Наук[1]. Третий текст, теж латинський, надрукований долом на всю ширину, був відписаний свого часу, враз з иншими матеріялами, з оригіналу, збереженого в архіві Пропаганди, а перевезений опісля митр. А. Шептицьким до Львова, знаходиться під сю пору в Національнім Музею під ч. 16121/16. Відси то й взятий він для „Записок ЧСВВ." за ласкавим дозволом Управи Музея.

Подаючи всі три тексти без зміни в дослівнім відписі, відкладаємо свої уваги про них і про звязані з ними питання на кінець.

Relacya | o | zamordowaniu okrutnym | y osobliwey Swiątobliwosci | w Bogu Wielebnego Oyca | Jozafata Kuncewicza | Archiepiscopa Połockiego | krotko a prawdziwie | opisana | w Zamosciu | Roku Panskiego 1624.

Joachim Morochowski Episkop Włodzimierski y Brzeski Czytelnikowi łaskawemu.

Dla trzech osobliwie przyczyn, Re- (**стор. 42**) lacya ta, o zamordowaniu okrutnym, Wielebnego Jozafata Kuncewicza, Episkopa Połockiego iako pewną wziąwszy; będąc sam, dziwney swiątobliwosci żywota iego oczywistym swiadkiem na swiat drukiem wydać, za błogosławienstwem star-

Brevis et vera Narratio | de | crudeli caede morumque | singulari sanctitate | Reverendissimi Patris | Josaphat Kuncewicz | Archiepiscopi Połocensis | descripta | Zamosciae | Anno 1624.

Joachimus Morochowski Episcopus Vladimirens(is) et Bresten.(sis) Benevolo Lectori.

Tribus potissimum de causis (**стор. 42**) certam Narrationem de crudeli caede Rndsmi Patris Josaphat Kuncewicz, ipsemet admirandae ejus vitae Sanctitatis oculatus testis, in lucem typis edere, benedicente superiore meo, proposui Lector Benevole. Prima, ut Deo uni trinoque gratias reddam

[1] Оба тексти з познанського рукопису переписав п. Модест Кузик, б. урядовець почтовий у Познані, тепер питомець дух. семинарії у Львові, за що складаємо йому тут щиру подяку.

szego mego umysliłem Czytelniku łaskawy. Pierwsza abym Bogu w Troycy Jedynemu zato podziękował, ktory takie Swięte sam czyni, y takie Pasterze do Cerkwie swey posyłać raczy. Druga, abym takim wysokim Cnotom Męża tego Swiętego, cześć powinną z niedołężnosci mey oddał, ktorem w Nim za żywota Jego uprzeymie miłował, y onem się zawsze dziwował. Trzecia, abym wielu pobożnych Ludzi żądaniu dogodził: ktorzy tego usilnie pragnęli, żeby pewną wiadomość o Swiątobliwosci żywota Jego; tudzież też osobliwie o smierci, przez mężne podięcie okrutnego męczeństwa dla prawdy świętey miec mogli.

Z tych tedy przyczyn tę książkę (**стор. 43**) na świat puszczaiąc, ciebie Czytelniku Łaskawy proszę, abyś to przyiąwszy, iako za rzecz istotnie prawdziwą Bogu w Troycy Jedynemu cześć i chwałę oddawał.

ΑΓΑΘΩΝ ΠΟΝΩΝ ΚΑΡΠΟΣ ΕΥΚΛΕΗΣ[1]

Jozafat Kuncewicz Archiepiskop Połocki, mąż z młodości lat swoich, gdy ieszcze był swieckim, gorącego

[1] Тут прибавлений відсилач: *) W r. p. zamiast litery *v* napisano T. Niepotrzebnie także po P dano kropkę na dole. Słowa są przytoczone z Xięgi Mądrosci 3, 15 i znaczą: Dobrych trudów pożytek sławny.

qui huiusmodi Viros Sanctos ipsemet efficit, et hujusmodi Pastores in Ecclesiam suam mittere dignatur. Altera, ut tam altis hujus Viri Sancti virtutibus debitum honorem pro imbecillitate virium mearum exhibeam, quas in illo adhuc vivente summo amore et continua admiratione prosequutus sum. Tertia, ut plurium piorum hominum votis satisfaciam, qui summo desiderio flagrarunt, certam de vitae ejus sanctitate, praesertim de morte, perfortiter susceptum ob Veritatem Sanctam crudele martyrium, notitiam habendi.

Hisce itaque de causis hunc li- (**стор. 43**) brum in publicum edens, Te Lector Benevole enixe rogo, ut hoc suscepto tanquam re summe certa Deo uni Trinoque cultum et honorem praestare non deneges.

Josaphat Kuncewicz Archiepiscopus Polocensis, Vir in tenera aetate et statu adhuc saeculari summae pietatis, et vitae sanctitatis, cum degeret Vilnae, assiduo visitabat Ecclesiam SS. Trinitatis, quae semper erat sub regimine Superiorum in Unitate Fidei Sª permanentium; nullum exer-

(Archivio dela S. C. de Prop. Fide — Polonia, Russia, Vallachia, Moldavia. Vol. 337).

(Fol. 242) Vita et mors archiepiscopi Polocensis Rutheni a schismaticis occisi anno 1623.

Josaphat Kuncewicz archiepiscopus Polocensis erat vir ab adolescentia sua cum adhuc in saeculo degeret, singularis in Deum religionis et vitae probitatis. Assiduus in ecclesia Sanctisimae Trinitatis unitorum ritus; nullum ex officiis divinis, quae singulis diebus in illa ecclesia more mo-

nabożenstwa, y żywota pobożnego, mieszkaiąc w Wilnie, ustawicznie chodził do Cerkwi Swiętey Troyce, ktora zawsze była w dozorze Starszych w Jednosci swiętey będących, żadnego Nabożenstwa w odprawowaniu chwały Bożey, ktore się w dzień według ustaw powinnosci Zakonney tam odprawowało, nie opuscił: iako Jutrzniey y inszych Obrzędow Cerkiewnych. A chociaż Syzmatycy podten czas zwłaszcza, kiedy się zaczynała Jedność Swięta, oderwali byli niemal wszystkie od tey pomienioney Cerkwie tak, że się ledwie kilkadziesiąt człowieka oboiey płci, y to w Uroczyste swięta tam schodziło: a z Duchownych ieden tylko mieszkał Zakonnik, ktory był oraz Archimandrytą, żadne- (**стор. 44**) go przy sobie nie maiąc Czernca. Zaczym w tym Monastyrze były prawie pustki, a w Cerkwi wielkie opuszczenie. Przeciwnym zaś sposobem u przeciwnikow wielki tłum ludzi, że się ledwo w Cerkwi zmiescić mogli: ochędostwo swietne, y wszystkich inszych rzeczy dostatek, ktoremi się więc pospolici ludzie przynęcitium in decantanda laude Dei, quod ibi ex instituto religiosae Professionis quotidie peragebatur, praetermisit, uti sunt: Matutinum aliique ritus Ecclesiastici. Et quamvis Schismatici, praesertim eo tempore, quo Unio S. coeperat, pene omnes a superius dicta Ecclesia abstraxerint, adeo ut vix pauci homines utriusque sexus, idque solemnibus non nisi Festis ibi convenerint, Religiosorum vero unus solummodo Archimandrita, nullo amplius exstante Mona- (**стор. 44**) cho permanserit. Unde illum Monasterium fere vacuum erat, in Ecclesia vero summa regnabat devastatio. E contra vero Adversarii magnam multitudinem hominum, ut eam vix Ecclesia capere potuerit, summam in Ecclesia munditiem, omniumque rerum copiam habere videbantur, quibus plerumque populus allici solet;

nastico peragebantur, matutinum etiam, quod ante diluculum decantatur, omittebat. Et licet ab hac ecclesia schismatici illo tempore quo incipiebat unio, abstraxissent fere omnes, ut die etiam festo vix 20 personae sexus utriusque in dicta ecclesia numerarentur, et ex clero unus tantum erat monachus titulo archimandritae insignitus, nullum habens penes se monachum; unde magna erat in monasterio solitudo, in ecclesia vero et venientibus ad eam desolatio; e contra apud schismaticos magnifica multitudo hominum, quam ecclesia capere non poterat, ornamenta ecclesiastica splendida, et alia quae homines allicere naturaliter solent, in magna copia. Nihilominus bonus juvenis ab ipso Deo immediate edoctus, neque enim tunc qui eum doceret ea quae erant unionis ex unitis Vilnae reperiebatur

caią. Jednak cnotliwy ten Młodzieniec, osobliwą łaską Bożą natchniony będąc (: gdyż iednego takiego podtenczas w Wilnie nie było, ktoryby go mogł nauczyć dostatecznie rzeczy tych, któ re przynależą do Jedności świętey:) tym się bynaymniey nie odrażał: y owszem w tey Cerkwi Troyce Świętey sam podczas spiewał, czytał, y częstokroć dzwonił: y tak bywał sam spiewakiem y dzwonnikiem: co wszystko pilnie y z wielką ochotą odprawował, a darmo, insze zabawy swoie potrzebne opusciwszy, ktoremi był obowiązany w służbie; a w czytaniu ksiąg Duchownych tak był pilnym, iż ich więcey pilnował, aniżeli inszych zabaw. Zkąd zapaliwszy serce **(стор. 45)** swoie miłoscią do służby Bożey, roku Panskiego 1604, we dwudziestu y kilku leciech, w tey, y przy tey Cerkwi Swiętey Troyce slub w Zakonie S. Bazylego Panu Bogu uczynił, y Czerńcem został: w ktorym tak postępować począł. Przez kilka lat żadnego innego napoiu, oprocz wody

Tamen huic virtute praedito Adolescenti, singulari Dei gratia afflato (: nullus etenim id temporis Vilnae manebat, qui illum sufficienter de rebus quae Unionem S. concernunt, instruere possit:) hoc minime fastidio erat. Imo ipse in hacce Ecclesia S^mae^ Trinitatis legendo, cantando, et saepius pulsandis campanis operam dabat, atque sic saepe numero ipse cantor et pulsator campanae erat quae omnia summa cum diligentia et alacritate, quamvis sine ullo stipendio, executus est. Fovens deinde in corde amorem se se consecrandi Deo, anno 1604, agens ultra 20 aetatis suae annum in hac et ad hanc **(стор. 45)** Ecclesiam S^mae^ Trinitatis vota in ordine S. B. M. emisit atque Monachus factus est, ubi ulterior ejus vitae profectus hoc modo institutus erat. Per aliquot annos nullo alio potu, excepta sola aqua, utebatur, et certe per totum vitae suae decursum nunquam ab hoc proposito recessisset, nisi valetudo quae notabiliter exinde decre-

ullus, ab ecclesia non discedebat. In dicta igitur ecclesia ipse erat cantor, ipse lector, ipse denique non infrequenter campanator, quae omnia libenter et gratis, et cum dispendio suarum occupationum, quibus detinebatur inserviens cuidam civi Vilnensi mercato- | ri. Non tantum domi sed etiam in officium mercatoriae lectioni librorum spiritualium intentus erat, magis quam ut ad emendas merces invitaret transeuntes, quod in more est mercatoribus.

Unde secutum est quod anno 1604, viginti et aliquot annos natus monasticam vitam sub regula Sancti Patris Basilii in ritu graeco catholico Vilnae ad ecclesiam Sanctissimae Trinitatis amplexus fuerit. Cuius eiusmodi quidem fecit initia ut per aliquot annos non alio potu quam naturalis aquae uteretur, nec fortassis toto vitae suae tempore ab hoc coepto destitisset, ni obedientem defectus graves ventriculi, qui ex potu hoc suborti

samey, nie zażywał, y pewnie przez wszystek żywot swoy tego by był niepoprzestał gdyby niesposobność zdrowia (:ktore mu było znacznie stąd wątleć poczęło:) zaziębieniem żołądka; y starsi iego, ktorzy się o tym dowiedzieli, nie zabronili: ieśli tylko zabronili? a nie raczey onemu do większego umartwienia ciała pochop uczynili; jako do włosiennic, dyscyplin, postow y niespania: czego przez wszystek żywot swoy pilnie przestrzegał: obżarstwem w iedzeniu, a zwłaszcza w piciu iako pewną zarazą duszną wielce się brzydził. Czystości swiętey był wielkim miłosnikiem y strożem z taką sromiężliwością że nie (**стор. 46**) tylko uczynkiem, ale i słowem, swąd z siebie sposobności iakiey wydaiącym pogorszenia żadnemu nie dał. Do tego zawsze był w rozmyslaniu rzeczy Boskich nie inaczey y w czytaniu ksiąg: w ktorym tak znacznie postąpił, iż w krotkim czasie z podziwieniem wszystkich, a prawie zdumieniem z kazalnice ludziom Słowo Boże przepowiadał. A co ieszcze dziwnieysza, w takim ustawicznym ksiąg pol-

scere caepit, refrigeratio ventris, ejusque superiores, qui de hoc certiores facti sunt, illud ulterius prosequi prohibuissent, si tantummodo prohibuerint, et non potius majoris in corpore suo castigationis causa fuerint, uti sunt cilicia, disciplinae, jejunia et nocturnae vigiliae, cujus per totam vitam suam diligentissimus observator fuerat, gulam in esu, et vel maxime in potu quasi aliquod pestiferum animae venenum mirum in modum abhorrebat. Sanctae castitatis erat magnus amator et custos, tanta cum abstinentia, ut non modo facto, sed ne verbo quidem peste aliqua infecto scandalum a- (**стор. 46**) licui dederit. Insuper semper occupatus erat meditandis rebus Divinis, et legendis libris, qua in re tam eximie profecit, ut brevi tempore cum admiratione et fere stupore omnium populo ex suggestu Verbum Dei praedicaverit; quod autem majori admiratione dignum est, in assiduo legendis polonicis et slavonicis libris (:nulla enim alia idiomata, exceptis hisce duobus, caluit:) tanti profectus fue-

erant, et superiores ejus, quibus haec omnia probe innotuerant, cohibuissent. Si cohibuerunt tamen, et non ad maiores, ac multo plures corporis mortificationes, ut cilicia, disciplina, jejunia et vigilias, quibus tuto postea vitae suae tempore usus est, stimulamus. Accessit ad hoc quod in continuis semper fuit meditationibus de divinis, non minus autem in librorum lectione, qua tantum profecit, ut brevi tempore cum omnium aedificatione et stupore, populo ex ambone praedicare coeperit. Quod autem longe maiori admiratione dignum est, haec eadem assidua lectio librorum non aliorum quam sclavonicorum et polonicorum (cum latinam linguam vel aliam quampiam praeter suam vernaculam nullam caluisset) id effecit quod tantam acquisiverit peritiam oppugnandi et confutandi errores schismaticorum

skich y słowiańskich czytaniu (:gdyż nad te dwa pospolite ięzyki inszego nie umiał:) tak pięknie postąpił, y przyszedł do takiey doskonałosci w dysputowaniu, y przekonaniu heretykow y schyzmatykow, y do takiey sposobnosci obcowania z niemi; iż nayuczeńszy Teolog z nim porownać nie mogł. Zkąd ono poszło, iż od Katolikow albo prawowiernych biczem schyzmatykow y Heretykow, a od Schyzmatykow samych, miasto Jozafat, odmianą imienia, Duszo- (**стор. 47**) chwatem (:to iest łapaczem dusz:) był przezwany. Y tak bardzo bystrego był dowcipu, iż naysubtelnieysze w Teologii trudnosci, iako są o Troycy Przenayswiętszey, y tym podobne, łacniey on przez się mogł zrozumieć, a niżeliby mu kto mogł wyłożyć. Coż rzekę o przedziwney pamięci Jego? ktorą tylko tego samego nie nosił, iako na marmurze wyrytym, czego albo nie czytał, albo nie słyszał. Mogł go kto wybornie kroniką ksiąg, osobliwie

rat, et tam perfectus in disputando, convincendisque haereticis et schismaticis, et tam habilis ad conversandum cum iisdem; ut doctissimus Theologus illum adaequare haud potuerit. Hinc a Catholicis flagrum Schismaticorum et Haereticorum, a Schismaticis vero, loco Josaphat, mutato nomine Duszochwat, hoc est raptor animae appellatus fuerit. Tam erat acuti ingenii, ut subtilissimas Theologiae difficultates, uti sunt de Sanctissima Trinitate, et alia hujusmodi, facilius per se ipsum intelligere quam alias explicare potuerit. **(стор. 47)** Quid dicam de admiranda ejus memoria, in qua acsi in marmore sculpto illud solummodo non remansit, quod aut non legerat, aut non audiverat. Potuit certe jure merito compendium librorum, et praesertim Sanctorum Patrum thesaurus appellari. Neque tamen ille Vir sanctus in his tam liberaliter a Deo et natura concessis sibi donis acquievit, sed con-

et haereticorum, tantum donum cum ipsis conversandi, ut | theologus licet doctissimus in hac parte cum ipso comparari, vix aliquis potuisset, nullus haereticus aut schismaticus resistere. Atque hinc processerat, quod a catholicis flagellum schismaticorum et haereticorum a schismaticis vero loco Josaphat mutato nomine Duszochwat, quod raptorem animarum, vulgo significat, meruerit appellari. Jam vero tam foelicis vir fuit ingenii, ut subtilissimas quasque theologicas difficultates, quales sunt circa mysterium Sanctissimae Trinitatis et alia huiusmodi, facilius ipse potuerit capere, quam subtilissimus quisque eidem explicare. Quid vero de mirabili memoriae illius foelicitate dicere quis sufficiat? qua id solum non tenuit, quod nusquam legit, vel audire ab ullo potuit. Chronica alia vel omnium librorum praecipue vero Sanctorum Patrum diceres thesaurum.

Neque his tantum singularibus animi a natura sibi concessis contentus fuit vir dotibus, ad omnia bona natura comparatus, insuper ipsis assi-

Oycow Swiętych Skarbnicą nazwać. Jednak nie przestaiąc ten Mąż Swięty na tych tak hoynych od Boga y natury sobie użyczonych talentach, w ktore był obficie opatrzony; tak się ustawicznie w pobożnosci y w cnotach wysokich ćwiczył, że za zezwoleniem wszystkich był godnym rozumiany, aby był na lichtarzu Cerkwie Swiętey, iako swieca wszystkim swiecąca, postawiony. Bo gdy teraznieyszy Przewielebny IMsc Ociec Jozef Rucki z Archimandryi Wileńskiey siadł na stoli- (**стор. 48**) cy Metropoliey wszystkiey Rusi, On też na mieysce iego wstąpił. A że ten Monaster począł się był prawie na tenczas reformować, y nie było w nim oprocz młodzi, sposobnego żadnego do rządu, y do odprawowania inszych spraw dostatecznie biegłego, gdyż się ci uczyć ieszcze w szkołach musieli; a ieśli co było tam starszych Czerncow niereformowanych y do takowego rządu nieco sposobnych, lecz, że życia swobodnieyszego byli, y onego zażywać chcieli, przypuszczani do urzędu Starszeństwa nie byli żadnego. Ten tedy Mąż

tinuo in pietate et aliis eximiis virtutibus se se exercere non desiit, adeo, ut consensu omnium dignus judicatus fuerit, tamquam candela omnibus lucens in Candelabro Sanctae Ecclesiae constitui. Nam postquam Reverendsmus Pater Josephus Rucki ex Archimandria Vilnensi se in sedem Metropolitanam totius Russiae trans- **(стор. 48)** tulerit, ille mox in ejus locum successit. Quoniam autem Monasterium tunc primum reformari coepit(*)[1] nullusque in eo, praeter juvenes, qui scholis adhuc vacare debebant, capax regendi, et peritus administrandi alia negotia sufficienter aderat(*)[2], Monachi vero si qui aderant reformati, et aliquomodo ad tale regimen habiles, ob dissolutionem vitam, qua uti volebant, ab omni dignitate Superioris arcebantur(*)[3] Hic ipsemet Vir Sanctus non modo Superioratum Archimandriae suscepit,

[1] На боці: (*) poprawiono tąż ręką **coepisset**

[2] (*) poprawiono **adesset**

[3] (*) napisano **arcerentur**

duum in omni genere virtutum iungebat exercitium, quo tantum profecit, ut facile omnium iudicio dignus sit iudicatus qui poneretur in candelabro ut luceret omnibus.

Hinc postquam modernus Revmus totius Russiae metropolita Josephus ex archimendria Vilnensi in metropoliam assumptus est, ille quoque in locum ipsius successit. Et quia tunc dictum monasterium in initio adhuc reformationis erat, nec nisi juvenes tantum monachos, ac proinde ad guber-|nationem monasterii aliasque res gerendas necdum sufficienter idoneos, quique studiis et scholarum frequentationi dabant operam, continebat: monachi autem antiqui non reformati licet ad haec omnia invenirentur aptissimi, quia tamen iam liberiori vitae assuetierant, non recipiebantur: vir

Swięty nie tylko Starszeństwo Archimandrycze na sobie nosił, y ono z pochwałą wszystkich odprawował, ale oraz był kaznodzieią y spowiednikiem pospolitym, tak Czerńcow iako y Czernic, y swieckich oboiey płci. W Cerkwi pierwszym spiewakiem, gospodarzem w domu przez kilka lat, z wielką wszystkich dogodą tę powinność odprawiaiąc. Był też iedyną ucieczką (**стор. 49**) y pociechą ubogim wdowom, sierotom y od potężnych ukrzywdzonym w iednaniu barzo szczęsliwym y sposobnym: w pilności o duszach braci y inszych barzo czułym. Na samym początku zebrania tego Monasterskiego, gdzie tylko dway szczegulnie było Prezbiterow, a on był sam Dyakonem, zebrawszy wiele, czasu iednego, wieśniaczkow na rynku, ktorych nauki Chrzescianskiey uczył y zakonu Bożego, przywiodł ich do tey Cerkwie na spowiedz: iednego na ten czas kapłana nie było, a drugi ktory był przytomny spowiedzi tak wielu ludzi słuchać nie chciał: o co się ten dobry

illudque cum laude omnium administravit, sed insuper factus est Concionator et Confessarius communis, tam Monachorum et Monialium, quam saecularium utriusque sexus. In Ecclesia primus Cantor, domi paterfamilias, per aliquot annos cum summa commoditate omnium hoc munere fungens. Erat ille etiam unicum refugium et solatium paupertate oppressis viduis, pupillis et afflictis. In reconciliando nimis prosper (**стор. 49**) et habilis, in curanda salute fratrum aliorumque nimis vigilans. Accidit quodam tempore, ut ipso initio, quo communitas Monasterii colligi coepit, ubi duo solummodo manserant Presbyteri, ipse vero nonnisi Diaconus, collectos in foro multos plebeios, quos doctrina Christi et Religione imbuerat, duxerit ad Ecclesiam Confessionis absolvendae causa: unus id temporis sacerdos aberat, alter vero, licet praesens, Confessionem tot hominum excipere noluit, quo non postreme perturbatus hic bonus Diaconus erupit in lacrymas, modo hunc, modo

praedictus non archimandritae solum officium, sed etiam concionatoris ordinarii, et confessarii publici, monachorum, monialium et saecularium utriusque sexus, in ecclesia protopsaltis, et oeconomi domi, per annos aliquot maxima omnium in omnibus cum satisfactione officio sustinebat; pauperum et viduarum, pupillorum et a potentioribus oppressorum erat perfugium, in componendis discordiis dexter et foelix, in cura animarum vigilantissimus.

In ipsis initiis congregationis nostrae, in qua duo tantum erant sacerdotes, ille diaconus tunc existens collegit multos rusticos in foro et duxit pro confessione ad monasterium; unus sacerdotum abfuit, alter qui erat praesens excipere confessiones tam multorum nolebat. Bonus diaconus totus resolutus in lachrymas, hunc et illum ex fratribus qui nequidem dia-

Dyakon zafrasowawszy, rzewliwie płakał, y tego y owego ze trzech inszych (:ktorzy ieszcze Prezbiterami nie byli:) prosić począł o przyczynę, żeby z nim onego kapłana żądali: iakoż to dla iego tak rzewliwego płaczu y prozby uczynił, że onych ludzi wszystkich spowiedzi dostatecznie wysłuchał. (**стор. 50**) Tak był barzo pracowity, prawie ludzkie siły przechodził: trapiało się często, że przez sześć całych godzin spowiedzi słuchał, a to mu prawie we zwyczaiu było, o trzeciey godzinie na pułzegarzu w zimie z pułnocy wstawać, a o wtorey w lecie, y wszystkich potym budzić, a osobliwie na ten czas, gdy był iuż starszym, poczowszy od owey godziny, w ustawicznych był zabawach aż do samey nocy. A pierwiey niźli drugich pobudził, zawsze dyscyplinę odprawował: y to na każdy prawie dzień czynił. Słuchać spowiedzi, miał to sobie za osobliwe nabożeństwo: y dla tego, gdy mu się trapiało gdzie iechać w potrzebach Monasterskich, tak na popasie, iako y na noclegu, zawżdy ludzie do spo-

illum trium aliorum, qui nondum Presbyteri erant, rogare coepit, ut ejus ad hunc Presbyterum precibus suam quoque intercessionem miscere non abnegent(*)[1] atque sic ejus precibus et lacrymis cedens Presbyter, omnium qui in Ecclesiam adducti erant confessionem excepit. Adeo erat **(стор. 50)** labori deditus, ut ferme vires humanas superaverit: saepius sex horas audiendis confitentibus impendebat, tempore hyemis hora tertia, aestivo vero hora secunda surgere, omnesque alios excitare moris habebat, praesertim cum Superioris officium gesserit, illudque tempus usque ad noctem continuis occupationibus consecrabat. Antequam vero alios excitaverit, solebat disciplinam peragere, atque hoc modo quotidie se gesserat. Excipere Confessionem singulari sibi pietati duxit, et ideo cum necessitas Monasterii urgeret viam arripere, tam tempore consueto sumendi prandium, quam pernoctandi, semper homines ad confessionem hor-

[1] На боці: (*) melius **abnegarent**

coni tunc erant, orat ut rogent cum ipso sacerdotem, et lachrymis suis obtinuit ut audiret eorum confessiones dictus sacerdos.
Multorum postmodum filiorum effectus est pater, quos ex schismate ad ovile Sancti Petri reduxit. In laboribus adeo indefessus, ut conditionem humanam superare videretur. Non rarum ipsi erant 6 continuis horis sedere in confessionibus, et ordinarium a tertia hyeme, aestate a | secunda post medium noctis hora, surgere, et per campanam domesticam omnes excitare, etiam tunc, quando erat superior. Incipiendo autem ab illa hora in continuis occupationibus esse usque ad noctem profundam erat ordinarium. Excipere confessiones hominum erat ipsi singularis dilectatio. Unde per viam, quocunque discedebat, ubicunque noctabat, vel subsistebat in

wiedzi przywodził, y sam słuchał czasem wszystkich, począwszy od gospodarza: co iako iest rzecz trudna, zwłaszcza karczmarza y szynkarki do tego przywieść, rozumieć każdy łatwo może. A co większa, czasem y tych, **(стор. 51)** ktorzy się w karczmie piiaństwem iakoby dobrą myślą bawili, od zbytku odwodząc, a do trzezwości y cnot Chrześcianskich napominaiąc, do domow swych wyspowiadawszy odprawował: y dlatego nad zwyczay długo się w gościnie bawił. Drugich do spowiedzi podczas, dawszy cokolwiek, zaymował. Czasu iednego, nie mogąc się przewieść rychło przez Niemen, musiał tam dzień y drugi mieszkać, aż się rzeka ona rozpuściła: bo wozem było trudno, a pogotowia łodzią, albo promem przebyć: tam wiele ludzi było, ktorzy natoż czekali, y drudzy ieszcze naieżdżali, tak bardzo w tym pracował, że się mu musieli wszyscy spowiadać, y żadną miarą puścić się w drogę nie chciał, aż wszystkich wysłuchał. Zaczym tylko o tym pilnie myśląc, tego, co miał w oney drodze sprawować, zapominał. A tak gdy iuż

tabatur, illosque nonnunquam omnes incipiendo a patrefamilias solus excipiebat: quod quam difficile est praesertim Praefectos tabernarum, illorumque uxores hac in re convincere, quilibet haud difficile cognoscere potest. Quod autem majus est, illos qui in tabernis ebrietate quasi ad recreandam mentem utebantur, **(стор. 51)** a tanto excessu abstrahendo sobrietatem vero et virtutes christianas suadendo, absolutos in proprias domus remittebat: et ideo solito plus in similibus locis morari debuit. Plurimos muneribus ad confitendum incitabat. Quodam tempore cum ob difficultatem cito trajiciendi fluvium Nemen, necesse illi esset unum alterumve diem expectare donec fluvius penitus glacie liber restaret[1] (:neque enim curru, nec navicula facile erat alteram assequi partem:) multos ibi reperit homines qui pariter expectare debebant, multosque vidit modo primum venientes, minime peperit labori suo, omnesque confiteri fecit,

[1] На боці: Convenit Susza in **Cursu vitae** pag. 19.

meridie, aliquorum confessiones accipiebat, aliquando integras domos eorum apud quos hospitabat, cauponum etiam, qui alias difficulter confessiones sibi persuadent; quandoque etiam eos quos ad pocula sedentes, et genio in tabernis indulgentes inveniebat, a poculis abstrahebat, et bonis documentis instructos et contentos in domos proprias remittebat; unde praeter solitum morabatur in via; alios data pecunia reducebat ad confessiones.

Semel ob difficultatem traiectus in flumine principaliori Lithuaniae dicto Chrono, lingua nativa Nemen commorari debebat una die et amplius, glacies enim dissolvebatur, nec transitum per se praebebat vel curru vel navigio. Multos ibi homines reperit, multi postea antequam transitus pate-

sprawiedliwy iako palma wzgorę się w cnotach podnosił, y wiele (ст. 52) iuż owocow pracy swoiey za łaską Bożą wydawał, ustąpił śmiercią z swiata Archiepiskop Połocki Gedeon: ten zaś Mąż chwalebny, na mieysce zeszłego na Archiepiskopstwo Połockie, ze wszechmiar, tak w Duchownych, iako y w doczesnych rzeczach spustoszałe, w pietnastu lat, iako był został Czerncem, nastąpił, y przez lat pięć świątobliwie (: iako się wyżey (*) powie:)[1] urząd Pasterski odprawował. to Arcybiskupstwo iest na Białey Rusi, na granicach Moskiewskich: Arcybiskupstwem iest zaś nazwane, nie żeby miało pod sobą iake insze Episkopy, ktorych żadnego niema: ale z pewnych iakichsi przyczyn y respektow(*)[2] iest dosyć szerokie w Dyecezyi swoiey, y ma pod sobą, między inszemi wielą inszych miast,

nec aliter inceptum iter continuare voluit, donec solus omnes confitentes exceperit. Huic unico intentus, saepe, quod acturus in via erat, oblitus est. Paulo post, cum justus ut palma virtutibus in altum ascenderet, multosque laboris sui fructus adjuvante Deo (ст. 52) proderet, obiit Archiepiscopus Połocensis Gedeon: ille vero laudabilis vir in locum pie defuncti, tam spiritualibus quam temporalibus plane spoliatum, post quindecim annos a suo ingressu in Monasterium, successit, et quinque annos pie (:ut inferius dicetur:) munus Pastoris gesserat. Ille Archiepiscopatus situs est in Russia Alba, ad limites Moscoviae, dicitur Archiepiscopatus, non quasi multi albi Episcopi ejus jurisdictioni subessent, sed ob certas rationes et respectus. Ejus Dioecesis est satis ampla, extenditque suam potestatem supra multas alias Civitates, praesertim Polociam, (:a qua denominatus est:) Vitepscum et Mscislaviam, quarum quaelibet titulo Palatinatus a Serenissimis Regibus Poloniae donata est.

[1] На боці: (*) **niżey** raczey

[2] З боку: (*) Teodozy koło roku 1415 podany na Metropolitę przez Witołda, lecz nieprzyięty od Patryarchy, pierwszy przyiął tytuł **Arcybiskupa** i następcom zostawił x. P. S.

ret supervenerunt, tantum laboravit in illis, ut omnes confiterentur. Nec transire voluit, donec omnium confessiones finiret, huic quippe intentus obliviscebatur omnium aliorum quae ipsi in hac via peragenda erant. Et tandem cum iam justus sicut palma effloruit, et plurimos laborum piorum fructus protulit, e vivis decedente Gedeone archiepiscopo Polocensi, idem vir in locum demortui, in archiepiscopatum scilicet plane desolatum, tum | in spiritualibus quam in temporalibus post annos 15 et amplius vitae suae monasticae abhinc ante quinquennium suffectus fuit. Est hic archiepiscopatus in Alba Russia in confinibus Moschoviae. Archiepiscopatus dictus, non quod archiepiscopus ejus episcopos aliquos sub jurisdictione sua habeat (talis enim qui ipsi subsit est nemo), sed quod ab antiquo primum

te osobliwie trzy miasta, iako Połocko (:od ktorego się y tytułuie :) Witebsko y Mścisław: ktore każde z nich tytułem Woiewodztwa od Nayiasnieyszych Krolow Polskich (ст. 53) iest poczczone. W tey wszystkiey Dyecezyi, albo raczey w przednieyszych iey miastach, znalazł ten dobry Pasterz, srodze roskrzewioną Syzmę, y za Bożą pomocą we dwu leciech, iako mogł usilnym staraniem, przy tey swey osobliwey dzielnosci y sp̃osobności, tak wszystkich sobie był zniewolił chęci y serca, że zaledwie iuż iaki tam znak albo iskierka syzmy zostawała. Zastał też Duchowienstwo ono nie we wszem porządne. Cerkiew Katedralną Połocką Swiętey Zofii nazwaną (: iż inne na ten czas ktore są po wszystkiey Dyecezyi iego opuszczę :) z goła upadłą: musiał przeto wprzod Duchowienstwo ono, częścią przez Synody, ktore na każdy rok miewał; częścią przez wizytacye,

(ст. 53) In hac universa Dioecesi, aut potius in celebrioribus ejus Urbibus deprehendit bonus Pastor nimis disseminatos Schismaticos, et opitulante Deo intra duos annos, maxima quanta potuit cura, per suam singularem fortitudinem et dexteritatem, adeo omnium favorem et corda conciliavit, ut vix ibi aliquod signum aut scintilla Schismatis remanserit. Ipsum spiritualem statum non adeo in bono ordine reperit, Ecclesiam Cathedralem Polocensem sub titulo S^ae^ Sophiae (:nolo enim mentionem facere de aliis per totam Dioecesim dispersis:) prorsus obrutam. Opus itaque erat quam citissime hunc statum partim per Synodos, quas quolibet anno congregabat, partim per visitationes,

locum post metropolitanum archiepiscopum, inter alios Ruthenos episcopos habuerit. Satis ampla est huius archiepiscopatus dioecesis, continetque in se inter alias plures minores, istas tres civitates praecipuas, Polociam scilicet (a qua et nomen habet) Vitepscum et Mscislaviam, quae omnes ab antiquiore tempore titulo palatinatus a serenissimo Poloniae rege sibi indito gaudent. Per hanc universam suam dioecesim vel maxime in praecipuis eius civitatibus reperit antistes late grassantem pestem schismatis, et Deo auxiliante intra duorum fere annorum spatium ea qua pollebat in hac parte industria et dexteritate sic omnium animos et ingenia coepit, ut vix tantum aliqua schismatis manserint vestigia. Reperit quoque clerum omni ex parte inordinatum et informem, ecclesiam archiepiscopatus sui Polocensis cathedralem, Sanctae Sophiae nuncupatam (ut multas alias per universam dioecesim eius missas faciam) fere collapsam. Et illum quidem clerum scilicet, per synodos quas annis singulis cogebat, et per visitationes locorum et ecclesiarum in illis, quas in propria persona non sine ma-

ktore sam osobą swą z wielką pracą odprawował, reformować. W ochronie dobr y nadania Cerkiewnego, y w dochodzeniu własnych maiętności od Szlachty, roznemi czasy rozebranych, tak był czułym y szczę- (ст. 54) sliwym, że prawie połowinę Episkopstwa rozebranego dawno, tylko w pięciu leciech, ktorych był na tym Episkopstwie, przez prawo odzyskał: do czego zaiste zdał się niesposobnym, iako ten, ktory był wszystek na rozmyślaniu rzeczy Boskich. Folwarki spustoszałe sporządził y naprawił: domy y dwory Episkopskie z gruntu pobudował: a osobliwie Cerkiew Soborną albo katedralną, wielkim kosztem chędogo y ozdobnie z fundamentu poprawił y odnowił: rzekłbyś żeby na to samo mogło ledwo wystarczyć, po trzykroć tak wiele dochodów Episkopskich, iakie teraz są, zwłaszcza w tak krotkim czasie, tak wielką machinę buduiąc. Koło tego gdy się ten czuyny Pasterz zabawiał, iakiś Greczyn włóczęga, na-

quas solus non sine magno labore peragebat, reformare. In defendendis bonis et fundationibus Ecclesiasticis, sicuti in recuperandis propriis, quae variis temporibus per Nobiles erepta erant, adeo erat circum- (ст. 54) spectus et felix, ut fere mediam partem Episcopatus antea ereptam, intra quinque annos quibus Episcopatum administrabat, per jus recuperaverit.

Fundos destructos ad pristinum ordinem restituit et corrigi iussit, domos et aulas Episcopales funditus erexit: et vel maxime Ecclesiam Cathedralem sumptuose et magnifice restauravit. Fateri profecto ipse non denegares, hunc ipsum in finem vix sufficere potuisse ter tanti ex Episcopatu proventi, quanti nunc sunt, praesertim tam brevi tempore tantam extruere molem cogitanti. Hujus cum summopere solicitus erat hic vigilans Pastor, quidam vagabundus usurpans nomen Patriarchae Jerosolymitani (:qui nunquam erat:) ex Moscovia ad limites Poloniae venit, fictum Metropo-

ximo incommodo valetudinis peragebat, nullis parcendo laboribus reformavit. In defendendo patrimonio | ecclesiae suae et in iis quae per dioeceseos ex nobilibus ablata erant, bonis ecclesiae recuperandis fuit tam vigilans et felix, ut medietatem episcopatus a multis annis ablatam, per annos 5 quibus episcopatui praefuit, iure mediante receperit; ad quod alias non videbatur aptus, quippe totus speculationi deditus. Praedia episcopatus valde desolata instauravit: domos ad integras curias aedificavit. Inprimis autem ecclesiam cathedralem tam ingentibus sumptibus, in tam eximiam pulchritudinis formam, cuius modo est a fundamentis fere ipsis erexit, ut vix triplo maioribus illius archiepiscopatus annuis redditibus tam brevi tempore tantam molem instaurari posse quispiam crederet.

Haec vigilantissimus antistes cum ageret, Erro (?) quidam patriarcham Hyerosolimitanum se vocitans, in fines regni Poloniae ex Moscovia venit.

zywaiąc się Patryarchą Jerozolimskim (: ktorym nigdy nie był :) z Moskwy na granice Polskie przyiechawszy, zmyślonego Metropolitę na mieysce (ст. 55) prawdziwego Kijowskiego a na mieysce Episkopow Ruskich własnych takież Episkopy zmyślone tytułuiąc każdego z nich przeciwko każdemu z naszych, pomazał. Między temi osobliwie na Połockie, nieiakiego Meletiusza Smotryckiego postawił. Ten zaraz po wszystkim Archiepiskopstwie Połockim listy swe rozpisał, iako swieżo do Jedności swiętey przystałych, y nie owszeki w Uniey ukrzepionych, upominaiąc ich, y rozkazuiąc, żeby iuż Pasterzowi swemu, iako nie własnemu, owszem heretykowi, papieżnikowi, nie oddawali więcey posłuszeństwa ale raczey aby onemu, iako należnemu y prawowiernemu, od należnego Pasterza poświęconemu. Z temi tedy listami swemi wyprawił sługi swoie szatańskie czerńce, y niektore swieckie popy, żeby lud pospolity, takim ogłoszeniem nowego Episkopa zbuntowali, y od posłuszeństwa prawdziwego Palitam in locum veri Kijoviensis, et in locum Episcoporum Ritus graeci fictos (ст. 55) Episcopos nominando, cuilibet nostrum proprium Episcopum substituit. Inter alios Episcopatum Polociae cuidam Meletio Smotrzycki destinavit. Hic statim per universum Archiepiscopatum Polociae literas suas misit, monendo noviter ad Sanctam Unionem conversos, et nondum in hac bene firmatos, atque jubendo, ut Pastori suo tanquam improprie dicto, imo Haeretico, Papistae minime amplius obedire valuit; sed potius ipsi tanquam legitimo, fideli et a legitimo Pastore consecrato.

Cum hisce itaque literis delegavit suos improbos servos monachos et quosdam presbyteros saeculares, ut plebem promulgatione novi Episcopi ad seditionem concitarent, et jurisdictioni legitimi Pastoris eriperent.

Pseudometropolitam pro metropoli Chioviensi, et pseudoepiscopos pro omnibus nostris episcopatibus Ruthenis, quos nos uniti legitime tenemus, singulos pro singulis, nominatim, inter coeteros autem et pro Polocensi Meletium Smotricium creat. Is confestim per totam Polocensis archiepiscopatus dioecesim ad recens adhuc ad unionem conversos et necdum perfecte in eo firmatos scribit literas, exhortando et iubendo, ne suo pastori alias legitimo, tanquam illegitimo, haeretico, papistae, praestent amplius obedientiam, sed sibi potius vere orthodoxo et legitimo a legitimo pastore ordinato. Mittit cum his ministros satanae monachos quosdam, et saeculares sacerdotes qui rudem plebeculam novi episcopi | publicatione interturbarent, et ab obedientia veri pastoris avocarent. Neque irritus fuit conatus eorum nequam; omnes fere (tunc bono antistite Varsaviae in comi-

sterza oderwali: (ст. 56) y zaiste nie daremna ta ich była praca w tym złośliwym przedsięwzięciu: bowiem niemal wszystkie (: gdy się ten dobry Episkop w Warszawie na Seymie, około pilnych spraw Jedności Swiętey bawił :) po wszystkiej Dyecezyi tym służbowali, od Jedności Swiętey ich odrywaiąc: a do Syzmy, iako psy do blewocin swoich przynęcali: tak, że zaledwie ieden został któryby naśladował Dawida; ale, iako pismo mowi, wszyscy ze Sybą się onym byli udali: wszyscy temu to Smotryckiemu posłuszeństwo ofiarowali, ażeby na Episkopstwo, iako własne swoie przyiechał, żądali: tego zaś własnego, zgoła wygnać precz, między sobą uradzili byli. O tey tak smutney nowinie, gdy usłyszał Episkop prawdziwy, bieżał natychmiast do owczarni swoiey, y znayduie, że iuż od wilkow drapieżnych była rozproszona y zepsowana: wszakże serca sobie nie traci Pasterz czuły, (ст. 57) nie opuszcza owieczek, ale raczey szuka zgubionych: znowu toż robić poczyna, co inż był skończył, y od miasta do miasta Dyecezyi swoiey biega: znowu napomina,

Et certe haud frustra (ст. 56) susceptus ille labor erat in tam execrando proposito, nam fere omnes (:manente protunc bono Pastore Varsaviae pro Comitiis in negotio Sanctae Unionis:) per totam Dioecesim hoc modo commoverant, et ab Unione Sancta amovendo, ad Schisma, sicut canes ad vomitum revocarunt: adeo ut vix unus restiterit, qui imitaretur David, sed ut verbis Sacrae Scripturae utar, omnes Sibam secuti sunt: omnes sub potestatem Smotricii se subjecerant, omnesque desiderarunt, ut ad occupandum Episcopatum, tanquam sibi debitum veniret, proprium vero expellere constituerunt. Audito hoc tam tristi nuntio Episcopus currit in suum ovile, et illud reperit a rapacibus lupis corruptum et dispersum: minime tamen animo deficit bonus Pastor, non derelinquit oves suas, imo jam perditas querit: iterum hoc incipit, quod jam ad finem perduxit, et per omnes suae Dioe- (ст. 57) cesis Civitates currit, iterum hortatur et variis modis revocat errantes. Smotricium tanquam lupum, ne in ejus ovile irreperat, a longe removet. Et

tiis et ecclesiae et unionis firmandae gratia commorante) per totam dioecesim turbarunt; omnes ab unione ad schisma veluti canes ad vomitum redierunt; vix aliquis mansit qui sequeretur David, omnes post Sybam abierunt: omnes Smotricio obedientiam praestitere, eum in episcopatum ad se venire desiderantes, hunc pellere constituentes. Audit triste nuntium antistes, accurrit ad ovile et a lupis devastatum, et dispersum invenit. Quid tandem? magnanimus animo non cedit. Verus pastor non deserit oves, sed quaerit, deperditas repetit, ab initio quod iam finiverat orditur, et per civitates dioecesis suae iterum discurrit, exhortatur, monet, revocat errantes, pertinaces edictis regalibus redire cogit, lupum Smotricium procul ne

wzywa błądzących rozmaitemi sposoby. Smotryckiego iako wilka, żeby do owczarni iego nie wdarł się do końca, zdaleka odpędza. W tey pracy, chocći był iście zmordowany, iednak za łaską Bożą, w Połocku zwłaszcza, gdzie iest stolica, wiele dobrego sprawił: w inszych zaś miastach, a zwłaszcza w Witebsku, barzo co mało: y owszem czego insze miasta nie śmiały, tego się oni przeciwko wszelakim zwyczaiom y ustawom praw pospolitych ważyli, że dwie sobie Cerkwie, albo raczey swietlice swowolnie (:gdyż insze były w posłuszenstwie:) dla schadzek swych zbudowali: do ktorych Popy Schyzmatyki od onego Pseudoepiskopa iakoby poświęcone, wprowadzili: ktorzyby przeciwko własnemu Pa- **(ст. 58)** sterzowi lud turbowali y buntowali, y Jedność swiętą znosząc, Syzmę swą roskrzewiali. O tym wziąwszy wiadomość w sprawach nieustaiący, y serca nieustraszonego, tak wielkiemi niebespieczeństwy, ten czuyny Pasterz, przedsięwziętey wizytacyi Cerkwi swoich odprawować nie zaniechiwa, y do Witebska wprzod,

quamvis in hoc labore trucidatus(*)[1] fuerit, tamen auxiliante Deo, Polociae praesertim ubi sedem fixit, multum utilitatis abtulit, non tamen potuit idem praestare in aliis Civitatibus, prae aliis Vitebsci: imo quod aliae Civitates facere non audebant, id incolae hujus contra omnem consuetudinem et praeceptum juris communis ausi sunt: hoc est duas Ecclesias, seu potius duo conclavia insolenter propter suos congressus extruxerant, caeteris pio Episcopo obedientibus: ibique Presbyteros Schismaticos quasi a Pseudoepiscopo consecratos introduxerant: qui ad rebellandum contra proprium Pastorem populum excitarent, et commoverant, nec non destruendo Unionem Schisma dilatarent. **(ст. 58)** De hoc certior factus Pastor in negotiis infatigabilis et intrepidus in tot periculis incoeptam visitationem Ecclesiarum continuare non desiit, et imprimis Vitebscum pergit, ut oves vocem Pastoris audire nolentes, in suum, vel potius in

[1] З боку: (*) sic! pro **fatigatus**

ipse in ovile irrumpat, arcet. Sed his omnibus lassatus, licet Polociae, ubi sedes ipsius archiepiscopalis est profecit multum, in aliis tamen civitatibus et praecipue Vitepsci parum, quin immo quod nusquam alia civitas attentare fuit ausa, haec sola contra omnem spiritualem et saecularem totius regni potestatem synagogas duas scilicet, omnes enim alias ecclesias uniti tenebant, extruxit, in quas sacerdotes schismaticos ab illo pseudoepiscopo Smotricio quasi ordinatos introduxit, qui populum contra legitimum pastorem turbarent, et unionem labefactantes in schismate continua- | rent.
Hoc audito, infractus laboribus et imperterritus contra tot pericula antistes promovere visitationem ecclesiasticam instituit, et Vitepscum inprimis ad inobedientes et rebelles suas oves, volens eas ad ovile suum iterum reducere, profi-

iako nieposłusznych owieczek swoich wyprawuie się, chcąc ich zaś do owczarni swey, albo raczey Chrystusowey przyzwać. Od tey drogi domowi iego y czeladź onego odwodząc, wielkie niebespieczeństwo przedkładali: na co im odpowiadaiąc mowił: Nikogo się więcey dziatki bać nie potrzeba, tylko samego Boga: ten prawi, z nami y przy nas będzie. A gdy tedy tam do Witebska przyiechał, był przyięty z radością obłudną, y powinszowaniem zmyslonym: był też wezwany od niektorych z nich iako arbiter, na pomiarkowanie iakichsi między niemi wszczętych niesnasek: w czym ocho- (ст. 59) tnie pracował, maiąc w tym zawsze osobliwy dar od Boga; aby tym oraz serca ich też przeciwko sobie zaiątrzone ubłagał. Lecz oni w tym czasie o śmierci iego myślą; że się ich złości zawsze syzmatyckiey przeciwił: y wynalezli ten sposob, iako owszeki ku temu złemu koncowi sposobny. Dnia iedynastego Novembra w Sobotę naprawili bieguna z hordy swej Syzmatyckiej Popa, żeby wszędzie łżył, sromocił tego świętobliwego Episkopa: lubo gdzie mu się

Christi ovile reduceret. Dissuadebant hoc iter domestici et familia, exponentes ipsi grave periculum, in quod certe lapsurus erat, quibus respondens dixit: Filii, solus Deus timendus est: ille, inquit, erit nobiscum, et nos derelictos non sinet. Tandem veniens Vitebscum susceptus cum gaudio et applausu simulato, erat etiam expetitus a nonnullis illorum tanquam arbiter ad componendas quasdam inter illos discordias: quod onus libenter in se suscepit, tum quia singulari ad hoc dono praeditus erat, tum ut eo facilius eorum animos contra se exacerbatos sedare posset. (ст. 59) At ipsi eo tempore ejus mortem meditabantur, eo quod illorum Schismaticae improbitati semper contrarium viderent: nec non usi sunt stratagemate ad explenda illorum prava consilia aptissima. Die undecima Novembris Sabatho commiserunt uni vagabundo ex gremio suo schismatico Presbytero, ut opprobriis et convitiis pium Episcopum ubique laederet, ita persvasi, ut quocunque ejus domesticis occurreret, illi uti fideles servi fortiter pugnantes pro

ciscitur. Venientem laeti et gratanter cives suscipiunt; (sed falso) constituunt eundem quarundam inter se dissensionum arbitrum: laborat in hoc libens vir, semper alias in pacificando felicissimus ut vel hoc animos sibi infensos reconciliaret. Ipsi vero quid interim? Mortem pacificatori suo intentant, et quem semper habuerunt schismaticae suae pravitatis oppugnatorem acerrimum, hoc diabolico modo e medio tollere cogitant. Instruunt igitur sabbatho XI novembris sacrificulum Baal sacerdotem suum schismaticum qui contumeliose convitiis insectetur antistitem, ubicunque eius familiam obviam haberet. Hunc in modum intra se cogitantes; quod inquiunt possibile non est ut huiusmodi convitia et contumelias famuli episcopi contra dominum

iedno przyszło zeyść z czeladzią iego, tak rozumieiąc, żeby tego mimo się niepuścili, broniąc honoru Pańskiego, iako wierni słudzy: zaczym albo go mogą, prawi, porwać do więzienia, ktory iest przy dworze Episkopskim, albo się nań rzucą, y bić go będą. Cokolwiek tedy uczynią, my się iako za krzywdę tego Popa uiąwszy, bronić będziemy: natychmiast na dwor Episkopski wpadniemy, za tą okazyą: y tak samego Episkopa iako buntownika pokoiu po- (ст. 60) spolitego, tamże pokonamy: aby nam iuż więcey z tą swoią Unią nie dokuczał. I tak między sobą uradziwszy, y postanowiwszy, przez całą noc z Soboty na Niedzielę, to iest dwunastego Novembra, dobrze się gotowali: o czym naymniey Mąż swięty nie wiedział. A gdy raniusienko wstawszy, według zwyczaiu szedł na iutrznię do Cerkwie; tego pomienionego Popa, iako się byli z nim nato namówili, do dworu Episkopskiego wyprawili, żeby dał okazyę do rozruchu, ktory tam przyszedłszy, dość uszczypliwie niewypahonore Domini sui, nunquam ipsi hoc crimen impune cederent. Quapropter vel ipsum possunt, inquiunt illi, in carcer intrudere quod est ad Aulam Episcopi, vel injectis manibus plagis opprimere. Quidquid de illo fiat, nos injuriae ejus zelosi, ad defendendum parati erimus, hac data occasione in ejus aulam irruemus, atque sic ipse Episcopus tanquam turbator (ст. 60) communis tranquillitatis morte occumbet, ne nobis amplius cum hac sua Unione molestus esse queat. His ita inter se ordinatis et constitutis, totam noctem immediate ante diem Dominicam, scilicet ante duodecimam Novembris, in praeparandis armis aliisque id genus negotiis consumpserant, quod prorsus Viro Sancto ignotum erat. Die Dominica cum summo mane juxta consvetum morem ad recitandas preces matutinas in Ecclesiam pergeret, supra dictus Presbyter, prout ante decreverant, in aulam Episcopi missus est, excitandi tumultus causa, quo ingressus faucibus effrenatis in verba nimis acerba et opsuum iactas patienter ferant, sed procul dubio illum sacerdotem sic malis verbis eos tractantem vel ad carceres, qui sunt in domo episcopali rapient, vel verberibus aut aliqua alia contumelia afficiant: Quod si fecerint, nos quasi sacerdotis iniuste percussi, vel incarcerati iniuriam vindicantes in episcopalem domum irruemus, et ipsum episcopum veluti pacis publici violatorem hac occasione, ne nos amplius cum sua unione infestet, opprimemus. Et quidem sic apud se statuentes tota | nocte ante diem dominicam quae erat XII novembris nihil de hoc ipsorum nefando consilio sciente episcopo, pro hoc perpetrando facinore se praeparabant. Et summo mane ante diluculum, quando religiosus et sanctus antistes pro matutino ad ecclesiam ivit, dictum suum sacerdotem, ut ex condicto quod cum ipsis habuit, occasionem tumultus daret, ante domum episcopi mittunt, qui iniuriose

rzoną gębą, Episkopa Swiętego, y czeladź iego szkalował, łaiał: co mu długo cierpieli, aż też nakoniec, od niektorych z nich porwany, y do kuchnie a nie do tiurmy był wsadzony. Powstanie natychmiast wielkie między pospolstwem rozruch, poczną bić na gwałt wszędzie we dzwony: wpadną do Dworu Episkopskiego, gdy był ieszcze z Cerkwie nie przyszedł: ale ich czeladz (ст. 61) ztamtąd odpędziła. Spytał się Episkop, coby to był taki za rozruch? y dla iakiey przyczyny biią na gwałt? Skoro mu powiedzieli, że tegoto łotra Popa poymali: puścić go kazał nic nie mieszkaiąc, y sam w tym z Cerkwi, przez ten taki tłum ludzi do domu swego |: maiąc wolę sam dnia tego Liturgię swiętą odprawować :| wyszedł: żaden się go na ten czas ani tknął. Ale skoro iedno przyszedł do mieszkania swego, zaraz na dwor z wielkim pędem i tłumm uderzyli. Już się na ten czas takiemu

probrii plena, contra sanctum Eppum ejusque domesticos errupit, per satis longum tempus haec patienter ferebant, denique cum ipsa patientia laesa esse videretur, a quibusdam eorum captus, ac non iam in carcere, sed in culina occlusus est. Mox ortus est inter plebem magnus tumultus, coeptum ubique pulsare campanis, intruduntur in aulam Eppi ar- (ст. 61) mati, cum nondum ex Ecclesia rediерit, sed protinus a domesticis expulsi sunt. Interroganti Eppo, quisnam tumultus esset? et cur pulsentur campanae, vix nuntiatum est, hunc nequissimum Presbyterum ab illis occlusum esse, mox liberum dimitti jussit, ipseque, hac die celebraturus Missam, ex Ecclesia, per medium hujus turbae, minimae laesus domum rediit. At quam primum cubiculum suum ingressus est, statim magno impetu et tumultu aula oppugnata erat. Tantae vi domestici resistere non amsatis antistitem absentem licet et famulos eius qui tunc domi erant, tractavit. Et diu quidem tolerata fuit haec ipsius insolentia. Tandem ab aliquibus raptus est et non in carcere, sed in culina reclusus. Fit subito tumultus; campanas ubique pulsans modo peculiari qui vim denotat; irruunt in curiam episcopi absente episcopo; oppugnant eam; sed a familia episcopi fortiter reiecti sunt. Quaerit adhuc in ecclesia antistes, quaenam sit causa huiusmodi campanarum strepitus, et tantae commotionis in populo. Et sacerdotis comprehensionem esse intelligens, eundem dimitti sine mora jubet; ipseque (erat autem ea die pontificaliter celebraturus) ex ecclesia domum suam per medios hostes transiens redit: transeuntem ne tetigerunt; domum autem vix ingressum maximo cum impetu aggrediuntur curiam episcopalem, a qua per familiam episcopi etiam nunc repulsi fuissent, habebant enim sclopeta: sed quia misit ad eos episcopus, ut non globos, sed chartam exploderent, vel si globos supra homines derigerent, non intra eos, videntes invasores charta non globis rem peragi, tanto ar-

usilnemu gwałtu czeladź trudno oprzeć, y wstręt uczynić mogła. Skoro to postrzegli ci gwałtownicy, tym się śmieley do dworu dobywali, a napierwey do bramy się rzucili, gdzie czeladź była: tych siec, strzelać poczęli, z ktorych dway szkodliwie postrzelani, drudzy także dwa posieczeni, kiymi pobici zostali. Archidyakoua iego kiymi, rościągnąwszy na ziemi, bili trzykroć: piewszy raz w sieni, iuż zamordowawszy Archiepiscopa, tak srodze, że iuż zrozumieli, (ст. 62) że go na śmierć zabili: ale postrzegszy, że ieszcze żywy, wywlokłszy go na dwor, drugi raz także nie litościwie kijowali, y tak go chcieli tym drugim razem pokonać. Lecz gdy y potem, że ieszcze trocha dyszy, postrzegli, trzeci raz go na Cmentarz wywlekli z dworu, tak go dobrze okładali kiymi, że iuż za umarłego odeszli: y pewnie cudownie od Pana Boga żyw został, po takiey chłopskiey dyscyplinie: bo przyrodzonym sposobem, żaden kto na to paplius poterant, quo cognito aggresores eo majori audacia aulam, imprimis autem portam, ad quam domestici erant, impetere, illosque tum ictibus gladii, tum sclopeti vulnerare coeperant, quorum duo graviter sclopeto transfixi, alii ferro laesi et fustibus concussi remanserant. Archidiaconus ejus in terra prostratus ter fustibus vapulavit, primo in conclavi anteriori, jam interempto Eppo (ст. 62) tam crudeliter, ut ipsum crediderint prorsus vita exutum; at cum perceperint illum adhuc vivere, altera vice extracto in atrium, fustibus vitam eripere enixi sunt. Cum adhuc parum respirantem viderint, tertia vice in crematorium extractus adeo caesus est, ut fere mortuus relictus fuerit, et certe nisi per miraculum, quod solus Deus operatus est, post tam immaniter inflictas plagas vivus remansit quicumque etenim illud intueretur, naturaliter id fieri posse nunquam judicaret. Alter Emmanuel Can-

dentius insistere coeperunt: ac inprimis portam maiorem in ingressu domus effringentes, famulos episcopi, qui violentiae eorum se opposuerant, invadunt et plerosque eorum tum bombardarum globis traiciunt, tum gladiis gravissime vulnerant et pellunt. Duo, qui defendebant maiorem portam, globis traiecti, et isti non sperantur supervicturi.

Duo vero prae omnibus aliis maxime gladiis vulnerati et fustibus gravissime caesi, qui vivunt quidem sed non sperantur diu victuri: Archidiaconus Dorotheus. Hic ter fustibus positus in terra verberatus: primum in atrio post occisum archiepiscopum, eo usque donec ab immanibus illis hominibus, si digni sunt nomine hominum, putaretur mortuus; sed quando notatus est ab aliquibus, quod viveret, extractus in aream, caesus iterum eodem modo usque ad mortem; sed et tunc a curiosis observata sunt signa vita, caesus ergo in coemeterio tertio gravissime, nec reliquissent ipsum, nisi putassent iam vere [eum] exspirasse. Miraculo certe ab omnibus adscribitur, quod

trzył, nigdyby temu nie wierzył. Drugi Emmanuel Kantakusenus, starszy sługa iego, rodem z Grecyi, potomek, za wielu godnych ludzi świadectwem, zacney Familii oney Konstantynopolskiey Kantakusenow, ktory po wzięciu stolicy Moskowskiey od Nayiasnieyszego krola Polskiego Zygmunta III Pana naszego, z Ignaciuszem Patryarchą Moskiewskim, mężem swiątobliwym, Greczynem, dobrowolnie w ten kray z Moskwy przyszedł, zostawiwszy tam bogate osiadłości, które mu (ст. 63) były spadkiem przyszły po wuju iego, także z zacney Familii greckiey, nazwaney Rali, ktory uchodząc niewoli Tureckiey, do Moskwy był przyiechał. Ci, mowię, dway mężnie się zastawiali, gdy się iuż ono chłopstwo wściekłe do pokoiu Nieboszczykowskiego dobywać usiłowało: gdzie ich prawie ogarnowszy, srodze pobili i poranili. Ten krzyk y mordowanie

tacusenus, superior inter ejus aulicos, origine Graecus, testimonio multorum gravium virorum Nepos illustris Familiae Constantinopolitanae Cantacusenorum, qui post occupatam sedem Moscoviae a Serenissimo Rege Poloniae Sigismundo III, cum Ignatio Patriarcha Moscoviae in nostram se Regionem transtulit, relictis multis quibus, quae ipsi jure debebant, mortuo ejus avunculo, pariter illustris Familiae Graece Rali vocatae, qui se (ст. 63) subducens captivitati Turcarum in Moscoviam venit. Hi, inquam, duo fortiter resistebant cum haec plebeia turba furore flagrans in conclave Episcopi ingredi per vim conaretur, quapropter in medium rapti, vulnerati, et crudeliter enecti sunt. Audito clamore et caede suorum servorum Venerabilis Episcopus, volensque illis aliquam opem ferre, oblitus sui ipsius, abstinuit se ab oratione,

vivat; naturaliter enim supervicturum nullus qui vidit eum dixit. Alter Emanuel Cantacusaenus, superior domus, natione Graecus, ex Illustrissima familia Constantinopolitana dicta Cantacusaenorum, qui post captam regiam Moschoviae a Ser.^{mo} rege Poloniae Sigismundo III cum patriarcha Moschoviensi viro optimo Ignatio nomine, itidem natione Graeco, multis relictis possessionibus, quas avunculus ejus Graecus ex familia nobilissima Rali (qui oppressus a Turcis in Moscoviam transierat), ipsi reliquerat, ultro in has partes venit, et nobiscum per annos jam circiter 13 commoratus est. Vir omni ex parte omni laude dignissimus, ante omnia autem optimus catholicus, de quo indubitatum a fide dignis habemus testimonium, quod sit vere ex illa imperiali | olim Cantacusaenorum familia. Hi inquam duo ad conclave jam antistitis appropinquantibus sicariis in atrio ipso restiterunt, tandem ab iisdem circumventi sunt, et gravibus ac paene innumerabilibus vulneribus sunt affecti.

Ad tam crudelem inflictionem vulnerum et clamorem familiae suae antistes ex oratione, quam in quodam penetrali domus illius provolutus in terram

okrutne sług swoich posłyszawszy Wielebny Episkop, a chcąc ich iakokolwiek ratować, siebie samego prawie zapomniawszy, wstał od modlitwy, ktorą w iedney komorce, krzyżem na ziemi leżąc odprawował; a iakoby się ze snu miłego ockąwszy |: nie maiąc nikogo oprocz iednego chłopczyka przy sobie :| wyszedł do tych niezbożnych morderców, upominaiąc, aby niewinnych sług iego, tak nielitościwie mordować przestali, sam się im raczey wydaiąc, iesliby był co winien. Y tak wyszedłszy, a przeże- **(ст. 64)** gnawszy ich wprzód, rzekł tymi słowy do nich: Pan Bog z wami dziatki miłe, czemu się wzdam tak okrutnie pastwicie nad czeladką moią, ludzmi niwczym wam niewinnymi? ieśli co macie do mnie samego? owom ia iest. Zdumieli się wszyscy, y niemal przez Pacierz pohamowali trochę od onego okrucienstwa, że żaden z nich w tym czasie, nie tylko ręki nie podniosł, ale y słowa nie wyrzekł. W tym dway z nadworza stoiących, wcisnąwszy się gwałtem przez ten tłum ludzi, dawszy innym pokoy, do Swiętego się męża rzucili: Jeden zaraz uderzył kijem opalonym w czoło

quam in conclavi prostratus in terra peragebat, et quasi e somno excitatus |:comitante puero parvo:| obviam ivit impiis homicidis, monendo ut ejus innocentes famulos cruciari desisterent, se ipsum potius offerens, si aliquomodo reus esset. Atque sic facta super illos cruce, hoc modo allocutus est: **(ст. 64)** Deus sit vobiscum Filii dilecti, cur tam cruentes meis domesticis injicitis manus, quos nullius culpae reos invenire potestis? si ego quidquam mali vobis fecerim, ecce sum. Obstupuere omnes, et fere per aliquod tempus arcentes suam crudelitatem, nullus eorum nonmodo manum moverat, sed ne verbum quidem protulerat. At ecce duo absentes, magno impetu per medium turbae se intrudentes, relictis aliis, in sanctum Episcopum se conjecerant: Unus eorum baculo adusto tam graviter in ejus frontem percussit, ut

tunc faciebat, uno penes se relicto, tanquam ex somno quodam expergefactus e conclavi ad sicarios prodit, et ut innocentibus famulis suis parcant, se ipsum furori ipsorum obiicit. Primum ergo signo crucis signavit eos, postea dixit „cur sic affligitis meos famulos homines innocentes? Si quid habetis contra me, adsum"; obstupuerunt omnes, et cessatum a caede quasi per moram unius Pater noster; nullus enim ausus est loqui, nedum manum movere ex circumstantibus. Duo tandem facientes sibi viam de foris irruunt sacrilegi parricidae, et omnibus aliis relictis in solum antistitem manus iniciunt. Unus ex ipsis fuste [praeusto] in fronte pontificem su-

nad okiem, tak ciężkim razem, że się na nogach Episkop pobożny utrzymać nie mogł, y tak wprzod o scianę, potym na ziemię padł krzyżem. Drugi zaś zaraz bardyszem w głowę okrutnie także ciął. Zatym się iuż wszyscy, iako psi wsciekli, kto (ст. 65) czym mogł, do niego rzucili, biiąc, tłukąc, depcąc ciało iego niewinne, a osobliwie głowę y twarz, tak srodze, że zaledwie człowieka rozeznać było. Ani się tym okrucieństwo ich bestyalskie ukoiło, bo go iuż prawie za umarłego bydź rozumieiąc, trochę dali pokoy, do sług się iego znowu wrociwszy. W tym iakoś Episkop wielebny przyszedłszy zaledwie coś do siebie, podniesie trochę ręki, chcąc się krzyżem świętym znamienować, y obumarłem głosem rzecze: Boże chwała bądź tobie. Natychmiast porwali go znowu bezecni ludzie, y wywlokłszy z sieni na podworze: ieden z nich w tęż ranę bardyszem ciętą, przyłożywszy pułhak do głowy, dwiema kulami nabity, postrzelił:*[1] a w tym iuż Męczennik

[1] З боку:* Tom 1. supra pag. 7:8: et 86 Tom 2. pag. 39

Episcopus in pedibus se sustinere nequiens, primum ad parietem, tandem in terram lapsus fuerit, alter vero securi caput ejus laesit: hoc exemplum secuti omnes, tanquam furiosi canes, quo quisque potuit illum persequuti sunt, tundentes, vulnerantes, et conculcantes ejus (ст. 65) castum corpus, praesertim caput, ut vix forma hominis discerni potuerit. Neque hìc eorum immanis crudelitatis finis erat, nam arbitrantes illum mortuum esse, ad trucidandos domesticos se contulerant. Interea Venerabilis Episcopus paulo respirans, sublata paulisper manu signum crucis sibi imponere voluit, et semiviva voce dixit: Gloria tibi Domine. Protinus arripuerunt illum homines scelerati, extraxerunt in arenam, unusque illorum ad vulnus securi illatum sclopum duobus oneratum globis explodit, eoque instanti Venerabilis Pater spiritum Deo reddidit: nec tamen plebecula ardens furore alternatim fustibus caedere desiit, ut hoc modo cujuslibet in corpus Episcopi crudelitati satisfieri possit. Interim cum canis, qui

pra oculum percutit, adeo ut pedibus consistere non valens in parietem primum post in terram conciderit: secundus securi oblonga berdysz vulgo dicta caput sacrum dissecat. Denique alii omnes, qui prope aderant, quibuscunque armis usi fuerant, totum corpus antistitis confoderunt et contuderunt, caput vel maxime, ut vix aliqua forma hominis in facie remanserit. Neque hic finis immanitatis fuit; cum enim putantes esse mortuum, manus ab ipso amovissent, et ad alios furorem suum convertissent, movit | episcopus manum forte ut signaret se signo crucis; in instanti arripiunt ipsum scelerati homines, extrahunt ex atrio in aream, et ibi duplici globo bombardae in capite traiectus est, postea miris modis fustibus pulsatus, sed in ictu bombardae exspiravit.

dostoyny ducha Panu Bogu oddał: motłoch iednak pospolity zaiuszony, zaś go okrutnie kiymi bić na przemiany |: aby się każdemu z nich pastwić nad ciałem iego dostało :| nieustawał. W tym pies dworny, zkądsi się tam wyrwawszy, naone morderce (ст. 66) szczekał, broniąc ciała dobrodzieia swego; tego psa niektorzy z mordercow porwawszy, y na ciało iego wrzuciwszy, na sztuki rozsiekali, y tak z posoką psią krew niewinną, na większe obelżenie, zmieszali. Potym ciało tak zelżone z podworza wywlokłszy za nogi na gościniec, y tam go porzuciwszy, rzucili się na łupiestwo do sprzętu domowego Episkopskiego, komory odbiiaiąc y piwnicę, z ktorey nie mało beczek miodu y piwa na podworze wyniosłszy, y po ziemi usiadłszy |: nażarszy się wprzod krwie niewinney do sytości Oyca y Pasterza swego :| pić poczęli, a skoro iaką beczkę wypili, z krzykiem wielkim porwawszy ią, z gory, na ktorey iest dwor Episkopski, w rzekę rzucali. I gdy tak sobie we dworze podpiiali, nad ciałem się drudzy urągaiąc tam

in aula erat defendens corpus Benefactoris sui, parricidas latratu lacesserat, a quibusdam eorum raptus, atque corpori impo- (ст. 66) situs, in partes dissectus est, et sic sanguinem canis cum sanguine innocente, in majorem ignominiam miscuerunt.

Post tot contumelias quibus castum corpus affecerant, extracto illo denique in viam publicam, ibique relicto, rapiendis supellectilibus, quae in domo Episcopi manebant, se dederant, reserando cubicula et caveam, unde elatis aliquot doliis mulsi et cerevisiae, in terra sedentes |:jam pleni ad satietatem sanguinis innocentis sui Patris et Pastoris:| bibere coeperant; si autem aliquod ebiberint, mox illud cum ingenti clamore ex illo monte, in quo erat aula Episcopi, in fluvium protrudebant. Cumque una pars hoc modo in aula se inebriaret, altera insultando corpori in plateam exposito,

Erat autem canis antistitis, qui latratu et morsu suo a corpore domini sui, istos sacrilegos arcebat; hunc quidam ex ipsis arreptum, et corpori superimpositum in partes dissecaverunt et sanguine canino in majus ludibrium sacrum corpus defoedarunt.

Post haec illum extra curiam in viam publicam extraxerunt, et ibi relicto sacro corpore iverunt ad supellectilem episcopalem, quam diripuerunt, similiter ex penuariis. Ex cellariis autem multas tonnas mulsi et cervisiae extractas in aream domus exportarunt, atque ipsi in terra considentes biberunt; quodlibet dolium evacuatum cum summis clamoribus ex monte altissimo, in quo curia episcopalis sita est, in fluvium detrudebant. Interim cum impii homines genio indulgent, corpus s. martyris ad omnes irrisiones

na ulicy, iako ieno kto chciał, past-
wili: bo nie tylko chłopstwo, dzieci,
ale y niewiasty, y baby, nogami go
popychali, y tłukli, za włosy, głowę
y brodę targali, szarpali, na twarz
wielebną plwali, a na ciele ie- (ст. 67)
go siedząc, gorzałką sobie spełniali.
Na koniec iuż się dosyć chamowe prze-
klęte pokolenie okrucieństwem takim
y pastwieniem nasyciwszy, do domow
się swych rozchodzić od ciała poczęli.
W tym obłok nastąpił iakiś czarny
od rzeki Widla nazwaney, y stanął
nad ciałem opuszczonym w pośrodku
tego obłoku pokazał się promień
światły, co niektorzy w miescie po-
strzegłszy bieżeli, nie tak dalece,
na on widok okrucieństwa, iako na
on obłok y promień patrzyć: który
potem tak zlekka się w gorę podno-
sząc, zniknął. Potym nie rychło oni
żarłocy, iuż wypiwszy do szczętu, co
iedno w piwnicy znaleźli, wypali pi-
iani z podworza, tam gdzie go byli
porzucili, zaraz aż do samey włosien-
nice, ktorey miasto koszuli zażywał,
ciało czyste obnażyli: ktorą na nim

prout unicuique placuit, vacabant:
non solum etenim, plebei, pueri, sed
etiam faeminae, pedibus protrudere
et concutere, capillos ex capite et
barba evellere, venerandum vultum
conspuere, ejusque corpori insidentes
crapula se re- (ст. 67) ficere non du-
bitabant. Denique execranda progeni-
jes Chami plene satiata crudelitate,
et abominando facinore suo, in pro-
prias domos redire coeperat. Interea
nigra nubes ex parte fluvii Widzla
vocati erupit, ac supra derelictum
corpus immobilis stetit: in medio au-
tem ejus splendens apparuit radius,
quo viso nonnulli ex civitate, non tam
spectaculi crudelis, quam hujus radii
videndi causa accurrerunt, qui paulo
post in altum leviter ascendens dis-
paruit. Elapso non pauco tempore
impii helluones completo quidquid in
caveis inveniri poterat, bene poti, ex
aula Episcopi magno tumultu evase-
rant in eum locum, ubi ejus corpus
erat, nihilque morantes, usque ad ci-
licium, quo, in locum indusii, utebatur, castum corpus denudarunt, hoc

et opprobria expositum fuit in via publica, ad quod occurrentes non tantum viri, pueri, sed etiam feminae et vetulae pedibus culcabant, barbam et capillos capitis evellebant, in faciem spuebant, supra s. corpus sedentes. Vinum, quod ipsi vocant crematum, bibebant. His et aliis modis usque ad satietatem debacchati sunt in sanctum episcopum, et discesserunt.

Et ecce supervenit nubes atra a fluviolo Vidola, et stetit supra corpus episcopi sancti, in cuius nubis medietate apparuit radius lucidus. Quo spectaculo permoti plurimi concurrebant ad dictum locum, non tam episcopum occisum spectantes, quam illum radium, qui elevando se paulatim, ascendit sursum et evanuit. |

Tandem occurrerunt evacuatis doliis helluones temulenti; tunc denudarunt corpus venerandum usque ad cilicium, et cilicium indusii loco invenientes,

obaczywszy, krzyknęli, ieśmy prawi nie Władykę, ale Cerńca iakiegoś zabili: bo on w koszuli cienkiey a nie w takiey włosiennicy chadzał. I przywiodłszy tam do (ст. 68) ciała niektore z czeladzi nieboszczykowskiey, ktorych we dworze za strażą mieli, pytali, ieśliby to był własny Pan ich, albo kto inszy? Odpowiedzieli: że iest istotny Pan y Dobrodziey ich, a że przez wszystek czas żywota swego, nieiakiey inszey koszule, iedno takiey włosiennicy zażywał. Ale y tym wiary nie daiąc, drugich na przemianę poiedynkiem każdego przywodząc, y także otoż kiymi dobrze okładaiąc, aby prawdę powiedzieli, pytali: toż niebożęta twierdzili, że ten iest własny, a nie kto inszy: ale przedsię złość przeklęta y tym wiary ieszcze nie daiąc, biegli do pokoiu, y tam go pod pokładem tarcice oderwawszy, szukali: bo żadną miarą wierzyć nie chcieli, aby to był istotny, ktorego zamordowali: aż iuż potym za chwilę, ieden z nich przypatrzywszy się pilnie, poznał, y z radością przyznał, że iest

viso voce magna exclamarunt, nos, inquiunt, non Episcopum, sed quemdam Monachum interfecimus, ille etenim non cilicio, sed indusio utebatur. Quam ob- (ст. 68) rem adductos ad corpus aliquos domesticorum Episcopi, quos in custodia habebant, interrogarunt utrum hic esset verus illorum Dominus, aut alius? qui confessi sunt, hunc esse suum verum Dominum et Benefactorem, et per totam suam vitam non indusio, sed cilicio usum fuisse. Huic minime fidem habentes, alios unum post alterum vocabant, et adhibitis fustibus veritatem extorquere satagebant. Persistebant miseri fortiter in sua confessione: sed parricidae ob perversam suam malitiam, hanc iterum falsam esse existimantes, intrarunt in conclave, ibique sub pavimento, abreptis aseribus Episcopum querere non desistebant, donec post aliquod tempus unus illorum, diligenter vultum respiciens, cognovit, et cum magno gaudio confessus est, verum Episcopum interemptum esse. Et ideo alli-

episcopum se occidisse non credunt, sed alium quempiam monachum, dicentes episcopum tenuibus indusiis ex telo factis uti consuevisse. Adducunt ergo nonnullos eius famulos, quos captos tenebant, quaerentes ex ipsis, num dominus ipsorum esset, quem occiderunt, et quem cilicio indutum invenerunt. Affirmant famuli non alium nisi dominum esse eumque semper tota vita sua tali indusio uti consuevisse. Non credunt uni, vocant alium, et iterum alium, pulsant baculis, ut dicant veritatem, quibus constanter et uno ore dominum esse suum dicentibus non credunt nihilominus, sed pavimentum totum, quod in conclavi eius tabulis stratum erat, eruunt, et sub ipso episcopum quaerunt minime credentes eum a se occisum esse. Tandem, cum iam aliqui ex ipsismet vere episcopum esse, quem occiderant, cognovissent, alligato fune ad pedes martyris per plateas civitatis

własny Władyka zabity. A zatym powróz do nog mocno uwiązawszy, ciało wielebnego Męczennika po rynku y ulicach miey- (ст. 69) skich, z naygrawaniem y obelżeniem, w iedney tylko włosiennicy włoczyli, żeby wszyscy nie tylko heretycy, ale y żydowie na obnażone ciało iego czyste, okrutnie od nich zamordowane, patrzyli. Potym na gorę oną barzo wysoką wewlekli, zkąd przedtym wypiwszy miod y piwo, beczki czcze do rzeki staczali, y ztamtąd ciało iego zepchnęli, a krzykiem wielkim woła iąc mowili: Derżysia Władyko, derżysia. Naostatek spuściwszy się, iako mogąc, z owey wysokiey y przykrey góry, do brzegu samego Dzwiny ktora iest między inszemi W. X. Litt. portowemi rzekami nie podleysza, a ciało ono w łodź wrzuciwszy, na większą głębię oney rzeki, |: choć iest wszędzie dosyć głęboka:| wzgorę zawieźli, y zawioższy na szyiey onę włosiennicę, kamieni w nią nakładłszy, zawiązali, a osobliwie do nog kamień ieden wielki przywiązawszy, w wir naygłębszy wrzucili, y tak utopili, aby iuż żaden

gato fune ad pedes, corpus Beati Martyris per forum et plateas civitatis, cum ludibrio et contumelia, unico (ст. 69) solummodo cilicio indutum trahebant, ut omnes non modo haeretici, sed etiam Judaei nudum ejus corpus crudeliter vulneratum intueri possent. Dein in montem illum excelsum illud corpus deduxerunt, ex quo antea dolia mulso et cerevisia exhausta devolvebant, atque praecipitaverant, magna voce clamantes: Derżysia Władyko, derżysia, hoc est fortiter resiste Episcope, fortiter resiste. Denique descendentes non sine magna difficultate ex tam excelso et praecipiti monte ad littus Dwinae(*)[1], quae inter alios celeberrimos M. Ducatus Lithoaniae fluvios sine ullo dubio locum obtinet, impositum navigio corpus, in profundissimum hujus fluvii locum |:quamvis ubique satis profundus sit:| erexerant, et affixo ad colum cilicio, quod erat lapidibus repletum, praesertim ad pedes ingente lapide, in profundissimam voragi-

[1] (*) sic correctum debetur Dunae

sacrum corpus solo cilitio tectum, contumeliose trahebant, ut totum nudum penitus oculis spectantium obiiceretur. Ac denique ad supercilium eiusdem montis alti [et valde ardui] dejiciebant, ut nullus per illum ascendere vel descendere possit, et ex quo antea dolia evacuata, ut dictum est, deiciebant, ex eodem s. martyris corpus deiecerunt, clamantes: „firma te, episcope, firma te“, et ut in lingua nostra vulgari dicitur: „teneas te“. Post montem illum per sinuosos anfractus euntes ad ripam fluminis Duna, quod est unum ex maioribus et navigabilibus huius regni fluviis, | impositum in scapham; non contenti profunditate quavis, quae ubique est in hoc flumine, in locum, quem sciebant esse profundissimum, deportarunt, atque appenso cilicio, quod lapidibus sacci in modum repleverant, ad collum martyris, et uno grandi

onego ciała tam (ст. 70) naleść y wyciągnąć nie mogł. Tę robotę tak odprawiwszy, wrocili się hurmem zaś do dworu Episkopskiego, gdzie znowu wszystko w niwecz obrocili, błony, piece, potłukli, ławy stoły drzwi posiekli, tak że nic a nic cało nie zostawili; y tak tryumfuiąc, do domu swego każdy poszedł. W tym Urząd Zamkowy, y niektorzy ludzie pobożni, pilnie się starali przez całe pięć dni, żeby ono Wielebnego Męczennika ciało znaleść mogli, a że sami, gdzie było utopione, nie wiedzieli, z tych ktorzy na to patrzali, z sobą tam wezwali; ale y tak znaleść go żadnym sposobem nie mogli, aż |: iako zapewne twierdzą:| światłością nieiakąś cudownie mieysce się własne pokazało. Z ktorego na wieczną hańbę tych tam odszczepieńcow, a na wielką pociechę prawowiernych, szostego dnia ciało iego iest znalezione, y z wielką uczciwością do Cerkwi Zamkowey murowaney przyniesione. Zkąd zaś niemal w tydzień od Duchowieństwa wszystkiego Katedralney Cerkwie Połockiey, przy bytności wielu zacnych

nem ejecerant, ut nemo illud corpus invenire et extrahere posset. Hoc opere sic absoluto (ст. 70) omnes in aulam Episcopi catervatim redierunt, ubi iterum reliqua omnia depopulati sunt fenestras,(*)[1] fornaces destruxerant, scamna, mensas, januas dissecuerant, adeo ut nihil integri remanserit, atque hoc modo triumphando quilibet domum reversus est. Post haec Praesides Arcis, aliique pii homines per quinque dies maximam curam adhibuere, ut corpus Venerabilis Martyris invenire possint, cum autem, ubinam aquis submersum esset, prorsus ignorarent, eos, qui huic praesentes aderant, secum acceperant, at neque hoc modo illud reperiri potuit, donec |:uti certo creditur:| miraculose quodam lumine locus ille detectus fuerit. Ex quo ad majorem ignominiam Schismaticorum, ad majus autem solatium fidelium, sexto die ejus corpus repertum, cum magna reverentia in Ecclesiam Cathe-

[1] (*) Miser interpres latinus ignorabat vocem **błony** respondere vitro, seu fenestris, id circo spatium vacuum reliquit.

lapide ad pedes, submerserunt propterea, ut nullus inde postea extrahere corpus martyris posset. Redeuntes turmatim ad curiam episcopalem, omnia devastarunt, fenestras vitreas comminuerunt, fornaces diruerunt, mensas, fores, scamna, vasa lignea omnia secuerunt, et nihil plane intactum reliquerunt. Quibus omnibus confectis quilibet triumphans domum suam se recepit. Magistratus Castrensis et alii pii magnam fecerunt diligentiam per 5 dies, ut corpus s. invenirent, et quia ipsi locum determinatum non sciebant, correptis illis, qui praesentes erant submersioni, investigabant, sed etiam hoc modo inveniri non potuit, donec, ut dicitur, lumine fulguris instar ex aquis emicante divinitus locus indicatus, ex quo ad perpetuam schismaticorum confusionem, omnium autem catholicorum laetitiam, sexta a submersione

ludzi, (ст. 71) y Szlachty Powiatu onego, rzeką Dzwiną było do Połocka wiezione. Prowadził go brzegiem wielki tłum ludzi z płaczem rzewliwym, narzekaiąc na nieszczęście miasta y Obywatelow iego, między ktoremi byli ciż snadź sami zaboyce okrutni. To też iest niemieyszego podziwienia godno, że Minister zboru Ewangelickiego, ono ciało w Processyi od Cerkwi aż do rzeki z wielkim żalem y politowaniem odprowadził. Nakoniec Żydowie y żydowki, tak starzy iako y młodzi y dzieci z domow swych wyszedszy przeciwko onemu ciału, z żalem narzekali na te nieszczęsne Chrześciany malowane. Ciż Żydzi czeladzi Nieboszczykowskiey, okrutnie zranioney, wielką ludzkość pokazywali, przynosząc im ieść y pić zawsze y darmo, a z wielką ochotą: co barzo oziębłych Chrześcian przerażało sumienie, y onych samych niezbożnych Mężoboycow. A gdy iuż do Połocka przy- (ст. 72) płynęli, wszystko się niemal ono miasto, z domow swoich, tak męszczyzna, iako y niewiasty, starzy

dralem, muro extructam translatum est. Unde ferme post hebdomadam ab universo Clero Ecclesiae Cathedralis Polocensis, praesentibus multis claris hominibus ac Nobilibus ejusdem Districtus, per fluvium (ст. 71) Dwinam Polociam ductum erat. Ibat ad littus magna copia hominum amare lugentium, qui deplorabant infelicitatem Urbis atque ejusdem civium, inter quos certe ipsi parricidae praesentes aderant. Quod autem non minus mirandum est, ipse Minister Congregationis Evangelicae illud corpus, in processione ab Ecclesia usque ad flumen, cum magno dolore et commiseratione comitatus est. Denique Judaei et Judaeae tam iuvenes quam senes imo ipsi pueri, obviam huic corpori euntes, cum magno dolore quaesti sunt illos nonnisi depictos Christianos. Jidem Judaei domesticos interfecti Episcopi graviter vulneratos honestissime tractabant, subministrando illis gratuito quidquid sive in esu, sive in potu necessarium erat, quod nimis magne tepidos Chri-

die extractum est, et honorifice in ecclesia arcis murata per magistratum castrensem collocatum. Inde octiduo post per clerum ecclesiae cathedralis Polocensis et nobilitatem illius districtus secundo flumine Duna vectum, comitante magna caterva hominum infoelicitatem huius civitatis deplorantium, inter quos plurimi ex illis, qui ipsi necem intulerint, erant. Hoc etiam non minori admiratione dignum est, quod minister haereticorum Calvinistarum cum suis asseclis idem sacrum corpus deducebant cum magna significatione [scatione?] doloris [ex ecclesia] ad navigium. Denique judaei, judaeae, senes, juvenes et pueri ipsorum ex domibus suis certatim prosilientes occurrerunt s. martyri, fletibus effusissimis condemnantes infelices christianos; iidem famulis episcopi vulneratis, omne genus obsequii impendebant, edulia parando, condimenta et pellaria ipsis offerendo, idque totum gratis et cum

y młodzi, od mała do wiela, tam zbiegli z żałością a płaczem wielkim y łkaniem, narzekaiąc, ciało Pasterza swego prowadzili. Niesione było wprzod żałośne instrumenta Męczeństwa iego, to iest: włosiennica ona, kamienie y powróz, ktorym go uwiązawszy włoczyli, y z nim utopili byli. Żadnego nie było zaiste z przytomnych tam, któryby suchemi oczyma na to patrzał, mogę rzec, że się prawie pukały od żałości serca ludzkie. A z Syzmatykow żaden przeciwko temu ani mruknąć na ten czas nie śmiał. Wniesiony tedy z taką Processyą do Cerkwie Katedralney murowaney, którą on był, iako się rzekło, wielkim kosztem niemal z fundamentow samych poprawił y ozdobił: y tak niemal przez dziesięć dni |: aby się nań wszyscy dowoli napatrzyć mogli :| stał w trumnie otworzoney. Nie (ст. 73) mogli się przedsię przez ten wszystek czas mile napatrzyć żadna się przykrość y swąd nie oddawał, y strachu naymnieyszego nie było, choć się podczas drudzy każdego ciała zmarłego lękaią. Twarz ona potłuczona wdzięcznie rumianę pokazała. Wielkie

stianos, imo et ipsos impios Parricidas, remorsu conscientiae affecit. Caeterum (ст. 72) cum corpore Venerabilis Martyris oneratum jam in urbem Pologiam intrare coepit, fere omnes incolae hujus civitatis domibus egressi, viri et mulieres, juvenes et senes, ad illud congregati sunt, et cum magno dolore, luctu ac gemitu plangentes corpus Pastoris sui ulterius ducebant. Imprimis portabantur funesta ejus martyrii instrumenta, scilicet: cilicium, lapides et funis, quo pedibus affixo corpus trahebatur, et quocum aquis submersum est. Nullus profecto erat praesentium, qui tanta videns, lacrymis abstinere possit, dicere audeo, ipsa corda omnium pro dolore scindi debere. Nullus autem Schismaticorum eo tempore quidquam contrarium proferre ausus est. Introductus itaque cum tanto comitatu in Ecclesiam Cathedralem muro extructam, quam ipse, uti superius dictum est, propria expensa ferme de modo corrigi et ornari jussit. decem propemodum dies in feretro non clauso omnium oculis expositus erat, nec tamen per tam longum tem- (ст. 73) pus satis in-

affectu. Movebat plurimum res ista frigidos christianos, etiam illos sacrilegos, ut compungerentur.

Tandem Pologiam adventum. Cui occurrit ingens hominum multitudo, omnis aetas et sexus in lachrymas effusus, planctu et eiulatu implens aëra. Praeferebantur s. martyris corpori instrumenta martyrii eius, cilicium, lapides et funis, quo per plateas raptatus, et in flumen demergendus ligatus erat. Nullus erat, qui siccis hoc spectaculum intueretur oculis, scindebantur corda omnium, nullus schismaticorum tunc vel hiscere audebat. In ecclesia cathedrali ab eodem fere a fundamentis erecta collocatus, et omnibus ad videndum expositus ferme per 10 dies; nullus aspectu eius satiari poterat,

cuda przy śmierci, y po śmierci tego Wielebnego Episkopa y Męczennika pokazały, o ktorych się ieszcze dostatecznie wywiaduiemy. To się tylko tu powie, o czym iuż wszyscy wiedzą. Gdy się iuż wyprawował w drogę z Połocka do Witepska, z obiawienia sobie skrytego Bożego, roskazał koniecznie Urzędnikowi swemu, żeby mu do zwrocenia się iego tam nazad, grób zmurował. W drodze zaś, y do samego Witebska przyiechawszy, ni o czym inszym nie rozmawiał z swoimi, tylko o śmierci, prawie aż do uprzekrzenia: tak, że gdy raz przy wieczerzy o śmierci długo i mile mowił rzekł do niego on Archidyakon: Zawsze WM tylko o śmierci gadasz, przynaymniey teraz day się nam WM z pokoiem (ст. 74) naieść: Tegoż dnia, y niemal teyże godziny, kiedy ten Wielebny Męczennik dokonał; w Połocku |: które iest we dwudziestu y czterech milach od Witebska :| widziany był słup światły nad Witebskiem, o czym siła ludzi godnych wiary pod przysięgą twierdzą, że nań patrzali z zdumieniem. Skoro zaś ci mężoboycy utopili ciało

tueri poterant, nulla molestia aut faetor, nec timor, quam aliorum corpora incutere solent, videndi impedimento erat. Facies contusa perjucundum ruborem edidit. Magna miracula moriente ac mortuo Venerabili Episcopo et Martyre patrata sunt, de quibus adhuc certiores esse volumus. Illud solummodo hic commemorabo, de quo jam certissime omnibus constat. Cum se ad suscipiendum iter Vitebscum praepararet, revelante sibi occulte Deo praecepit serio Praefecto rerum domesticarum, ut antequam reverteretur Polociam, sepulchrum ejus, quod muro fabricari voluit, finitum esset. In itinere autem, in ipsa civitate Vitebsco de nihilo amplius quam de sua morte domesticis, non sine magna eorum molestia loquutus est, adeo ut cum quodam tempore sub coenam nimis prolixe et jucunde de sua morte verba ageret, ejus Diaconus hoc modo ipsum allocutus est: Semper nobis V. P. tuam mortem ante oculos ponis, saltem (ст. 74) nunc sine nos imperturbatos coenam sumere. Hoc ipso die, et fere eadem

nullum horrorem aspicientibus etiam illis, qui exhorrescunt corpora mortuorum, dabat; color faciei erat rubeus.

Multa contigerunt circa mortem et post mortem s. martyris, quae adhuc exactius examinanda sunt, illud, quod certo liquet, hic ponitur.

Discedens Polocia Vitepscum, quasi a Deo praemonitus; districte praecepit, ut ante reditum ipsius sepulchrum in ipso templi pariete excavaretur. In via et Vitepsci quo- | tidianus ipsi et frequentissimus sermo de morte erat usque ad fastidium audientibus. Unde dum semel ad coenam cum gustu et diutius quam ferre potuerant aures audientium, de morte loqueretur, tandem archidiaconus ipsius prorupit in haec verba: semper dominatio vestra de morte loquitur, ad minimum permittat nunc nos comedere.

iego, y do domow się swych wrócili; Urząd Zamkowy obawiaiąc się, żeby znowu w nocy gwałtem do Cerkwie nie wpadli, ktora iest niedaleko dworu Władyczego, y żeby tam rzeczy Cerkiewnych nie rozszarpali; szedł tam sam, y skrzynię, w którey były Nieboszczykowskie apparaty Cerkiewne podrożne, chcąc otworzyć własnym iey kluczem, żadną żywą miarą |: choć zawady ani w skrzyni, ani w kluczu nie było :| otworzyć iey nie mogł, y tak kazał ią dwom haydukom, do Zamku odnieść zamknioną, którą gdy przez to mieysce nieśli, gdzie Wielebnego Męczennika włoczono, y gdzie przez całą godzinę leżał, y krwią napoił; wypadła skrzy- (ст. 75) nia z rąk ich, obrociwszy się wiekiem na dół, y tak się sama otworzyła: z którey wypadł kielich, y stanął prosto na tymże własnie mieyscu, gdzie była ieszcze krew świeża, y takim porządkiem stanęli przy tym kielichu patyna, gwiazda y krzyż, iako więc umyślnie stawione bywaią w przygotowaniu do służby Bożey.

hora, qua V. Martyr vita decesserat, splendens columna supra Vitebsco, Polociae, quae viginti quatuor milliaribus a Vitebsco distat, non sine magna admiratione visa est, quod plurimi fide digni juramento confirmarunt. Vix autem Parricidae ejus corpus aquis submerserant, ac in domos proprias se receperant; Praesides arcis timentes, ne iidem de nocte vim Ecclesiae inferrent, quae erat non procul ab Aula Episcopi, et ne res Ecclesiasticas inter se dividerant, Ecclesiam adierant, et arcam, in qua erant occlusi apparatus Ecclesiastici, quibus in itinere uti solebat, clavi aperire satagebant, at nullatenus |:quamvis et clavis et arcis serra obice vacaret:| illud efficere poterant, id circo duobus servis commiserunt, ut hanc sic occlusam ad arcem transferre valent: at dum per locum sanguine Episcopi conspersum portarent, in quo ejus corpus prius tractum de- (ст. 75) in per totam horam quiescebat excidit haec universa e manibus eorum, atque reclusa est: unde

Eadem die et ferme hora quo sanctus martyr occubuit, a Polocensibus (quae civitas distat Vitepsco 27 leucis polonicis) visa est columna lucida supra Vitepscum. Quod plurimi homines se vidisse sub iuramento affirmant. Post submersionem martyris postquam parricidae redierunt ad domus suas, magistratus castrensis timens ne noctu irruerent in ecclesiam curiae episcopali adiunctam, et in ea diriperent res ecclesiasticas descendit eo. Cista in qua res ecclesiasticae erant clavi propria illius cistae nullum impedimentum habente, et ab eo qui illam solebat aperire nullo conatu aperire potuit; tandem sic clausam duobus satellitibus ad arcem ferendam dederunt. Hi satellites dum transibant locum, in quo sanctus martyr raptus fuit, et in quo loco per horam iacuit, ac sanguine terram respersit, excidit cista e manibus eorum parte superiori versus terram, ultro sine manibus se aperuit.

Czemu się wszyscy barzo zadziwowali, a osobliwie Podstarości, albo Podwoiewodzy, heretyk, Kalwinista, y to z inszemi wielu na ten czas przytomnymi twierdzi. W Połocku dziecię*[1] we dwu leciech |:gdzie otym ieszcze żaden nie słyszał :| powiedziało Oycu swemu o zamordowaniu Episkopa, ze snu się porwawszy, w te słowa: że |: prawi :| zabity iest Ociec: rozśmiali się na te iego słowa, a gdy to często powtarzało ono dzieciątko, które zaledwie co mówiło, pytali go, ktoryżby to był Ociec, co go to zabito? Odpowie, ten co Cerkiew murował. Ale tego rodzice mało uważaiąc, choć dobrze zrozumieli o kim to dziecie prawiło, aż po tym w kilka godzin, kiedy ta nowi- **(ст. 76)** na żałosna przyniesiona była, że Episkopa zabito. Zywi ieszcze są rodzice tego dziecięcia, y o tym iawnie powiadaią. Jnsze widzienia y cuda, o ktorych wiele ludzi powiada, iż ieszcze nie są zupełevolutus calix directe stetit in eo praecise loco, ubi adhuc recens sanguis manebat, eodem ordine steterunt ad calicem patena, stellula et crux, uti ad sacrificium missae collocari solent. Quod omnes summam in admirationem rapuit, praesertim vices Palatini gerentem haereticum Calvinistam qui idem cum aliis protunc praesentibus confessus est. Polociae infans duorum annorum subito expergiscens |:cum nihil adhuc de Episcopo auditum erat:| de caede ejus patri suo nuntiavit in haec verba: **Pater occisus est,** quae risum audientium excitaverant; at cum haec saepius a puero repetita audirent, qui vix loquendi capax erat, interrogabant, qualisnam ille pater esset, cuius caedem denuntiat? ille |:respondit:| qui Ecclesiam extruxerat: intellexerunt protinus parentes de quonam sermo esset, sed minime huic attenti erant, donec post aliquot horas tristis **(ст. 76)** nuntius de caede Episcopi advenerit. Parentes hujus infantis nondum obierunt, ac palam illud confitentur.

[1] На боці: * supra pag. 40: Tom 1 pag. 51

Ex quo exiliit calix et stetit rectus in ipso loco in quo fuit sanguis, sicut solet locari in altari, et penes ipsum patina et crux quodlibet in suis locis. Obstupuerunt omnes, et ipse vicepalatinus licet haereticus calvinista | confessus est hanc veritatem, et nunc dicit coram omnibus, et cum ipso erat magna multitudo hominum.

Polociae infans duorum annorum dum nullus adhuc sciret de nece sui episcopi, experrefactus e somno ante diluculum dixit suo patri, occisum esse Deum. Vox ista risum movit audientibus. Cum idem ingeminaret puer, vix alias loqui potens, quaesitus quisnam esset ille Deus, qui occisus est, respondit, is qui ecclesiam aedificavit. Nec hoc habuit pondus apud parentes, licet intelligerent quod puer loquebatur de ecclesia cathedrali, paulo ante mortem ipsius finita, nisi post aliquot horas, quando rumor volitare

nie examinowane, tu się naten czas do czasu słusznego opuszczą. Jedno tylko przypomnieć się tu godzi, o ktorym świeżo, gdym to pisał, wziąłem wiadomość od ludzi poważnych y owszeki wiary godnych. Szlachetna iedna Pani, żona Pana Chocholskiego Szapki Pisarza Grodzkiego Witebskiego, przy rodzeniu dzieciątka ciężkie bole cierpiąc z wielkiem niebespieczeństwem zdrowia, a maiąc od kogoś poradę, y zdobrey woli swey, ofiarowała się nabożnie do Wielebnego Męczennika, y natychmiast lekko porodziła, za co teraz Pana Boga chwali, y ludziom tę łaskę Bożą, za przyczyną iego otrzymaną, opowiada. O takiey nowinie zamordowania Wielebnego Episkopa wziąwszy J. K. M. Pan nasz Miłościwy pewną wiadomość, barzo był żalem zdięty, uważaiąc tak straszliwe postępki Syz- (ст. 77) matyckie, nieopłakany uczynek ich, niesłychane okrucieństwo, y niebaczność, y niewinną osobę, y na mieysce, y na dzień ten wielkiey czci godny: na co nie tylko wieku teraznieyszego ludzie, ale y potomni zdumiewać się będą. I zaraz naradziwszy się z Ich Mościami Pany Senatorami, ktorzy przy boku iego byli, naznaczyć raczył kommisarzow ludzi zacnych, mądrych, w głowach Jaśnie Wielmożnego Pana Leona Sapiehę Woiewodę Wileńskiego, wielkich cnot, y znakomitey pobożności, przy wysokim rozsądku Sena-

Alias visiones et miracula, de quibus multi testimonium adferunt, cum non sint plene examinata, hic tacitus praeteribo. Unicum illud commemorare licebit, quod recenter, cum hanc narrationem scriberem, a viris summae auctoritatis et fidei accepi. Quaedam nobilis mulier, uxor Domini Chocholski Szapko Notarii Castrensis Vitebsci, partu doloroso cum magno periculo salutis laborans, partim propria voluntate, partim alicujus consilio inducta sepulchrum Venerabilis Martyris visitare appromisit, ac protinus libera omni dolore peperit, quapropter nunc laudibus Deum celebrat, ac hominibus gratiam Dei per intercessionem Martyris sibi concessam notam facere non desistit. De hac caede Venerabilis Episcopi certo informatus noster Serenissimus Rex, magno dolore occupatus erat, considerans tam horrendas Schismaticorum insidias, nun- (ст. 77) quam satis deplorandum eorum facinus, inauditam crudelitatem et imprudentiam, innocentem personam, locum ac diem tam magno honore dignum, quae omnia non modo nunc viventibus, sed etiam posteris obstupescendi causa erit. Idcirco inito consilio cum Illrmis D. D. Senatoribus, qui ad ejus latus erant, assignavit Commissarios, viros prostantes, sapientes, inter quos primum locum tenebat Illrmus D. Leo Sapieha Palatinus Vilnensis; concessa ipsis

coepit archiepiscopum Polocensem esse occisum. Vivunt parentes pueri, et omnibus ista palam dicunt. Alia quae a multis referuntur, visiones scilicet diversarum personarum, non plane examinata sunt.

torskim: dawszy im zupełną moc do sądu, y pokarania złoczyńców onych. Ktorzy nic nie mieszkaiąc, na czas y mieysce od Jego K. M. naznaczone do Witebska ziechawszy się, a uczyniwszy pilną w tey sprawie Inquisitię, doszli tego zaraz, iako niewinnie, bez wszelakiey okazyi, nie rzekąc przyczyny, był okrutnie zamordowany ten Wielebny Episkop, przetorz złoczyncow poymanych, a przekonanych według prawa y słuszności, skarać rozkazali. **(ст. 78)** Nie mogę się tu wydziwować złośliwey grubości niektorych z pospolitey kupy przeciwnikow naszych, ktorzy przeciwko wszelakiey ludzkości, nie wstydaiąc się tych złoczyńcow wściekłych, sprawiedliwie pokaranych |: o co się żaden z naszych w pomstę krwi Wielebnego Episkopa nie starał:| za męczennikow poczytać y mianować. Pewnie reliquiy tym owszeki podobnych Męczennikow, mogliby sobie podostatku |: niech mi odpuszczą :| pod drahulcami(*)[1] nazbierać. Albowiem nie dręczenie, ani naysroższe męki, z postradaniem krwie y zdrowia, męczeńskiey korony y czci domieszczaią, ale sama tylko szczegolna przyczyna. Czego sam Pan Chrystus w swoim kazaniu temi słowy naucza: Błogosławieni, prawi, ktorzy prześladowanie cierpią, dla sprawiedliwości albo prawdy. Tegoż po Nim wierni iego Uczniowie, Apostołowie SS. poświadczali. W głowach Piotr S. w te słowa: Żaden, prawi, z nas niech nie cierpi, iako

[1] З боку: (*) wyraz niemiecki **dreyholc, trzy drzewa,** to iest, szubienica

plena potestate judicandi ac plectendi superius dictos sceleratos. Qui nihil morantes, pro tempore praescripto ac in locum a Serenissimo Rege Vitebsci assignatum congregati, facta diligenti hacce in causa inquisitione, cognoverant innocenter, ac sine ulla data occasione hunc Venerabilem Eppum crudeliter interfectum fuisse, atque sic ceptos impios parricidas, ac secundum jus et justitiam de scelere convictos, supplicio affici jusserant. **(ст. 78)** Satis demirari non possum caecam malitiam nonnullorum ex vili plebecula, maxime nobis infestorum, qui contra omnem humanitatem, non erubescebant illos insanos malefactores, juste poenis mulctatos |:quamvis nullus nostrum vindictam sanguinis Venerabilis Episcopi promovere studeret:| instar Martyrum profiteri et appellare. Certe reliquias omni ex parte hisce similium martyrum possent in magna copia |: pace illorum dicam :| ad malos cruces colligere. Non etenim cruciatus, nec gravia tormenta cum detrimento sanguinis et vitae, martyrii coronam et cultum pariunt, sed illud unicum, quod Xtus Dominus in sua praedicatione his verbis meminit: Beati, inquit, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam et veritatem. Hoc idem post Xtum docuere ejus Discipuli fideles SS. Apostoli, quorum S. Petrus tanquam supremum caput ita dicit: Nullus, inquit, vestrum patiatur sicut homicida, fur, obtrectator et avidus boni alieni. Idem quasi interpretans S. Pau- **(ст. 79)** lus declarat dicendo: Nullus

Mężoboyca, złodziey, oszczuw- (ст. 79)
ca, y chciwy dobra cudzego. A to iakoby tłumacząc, także obiaśnia Apostoł Paweł mowiąc żaden nie odniesie męczeńskiey korony, kto nie według Zakonu ucierpi, iako nasz słowianski text opiewa. Czego też wszyscy potym Doktorowie Swięci potwierdzili nauką swoią, mianowicie Cypryan Swięty: Tacy, prawi, toiest ktorzy rozrywaią Jedność Cerkiewną, by też y śmierć podięli dla Chrystusa, od zmazy swey, y krwią oczyszczeni bydz nie mogą. Bowiem ciężki y niezbyty iest grzech, niezgoda, y męczeństwem się zgładzić nie może. Po nim Augustyn także wte słowa pisze. Przetoż nie ten, ktory dla zbrodni swoich y niezboznego rozrywania związku Jedności Chrześciańskiey, ale ten ktory dla sprawiedliwości cierpi prześladowanie. Ci tylko prawdziwemi są męczennikami. Sam, prawi, Zbawiciel nasz z zboycami był na krzyżu zawieszony: lecz ktorych męka tylko nieiako łączyła, przyczyna iednak daleko rożniła. Wylicza tenże Święty, iako wie- (ст. 80)
le było pomęczono, pozabiano przeklętych onych Manicheyczyków y Donatystów, tak, że tysiącami iednych pod miecz, drugich w ogień, trzecich w wodę gnano. Naostatek inszych na szyie z wysokich gór ztrącano. A przedsię Cerkiew Boża, y prawdziwi iey Synowie tak mizernie potrawnych za męczennikow nie mieli, ale za bezbożne Cerkwi Bożey |:przez złość y upor heretycki:|[1] prze-

recipiet Martyrii coronam, qui non secundum legem patitur, ut Sclavonicus textus habet. Quod etiam omnes deinde Doctores Sancti sua doctrina comprobarunt, praesertim S. Cyprianus: Tales, inquit |:hoc est qui destruunt Unionem Ecclesiae:| etsi mortem etiam propter Xtum paterentur, sua macula etiam sanguine purgari non possunt. Grave etenim peccatum est discordia, nec martyrio deleri potest. Postea S. Augustinus hisce utitur verbis: Idcirco non ille qui propter scelera sua, et impie disruptum vinculum Unionis Xtianae, sed qui propter iustitiam persequutionem patitur, hic inquam verus est martyr.

Ipse, ait ille, Salvator cum latronibus cruci affixus erat, sed quos cruciatus aliquomodo conjunxit, causa cruciatus dispares fecit. Idem Sanctus Pater enumerat, quam multi erant cruciati, trucidati, detestabiles illi Manichaei et Donatistae, quorum nulleni jam gladio, jam igne, jam aqua perierunt, (ст. 80) Alii autem ex altis montibus detrusi vitam terminarunt; nec tamen Ecclesia Dei ac veri ejus filii tam misere perditos tanquam martyres profitebantur, sed pro impiis Ecclesia Dei |:per malitiam et pertinaciam haereticam:| persequutoribus habebant. Qua de re eximie S. Cyprianus scribit: »Ardeant licet flammis et ignibus traditi, vel objecti be-

[1] З боку: Lib. de Unitate Ecclesiae

śladowce: O czym tak nadobnie Cypryan S. napisał: Ardeant licet flammis et ignibus traditi, vel objecti bestiis animas suas ponant, non erit illa fidei corona, sed poena perfidiae: nec religiosae virtutis exitus gloriosus, sed desperationis interitus. Zkąd też ieden otym słusznie zdrowego rozsądku nie wątpi, że się złych karać godzi. Bo iako S. Apostoł naucza: Nie darmo Krol y Pan przy boku miecz nosi, ale na pochwałę albo obronę dobrym, tak zaś na pokaranie złym. Bo inaczey trudno by iuż owszeki było żyć dobrym na świecie. Gdyż iako Seneka naucza: Impunitas magna est illecebra peccandi. I prawdziwe są one trzy przyczyny, dla ktorych (ст. 81) wielki lekarz Galenus rozumie że się karać iawnych złoczyńców godzi. Pierwsza, by odięciem zdrowia, godności maiętności, y tego czym inszym szkodzą, więcey napotym nieszkodzili. Druga, aby iednego y drugiego pokarawszy, trzeci y dziesiąty się kaiał, y karał. Trzecia, że to y samym złoczyncom iest pożyteczna barzo, aby więcey na świecie żyiąc zle, gorszymi się od czasu niestawali. Ale zło tego dla Boga nie widzi? Chyba sama złość zaslepiona. Czytamy y dobrze wiemy otym, iako Bog miłosierny zawsze srodze karać żydowski Narod rączył, mordercow Syna swego, że w niezliczoney prawie liczbie, okrutnie częścią od miecza, częścią z głodu ciężkiego pomarli. O czym mianowicie Jozef Zydowin, iako oczewisty świadek między inszemi pisze. Na każdy dzień, stiis animas suas ponant, non erit illa fidei corona, sed poena perfidiae, nec religiosae virtutis exitus gloriosus, sed desperationis interitus«. Unde nemo sanae mentis dubitare valet, impios licite puniendos esse. Nam uti S. Apostolus docet: non frustra Rex et Dominus lateri affixum portat gladium, sed ad laudem et praesidium bonorum, in poenam autem improborum: alios prorsus difficile esset probos in vita dari. Nam uti Seneca existimat: Impunitas magna est illecebra peccandi. Et certe tres sunt potissimum causae, propter quas celeber medicus Gallenus arbitratur improbos licite puniri posse. Prima ut privati salute, dignitate, for- (ст. 81) tunis, atque hoc omni, quo aliis plerumque nocent, non amplius nocere queant. Altera, ut poena unius et alterius alii absterreantur a malo. Tertia, nam hoc ipsis malefactoribus perutile est, ne diutius viventes quotidie pejores fiant. At cui illud compertum non erit? Nisi, qui penitus malitia excecatus degit. Legimus in historia, illudque certo scimus, quam severe, licet misericors, Deus gentem Judaeorum punire dignatus est, quorum innumerabilis fere multitudo, partim gladio, partim fame periit. Quod vel maxime testatur Josephus Judaeus, tanquam oculatus testis interitus eorum. Quolibet die, inquit, tot Judaeos adhuc viventes Titus in cruce suspendi iussit, ut ligna affigendis corporibus, terra autem in castris collocandis crucibus non suffecerit. Civitas autem illa magnifica et san-

prawi, Tytus tak wiele Żydow żywcem na krzyżach wieszał, że też palow na ciała, a ziemi w obozie na stawienie palow albo krzyżow nie stawało. Miasto zaś one wspania- (ст. 82) łe y święte w niwecz obrocone, że kamień na kamieniu według słow Panskich nie został. Ostatek zaś pozostałych Zydów tak się w rozsypkę po całym świecie plonem rozsiał, że się w iedno iako skorupy naczynia glinianego |:iako im Prorok niegdy opowiadał:| żyć(*)[1] nie mogą, y w potomne czasy nie będą mogli. Toćby i ci u tych prawo, albo raczey krzywowiernych męczennikami bydź musieli? Godzi się przypomnieć |:owszeki tey tragedyi rzecz podobną, insze opuściwszy:| iako karano ostrze wprzod za rozkazaniem pobożnego Cesarża Marciana ono swowolne pospolstwo Alexandryiskie, gdy się postanowienia Oycow SS. y Cesarskiemu, po wygnaniu y potępieniu Dyoskora, heretyka, Proteryuszowi na Patryarszy stolec Alexandryiski posadzonemu, sprzeciwili, tumulty y sedycye wielkie wszczynaiąc, za pasterza go swego, oprocz Dyoskora mieć niechcąc, a osobliwie iako ich barzo karano, gdy po śmierci Marciana Cesarza, Pana pobożnego, obroń- (ст. 83) ce prawowiernych wielkiego: iako w interregnum, nim był Leo Cesarzem obranym, albo tam w Alexandryi ieszcze ogłoszonym, za podustą wstręta onego Tymoteusza Elura Syzmatyka y heretyka, zebrawszy się

[1] На боці: (*) może zeyść

cta adeo aversa est, ut juxta verba Xti lapis super lapide non remanse- (ст. 82) rit. Reliqui Judaei per totum orbem dispersi sunt, nec |: uti Propheta praedixit:| in posteros annos unquam simul congregati vivere poterunt; quemadmodum testae vasis a figulo facti coagulari non possunt.

Profecto a superius dictis fidelibus, dicam potius infidelibus, etiam hucusque enumerati pro martyribus haberi deberent. Equum est hoc loco |:omissis aliis rebus ex hac tam lugubri Tragaedia:| illud meminisse, quod magis ad veritatem accedere videtur, quam graviter videlicet imprimis jubente pio Imperatore Martino(*)[1] illud insolens vulgus Alexandriae, dum contra mandatum SS. Patrum et Imperatoris, expulso atque damnato Dioscoro haeretico, Proterio autem in sede Alexandriae constituto, pertinaciter restiterint, excitantes magnos tumultus et seditiones, Dioscorum non autem Proterium Pastorem suum profitentes, praesertim quam gravem lue- (ст. 83) bant poenam, cum post obitum Martini(*)[2] Imperatoris, pietate insignis Monarchae, ac Summi defensoris fidelium, seu tempore interregni, antequam Leo Imperator electus, aut saltem Alexandriae promulgatus fue-

[1] З боку: (*) potius Martiano
[2] На боці: (*) Martiani

tumultem w dzień samy chwalebny Zmartwychwstania Pańskiego w Cerkwi iedney |:gdzie się był, uchodząc rozruchu onego, przychował:| wywlokłszy samosiednego zabili, ciało iego zranione po ulicach włoczyli, a na części rozdzierali, y zębami trzewa iego kąsali, y w ogniu ostatek spaliwszy popioł na wiatr rozmiatali. Jakoto, mówię, ostrze karać Lew Cesarz |:zesławszy na tę kommissyą zacnego męża Leona przezwiskiem Stele:| rozkazał: niech kto czyta Ewagryusza Hystoryka Greckiego[1], tamże też osobliwie list, od wszystkiego Duchowieństwa Egypskiego, y Episkopow Alexandryiskich |:czego im żaden nie ganił:| uskarżaiący się rzewliwie na takie surowe okrucieństwo, y niezbożność pospolstwa Alexandryiskiego, y tego Pseudo Episkopa Tymoteusza, iako podszczowcę: gdzie między inszemi **(стор. 84)** tak piszą |:ktore proszę niech czyta pilnie, y uważa Swiątynia pokątna Kijowska:|: Cum Deo dilectissimus Proterius in Aegypto degeret, acceptis secum Timotheus duobus Episcopis legitime depositis, et Clericis, exilio damnatis, ordinationem cum illis duobus |:nemine in universum praesente ex Orthodoxis Aegyptiane Dioecesis Episcopis, qui ex more talibus Alexandrini Episcopi ordinationibus interesse solebant:| usurpavit, et Sacerdotali Cathedrae adulterium palam inferre ausus est: contra Ecclesiam, quae sponsum suum habebat, res divinas in rit persvadente Timotheo Elura Schismatico et haeretico, collecti magno tumultu, ipsa die gloriosae Resurrectionis Xti Domini in quamdam Ecclesiam, in quam supra nominatus Patriarcha, prae timore tumultus se receperat, extractum ipsum et alios sex quos secum invenerant trucidarunt, corpus ejus graviter vulneratum per plateas trahebant, in partes dilaviabant, ejus intestina dentibus arripiebant, denique flammis combusto, cinerem quoque per aërem disperserunt. Leo Imperator commisso hoc negotio Leoni cognomine Stele, jussit reos homicidii gravi poena mulctare. Legatur hac de re Evagrius Historicus Graeciae, ac ibidem epistola ab Universo Statu Spirituali Aegypti et Eppis Alexandriae descripta, in qua conquaesti sunt de tanta crudelitate et impietate plebis Alexan- **(ст. 84)** driae, et Pseudoepiscopi Timothei, tanquam seductoris: haec inter alia sic habet, quod legant et considerant diligenter Praelati Kijovienses: Cum Deo dilectissimus Proterius in Aegypto degeret, acceptis secum Timotheus duobus Eppis legitime depositis, et Clericis exilio damnatis, ordinationem cum illis duobus |:nemine in universum praesente ex Aegyptiane Dioeceseos Eppis, qui ex more talibus Alexandrini Episcopi ordinationibus interesse solebant:| usurpavit, et Sacerdotali Cathedrae adulterium palam inferre ausus est: contra Ecclesiam quae suum sponsum habet, res divinas in ipsa operantem, et canonice sedem suam administrantem. »Dein post ali-

[1] З боку: Lib. 2. c. 3.

ipsa operantem, et canonice sedem suam administrantem. Potym w kilkadziesiąt lat także Zeno Cesarz, choc heretyk Eutychiańskiey Sekty, surowie pokarał one łotry, ktorzy Stefana Biskupa Autyocheńskiego zamordowali takżeteż za podustę Fullona y Guapheusza, heretykow. Nuż iako Arkadyusz Cesarz srodze karał |:zgromiony listem surowym od Innocenciusza Papieża y klątwą:| owych Biskupów niebacznych, ktorzy za namową **(стор. 85)** Eudoxii Cesarzowey Stego Jana Złotoustego z Stolicy Konstantynopolskiey degradowali byli, także y onych Panow swieckich iako karał? ktorzy podten czas Posłow Papieskich w drodze przeiąwszy, nieuszanowali y zdespektowali, za co nietylko im samym, ale y dzieciom ich, y powinnym szyie poucinać, maiętność odebrać, y wiecznie czci odsądził nakazał. Nakoniec iako Eudoxyę Cesarzową a żonę swoią, zatoż w iednym gmachu podłym na pałacu zamknął, y trapił więzieniem tym aż do śmierci iey. Otym świadczą Historye, ktore się y u nas posłowiansku w żywocie swiętego Złotoustego znayduią. A przeto czemu się Krolowi Polskiemu, Panu naszemu, słusznie niegodzi sług Bożych mordercow tak karać? Tyran to tylko Męczenniki czyni, a Pan Swiętobliwy sprawiedliwie złoczyńce karze. Czego Bog pozwala, y prawem swym rozkazuie. Ale praeeminentowie drużyny tamtey snadź tego nie byli przyczyną, y tego ża- **(стор. 86)** łuią? Pewnie takim sposobem y takim sercem, iako nie-

quot annos Zeno Imperator, quamvis haereticus Eutichianae sectae, severe plexit illos latrones, qui Stephanum Eppum Antiochenum vita privarunt, inducti consilio Fullonis et Guaphaei, pariter haereticorum. Arcadius quoque Imperator reprehensus epistola Innocentii Papae, atque pertimescens excommunicationem, supplicio affecit imprudentes Eppos, qui subor- **(ст. 85)** nati ab Eudoxia Imperatrice S^m^ Joannem Chrysostomum ex Sede Constantinopolitana deposuerunt, et illos Magnates, qui eo tempore interceptos in via Legatos Papae contemptu atque ignominia affecerunt, nam non modo ipsis, sed etiam eorum filiis et cognatis cervices abscindere, bona et honores auferre praecepit. Denique Eudoxiam Imperatricem suamque uxorem, propter tam nefandum facinus, in quodam objecto conclavi Palatii sui occlusit, eoque carcere usque ad ejus mortem affligere non desiit. Illud constat ex historiis, quas in vita S. Joannis Chrysostomi idiomate Slavonico descripta legimus. Cur itaque Serenissimo Regi Poloniae licere nequeat, homicidis Servorum Dei justas infligere poenas? Tyranni est multiplicare martyres, Pii autem Monarchae juste sceleratos punire. Hoc non modo Deus concedit, sed et praecipit. At inquies: Praeeminentes huic insolenti turbae non esse hujusmodi reos, imo graviter illud factum dolere? Verum est: at certe tali **(ст. 86)** modo, et eo animo, quo antea iniqui fratres, vendito Josepho in longinquas nationes, ut planctus et maledictio-

gdy złośliwi bracia niewinnego Jozefa zaprzedawszy w dalekie a cudze kraie, uchodząc za to narzekania, y klątwy Oycowskiey, sukienkę iego we krwi bydlęcey sposoczywszy, przynieśli do załosnego Oyca, ciesząc go temi słowy: Fera bestia devoravit eum. O mili bracia, krokodyloweć to są łzy wasze: a krew brata waszego woła z ziemie na was do Boga o pomstę. A czemuż Archisimmista Złotowerchy z rąk Iwana pryncypała tego okrucieństwa ie y piie? Czemu go za domownika swego uprzeymego kocha sobie? Patrzał pewnie na suknię z ciała świętego od niego złupioną, y tam z dobyczą przyniesioną, y przedawaną. Czemużeście, rozpisuiąc Uniwersały swoie, lud pospolity buntowali, y udawaniem owszeki o nas kłamliwym przeciwko nas zaiątrzali, y okazyę do tego złego postępku wielką dawali? Ponieważ |:iako dobrze Ewagrius w zwyż pomienionej Hystorii swoiey pisze:| Est populus vehemen- **(стор. 87)** ter irritabilis, et levibus de causis ad tumultuandum accenditur, maxime omnium ubi est multitudo eaque obscura et commixta, insolens et temeraria. Poniechaćby to tak częstego biegania za każdą okazyą do rad Junackich, ktorzy się rycerskim uczciwym dziełem, nie temi praktykami, albo raczey plotkami waszemi zabawiać przedsięwzięcie swoie maią; nie iątrząc ich przeciwko nas a braci swoiey. Boć tego zaiste insze skutki bydź nie mogą, iedno takie, iakie się teraz z podziwieniem y żałością wszystkich wykonały. Aże to nem Patris effugere possint, vestem ejus sanguine brutorum immersam, ad Patrem maerore confectum detulerunt, dicentes: Fera bestia devoravit eum. O mi(*)[1] Fratres, lacrymae quas tam amare funditis, sunt similes lacrymis crocodili. Sanguis Fratris vestri de terra ad Deum clamans vindictam exposcit. Si hoc verum esset vos hujus facti poenituisse, cur Archisimmista Zołotowerchy de manibus Joannis, qui primus Auctor hujus crudelitatis erat, esum et potum suscipere dignatus erat? cur ipsum uti domesticum suum intime dilexerit? Vidit ille profecto vestem, qua Episcopus spoliatus erat, ad se deferri et vendi. Cur literas universales in omnes partes scribendo populum ad seditionem concitastis? Cum falso de nobis rumore sparso illum contra nos exacerbastis? atque eo ipso causa detestandi facinoris fuistis? Nam |: uti bene habet in sua historia supra di- **(ст. 87)** ctus Evagrius:| Est populus vehementer irritabilis, et levibus de causis ad tumultuandum accenditur, maxime omnium ubi est multitudo eaque obscura et commixta, insolens et temeraria. Consultius esset non recurrere data qualibet occasione ad consilia eorum, qui laudabili opere, non autem hujusmodi factis, seu potius vestris mendatiis occupari in animo habebant, non exacerbando illos contra nos fratres suos. Nam hujusmodi alii effectus esse nequeunt, quam qui nunc cum summa admira-

[1] З боку: (*) sic!

prawda istotna co się wam tu śmiele zadaie: przyznałby mi y sam Smotrycki |:co iawnie y rzetelnie przyznali Rządce y Starszyzna Witebska przed Ich Mściami Pany Komisarzami, Listy iego własne pokazawszy:| by z tych naszych kraiow gdzieś do Grecyi, na proszczą, od drżenia serca tak prętko nie umknął: przyznawaiąc onę Sentencyę bydź istotnie prawdzi **(стор. 88)** wą: Fuga facit reum, ktorego pewnie zato, gdziekolwiek obraca, pościgną one straszliwe wyroku Bożego słowa: Vagus et profugus eris super terram, Jeśli się nie poprawi y tego z szczerego serca żałować nie będzie«.

Przepisałem dosłownie z rękopismu starego in 4-to znalezionego między papierami X. S. Nowickiego.

tione et dolore omnium sequuti sunt. Hoc autem de quo vos nuper accusamini verum esse, fateretur ipse Smotrzycki |:quod palam et sincere confessi sunt et praesides et Superiores Vitebsci, coram Illrmis Commissariis datis in publicum ejus literis:| nisi e nostra Regione in Graeciam prae nimio timore se transferret, veritatem hujus effati confirmans: Fuga facit reum: quem tamen in quocunque loco manere possit, illud terribile Dei decretum per- **(ст. 88)** sequi non cessabit. Vagus et profugus eris super terram, nisi se corrigere, atque de sua culpa dolere voluerit«.

Przepisałem dosłownie z rękopismu in folio fracta pagina znalezionego między papierami X. S. Nowickiego. Nędzny ten przekład iest oryginalny, i w wielu mieyscach ręką samego tłumacza poprawiony. Ponieważ w powyższey mowie Greczyna mianej na pochwałę B. Jozafata nie tylko rzecz ale i wyrażenia niektóre, iakoto, owa zmyślona grzeczność i wesołość Witebszczan w przyięciu iego ow **adustus baculus**, czyli **praeustus fustis**, ktorym go uderzono są takie, iakie się iedynie w tem opisaniu życia znayduią; ponieważ Metropolita Rutski nadmienia T. 1. str. 87: że Biskup Włodzimierski Relacyę o B. Jozafacie dedykował Papieżowi; zdaie się bydź rzeczą pewną, że przekład powyższy, iest ową Relacyą przesłaną do Rzymu i Urbanowi VIII dedykowaną. Lecz żal się Boże, ieżeli kto nie poprawił łaciny.

Зробім тепер кілька уваг і рефлєксій.

Оба познанські тексти мають свій наголовок, свій вступ і закінченнє, і тим усім вони ріжні від тексту римського. Що до самого змісту, то всі три по суті є одним і тим самим оповіданнєм про страшне замордованнє й особливу святість В. О. Йосафата Кунцевича, архиепископа полоцького. Иншими словами, маємо в тих трох варіянтах одну й ту саму фабулу, оброблену раз по польськи, а два рази по латинськи. Заподаний рік при двох познанських текстах зовсім справедливо вказує

нам, що маємо до діла чи не з першим написаним, а то й надрукованим, життєписом св. Иосафата. Їх знова зглядна тотожність із римським примірником, хоч і не друкованим а всеж таки писаним оригіналом, заставляє нас не без підстави припустити, що се справді перший життєпис. Якжеж властиво річ мається: Чи справді маємо перед собою перший, оригінальний життєпис святого?

Не менше однак кидається в очи і питанне авторства сего першого життєпису. Познанські варіянти виразно кладуть прізвище еп. Якима Мороховського як автора праці. Зате римський відпис не лише залишає звичайний вступ, у якому булоби подане назвисько автора, але й не натякають на него ні зміст оповідання, ні теж орієнтаційний показчик дотичної теки: *Lettere antiche*, vol. 337. 242-244. Та підчас коли мовчить сам римський текст, загальною є думка, що автором життєпису був митр. Рутський. Хтож отже є його автором?

На оба питання постараємося коротко відповісти.

І так, розвязуючи найперше справу першого життєпису твердимо, що якраз поданий нами понизше текст що до своєї сущности належить уважати першим, навіть першим друкованим, життєписом св. Иосафата.

Історично бо певною є річчю, що латинський текст, надрукований у нас долом, є саме тою реляцією, котрою митр. Рутський обширно запізнав римську Конґреґацію про життє і смерть полоцького архиепископа. Поминувши се, що таку думку заступають найновійші досліди, доказовою тут ще й та обставина, що прецінь наш відпис взятий впрост із оригіналу, збереженого в архіві Пропаґанди і затитулованого відповідним наголовком. Иншої реляції з того часу між архівальними документами нема. Її отже мав на думці митр. Рутський, коли у січни 1624 р. писав кард. Бандінію „про инші картки", на яких зокрема замислив списати обставини Йосафатової смерти. На неї теж натякав 30. IV. 1624 р. секретар Пропаґанди Фр. Інґолі, коли записав, що нунцієви в Польщі висилається між и. „копію життя згаданого архиепископа (Йосафата), котре надіслав митрополит Руси". Її відбір потверджує окремим листом з дня 4. V. 1624 сама Конґреґація, аллюдуючи навіть до укладу слів реляції: »*Vitam* sanctissimam *mortemque* acerbissimam«... А й в кілька літ пізнійше, при першім канонічнім процесі (1628 р.), її мав на мисли наочний свідок святого, митр. Рутський, коли зізнавав, що „не повтарятиме того, про що написав у своїй першій реляції зараз після його смерти, відсилаючи її до св. Конґреґації de Propaganda Fide"[1].

Після сказаного, ми в праві зробити висновок, що не жадне инше оповіданнє, тільки ся реляція є першим життєписом св. Йосафата. Написана зараз по смерти святого, при кінци ще тогож 1623 р. або з початком 1624 р. була вона вже в Римі, значить — ще перед усіми знаними працями і публікаціями вона перша повнить гідно службу того, що називаємо життєписом.

Що більше, небавком ту а не иншу реляцію (наразі ні при чім тут квестія: по латині чи по польськи) друкує еп. Я. Мороховський у Замості 1624 р. і тим способом вона стає навіть першим надрукованим життєписом. А що по суті є се та сама реляція, в тій цілі вистарчить порівнати її, себто римський текст, з познанськими. Відкинувши початкове введенне, котре безумовно додане було задля заокруглення при віддачі рукопису до друку, бачимо, що »Relacya o zamordowaniu okrutnym«, чи

[1] Дотичні тексти, як також найновійший стан розбираної квестії, подає *P. G. Hofmann S. J.* Der hl. Josaphat. Rom 1923. 307 [11].

згл. »Brevis et vera Narratio«, ріжниться від реляції римської хиба тільки стилістичними відмінами. Склавши всі три тексти поруч себе, одержуємо малощо не рівнобіжні відписи, котрі чергуються між собою навіть у тих місцях, де сенс невиразний і де побічні речення не доведені до кінця. Між тим приданий вступ говорить виразно про рік і місце видання.

Так отже, по правді, перед нами перший і оригінальний життєпис св. Йосафата.

Сюди однак належить ще квестія взаємин усіх трох текстів. Першенство, здається, треба признати римському і то не так під оглядом форми і викінчення, про що впрочім свідчить він сам за себе, але під оглядом оригінальности. Може бути, що він зладжений на основі польського бруліону, але в такім випадку бувби се якийсь инший польський текст, ріжний від познанського. Сей останній довший і без поправок, як видно зі замітки о. Шиманського, а що найважнійше, він носить на собі сліди свойого старанного оброблення, де й гадка розвинена природно та свобіднійше плине оповіданнє. Зате напевно немає ніщо спільного римський текст із латинським перекладом, зложеним у збірці холмського пралата. Підчас коли перший, римський, написаний досить доброю латиною, другий, познанський, слід зовсім слушно схарактеризувати з о. Шиманським як »nędzny przekład«. Ні при чім тут і та обставина, що він „оригінальний і в многих місцях поправлений рукою самого перекладчика“, бо саме тому він не ранший від римського і не може бути тою реляцією, котру переслано Римови, тоді бо в архіві Пропаґанди найшлиб ми сьогодня в нічім незмінений його відпис. З певністю він є самостійним перекладом польського, познанського тексту, на що вказує те, що його найдено між паперами Василіянина Самуїла Новицького[1] біля тексту польського, як також свідчить про се порівнаннє їх обох, при якім впадає в очи майже однакова складня, надто сліпе відданнє латиною поодиноких виражень, з пропущеннєм деяких труднійших, як загалом дух усього перекладу, котрий неначе нагинається до польської мови. Розуміється, що ніщо з того не противиться, щоби він не мав бути надрукованим 1624 р. і як надрукований життєпис присвячений папі Урбанови VIII. Та про се низше.

Більше помотаною являється друга справа: питаннє авторства першого життєпису. Чи поставиться се питаннє теоретично, себто в формі: Хто властиво є автором першого життєпису, без огляду на конкретний текст його, чи зовсім практично, маючи вже перед собою сей перший текст, в обох випадках сходиться на одні й ті самі труднощі та неясности. Щоби показати, як розбіжні справді панують тут думки і погляди вистарчить навести ось тих кілька текстів.

---

[1] Сей учений монах († 1785) збирав матеріяли до історії нашої Церкви, наміряючи обробити їх та видати друком. Думаємо однак, що він сам не зробив відписів тих обох текстів, які найшлися в його теці, писав бо він, по вираженню еп. П. Важинського (гл. Dziennik x. Biskupa Porf. Ważyńskiego II. 108; тепер у Нац. Музеєви: LXXXIX. F°. в трох томах), таким почерком, що його й сам часто не міг розібрати (гл. *А. Петрушевича,* Холмская епархія и Святители ея. Львовъ 1867. 194. Відповідні тексти перекладом подає: Холмскій греко-уніатскій мѣсяцесловъ на 1874 г. Варшава 1873. 64. Про самогож Новицького має ще деякі дані в своїм обіжнику тойже Важинський, як протоігумен провінції св. Тройці; гл. Акты издаваемые Виленскою Археограф. Коммиссіею. XVI. Вильна 1889. 559. Пор. також *Ks. Fr. Gusty,* z włoskiego na polskie tłumaczona Historya Kościoła Ruskiego. Wydał Ks J. Ławrowski T. I. Kraków. 1857. 2).

Митр. Рутський, крім висше названих заяв, зізнав ще що слідує[1]: »De Servo Dei Josaphat archiep. Poloc. ea tantum dicturus sum, quae non dixerunt alii coram

[1] Текст наводимо з ркп. познанського: I. 87. Відносне зізнанне зложив митрополит при канонічнім процесі 1628 р. Колиж опісля сей процес уневажнено, згодом відбувся инший в р. 1637, при якім Рутський уже не жив. Однак його зізнанне, п. н. »De vita, morte et miraculis servi Dei Josaphat Cuncevitii archiep. Poloc. mea Josephi Velamini Rutski metropolitae Chioviensis et totius Russiae attestatio«, влучено до актів другого канонічного процесу. Притім зазначуємо, що згадана »attestatio« є оповіданнєм ріжним від того, що його друкуємо долом, п. н. »Vita et mors«..., як се впрочім виразно відріжняє і сам митрополит. І підчас коли »prima relatio« (себто після нас перший життєпис святого) находиться в оригіналі в Архіві Пропаганди, а в відписі у Нац. Музею у Львові (ч. 16121/16), частинно в праці Ю. Гофманна (Der hl. Josaphat. стор. 307-312), у сім випуску »Записок ЧСВВ.«, по суті в збірці прал. Шиманського і можливо, що мав її у відписі Мартинов, як виходилоби зі слів Guépin (I. xv, нотка 2), то »attestatio« зберігається в більше примірниках і відписах. Загально є вона в актах першого і другого процесу. На них докладно звертає уваг проф. Ю. Гофманн, у своїй першій праці (з р. 1923) про св. Йосафата, у відділ Quellen. Доповнити однак його жерела треба заміткою, що урядовий примірник другого процесу находиться тепер у ркп. відділі Імпер. Академії Наук у Петрограді, куди перейшов він після смерти Павла Доброхотова, як про се ще 1903 р. писав А. Жукович (гл. Сеймовая борьба Вып. 4. С.-Петербургъ 1908. 70 [нотка]). Про нього згадує деинде тойже Гофманн (Гл. Ruthenica. Roma 1925. 180 [56] нотка 5), але недокладно. Примірник укр. Нац. Музея (ч. 157), призначений що правда для римської Конґреґації, був ad hoc нотаріяльно леґалізований і архиеп. Селявою підписаний. Відносно сего примірника Guépin (I. iv, нотка 1) зазначує, що він перейшов до архіву Пропаганди з василіянської прокуратури в Римі. Як відомо, з того то архіву забрав його митр. А. Шептицький і зложив у львівськім Нац. Музею. Тойже Guépin покористувався ще иншою копією процесу, а саме тою, що її зладив о. Мартинов (гл. *Guépin*. I. iv, 1 і xv). Крім сего, треба ще згадані жерела о. Гофманна доповнити неурядовою копією тих актів, яку подає ркп. із жировицького монастиря, зладжений 1758 р., тепер у посіданню укр. Нац. Музея. Опісля, не зазначено там, що »Rocznik Towarzystwa Historyczno-Literackiego. Rok 1868«. Paryż 1868. 7-46. видав протоколи Комісії Апостольської, перекладаючи всі латинські уступи на польське. Той сам «Rocznik« помістив також польською мовою »attestatio« Рутського, враз із чудами, під невластивим наголовком: »Relacya J. W. Rutskiego«... (стор. 46-59). Дальше, еп. Й. Боцян подав українським перекладом Рутського »Реляцію« (гл. »Нива« XIX. 3-12), а о. д-р Д. Дорожинський видав недавно зізнання заприсяжених свідків (гл. Праці Богосл. Наукового Т-ва. І. Львів 1925. 118-232). Вкінци, не зазначено, що крім названих, ще й инші видавали письма св. Йосафата, про яких обширно інформує праця еп. Боцяна (гл. »Нива« XVII. 389 сл.), не згадуючи зокрема про листи святого до Сапіги і незнаного ігумена, що їх нераз видавано. Замітне передусім виданне, котрим чимало прислужився »Przegląd poznański. Pismo sześciotygodniowe«. XXXIV. 1862. стор. 21-50, 129-271. п. н.: »Dokumenta do dziejów błogosławionego Jozafata Kuncewicza głównie list Kanclerza Lwa Sapiehy odpowiedź Arcybiskupa i uwagi tudzież objaśnienia spisane przez Ks. Pawła Szymańskiego«. Се виїмки з І тому звісного рукописного збірника познанського. Катехизм, про який говорить еп. Боцян »Нива« XVIII 2, нотка) має наголовок: Катихызисъ съчиненъ отъ священномчника Іосафата Кунцевичь Ар-

commissariis apostolicis. Sed nec illa repetam, quae in prima relatione mea statim post necem illius a me scripta ad S. Congregationem de Propaganda Fide transmissa. Quam relationem episcopus Vlodimir typis impressit et Summo Pontifici nunc regenti dedicavit«.

„Життєписи Василіян", у біографії Я. Мороховського[1], зазначують про него: »Libellum de vita et morte B. Martyris Josaphat SSmo Urbano VIII 1624 dicatum typo impressit«.

М. Вішнєвскі[2], говорячи про життєпис св. Йосафата, виданий у Замості 1624 р., додає: »Wedle Juszyńskiego Grzegórz Michałowicz władyka piński, wedle Siarczyńskiego Ioachim Morochowski jest tej relacyi autorem«.

Те саме повтаряє бібліограф А. Йохер[3]: »Juszyński w rękopismach swoich zanotował, iż wydał w Zamościu w tym roku (1624) życie Jozafata, Grzegorz Michałowicz Władyka Piński. Siarczyński znowu toż samo przyznaje Joachimowi Morochowskiemu«.

За Вішнєвским і Йохером повтаряють се инші, додаючи часом дещо нового. Так пр. Мацейовскі[4] описує докладнійше польський примірник, коли каже: »Relacia o zamordowaniu okrutnym y osobliwey Swiątobliwości w Bodze Wielebnego oyca Jozaphata Kuncewicza. Archiepiszkopa Połockiego krotko a prawdziwie opisana. w Zamościu roku pańsk. 1624 (w 4-ce, ostatni znak druku E. 2. Sien.) Bezimienny tej broszury układacz (1)[5], mówi, że ś. p. Kuncewicz był »od Katolikow, albo prawowiernych, iczem schismatykow y haeretykow mianowany, a od schismatykow (przez zamianę J a D,) zamiast *Josaphat Duszochwatem* (to iest łapaczem dusz) przezwany«. Broszura ta jest łacińskim drukiem wytłoczona«. — В Естрайхера на одним місци[6] читаємо: »Michałowicz Grzegorz (*Żagielski* właściwie) biskup miński i turowski († 1632). Relacia o zamordowaniu okrutnym y osobliwey Swiątobliwosci w Bodze Wielebnego Oyca Jozaphata Kuncewicza Archiepiszkopa Połockiego krótko a prawdziwie opisana. w Zamościu R. P. 1624. w 4-ce, 5 ark. Według Juszyńskiego autorem jest Grzegorz Michałowicz, a wedle Siarczyńskiego Joachim Morochowski. Jocher 8481. — Wiszniewski H. l. p. VIII 347. — Maciejow. Piśm. pol. III 121. — Święcki Pamiętn. II 338. — Chłędowski Spis«. А на иншім знова місци[7], під: Morochowski Joachim стрічаємо таке: »Relacia o zamordowaniu okrutnym y osobliwey świątobliwości w Bodze Wielebnego Oyca Jozaphata Kuncewicza Archiepiszkopa Połockiego krotko a prawdziwie opisana. w Zamościu R. P. 1624. w 4-ce, 5 ark. (sygn. E_2). Druk łaciński ukośny. Juszyński w rękopisie swoim zanotował, iż życie Jozafata wydał w Zamościu w tym roku (1624) Grze-

---

хыепископъ Полоцкый, и побългаренъ отъ Общество-то на О. О отъ Въскрьсеніе-то на Г. Н. І. Х. Цариградъ, Въ Печятницѫ-тѫ на Д. Араміана Агопіянъханъ. 1877. стор. 4-108.

[1] Ркп. Acta manualia L. Kiszka, стор. 447.

[2] Hist. liter. pol. VIII. 347.

[3] Obraz bibliogr. hist. liter. i nauk w Polsce. III. 439.

[4] гл. Piśmiennictwo Polskie, od czasów najdawniejszych aż do roku 1830... przedstawił Wacław Aleksander Maciejowski. III. Warszawa 1852. 121.

[5] Під сею ноткою повтаряє знаний погляд: »Juszyński go Grzegorzem Michałowiczem Władyką Pińskim, Siarczyński mniema go być Joachimem Morochowskim. Porównaj Jochera III. 439«. Те саме ще на стор. 582 цитованої праці Мацєйовского.

[6] Його Bibl. p. т. XXII. 337.

[7] XXII 563.

gorz Michałowicz Władyka Piński. Siarczyński znowu toż samo przyznaje Joachimowi Morochowskiemu. Jocher 8481. Petersb. publ«. І дальше: »De nece rev. Patri (так!) Josaph. Kuncewicz, Archiepiscopi Połocensis, Vitebsci, A. D. 1623 die 12 Novemb. atrociter illata. Zamosci (1624) w 4 ce. Relatio ad summum Pontificem Urbanum VIII. Petersb. publ«. Зате під: Rutski (т. XXVI. 501) нема ніякої згадки про який небудь життєпис святого, написаний митрополитом.

»Morochowski, читаємо в енцикльопедії Орґельбранда[1], opisał Życie błog. Jozafata Koncewicza (Zamość, 1624)«.

А. Петрушевич[2] під р. 1624 занотував: De nece reverendi patris J. Kuncewicz atrociter illata. Zamość. Переводъ Иліи Мороховского: Relacya o zamordowaniu Joz. Kuncewicza, Zamość 1624«

Т. Титов у своїм артикулі для „Правосл. Богосл. Энциклопедії“[3] подав, що Мороховському „принадлежать сочиненія:.. 3) Повѣсть о убіеніи св. Іосафата Кунцевича, Замостье 1621“.

Біограф святого, А. Гипен, часто відкликується в своїй праці на два окремі життєписи, себто: Rutscii, De Vita S. D. Josaphat і другий: Morochovii, Vita S. D. Josaphat. Крім сего, тут і там виражається про Мороховського як про першого життєписця (пр. І. 163). Провірившн однак сю справу, стає ясно, що під Rutscii, De Vita S. D. Josaphat розуміє він всюди Рутського »attestatio« (пор. І. 22), а під Morochovii, Vita .. Рутського »relatio« і то знану йому зі збірки Шиманського, про що впрочім наглядно впевняє нас порівнанне текстів (пр. І. 12, нотка 1; І. 118, н. 4; І. 251, н. 4; II. 115, н. 2; II. 118, н. 2). А що до авторства реляції, то погляд Гипена[4] висказаний ясно отсими словами: »La premièr (relation) est celle de Morochowski, ou plutôt de Rutski, puisque Rutski est le véritable auteur de cette Vie de saint Josaphat«.

Еп. Й. Боцян писав недавно[5]: „Перший життєпис св. Йосафата написав митрополита Йосиф Велямин Рутський і присвятив його папі Урванови VIII дня 20. травня 1624 р. Видав його під іменем секретаря свого Якима Мороховського (пізн. епископа володимирського) п т »De vita Josaphati«. На цей твір відай покликується митрополита в своїм зізнанню на полоцькім процесі канонізаційнім з р. 1637, коли каже, що зараз після смерти написав був широкий життєпис бл. Иосафата й видав його друком. Книжечка ця дуже рідка, а переписав її згаданий уже холмський пралат Павло Шиманський у своїй збірці документів до історії святого, яка находиться в бібліотеці познанського Товариства приятелів наук (A. 23. I. II).

Сам Мороховський написав і видав книжку п. т. »Relacia o zamordowaniu okrutnym y osobliwey swiątobliwości w Bodze W. O Josaphata Kuncewicza, Archiepiskopa Połockiego, krótko a prawdziwie opisana«. Замость 1624. Мала вона вийти того са-

---

[1] т. XVIII. 889.

[2] Дополненія ко Сводной гал. р. лѣтописи съ 1600 по 1700 г. (Львовъ 1891) 121.

[3] Виданнє під редакцією Н. Н. Глубоковского (С.-Петербургъ 1905) т. VI. 729.

[4] Un apôtre de l'union II. 89, н. 1.

[5] »Нива« XVIII. 345. Крім оригінального погляду автора статті в квестії: Рутський - Мороховський життєписцями св. Йосафата, впадають ще в очи ось які неточности, що їх справляємо: 1. Я. Мороховський був епископом володимирським уже від 1613 р.; 2. на канонічнім процесі з р. 1637 митр. Рутський нічого не зізнавав, бо вже його не було на сім світі. Як зазначено висше, його зізнання з р 1628 влучено до актів другого процесу; 3. пралат Шиманський не переписав життєпису св. Йосафата з книжечки, а тільки, як сам каже: »Przepisałem dosłownie z rękopismu in folio«.

мого року в Замостю ще й по латині, п. т. »De nece Rev. Patris Josaphat Kuncewicz... atrociter illata«, але цього примірника, як і попередніх не могли ми досі найти".

Зіставляючи між собою наведені погляди, одержуємо такі відрубні висновки: 1. митр. Рутський написав огляд життя св. Йосафата, що його переслав до Конґрегації de Prop. Fide; 2. еп. Яким Мороховський надрукував огляд життя святого, написаний Рутським і присвятив його папі Урбанови VIII; 3. тойже еп. Мороховський сам написав працю про св. Йосафата; 4. хто инший (еп. Григорій Михайлович) написав згл. видав 1624 р. життєпис св. Мученика.

Нам здається, що останній висновок так дуже стоїть одинцем у сій квестії, котру розглядаємо, що його не потребуємо навіть брати під увагу. Свідоцтво одного Юшинського за мале, тим більше, що автор залишив його у рукописи, який будь що будь не був ще остаточно зредагований. Вішнєвскі, Йохер і инші, не вирішуючи від себе питання, занотували погляд польського дослідника більше з обовязку інформаційного, як доказового. Поза ним ніхто инший не ставить такої комбінації, а оставше в познанській збірці вступне введеннє аж надто виразно виключає еп. Михайловича від авторства і видавства замойського життєпису.

Всю отже дискусію про авторство муситься обмежити на двох можливостях: автором першого життєпису є або митр. Рутський або еп. Мороховський.

Заступаємо погляд, що митр. Рутський є автором першого життєпису св. Йосафата, а до того склонюють нас ось які міркування.

Коли надрукований нами римський рукопис є тою реляцією, котру митр. Рутський предложив папській Конґрегації, тоді без сумніву її автором є він сам, а не еп. Мороховський. Годі припустити, щоб у такій хвилині великий друг і почитатель св. Йосафата заставлявся ким иншим. На нікого трагічна смерть не зробила такого очевидного враження, ніхто не кидався так на всі боки, щоби рознести вістку про неї в як найдальші краї, до як найширшого загалу, як саме митр. Рутський. Самозрозуміло, що маючи всі дані до сего, спроневірився б був своїм звязкам, свому серцю й вдачі, якщо залишивби був написаннє реляції до Апостольського Престола кому иншому. До того, письменна праця не була йому чужою, овшім їй віддавався він від ряду літ, так що з того боку не могло бути труднощів. У слові й письмі володів польською згл. латинською мовою, отже й відси не йшла жадна перепона. А що саме вихованки римської колегії передавали названий опис життя й смерти св. Йосафата Конґрегації, то й та обставина не свідчить ще против авторства Рутського. Раз, що тодішна поведінка веліла доручувати важні письма для високопоставлених осіб навіть окремими висланцями, а найбільше, та обставина свідчилаби, що питомці могли були переписати працю митр. Рутського. І е виключене, що митр. Рутський виготовив своє оповіданнє по польськи, так у тім випадку колегіясти перекладали його. Був се час, у якім книжна українська мова стала уступати місця мові польській і сею мовою зачинають писати навіть ті, котрі до недавна уживали своєї рідної мови. Кажуть[1], що якраз Рутський належав до сих останніх і тому має свою основу здогад, що й назване оповіданнє написав він польською мовою.

Чому одначе митр. Рутський не підписався, та чому навіть сама Конґрегація стверджує, що одержано нею оповіданнє, котре вихованки передали їй іменем митрополита й епископів? Щоби підкреслити важність реляції, а також і торжественність самої передачі доручувано опис життя і смерти іменем усього епископату, хоч уже ствердженнє відбору йде на руки самого митрополита. Та якої думки була

[1] Гл. *Al. Jabłonowski.* Akademia Kijowsko-Mohilańska. Kraków 1899-1900. 58.

в тій справі сама Конґрегація, на се досить ясне світло кидають слова її секретаря з листу до варшавського нунція, що їх подали ми висше. А що митрополит виразно не підписався як автор реляції, в тім нема ніщо дивного. „Фактъ, говорячи словами П. Жуковича[1], анонимнаго или псевдонимнаго писательства Рутскаго вообще извѣстенъ давно". Прецінь і відомий »Discursus de instaurando ritu Graeco« і »Discursus de rebus Ruthenorum« і ще инші »libri in lucem pro S. fide catholica editi«, за свідоцтвом Р. Корсака, написав митр. Рутський »tacito nomine proprio«.

Але крім сих міркувань маємо ще й власні слова митрополита, якими він ясно й недвозначно засвідчує, що написав життєпис святого. Ті вискази подали ми висше і тут нема потреби їх повторювати. Завважуємо лише, що всі вони остають голословні, якщо не узнається митр. Рутського автором першого життєпису. Що більше, вся правдомовність та віродостойність так поважного і праведного Рутського захитується, коли зрефлєктуємо, що з них деякі слова, а саме урядове зізнанне при процесі 1628 р., висказав він як заприсяжений свідок:.. »nec illa repetam, quae in prima relatione mea statim post necem illius a me scripta ad S. Congregationem de Propaganda Fide transmissa«... Слушно отже на основі таких даних Ю. Гофманн міг приняти за певне, »dass Rutski den Bericht verfasste« і подати виїмки з реляції як його працю.

По словам того самого Рутського епископ володимирський, себто Я. Мороховський, надрукував сю реляцію і присвятив її тодішному папі Урбанови VIII. Значить, Мороховський ніяк не може уважатись її автором, бо він з власної волі, або за порадою митрополита, піднявся лише чисто технічного боку видання її друком. Його хиба була присвята. А що митрополит робить се, присягою стверджене, зізнанне 1628 р, треба приняти за певне, що та надрукована реляція справді істнувала. Та не слідує ще з того, що вона істнувала як твір виданий під іменем Рутського чи згл. Мороховського. Простий висновок каже приняти, що вона істнувала без назви автора, себто була видана анонімно.

Трудність справляє лише питанне: Якою мовою була вона видана, польською чи латинською? Й тут мабуть треба виключно опертися на свідоцтвах. Як давні так і новійші бібліографи, як відомо, знають польський і латинський друк, описуючи навіть його докладно і зазначуючи бібліотеку, у якій зберігається. Так пр. Мацєйовскі, крім сигнатури і короткого цитату, вказує теж на бібліотеку пулавську, пізнійшу сінявську (Sien.), а Естрайхер на публичну петроградську. Замітне однак те, що загалом більше знаний друк польський і про него докладнійші зустрічаємо вісти. Чи не вказувалаб ся обставина на те, що властиво тільки польською мовою була видана реляція? Притакуючу відповідь скріплює ще припущенне, що істнує певного рода подібність і залежність одної проповіди о. Фабіяна Бірковського[2], надрукованої в р. 1629, від реляції Рутського. Та сама концепція, той сам спосіб висловлювання, тіїж слова — завважуємо і в польській реляції і в польській проповіди. Виглядає, що проповідник мав перед собою відповідний текст, і якщо так, то, певнійше, дру-

---

[1] Гл. його статтю: »Жизнеописаніе митр. Іосифа Вельямина Рутскаго, составленное митр. Рафаиломъ Корсакомъ, и сочиненіе Рутскаго объ улучшеніи внутренняго строя уніатской церкви«, яку помістило »Христіанское Чтеніе«. г. LXXXIX [1909] 1101, нотка 12); гл також стор. 1107, н. 14). До річи пор. іще: *Guépin* I. 54; *Maciejowski* Op. c. III. 684; Encykl. *Orgelbr.* XXII. 563.

[2] Głos Krwie B. Jozaphata Kuncewicza. Kraków 1629. ст. 5-33.

кований. Також і М. Коялович[1], між жерелами, котрими покористувався, наводить польську реляцію.

Мимо сих даних, ми ще не можемо заперечити істнування друкованого латинського тексту. Естрайхер говорить про него так, що насувається сумнів, чи справді вірив він у се, про що склав кілька стрічок. Теєж слід сказати і про Петрушевича. Та факт остається фактом, себто — еп. Мороховський присвятив папі друковану реляцію Рутського і як годилося, вона повинна була бути зложена латинською мовою. Гипен (II. 136, н. 2) згадав навіть, що А. Джерарді мав подати перекладом (на італійську мову) (латинську) працю Рутського, видану під іменем Мороховського.

Пралат Шиманський вказує рівночасно на правдоподібний її латинський текст. Та нам здається, що не легко назвати дотичний текст і то як польський так і латинський. Якщо Мацейовскі вірно навів цитат із друкованого польського примірника реляції, в такім випадку текст його ріжниться від паралєльного польського, збереженого в познанськім відписі. Послідовно, о. Шиманський зробив свій відпис, як сам зазначує, з рукопису, котрий своїм первовзором не мав друкованого примірника, яким послугувався Мацейовський. Рівнож і познанський латинський текст, у тім виді як тут ми його надрукували, по всякій правдоподібности не міг удостоїтися надрукування, тим більше, що ті, котрі присвячували його папі, навикли були до клясичної латини. Тільки сущно оба познанські відписи годилися з життєписами св. Йосафата, виданими анонімно і зазначеними бібліографами.

А що імя Мороховського видніє в обох познанських текстах, се треба мабуть приписати впертій і всегдашній сполуці його імени з іменем Рутського. Не виключене, що сам епископ володимирський наміряв обробити окремий життєпис і в тій ціли поклав в основу життєпис Рутського, придаючи до него вступ та закінченнє. Й ся намічена до друку рукописна праця дісталася до теки о. Новицького, відки втягнув її до своєї збірки холмський пралат. Тим лише способом ми в змозі кинути якесь світло на те, так неясне, питаннє.

Збираючи коротко наші уваги і рефлєксії, можемо ствердити, що надруковані нами тексти являються правдивим першим життєписом св. Йосафата, котрий, принаймні по суті, є теж і першим друкованим. Автором першого життєпису є митр Рутський, пишучи його, здається, по польськи; епископ же Мороховський працю Рутського напечатав польською і латинською мовою, не подаючи однак прізвища автора. Сам Морохов ький не видав друком окремого життєпису св. Йосафата, але правдоподібно як епископ володимирський на основі праці Рутського виготовив опис життя і смерти святого, що досі залишився в рукописи.

---

[1] Литовская церк. унія II. 326, нотка 168).

Й. Скр.

III. MISCELLANEA

Український елемент у діяльности св. Йосафата Кунцевича

(Відчит у 300-літню річницю смерти Святого[1])

ТРИСТА літ тому, дня 12 падолиста 1623 р., сталася у білоруському городі Вітебську страшна под'я, що порушила глибоко серця й душі Білорусинів та звязаних із ними Українців: товпа православних міщан убила полоцького уніятського архиепископа Йосафата Кунцевича. Чому скоїлась така крівава пригода з архипастирем Церкви, які були причини того нагального вчинку? Горячі спори про те почались зараз після нечуваного вбивства: одні доказували, що смерть Йосафата була злочином, який постиг несправедливо й непотрібно зовсім невинну людину; другі намагались показати, що усе те було тільки конечним наслідком поведення самого архиепископа Кунцевича. Ті спори не скінчилися іще до нинішнього дня і — замітна річ! — ведуться і дальше з подібною неуступчивістю, як і 300 літ тому. Причиною сего є розділ нашого народу на два, хоч християнські, а все таки ріжні віроісповідання. Відси два деколи ворожі табори, між якими йдуть нераз пристрасні релігійно-історичні диспути. А за тих кілька віків видано вже багато по-

[1] Українська гімназ'я у Львові вшанувала 300-літні роковини смерти св. Йосафата зразковим концертом, на якім проф. Я. Гординський виголосив отсей відчит. Се було дня 18/II 1924 р. На програму зложилися такі точки: I. »Владико, Отче«. Слова д-ра К. Студинського, музика о. Й. Кишакевича — відспівав мішаний хор; II. Виклад проф. д-ра Я. Гординського, що його подаємо на отсім місци; III »На 300-літний ювилей св. Йосафата« — о. Н. — віддеклямував Р. Савчак, уч. III а; IV. »Пісню слави«. Слова А. Труха ЧСВВ. музика о. Й. Кишакевича — відсп. міш. хор; V. »Св. свщм. Йосафат« — А. Труха ЧСВВ. — віддекл. В. Янів, уч. VI а; VI. »Сей день« — концерт Д. Бортнянського ч. I. — відсп. міш. хор. — Загалом приємно вражав поважний і справді святочний настрій на концерті. Хори були чудово вправлені й поведені так інтеліґентно, як се вміє тільки такий досвідний дириґент як проф. Я. Витошинський. Деклямації були також гарні, — передусім уч. В. Янів вложив у виголошені слова богато серця й духа. Велика в усім заслуга директора ґімназії радч. І. Кокорудза, проф. Я. Витошинського і о. крил. Л. Лужницького. Концерт закінчився спільним богослуженнєм у семинарицькій церкві, на якім виголосив святочне слово о. д-р В. Лаба. — *Прим. Редакції.*

важних праць, що моглиб належно вияснити Особу й діла Йосафата Кунцевича. Згадаю тут хочби такі більші книжки, як італійська: Contieri, Vita di san Giosafat (1867) або 2-томова француська: Guépin, Un apôtre de l'Union des Eglises au XVII siècle Saint Josaphat (1897) або російська: Жуковичъ, О неизданныхъ сочиненіяхъ Іосафата Кунцевича (1910) або українські праці еп. Йосифа Боцяна чи власне розпочате львівським »Богословським Науковим Товариством« видання актів канонізаційного процесу св. Йосафата та задуманий Василіянином Йосафатом Скрутнем великий науковий життєпис Кунцевича — і много инших. Також склалося багато такого, що велить нам призадуматись пильнійше над особою й діяльністю Йосафата Кунцевича. Після довгих заходів признала Його католицька Церква блаженним, а вкінці (1867) і святим. Його почитання поширилось по Італії, Славянщині й передовсім Франції (найбільше дякуючи згаданій основній праці Ґепена), тільки на Україні, на тій землі, що видала св. Йосафата (Він був уроженцем Володимира Волинського), є з одного боку горячі почитателі Його памяти, але є й завзяті противники такого почитання. Тому добре буде нині, коли ми з цілим католицьким світом обходимо 300-літню річницю мученичої смерти св. Йосафата, розглянути питання: чи маємо за що шанувати память Святого — не з становиска віри, а з становиска нації, як сини свойого народу, котрому бажаємо добра й котрого даримо нашою сердечною любовю. Зрештою від смерти св. Йосафата минуло вже аж 300 літ і пора би вже поглянути на Його діяльність спокійно, без пристрастей і упереджень, пора би вже уявити собі справді вірну стать тої незломної людини, що не вагалася віддати життя за свої переконання.

Нині можемо з усею певністю ствердити, яка була справжня причина убиття св. Йосафата Кунцевича. Оголошено цілий ряд цінних документів у тій справі, а найважнійше, почато, як згадано, видавати акти канонізаційного процесу св. Йосафата, де маємо зізнання заприсяжених і безумовно достовірних свідків, що знали кождий крок св. Мученика. З тих актів виходить понад усякий сумнів, що єдиною причиною убиття св. Йосафата була Його безмежна прихильність для унії й рішучість у її ширенню. А тая ревність св. Йосафата була така безпримірна, що православні противники унії благали Його із сльозами, щоби Він пристав до них та жертвували Йому за се великі почести й багатства. Але земські почести й багатства не мали ніякої цінности для св. Йосафата. Він остав вірний своїй улюбленій унії і не злякався навіть певної смерти. І ось у тому лежить перша і найбільша заслуга св. Йосафата Кунцевича для України. Може кого здивують ті слова. Як то? Прихильність для церковної унії з Римом має бути зас-

лугою для Українця? Таж се справа чисто церковна, не національна! Хто знає історію України, той зрозуміє, чим була унія для українського народу. В час, коли прийшло до злуки української Церкви з Римом, при кінці XVI ст. знаходилася українська православна Церква в повнім упадку й розстрою. А що українська Церква була тоді найважнійшим виразом української національности, то й зрозуміле, що упадок Церкви був заразом упадком народности. Щоби ратувати українську народність, треба було ратувати українську Церкву. Найпевнійшим способом ратования здесорґанізованої української Церкви могло бути тільки получення її з добре зорґанізованою католицькою Церквою; тому передові люди України подбали о заключення церковної єдности з Римом. Що так справді було, се показали найблизші події. Уніятська Церква, позбавлена скоро помочі не тільки тодішньої польської держави, але й загалом якоїнебудь помочі, стала Церквою наскрізь українською, виразницею української національної ідеї. Тому то й найвизначнійші писання перших оборонців унії були зложені українською мовою.

В тім дусі наскрізь українськім пішов у Своїй діяльности також св. Йосафат Кунцевич. Се ствердили вже давно наукові досліди хочби такого визначного російського православного ученого, як П. Жукович. Розглядаючи письменську діяльність Йосафата Кунцевича — вона остала переважно ненадрукована — завважує Жукович, що св. Йосафат уживав у письмі виключно тодішньої української літературної мови, хоч навіть православні послуґувались у тім часі так часто польською мовою. Тільки коли литовський канцлєр Лев Сапіга закинув в отвертому письмі св. Йосафатови, що Він ширенням унії приносить шкоду польській державі, вислав до нього архиеп. Кунцевич два письма, написані з конечности по польськи, бо вони були призначені для польських читачів. Зрештою писав св. Йосафат тільки по українськи. Хоч переважна частина Його діяльности була присвячена білоруському народови, бо він був архиепископом у білоруському Полоцьку, то син українського міщанина ніколи не забував на свою рідну мову. Як се я мав нагоду показати на иншому місці[1], навіть свій Катехізм, у якім св. Йосафат оден із перших на Білій Руси та Україні подавав вірно головні основи віри (річ у тім часі дуже рідка супроти повного упадку церковно-релиґійного життя в православній Церкві), і Правила для священиків, котрими Він намагався подвигнути розстроєну Церкву та управильнити

[1] Натяк тут на статтю п. н.: „Мова «Реґул» і «Катехізму» св. Йосафата Кунцевича", що її надрукував д-р Гординський у львівськім науковім тримісячнику «Богословія» I, 241—260. Розвідку перепечатано опісля без зміни в томі I. Праць Богосл. Наукового Т-ва (Львів 1925, стр. 31—50).— *Прим. Редакції.*

обовязки священиків, оба твори призначені для Своїх білоруських підчинених, зложив Він на ділі українською мовою, хоч по тодішному звичаю є там також деякі примішки мов: білоруської й церковно-славянської та деякі польонізми. Тою самою українською мовою написані також проповіди Йосафата Кунцевича, Його важні для історії Церкви листи до Велямина Рутського, Його твір «О фальшованю писмъ словеньскихъ», де вказано на похибки в православних богослужебних книгах та в православних полємічних писаннях і порівнано їх із старинними книгами, твір про священиків та черців, де звертається увагу на їх моральне життя, про мощі святих, де списано чуда ріжних святих, про первенство св. Петра, де вказано на наслідство римського папи як налідника св. Петра, про деякі відправи у Східній Церкві, де обговорено деякі обряди тої Церкви, і вкінці про хрещеннє кн. Володомира, де показано, що Володимир В. хрестився ще у церковній єдности з Римом. Тою самою мовою й викладали св. Йосафатови богословські науки, бо по латинськи він і не вмів. Кунцевич — се оден із тих нечислених тодішних українських письмеників, що писали майже виключно українською мовою. Вже хочби з сего видно, для кого вони призначували свою діяльність.

Та св. Йосафат був Українцем не тільки з мови — він був ним іще більше з цілого духа своєї письменської діяльности. До сего причинилось немало те, що св. Йосафат стояв усе в живих звязках з українською суспільністю й пильно прислухувався до її голосу. Пропаганду унії поніс Він у саме серце України, до Київо-Печерської Лаври, де вмів так приєднати собі українських черців, що вони відвели Його торжественно із свойого монастиря. А в листі до Сапіги говорить Він виразно, що довідувався пильно про те, як відноситься козацтво до справи унії. І три Його кревняки, що служили в козацькім війську, приносили Йому відомости, що козаки і київські черці не так дуже ворожо настроєні до унії, а сам гетьман Петро Конашевич Сагайдачний не думає довше піддержувати православя. Як бачимо, ще в 162[illegible] р., бо тоді писаний згаданий лист, міг св. Йосафат надіятись на кращу будучину для унії в широких масах української суспільности. Перенятий наскрізь горячою любовю до східної української Церкви, пізнав її св. Йосафат справді глибоко. Він був великим знавцем богослужебних книжок тодішної України, на них Він головно образувався, знав і полємічні писання. І власне вчитуючись пильно в ті книги, прийшов Він до непохитної гадки про конечність унії української Церкви з Римом. Те саме показувала Йому й українська історія, котру Він не тільки знав, але й любив, та стара українська література, в котрій Він залюбки розчитувався. Пере-

довсім цікавило Його питаннє про початки християнства на Україні й тому Він слідив так пильно історію охрещення Руси Володимиром Великим. Він переконався, що за часів Володимира Вел. не було ще розриву між Східною й Західною Церквою й що Україна приняла християнство в єдности з Римом. Тому писав Він: »Надто и нашъ народъ Руский, принявшы в томъ порадку вѣру, ижъ были послушни еископомъ Римъским патриархове, наши тежъ митрополитове патриархомъ послушенство отдавали. А когды патріарха неякись Кируларий въ лѣтъ по крещении Володимеромъ пятьдесятъ послушенство папежови выказалъ, наши его послушни быти не хотѣли, але послушенство папежови отъдавали, яко то видети може в гистории, в соборникахъ списаной, о перенесеню мощей Св. Николы, мѣсяца мая 9 дня. Которое свято самъ папежъ Уръванъ, (або Германъ, якъ наши словаки его называютъ) в лѣто 102 по крещении Рускомъ уставилъ, и Русь его принела Кгрекове зась не приняли«.... Також цікавила св. Йосафата не менше й історія словянських апостолів св. Кирила й Методія, котрі »епископови Римскому подлегали, на онъ часъ бывшому Адриянови Второму. До него вси писма словенские носили й въ него се благословили, аби краи словенские могли отправовати по словенску«.

Вже хочби з того усего бачимо, що тут промовляє Українець до Українців. А трудився св. Йосафат для тих Українців і тісно з ними звязаних Білорусинів із безприкладним самовідреченням, несучи між них ідеї, які признавав найсвятійшими й найпотрібнійшими. І коли Він тую свою діяльність заплатив власною Своєю кровю, коли не завагався пожертвувати найдорожше, що мав, бо власне життя, то чи не слушно, щоби і ми відплатили Йому тою самою горячою любовю, щоби і ми згадали не злим, тихим словом великого подвижника на полі духового відродження України, Того, що проповідував потребу злуки української душі з культурним світом Европи?... *Д-р Ярослав Гординський*

Участь Карпаторуської Провінції Чина св. Василія Великого в місійнім русі на Підкарпатській Руси

ПО ВІЙНІ насіяв ворог людського спасення погубного кукілю на нашу церковну ниву на Підкарпаттю. Ніхто і не сподівався, що зерно роздору і схизми та ворожого большевизму так легко прийметься у тих епархіях, котрі — здавалося — найменше були ви-

ставлені на небезпеку. Кинений хабаз з дня на день розростався і щораз то нові занечищував области. Здавалося, що зівсім заглушить здорову пшеничку Божої правди. Та Боже Провидіннє не опустило своєї нивки. Воно подбало за робітників, які захоронювалиб здорове зерно перед загибіллю, а з другої сторони перепинювали розріст, а то і виривали шкідливий бурян схизми і безвіря. Найуспішнійшим, бо випробованим, до сего середником є місії і реколєкції. То тут, то там показалися ревні робітники, що взялися до святого діла. Були між ними світські священики, були і ОО. Редемптористи, які кілька своїх членів відставили до місійного діла. Полем праці для тих останніх була головно пряшівська епархія, хоч там небезпека була менша. Розвинути місійну діяльність в областях мукачівської дієцезії не було їм дозволено через компетентні чинники. — Спершу місійне діло було незамітне і помало розвивалося. Більшого розгону місійному рухови на Підкарпаттю надав ювилейний рік св. священомученика Йосафата. Той бо святий Апостол Унії мав і в тих областях відіграти свою ролю. Відай завдяки св. Йосафатови Боже Провидіннє покликало до праці проти схизми і безвіря відроджуючийся Чин св. Василія Великого, у котрім, як звісно, сам св. Йосафат дійшов до великої святости і служив Божій справі. Ледви чотири роки тому як по наказу Апостольського Престола зачало у Карпаторуській Василіянській Провінції наново плисти монаше життє. Як тілько відновлена Провінція набрала сил і зросла у більше число членів, сейчас взялася до місійного діла. Перший раз спробували зреформовані Василіяни своїх сил на поли місійнім у великім пості 1924 р. і з того часу раз-у-раз, то в одній то в другій дієцезії, віддаються місійній праці. Кромі менших екскурзій з нагоди празників і відпустів, будь в монастирських будь у парохіяльних церквах, устроїли ОО. Василіяни при засобі тих слабих сил, якими розпоряджують, в 1924 році 9 повних місій для народу і 9 серій реколєкцій, головно для клиру. Подамо короткий їх огляд.

I. МІСІЇ

A) Пряшівська Епархія

Пряшівська епархія, в якій стараннями Апостольського Адміністратора, Преосв. Діонизія Нярадія, найкрасше розвинувся місійний рух, (там працюють ОО. Редемптористи зі Стропкова), була перша полем місійної праці для ОО. Василіян.

1. Від 29/III.—3/IV. 1924 р. відбулася перша місія в парохії Липник Великий, на Спішу, на Словаччині. Є се одна з найдальше висунених

на захід парохій пряшівської епархії. Недалеко Дунаєць і галицька границя. Населеннє Великого Липника і прилученого Фільварку свідомо руське. По більшій части дротярі. Мова їх словацька – польська—руська. Елємент руський переважає, а підтримує його церковне богослуженнє. Вся парохія греко-католицька. Мимо своїх язикових окремішностий народ не находив трудности у розумінню проповідий і незвичайно пильно приходив на місійні науки. До св. Причастя приступило 900 душ; не бракувало місцевої інтелігенції, яка вся без виїмку брала живу участь у св. місії. Місцева шкільна дітвора надзвичайно красно знала катехизм; рідко де зустрінеться так гарно обучених дітий. Успіхи місії надсподівано красні. Всіх місійних наук виголошено 16, кромі катехизацій для дітий і молодіжи. Місією проводили о. Полікарп Булик, ігумен мукачівський, оо. Стефан Решетило і Павло Гойдич, оба з мукачівського монастиря. Покровителем першої, як і всіх прочих місій, вибрано св. священомученика Йосафата.

2. Від 7/VI—10/VI. 1924 р. відбулася місія в селі Уйварошад Саланц (Нове Місто). Невеличка се парохія: всього яких 600 душ. Населеннє мішане: греко і римо-католики. Жиють в згоді. Латинники ходять до нашої церкви (бо своєї нема) і беруть живу участь в наших церковних богослуженнях. Матеріяльно маються добре. Говорять всі, як тут кажуть, по шариськи: се мова зівсім така, як наших бачванських Українців. Церковця матерня і дочерня незвичайно чисті, білє церковне сніжно біле, прикраси престолів ґустовні. Порядку в церкві пильнують місцеві дівчата. На науки ходили дуже пильно. Всіх наук місійних виголошено 14. Проводили сею місією, як і слідуючою, оо. Павло Гойдич і Стефан Решетило, Василіяни з Мукачева. До св. Тайн приступило около 450 душ.

3. В Курові к. Бардієва відбулася місія від 5/VII 10/VII 1924 р. Знаменне у тій місії се, що сусідне село Грабське перейшло на схизму. Приходили звідтам люди на місійні проповіди. Населеннє Курова досить заможне. Бесіда руська (лемківська), з примішкою нарічя шариського. Слово Боже приймали дуже радо і пильно ходили на місійні науки, хотяй був се час пильної роботи в поли. Сусідні оо. душпастирі охотно спішили з помочию духовною, а їх вірні з процесією приходили на місію. Св. Причастєм скріпилося близько 600 осіб.

Наук виголошено 17, кромі катехизацій.

По скінченій місії поїхали оо. місіонарі до сусідного села Цеголка, над самою галицькою границею, на полудне від Висови, бо тамошні вірні хотіли і собі покріпитися душевним кормом. З нагоди свята Ап. Петра і Павла виголошено в навечерє і в сам день три проповіди. В Цеголці ціла церква аж купається в цвітах, якими прибирають її місцеві дів-

чата. Овочем місійної праці у тій околиці було укріпленнє у вірі і відпорність на ворожі науці св. катол. Церкви впливи схизматиків. Так у Курові як і в Цеголці припала дуже людям до серця благальна пісня при виставленню св. Тайн; вона тут зовсім незнана.

Б) Мукачівська Епархія

1. В епархії мукачівській першу місію устроїли мукачівські Василіяни: оо. Ігумен Полікарп Булик, Павло Гойдич, Стефан Решетило в Чорнім Ардові над мадярсько-румунською границею. Чорний Ардов невеличке місточко. Населеннє мішане: греко-католики, римо-католики і кальвіни. Говорять у себе майже лише по мадярськи, навіть греко-католики, хоч почуваються твердими Русинами. Матеріяльно дуже вбогі: зарібники або малоземельні рільники. Місія тревала від 24/V—29/V. 1924 р. Час на місію ізза спізнених робіт пільних дуже невідповідний. Здавалося, що успіхи з місії будуть зачерез те дуже незначні. Тимчасом св. Йосафат зробив своє. Спершу, що правда, учасників мало було, та як рознеслася вістка про місію по околиці, то народ так рушився на проповіди і до св. сповіди, що оо. місіонарі від вчасного ранку до пізної ночи мусіли слухати св. сповіди. До св. Причастя приступило в часі місії 1380 душ, хоч сама парохія числить яких не цілих 700 душ. Особливо горнулися на проповіди люди з поблизького чисто руського села Сасфалова йдучи за приміром свого душпастиря о. декана Івана Азарія. — Кромі катехизації для молодіжи виголошено 17 наук. Обнова релігійного життя була плодом місійних подвигів. Як діти плакав весь зібраний народ, коли по закопанню місійного хреста оо. місіонарі пращалися з Чорним Ардовом.

2. В гарній тересівській долині на Мармарощині, в селі Терново, відбулася місія від 8/VIII—11/VIII, 1924 р. під проводом тих самих ОО. Василіян. Найбільше схизматицького кукілю насіяв ворог у Мармарощині, а долина над рікою Тересівською то наче гніздо схизми. Там деструктивну роботу вели найзавзятійші схизматицькі, а заразом большевицькі, агітатори. Треба було ізолювати наших греко-католиків від завзятих відступників. В тій ціли ревний і рухливий адміністратор, о. Александер Хира, візвав до Тернова оо. місіонарів. Заворушилися схизматицькі агітатори і всіх сил докладали, щоби відтягнути людий від св. місії. Оружієм їх, як звичайно, були крутійство і клевета. Та нічого не вдіяли. Нарід, що вірний остав св. Матери Церкві, з усіх сторін горнувся на місію, прийшов і не один збаламучений схизматик, та вертав по місії каючимся католиком. Усіх наук місійних було 13, а нарід прямо поликав кожде слово проповідників. Завдяки помочи сусідних священиків

велике число вірних висповідалося, а до св. Причастя приступило около 1500 душ. Безпосередно по місії 12 родин вернуло на лоно св. катол. Церкви. Суплікацією, котру там перший раз відправляли, нарід не міг налюбуватися і відправляють її від місії що неділі і свята. Знаменне і се, що стараннями о. Хири мужеська молодь, а й старші зорганізовалися у карну гвардію в ціли оборони наших церков перед нападами схизматиків. В наслідок рішучої постави Тернівців заїлість і наступи відступників зломилися у цілій долині. Честь таким оборонцям св. віри!

3. Дуже величаво випала місія у тійже Тересівській долині, в селі Дубове в днях 10/IX—14/IX 1924 р. під проводом тих самих черців Василіян. Дубове, величезне гірське село, розкинене по хащах: усіх душ близько 4.000. Схизма захопила половину населення, а зробила відступників такими зухвалими, що не то, що раз-у-раз робили пакости оставшим греко-католикам, але вдерлися насильно до гарної, ще не викінченої, нової церкви і там відправляли свої богослуження. Три роки боровся з ними о. Теодор Коссей, ревний робітник на Христовій ниві, що кромі Дубового обслугує ще дві другі гірські парохії. Щоб остаточно перепинити розвій схизми і зломити її силу задумав устроїти у себе св. місію. Свій замір виявив перед новопоставленим епископом Мукачівським, Преосв. Петром, котрий, не то що одобрив його, але і сам обіцяв прибути на завершеннє місії. Місія почалась в четвер, на Усікновеннє Голови св. Івана Хрестителя, а закінчилася в неділю архиєрейською Службою Божою. Величезний здвиг народу сходився з цілої околиці на місійні науки, яких виголошено в тім часі 15. До Господньої Трапези приступило близько 2000 людий. Прибули на той час до Дубового і схизматицькі батюшки, щоби параліжувати місійну працю, та їх змагання скінчилися повною невдачею. Дуже гарно випало привитаннє Преосв. Владики в суботу 13/IX вечером і умоленнє НН. Тайн, якого при співучасти всіх священиків доконав поза церквою при провізоричнім престолі сам Преосв. Петро. Нарід невисказано радувався з приїзду Владики, бо перший раз мав щастє у своїх горах видіти свого Архипастиря, в якого груди бє не чуже, а руське серце. Слідуючого для, в неділю, відправилася на дворі архиєрейська Служба Божа, на яку зійшлася майже ціла долина. По посвяченню місійного хреста і послідній місійній науці, уділив Преосв. Владика зібраним людям Апостольського благословення. Скріплений у вірі і збогачений благословенням Наслідника св. Апостола Петра вертав народ до своїх домів, щоби тим красше боронити своєї Матери, св. катол. Церкви.

По докінченій місії в Дубовім, за ініціятивою о. Коссея, зістав один з місіонарів і в слідуючім тижні урядив враз з оо. Коссеєм

і Хирою місійну прогульку по долині тересівській. Сим чином посітили парохії: Терешуль, Краснишору, Брустуру, (над галицькою границею, низше Підлютого) а вкінци Тересву. Поза подорожию через цілий день, а навіть пізно у ніч, віддавалися на тих місцях духовній праці: проповідям, катехизаціям і св. сповідям. Завершеннєм тої місійної праці був відпуст в день Рождества Божої Матери в Тересві, де тойже місіонар виголосив аж три проповіди, якими зломав зусилля схизматиків, що готовилися забрати обновлену тересвянську церкву. На той відпуст зібрався народ з цілої околиці, були навіть з Брустури, віддаленої около 70 клм. Сим робом ціла долина Тересівська зістала сяк-так оброблена.

4. Четверта місія в мукачівській епархії відбулася в Драгові, на північний схід від Густа. Драгово, враз з сусідним Золотаревом, се наче два цілі острови, окружені схизматицьким колом. Душпастирем в Драгові є о. Евген Ортутай, ревний і дуже тактовний священик. Його духовна нива тверда і невдячна. Мешканці Драгова тверді, неподатливі шляхтичі, що попри свої добрі прикмети не позбулися шляхотської амбіції і матеріялізму. Місія твевала від 10/X—14/X 1924 р. В місійній праці, кромі двох черців Василіян (о. Ігумена Полікарпа Булика і Стефана Решетила) взяв участь як третий місіонар о. Теодор Коссей, парох Дубового. Пора на місію не дуже надавалася, бо саме тоді кінчили копаннє бульби. Спершу приходило дуже мало людий: здавалось — байдужні для місії. Та до св. сповіди рушилося всьо: старе і молоде, так що ледви можна було всіх висповідати. До св. Причастя приступило близько 2000. Місійних наук було 16. Уся робота місійна концентрувалася в церкві, бо ранками і вечером брали приморозки. Драгівська церква простора, вигідна, а притім надзвичайно чистенька, а се завдяки жінці місцевого душпастиря. Прекрасно випало передпослідного дня місії спільне св. Причастє для шкільної дітвори. На той день були діти звільнені від науки. Вся місцева інтелігенція, особливо учительські сили, приходила на місійні науки і приступила до св. Тайн, чим дала прекрасний примір прочим вірним. В день Покрова Преч. Діви таке велике множество людий зійшлося на закінченнє місії, що ніяк не могли поміститися у просторій церкві. Службу Божу співану правили на дворі, а зібраний народ з великою увагою слухав проповіди про єдиноспасительну, католицьку Церкву, обіцюючи держатися Її і боронити до гробової дошки. Були там присутні майже з усіх сусідних сіл, а особливо з Копашнього, де вірні греко-католики (лишилось їх 125 родин), хоч позбавлені свого священика не уступають в нічім мученикам-страдалцям з Підляша і Холмщини; відступники бють їх, обкидують каміннєм, підпалюють вже через кіль-

ка літ, а вони не подаються. Дай Боже, більше таких героїв за св. Єдність! Суплікацію відправляємо від тепер на кождій місії і зіставляємо Її наче яку памятку. Преосв. Петро охотно позволив на публичний культ Пресвятої Евхаристії. Дасть Бог, враз з почитанням і любовію до Евхаристійного Ісуса розбудиться релігійне життє і католицька свідомість по всім Підкарпаттю.

5. Найгладше відай з усіх місій у сім році пішла пятиднева місія (від 18/X—23/X 1924 р.) на Верховині, в Вижних Верецких, над самою галицькою границею, на полудне від Лавочного. Вправді, по Верховині крутилися схизматицькі і комуністичні агітатори, та у Вижних Верецких не находили вони пригожої почви. Населенне Верецких, хоч і незаможне, остало вірне св. Церкві. Сусідне село, Канора, перейшло на схизму, а й недалеким Воловцем баламута зачала колибати. Населенне Вижних Верецких говорить мовою зівсім такою як галицькі Українці, притім національно освідомлене і почувається до єдности з сорок міліоновим українським народом. Се належить завдячити ревному і дбайливому душпастиреви, щирому народолюбцеви, о. Ларови. Місією проводили ті самі отці, що в Драгові. Сусідні села прийшли з процесіями, а отці душпастирі дуже охотно спішили з духовною помочию. Рідко можна було найти таких пильних і уважних слухачів місійних наук, як на нашій Верховині. Через весь час місії церковця була битком набита. Шкода тілько, що окружний шкільний інспектор не звільнив шкільної дітворя від науки навіть в сам день св. Причастя, яке торжественно відбулоси вчасним ранком передпослідного дня місії. Всіх наук місійних було 19, крім діточих катехизацій. Св. Причастє приняло близько 2000 людий. Надзвичайну радість справило всій Верховині се, що Преосв. Владика Петро зволив під конець місії посітити верховинський нарід. Передпослідного дня місії, вечером, прибув Преосв. Архиєрей. Трийцятьдвокінна бандерія, пристроєна народними синьожовтими лентами, з папським і народним прапором, впровадили Владику до села, де при красній триюмфальній брамі привитав Архипастиря місцевий начальник громади, опісля весь похід, серед співу »Буди имя Господне«, спрямувався до церкви. По привіті місцевого отця душпастиря і короткім молебни промовив до зібраних людий сам Преосв. Владика, висказуючи свою радість з того, що міг їх посітити і взиваючи вірних, щоби стереглися ложних пророків, що засівають пекольний кукіль. По проповіди відспівано суплікацію, потім всі отці засіли до св. сповідий, які протягнулися пізно в ніч. Слідуючого дня відправив Преосв. Архиєрей торжественну архиєрейську Службу Божу на дворі. Впрочім йшло всьо у такім порядку як в Дубовім.

Св. місія враз з архиєрейським посіщеннєм глубоко запишеться у щирих серцях наших Верховинців і буде їх кріпити у вірности для св. Христової Обручниці. Мимо замкнених границь дехто з людий перекрався на місію і з галицької сторони. Через весь час місії була прекрасна погода.

В кілька днів по відбутій місії писав о. Лар: »По місії в нас дуже чудно було. Ходили люде, тай чекали дальше... Другі знов приходили аж із далеких околиць. Дуже жалував я одну родину, котра аж з Річки (на Мармарощині) приванрувала до нас, але запізно. Муж такий був умучений, що звернувся під церквою і солодко уснув, а жона з дитиною страшно зажурилася, утішати ю задар!... Молебен Евхаристийний народ сильно полюбив«.

6. Послідна у сім році, девята з черги, місія відбулася на самім кінци Підкарпаття, у далекім В. Ясіни, над чорною Тисою, в днях від 8/XI — 11/XI 1924 р. Товаришив їй добрий мороз, а навіть і перший сніжок. Г. Бог благословив гарною погодою. На долину горішньої Тиси, між наших Гуцулів, національно найбільш освідомлених, увійшли схизматицькі агітатори і много там наробили баламути. В деяких селах силою позабирали церкви і поволи посувалися щораз висше до жерел Тиси. Тому то дуже мудро зробив Преосв. епископ взиваючи місіонарів на святе місійне діло в сам осередок Гуцульщини, до Ясіня. Взяли в ній участь ті самі отці, що в Драгові. Місія зачалася в день св. Димитрія. Побоюванося, чи з огляду на пізну зимову пору і далеке віддаленнє, населеннє буде брати участь в місії. Та зараз першого дня показалося, що всяке побоюваннє було безпідставне. Саме на той час приїхали до Ясіня найзавзятійші схизматицькі агітатори: самозванчий ніби »архимандритъ«, славний з Сиготського процесу Кабалюк і загорілий Рацин, щоби з занятої насильно церкви в Н. Ясіни перешкаджати місії. На воловій шкірі не списавби брехні і клевет, що їх сини Фотія розсівали поміж народом. Мимо того однак народ, хоч спершу несміло, спішив на місійні науки, а як брав їх собі до серця видно з того, що через послідні два дні так горнувся до св. сповіди, що десятьох священиків ледви змогли всіх висповідати. Всіх наук, кромі діточих катехизацій, виголошено 16, а до Трапези Господньої, приступило близько 1200 вірних. Много з тих, що хилилися до схизми або і публично їй сприяли, вирекліся науки Фотія, а цілим серцем прилягли до св. катол. Церкви.

Передпослідного дня посітив також Гуцульщину Преосв Петро. Ледви де витали Владику з такою сердечністю як у В. Ясіни. На закінченнє місії, хоч був се робочий день, тільки зібралося народа, що ледви могли поміститися у парохіяльній церкві. Архиєрейська Служба

Божа, проповіди розділюване св. Причастя, посвяченнє місійного хреста затягнулися майже до 3-ої години сполудня. Народ не міг розстатись з Владикою і місіонарями.

Зґадатиби ще хиба про місійну екскурзію в днях від 20—23. падолиста до Терешуля, округ Тересва, яку з нагоди храмового празника тамже відбув о. Стефан Решетило.

Терешуль у глубоких неприступник горах. Населеннє гірське; село тягнеться 14 кільометрів. Половина майже села пристала на схизму. Прочі прекрасно обороняли свою церкву перед схизматиками, які під проводом батюшок силою хотіли її забрати. Через три дні виголошено шість місійних проповідий. Прочий час виповнило слуханнє св. сповідий, яке тревало через три дні, від вчасного ранку до пізної ночи. Плодом сеї триднівки було скріпленнє у вірі наших вірних, помиреннє ворогів і наверненнє кількох найзавзятійших схизматиків, які вирекліся схизматицьких блудів.

Сам народ на Гуцульщині, як зрештою і в цілій Мармарощині, добрий, щирий, та під оглядом релігійним дуже запущений і неосвідомлений. Розпаношилося там пиянство, (жидівські пявки пють живу кровцю з жил нашого руського народа), а вслід за пиянством іде розпуста і релігійний індіферентизм, прекрасна почва під схизматицько-большевицький посів. Села порозкидані по горах: тяжко провадити систематичну пастораційо. Додаймо до того язикові ріжниці між поодинокими околицями, які повстали ізза браку одної літературної мови, а будемо мати бодай слабе поняттє про се, з якими трудностями мусить боротися місійний рух.

Всеж таки мусить він іти вперед, якщо релігійний уровень підкарпатського руського народа мається піднести, якщо має бути скріплена св. віра і затіснена злука зі св. католицькою Церквою. Той рух місійний мусить зачеркнути широкий круг, мусить обняти не тільки простолюдина, але ще більше інтелігенцію, а головно духовенство. Місійний рух мусить взятися за релігійну організацію всіх верств суспільности, мусить розвинути як слід культ Пресв. Евхаристії, бо тільки тісна злука з Христом Спасителем дасть запоруку повного релігійного і культурного, а вслід за тим і здорового національного відродження. »Жниво вправді велике, та робітників мало. Моліть отже Господа жнива, щоби вислав робітників на своє жниво« (Мт. 9. 38).

II. РЕКОЛЕКЦІЇ

Кромі місій для народу дали ОО. Василіяни в тім році 9 серій реколєкцій, будь для клиру будь для шкільної молоді чи інтелігенції.

1. Від 6/IV—8/IV проводив о. Павло Гойдич реколєкціям для гімназійної молоді в Мукачеві. Слухачів около 500.

2. Той сам о. Гойдич мав від 9/IV—11/IV тридневні реколєкції для пань в Пряшеві. Учасниць около 40.

3. Реколєкції тридневні для богословів ужгородського семинаря держав о. Єронім Малицький, ігумен ужгородський, в днях від 21/IV—23/IV. Учасників 45.

4. В тім самім часі проводив тридневним дух. вправам для пряшівських богословів о. Стефан Решетило. Сталих слухачів було 24. Кромі того доходили на поодинокі науки священики з міста.

5. і 6. Той сам Василіянин мав дві серії тридневих реколєкцій для священиків пряшівської дієцезії. Перша відбулася для деканів, в днях 22/VII—24/VII з 16 учасниками. Друга, в днях від 3/IX—5/IX з 15 сталими учасниками.

7. Від 21—25. серпня відбулися повні пятидневі реколєкції для СС. Василіянок в Пряшеві, під проводом о. Стефана Решетила з Мукачева.

8. Від 17/XI—20/XI, 1924 р. відбулися тридневні реколєкції для богословів гр. к. семинарії в Пряшеві під проводом о. Павла Гойдича, з ужгородського монастиря. Всіх учасників було 25.

9. Від 26/XI. вечером до 29/XI. тревали тридневі реколєкції для богословів ужгородського семинаря під проводом о. Стефана Решетила з Мукачева. Учасників сталих 34.

Кромі того згадати належалоб за тридневі реколєкції, які відбулися від 4/XI—7/XI 1923 р. для пряшівських питомців під проводом о. Петра Котовича, з мукачівського монастиря.

Отсе начерк місійної діяльности Карпаторуської відновленої Провінції Чина св. Василія Вел. Невеличка вона, та мале число членів не позволяє покищо розвинути її в таких розмірах, як сего вимагалиби потреби тутешньої церковної Провінції. Замовлення на місії і реколєкції надходять з ріжних сторін, деякі вже назначені на весняні місяці. Дасть Бог, з приростом нових сил, зачеркуватиме ширші круги і місійний рух на Закарпаттю.

о. Стефан Решетило ЧСВВ.

Причинки до історії СС. Василіянок на Литві й Білоруси

МОНАСТИРІ, що істнують на Литві й Білоруси, недавно, крім питомої цілі, мали ще иншу, накинену російським правительством. Вони були захистом для тих монахів і монахинь, котрих обителі вже скасовано. Нераз зачерез се, якийсь монастир мав зовсім

пестрий вигляд. Так було в Вильні, Гродні... Літом 1913 р., коли я займався архівальними і бібліотечними дослідами в останнім у нас монастирі, колись широко розгалуженого й славного Закону Бригідок в Гродні, знайшов я вязку документів, що відносилися до сумних та скитальних подій с. Венедикти Котарської — Василіянки. Зі зроблених тоді записок, подаю тепер понизші стрічки.

С. Венедикта Котарська родилася 4. грудня 1797 (1794?) р. Вона походила зі шляхотської родини округа Новгородок. Дуже рано, бо заледви маючи кільканайцять літ, знайшлася в монастирі СС. Василіянок у Новгородку. Як дату професії, документи раз згадують рік 1810 —, та се здається неімовірне, навіть коли припустимо, що прийшла на світ у 1794 р.; в иншім знова місци згадується, що се мало бути в жовтни 1812 р. на порученнє епископа Булгака. Після довшого, майже двайцятьлітнього тут побуту, духовна влада перенесла її 13. травня 1832 з Новгородка до монастиря СС. Василіянок у Вильні. Були се останні роки істнования св. Унії на Литві й Білоруси і тому с. Котарська не могла довше позістати, в призначенім на касату, монастирі виленськім. В тім часі російське правительство ніби то віддало СС. Василіянок зі скасованих монастирів на терені виленської дієцезії під опіку еп. виленського обр. лат. Так 1. лютня 1836 р. »по увольненію консисторіи і за вѣдома Виленскаго епископа Клонгевича«, назначено для с. Котарської на місце побуту латинський монастир Бригідок у Гродні. В яких обставинах вона тут знайшлася? Відповідь на се находимо в інструкції епископа Клонгевича з 12. січня 1836 р. під ч. 264, де є мова, що с. Котарська зістає ніби звільнена з Чина СС. Василіянок. Вільно їй доношувати свою монашу василіянську рясу, опісля для однообразности має носити рясу Бригідок. Хор однак вільно їй було відмовляти після василіянського часослова »якщо малаби трудність навчитися нашого« — як додає Ординарій. С. Котарська могла виїхати до Гродна навіть скорше, заки справа її остаточно рішилася у компетентних інстанціях. Се припущеннє опирається на тім, що один із документів здається доводить, що вона була вже в Гродні 1835 р. Мабуть поважно хорувала наша сестра, коли в р. 1850 їздила з Гродна до віддалених о кілька миль Друскенік на купелеву курацію. В Гродні провела с. Котарська бурливі роки січневого повстання, а заразом 36 літ заслання, відлучена від своїх законних сестер, викинена насильством поза круг василіянського життя. Вкінци 26. грудня 1872 р. смерть положила кінець скитальному життю с. Венедикти. Померла маючи 78 літ.

* * *

В монастирі Маріявіток при костелі св. Степана в Вильні в р. 1837 також перебували дві бувші Василіянки: с. Ангела Підберезька і с. Димитрія Христовська. Монастирок сей заслугує на нашу увагу ще з сего огляду, що тут мала якийсь час перебувати будуча псевдо-Мокрина Мєчиславська. *о. Вл. Толочко*

Монастирські записки про надгробний камінь І. Федорова

ДО РЯДУ орієнтаційних звісток про намогильний камінь І. Федорова треба безумовно зачислити всі монастирські записки на ту тему. Та досі, наскільки відомо підписаному, ще ніхто не звернув на них своєї уваги. Хоч що правда, їх не богато і своїм змістом вони не подають ніщо нового, всеж таки й їм належиться своє місце в літературі сего предмету. Тому містимо їх на отсих сторінках у порядку хронольоґічнім та без усякої зміни.

Першу згадку маємо в рукописній книзі з р. 1771, якої наголовок: »Xięga Historyi Monasteru Lwowskiego Sto Onufryiskiego Z. S. B. W.« (ч. 104), де списуючий хроніку о. Гавриїл Попель ЧСВВ. на листі 3, під р. 1583 записав:

Dnia 5. Xbra. Pogrzebiony przy Cerkwi Sto Onufrijskiey Lwowskiey iakowyś Drukarż Moskowicki zwany Swiadczy Nagrobek Iego Kamienny, na Posadzkę potym zużyty pod Ołtarż Matki Boskiey, potrżebuie Konserwy dla dowodu tu zafundowaney Drukarni.

При сій звістці о. М. Гриневецький ЧСВВ. дописав опісля в тій самій лінії: Herb na tym Grobowcu i ҂ѳ **Taki**. Зноваж на бічнім поли поздовж додав: Napis zas na tym Grobowcu Ruski przytarty iest następuiący. ...ичъ Дрꙋкарь Москвитинъ который Своим' тщанїемъ дрꙋкованїе занедбалое ѡбновилъ. Преставися въ Лвовѣ Рокꙋ афпг. Декемр. є. W srzodku nad Herbem, iest przytarte оупокоенїя widac Воскресенїя йзъ мертвыхъ чаю — Nizey zas Herbu[1], iest ieszcze dosyć czytelnie wybito Дрꙋкаръ Книгъ предтымъ невиданыхъ. Descripsit Leopoli die 28. 7bris. 1817. A° Modestus Hryniewiecki OSBM. SS. Th Dr Theologiae Dogmati(cae) et Polemicae Caes. Reg publ: Ordq Professor.

В тій самій книзі, між карткою 72 і 73, вліплена чвертка паперу, на якім записано:

---

[1] Всі три слова — повторені.

Профессоръ Исторіи Погодинъ
Профессоръ Археологіи Надеждинъ
Директоръ Княжевичь
Актуаріусъ Киреевскій
Князь Кропоткинъ.

А під сподом (дописано чи не рукою о. В. Компаневича ЧСВВ.): Die 20 8bris 835. omnes hi supra denominati, membra universitatis Moscoviensis, visitarunt nostram Bibliothecam atque Basilicam inspiciendo epitafium Joannis Fedorowicz typographi hic in Ecclesia nostra positum — ejusque opus typpo hic impressum **Apostoł** — Aº 1573 editum.

Том II-гий »Исторіи Монастыря Чина св. Василія В.« (ч. 114), писаний о. М. Маціевським ЧСВВ., має на стор. 36 окремий уступ п. н.: Іоанъ Федоровичь Москвичь, у якім читаємо:

І-й Друкаръ Львовскій упокоився въ г. 1583. перва книга, которою печатавъ былъ Апостолъ тая знаходитъ ся въ Библіотецѣ ОО. Василіановъ въ Львовѣ, друкована между г. 1570-1574. — Выше помянутіи Федоровичь для того названый Москвичь, понеже изъ Москвы до Львова приспѣвъ, и тутъ померь, похороненъ на кладбыщы коло церквы св. Онуфріа, ибо на тотъ часъ и изь мѣста мірскіи на тѣмъ кладбыщы, где теперъ садъ погребалися (: въ позднѣйшихъ временахъ недозволено тутъ похороняти усопшихъ, тол'ко далѣ на жолковскомъ передмѣстію, папаровкою званымъ, ниже Монастыря Чина св. Василія В. подъ титуломъ св. Іоанна Ев: Тойже Мо. уничтоженый, церковця стояла еще ажъ до г. 1818. теперъ на томъ мѣстцы засаджено дерева, а въ долинѣ черезь кладбыще построєно желѣзницю:). — Чи с. п. Москвичь въ церквѣ погребенъ, где его надгробный камень знаходится? неизвѣстно? реченый надгробокъ лежить по правой руцѣ коло стѣни подъ лавкамы церковними. — Въ г. 873. приспѣвъ до Львова изь Москви испитатель древныхъ забытковъ графъ Уваровъ, умислено приѣшовъ до здѣшной обытели, абы оглянути надгробокъ с. п. Москвича, а оглянувши вел'ми урадовався, що єще подпись на камены не была совершенно зтерта, и которою моглъ собѣ отписати и отрисовати, помимо того, велѣвъ еще на свой щотъ взяти снимокъ гипсовый, що художники Львовскіи издѣлали, а графъ Уваваровъ (!) забравъ съ собою въ Москву.

Тим усім вичерпуються монастирські записки про надгробний камінь першого друкаря України. Замітне се, що ніде ні словечком не зазначено про події з років 1817, 1883, 1887, 1903, котрі більше або менше звязані з долею намогильника. Чи не маємо тут до діла з доцільним промовчаннєм?

Подав: *Й. Скр.*

Два світи

(Неполітичні думки на політичні явища)
З приводу книжок П. Карманського про Бразилійську Україну.

ПОЛІТИКА — по розумінню автора сих рядків — є умієтністю життя, його засобом осягати намічені цілі. Краще і ясніще сказатиб — політика є звичайним рахунком холодного розсудку, що хотіння переводить через спроможність у дійсність: »Хочу того, що можу здійснити«. І так зі ступня — на ступінь, поки перед зором політика не розхиляться такі можливости, про які він спершу й не мріяв. Очевидно, що політик мусить мати сталеві нерви і велику волю — заціпивши зуби — постійно працювати і підготовляти завсе кращі умовини завсе більших чинів — творів. А границями його чинности, дороговказами у виборі середників може бути тільки один вселюдський закон співжиття, пошанівку права на життя, глибоке розуміння через самопізнання — чужого внутрішнього життя. В рамах самопізнання виявиться закономірність клича: ціль освячує середники, себто — середники будуть показчиком душі і характеру творця.

На тлови такого політичного світогляду виступають дуже ясно два ріжні незлучимі світи — мрійливого розумування і житєвої дійсности, зображені членами колись гомінкої в Галичині, особливо ві Львові »Молодої Музи«. Гурток сей писаннями Михайла Яцкова, Сидора Твердохліба, Василя Пачовського, Степана Чарнецького, Михайла Рудницького і Петра Карманського інколи не без злорадства протестував проти стародумства і самозадоволеного спокою галицької суспільности, дорікаючи їй заскорузлістю і мертвотою світогляду. І дійсно, маса — в своїй постійній неповоротности не може інакше проявляти життя, як цупким захованням раз вибраного світогляду. Маса не має і не може мати ясно означеного лиця одиничного я, бо вона завсе остає одноцільним виявом статики, навіть у хвилі найгорячійших судорогів боротьби і революції. Маса остане завсе незбагнутою глибиною океану, таємним кітлом вулькану і непорушною величю скалистих кряжів. Маса на вні ніби завсе матеріялістична — є непроникаємою гущавиною стихійної ріжновидности і безконечного схрещення одиничних замислів, хотінь, цілий, одним словом — нікому незвісного внутрішнього, душевного і духового життя. Маса є жерелом і засобом (потенцією) здійснення ідей. — Але з сього боку »Молода Україна« до маси не підійшла, та через те й не стала виразницею і провідницею нового життя України.

Найбільші мудреці всіх часів і частин людства підходили до сеї маси з розгадками її єства і ставали один за другим у велитенський лан-

цюх її провідників, вчителів і дійсних спасителів, що розгортали перед очима її душі обрії кращого безконечно радісного життя. Але, хто пішов за ними, а хто вижидав ще кращого, ще більше доступного його єству і розумінню життя, яке мав йому відкрити і вказати майбутній вчитель — спас. І так мусить бути до кінця людського життя на світі, коли то виступить многоміліонна тьма тем безмежно вольних творчих одиниць одухотворених надлюдий, що відзискали свою первісну богоподібність. А поки що людство пливе по морі тьми, сліз, нужди, горя, смутку і втішається, як мале дитя цяцькою, дрібкою любови матірного тепла, краплиною молока і шматком хліба — своіми невеликими осягненнями, забуваючи в отсі хвилі на все недавно минуле горе. І чи можна що гарніщого побачити, як після тяжких оловяних хмар і довгих днів дощу й дощу — ясний луч сонця з клаптика чудової блакиті неба? Чи є що кращого за усмішку дітини з перлиною сльози? Чи є що солодшого за потайний погляд довірчивої любови двох недавніх противників?

За отсими благами ми всі однаково тужимо: — і холоднорозсудочний завсе замрячений політик, і каменосердий палач чужого життя, і мрійливий нічим невтишимий осудець істнуючого »поет і цар духа« з кружка »Молодої Музи«. І в нас усіх бурлить така безліч бажань і стремлінь, що ми ніяк не можемо розібратися в тому — чого властиво нам хочеться, як і чим втихомирити свою підсвідому тугу, та що властиво виконати? І кождий дальше по своїому живе своїм життям для других незрозумілим, зайвим, а то й осоружним. І ось у хвилину такої знеохоти і зневіри в себе та в других — одні махнуть на все рукою: »нехай буде як бувало«, а другі скажуть — »а що мені до того, я знаю тільки своє«; а инші — закленуть, а ще инші підуть на боротьбу за здійснення *своїх* вселюдських ідеалів, хочби на неминучу смерть — і так у нескінченість. А дійсність позістає завсе дійсністю: одним дає вона радість перемоги, а другим смуток і горе переможених.

Тільки на сему тлови можна було авторови сих рядків зрозуміти появу обох книжок Петра Карманського про південно - американську Україну: »Між рідними в південній Америці« 1923 р. і »Чому? Причинки до місіонарської діяльности василіян у Бразилії« 1925.

Петро Карманський є безперечно найяркіщим письменником з гуртка »Молодої Музи«. Він завсе і всім невдоволений, він постійно тужить за якимось незвичайним щастям життя, він по мистецьки захоплюється хвилевими радостями, що лискавкою промайнуть обрієм його нудьги, щоби ще більше нудьгувати і люто кидатися в сітях остогидшої йому дійсности. Коли найбільший письменник Галицької України — Франко міг говорити про себе, що його ідей — замислів, та ідеалів мо-

же стати на великі ряди тих, що за ними глядають, то Карманський може сміливо наділити цілий легіон жадних невдоволення, нудьги, люті і безсилля.

І одно, і друге — се творчі сили життя людий сильних і великих, що вміють ними належно орудувати. Але людий слабих і малих сі сили заїдають і кидають в пропасть небутя, між т. з. бувших людий — невдачників, яких так повно і глибоко зобразив Горький. Колиж приглянутися до сих невдачників, то побачимо, що такими вони стали тільки завдяки замалої уваги до голосу холодного розсудку, який нераз підсказував їм не братися за діло, до якого в них немає потрібної сили, знаня, терпцю, завзяття і т. п. звичайних умовин буденщини. Тільки підсвідомий пошанівок сеї буденщини може зродити почуття поетичної краси в образі навіть стада свиний, що з хрюкотом риють купу гною. Без пошанівку для буденної праці в клоаках, стайнях, пральнях, у всяких закамарах брудних переулків — не булоб неодного з великих творів поетичного слова і пластичного мистецтва, та навіть науки.

Карманський одначе глядить на світ дещо не так. Вимріяний настрій хвилі є в нього критерієм не тільки як жерело і предмет поетичного слова, але й як закон дійсности для найблизчого йому окруження. Усі мають бути ним, в ньому і для нього. В наслідок сього навіть безперечно гарні сторінки його дневника на кораблі з Гамбурга до Бразилії і між своїми на південно-американських оселях Українців немило вражають читача настирливим нудьгованням письменника. Нудьга — нудьгою, згадав раз-другий про неї, дав гарний образок її, тай годі; яке кому діло до нудьги навіть поета, коли її в кожного з нас стільки, що гей — гей! Але письменник не має дійсного почування міри і дійсно мучить читача своїми зітханнями тоді, коли читач готовиться послухати бесіди поважного мужчини-політика, отож мудреця.

Про побут в Америці скрізь між нашими виселенцями мріє неодин не стільки для вражінь, скільки для пізнання дійсних досягнень народу в инших умовинах життя як у старому краєви, для пізнання розвитку мови нової і занепаду мови первісної, для закріплення сього життя України з Нового Світу в музеях і бібліотеках Старого Краю. Відправлялись туда на заробітки, за багатством, за пожертвами на всякі високі ціли, та й за легкою наживою. Ріжним ріжно повелося. Незле повелося і прошакови західно-українського Уряду п. Карманському, чому вислів дав він на багатьох сторінках книжки 1923 р. Правда, що неполітик, нехолоднорозсудочний діяч не міг не остерегтись від радісних окликів euoe! з приводу кождої вдовиної жертви; але се вже темперамент людини мрійливої, що звичайно думає після діла для як найбільшого самоподратування.

Новість ідеї жертв для потреб власного уряду і необхідности ще сильнійшої суспільно-національної злуки для достиження вищих цінностий культурного життя — видвигнула Карманського на висоту першої особи серед 35.000 аргентинських і бразилійських поселенців, розкинених на просторови десяток і десяток тисяч кільометрів непроходимих степів і пралісів. Се сталося тим легче, що укр. населення сих безмежних просторів, зорганізоване довкруги своєї національної церкви горсткою Василіян і світського Духовенства, було заздалегідь належно приготоване до стрічи відпоручника національного уряду на поодиноких зборах, на яких він міг був тільки потвердити передачу йому давніще зібраного гроша на потреби сього уряду. — Тож успіх збірки в хосен ЗУНР. і сум пересланих раніще до рук спільного уряду в Парижі, був найкращим виявом переведеної вже укр. бразилійським духовенством церковно-національної організації. І так до свідомого обєднання усіх розпорошених на бразилійському океанови українських сил — довело само життя, але не одна хвилина його, хочби навіть найбільшого напруження, яке міг викликати своїми промовами — (скрізь за довгими, тож чи дещо не нудними?) — висланець і представник ЗУНР. Але політик Карманський захотів перетворити змінні настрої своєї нудьги в рішуче »хочу«, »так має бути« непохитного диктатора і творця »нового політичного життя« в Бразилії і після славословія Василіянам з 1923 р. видав 1925 р. »Чому?«

Для тих, що цікавились блище історією т. н. відродження Галицької України і взагалі новітною історією українського народу на переломі XVIII і XIX вв., та в XX в. до революції і після неї, книжечка Карманського »Чому?« є дуже цінним документом, та жерелом провірених і ще непровірених аналогій, як до смішноти марні дрібниці — можуть стати в очах тільки дещо поривистих звичайних людий, не то що перечулених на почві сеї риси темпераменту письменників, подіями всенаціональної ваги. »Чому?«, ся невеличка книжечка є великою книгою, з якої можна навчитися — як не належить, не можна, а навіть не вільно писати історію. Історик мусить мати віддаль для повного охоплення цілости і зрозуміння в ній і через неї поодиноких навіть найдрібніщих складників даного явища. А се явище він мусить лучити певними основами закономірности із усім життям народу, людства, чи навіть всесвіту, бо кождому явищу є свої причини, а сих явищ і сих причин є тьма, яку він мусить коли не розгадати, то збагнути.

Для »політика« Карманського сі закони неписані. Він не може перестати бути »поетом«, що сьогодні любить німців, а завтра їх ненавидить і поганить; що не може визбутися свого особливішого шовінізму і ним радіє та заколисує до сну самолюбування своїх земляків, яких

навчати і присвічати береться! Йому завсе бренить в душі звісний циганський романс: »Захочу — полюблю, захочу разлюблю« і характерний обрис душі кріпостника в Некрасовській поемі »Кому на Руси жить хорошо«: »Кого хочу — помилую, кого хочу казню«. То знов він іде із своїми товаришами снів української ночі стежиною міцкевичівського месіянізму, пришпилюючи його тут і там папіровою лентою до рукава випадкового переходня на вулиці, називаючи повоєнну і пореволюційну Україну розпятим і замученим Ісусом (93, 95), хоча на неодного сина України вказує як на Юду. Хоча він знає, що виселенці пішли на край світа від нужди, то все таки радби їх переселити назад до старого краю, щоби спасти їх од денаціоналізації (170, 203), та одночасно сам підготовляє пригідну почву для винародовленя безосновним росколом внутрі одноцільного гал.-укр. національного-церковного тіла.

Таких противенств написав поет чимало в области політики в книжці 1923 р. І в ній він ясно зазначив необхідність появи »Чому?«, от хочби на ст. 68, 73-4, 81-2, 85-7, 95, 99, 100, 208, 210. Але ще більше подав він нам противенств як політик, написавши свою майбутню сатиричну поему в лайливій прозі 1925 р.

Сатирично-гумористичний »Празник« Пачовського, остане певно зразком належного становища до певних прояв нашого житя, та його історично вірним образком, як »Люборадські« Свидницького, та »Батюшки і матушки« Левицького. Але книжечки »Чому?« колись буде Карманський стидатися так само, як і редактори Прудентопольської »Праці« соромитимуться тону і змісту своіх багатьох писань проти Карманського. Бо як не стидатися, коли рицарський одяг Дон-Кішота надів на себе »поет«, »цар духа«, »богослов з Риму«, »матурист«, »учитель гімназії« і »професор«, »голова такоіто Ради«, »член уряду« і »висланник Диктатора«, — »представник народу«, »президент Союза« ітд. Вже сей великий ряд титулів чого варта! Чим він менший од нпр. габсбургського?

Тож не дивниця, що він навіть дещо по протекційному згадує »митрополита Шептицького«,.. якого »поручили« йому стрічати в Куритибі. — Звісно, товариші: — оба матуристи, римські богослови, представники уряду... »між недоуками василіянами«, з яких »ні один не був у вищих клясах де тільки пани професори вчать!« »Ні, дійсно ні, я не хотів, я не думав так« — скаже Карманський і ми всі простимо йому тоді те, що він написав нині про дуже важну справу не так як належить. Бож хто з людий у своїому житі хочби одної дурниці не стрілив?

Якже инакше назвати ось хочби виселенчий рух багатьох людий, що заохочені облесним словом спритного агента, легкодушно продають за безцінок своє власне добро і переносяться з дрібною дітворою на

нові невідомі оселі невольниками незвісного власника? А між тим, наколиб вони дома приклали стільки праці ума, відваги і впертости до свого газдівства, скільки прикладають до пралісів Нового Світа, то певно легче заробилиби на життя і дійшлиби до маєтку. Безперечно ходить тут за варстат праці — землю; так її мало дома. Але ще меньше є — й свого ремісника, і свого промисловця, і свого загально поважаного чоловіка — скрізь у світі! Ми ще не зрозуміли того, що наше безземелля має стати жерелом дійсної великої творчої культури в нас самих; що голод землі породив величезну культуру германського і англосаксонського світа; що брак певної скількости землі на вибраному місці породив чудовища американської архитектури і комуникації, та дивну поміркованість китайця і японця.

Але нехай і так, без землі нам годі, то знов годі не признати за тими народами, що відступають нам злишок сього добра, на певну вдяку признання, хочби з боку найвидніщого в даних умовинах представника нації. Карманський про се забуває і хоче доконче скрізь доказати, очевидно фразами, вищість народа України над еспанцями, німцями, поляками, бразилійцями... А тим часом якийсь еспанський, чи німецький, чи польський, чи бразилійський двійник Карманського стане те саме торочити своїм землякам... а в наслідок сього балаканя з двох боків вийде супірка, сварка, бійка і загальна руїна. Поки наконець після довгих віків ненависти, безчислених договорів під кличем — »хто кого обдурить«, добрі прості люди не вдаряться пальцями в лоб і не знайдуть формули загальнолюдського співжиття в пошанівку другого через самопошанівок. Але на се пішло кілька віків »дурниць«, які чинили великі історичні мужі своїми непродуманими як слід, безросудними словами і поступками. Тож, нема що соромитися пізнаної дурниці, бо ми стали мудріщі самі собою без помочи хочби й самого модного индійського философа.

Дорікає »слідчий суддя і прокуратор« василіянської діяльности в Бразилії поодиноким членам Чину — облесною нещирістю до нього особисто, до уряду ЗУНР, народу і своїх парохіян, та очевидно і прелюбодійством, бо якби то виглядало обвинуваченя самітних монахів без сього гріха.

На все те належить поглянути і читачеви оком розсудного критика, що бажає проникнути в душу автора твору і виведених в ньому осіб і подій, або що прислухується до судоправства на великому процесови.

Кождий читач поетичних писань Карманського, а тимбільше той, хто з ним знався яких два тижні, зовсім не подивується »василіянській облесній нещирости«. Бо якже бути інакше з людиною, гідною признання за стихи, з гостем з рідного краю і представником уряду, але комічною в ролі політика серед зовсім незнаних йому людий і обставин?

Чейже теорія про потребу спасаня народу від винародовленя поворотом (реемігрáцією) до старого краю з великим голодом землі, звідки від літ народ втікає, колито ще можна було чимало землі купити, викличе посмішку у всякого, але кождий з чемности промовчить різке слово: »не говоріть, добродію, дурниць!«

Домагатися черенок у тих, що ясно бачуть остаточну ціль сього домагання, а саме розділ сил і загальну розтіч колотнечі, викличе не тільки в »неправних« посідачів отсих черенок двозначне: »зараз, добродію, дуже раді, просимо, певно, аякже все-всім,... ничо«...

Видвигати думку за необхідність гімназіі, в якій можна-би бути самому »директором«, без можливости мати для неі инші місцево кваліфіковані сили крім чужих, та без правильного людового шкільництва і учительства для людових шкіл, се одна з мрій людини, що иноді наперед скаже — та потім подумає і відречеться від сказаного. Але написаного і топором не вирубаєш!

Докоряти другим — грубістю поведення з людьми, легковаженням іх переживань і станів душі, та визискуванням іх легковірности, а одночасно самому в стихах ляскати словами — гей батогом на череду, мати всіх читачів і усю громаду за безглузду отару, з якоі руно належить »царям духа« — се значить бачити в чужому оці скалку, а в очах йому подібних не завважити цілих стосів.

Від коли ченці і взагалі самітні духовники та ріжні наставники і мужчини істнують — ходять про них всякі поговірки, що всі зводяться до зломання ними самітности. Очевидно — женатим і вольним світським можна инколи почудоватися »довготерпінню« мужчини-самітника і подумати про його »самітність« із сумнівами. Громада инколи не одобрить хочби найчистійщого — при відчинених дверях — уєдиненя самітника і самітниці, а заразже складе про се цілу велику повість про »гріхопаденя« і всі наслідки його. Сим не сказане ще, щоби між самітниками не було провин против обіту полової самітности. Але хто тільки дрібку знає своє єство нерозслабленої нічим похоти, сей певно зрозуміє, що се гріхопадення стає самітникам за жерело тяжчих мук — як була сама хвилина насолоди...

Не місце тут боронити бразилійських Василіян і Сестриць притчою про блудну жінку, або про Магдалину у ніг Ісуса, або про ігумена на бочці, під якою монах скрив хвилеву приятельку, або про прилюдну сповідь епископа в гріху і покуту його, — найкращими сюжетами літератури, бо поет Карманський давно простив усіх грішників VI ки, а як обвинуватець сперся на очевидних сплітках. А коли правда те, що він сказав — то нехай бере камінь і мече ним по грішнику, коли сам він

і всі його сторонники є без гріха против себе, дружини, жінок і Господа. Грішним немає місця між праведниками, самопонятно. Але колись для одного праведника могла Содома спастись! І сьогодні благословеня Господнє буде на тому ділі, яке вестиме хоч один праведник, або якому служать свідомі своіх слабостий многогрішні раби і виконавці праведного Замислу.

І серед бразилійських Василіян мусить бути якийсь праведник, коли вплив іх завсе росте навіть серед родовитих бразилійців-португалців, що приймають од них поміч духовну, в наших церквах вінчаються і хрестяться, та кладуть основи нового виду східно-католицькоі церкви і серед нащадків романського світа.

І праведним мусить бути загальний замисел церковно-національного житя бразилійськоі Украіни, коли місцеве населеня охоче лучиться з прийшлими Украінцями, творячи з ними одну громаду, а навіть при іх перевазі передаючи ім у руки заряд — суд і поліцію міста. Про се не вмів Карманський дещо більше основно ничого росказати в книжці 1923 р., а в книжочці 1925 р. хиба промовчав або забув згадати.

Дуже добре те, що К—й встиг обєднати приготовлених до обєднання неполітиками людий у Союз, якого став зараз і »президентом« в роді бразилійского, тільки en miniature. Бо ось в хаті перешкаджають йому ii мешканці, в слоту він нудьгує, нічю не може спати, до друкарні 2 кілометри без авта, в ній треба і корбу крутити — одним словом життя пересічного украінського інтілігента, що взявся бути душею якогось діла. Але в даному випадкови все те припало на долю людини занадто вибагливоі — на титули і ознаки пошани. Тимто »президент всеукраінського Союзу« звучить якось краще з Бразилії у рідній Галичині, як »голова« або »старшина«. Тай до »Союзу« з »президентом« належить вплачувати більші вкладки — по 12 мільрейсів річно; між тим як до звичайного обєднання можнаби платити по які 2-3 мільрейси, належати до нього всім і розпоряджати річним майном 50-70 тисяч м-р. на ціли культурно-національні. І таке обєднання певно мусить настати в Бразилії з метою видістати щорічно показніщу суму на дійсні культурно-національні потреби власні місцеві і краю рідного: на діло. А що ми всі дуже похопні до всяких підозрінь, — то провід і контроля такого стоваришеня мусять бути вні всяких сумнівів у руках людий дійсно поважних і поважаних за характер, працьовитість, честність, розум, розсудок, знання і уміння жити з людьми і між людьми.

Найболючіще одначе думав Карманський вколоти бразилійських Василіян натяком на те, що — мовляв — вони звичайні рабівники чужого добра, що обманом і неправдою дійшли до маєтків. Історії роз-

витку Василіян у Бразилії та за морем не знаємо властиво, але історію поодиноких василіянських фільварків знаємо, як і знаємо історію усіх сучасних культурно-національних фундацій. Із тієї давньої і нової історії виходить таке: має фундатор монастиря або інституції счастя до вибраної особи виконавця його волі і организатора діла на всі часи — то монастир і установа розвиваються; — але коли трапився невідповідний чоловік на відповідальному становищі, то звичайно діло пропадало. З досвіду знаємо, що ві всіх общежительних монастирях-лаврах давніх часів і сучасности православного і уніятського сходу добро монастирське росте не стільки трудом і потом наємника, скільки невсипущими трудами монастирської братіі, що не знає »Feuramt'y«, стрейку, жалоби, нарікання, празничного гостювання, а тільки думає про ввірену собі працю для спільного добра якихось незвісних і неясних ій майбутніх цілий.

Є ріжні прекрасні оповідання про сю працю по киновіям (coenobium, κοινόβιον) навіть і в нашому Патерику киіво печерському та в Прологах; звісні нам з літератури і досвіду всі небезпеки душі й тіла для тих, що вибрали самітне життя — а трудяться серед моря соблазнів, але все таки — монаша братія лаврських господарств позістане на все першим завязком і зразком дійсної спільноти, першою комуністичною ячейкою.

Карманський не відчув сього, бо пішов на демагогічний прийом обвинувачування грімкими фразами чужих поговірок, замість холоднорозсудочного підсумування праці — громадської, нанятої за гроші і братської — при будовах монастирів і церков.

В автора сих рядків є свій погляд на реліґію, церкву, духовенство і монашество, опертий на його особистому довголітньому розслідови сих питань і явищ. І хоча він далекий од думки боронити монахів, особливо тих, що виносяться в духови і на вні вище других — світських духовників і мірян, та ще більше іновірців, то все таки він по чистій совісти може засвідчити добрі успіхи їх праці, особливо прикладним повздержним життям і належним хозяйнуванням — до якого стараються підтягнутися і люди.

Найбільший докір К—го, що церкви з льотами і шакрами підступно записали Василіяни на себе, стає до певної степени чималою похвалою соборному спритови братіі законної, що зберегла сим робом сі церкви од запису на р.-к. епископську мітру і заховала іх сим чином для гр.-к. епископської мітри, яка в найкоротшому часови мусить в Бразиліі станути, коли там має бути гр. к. церква взагалі. Правда, настали в Бразиліі виучні новітної богословіі, що силоміць переписують гр. католицькі церкви на латинську мітру і усувають навіть іконостаси, одноообразности ради, але хиба не в іх імени писав Карманський своє »Чому?«

І. Свенціцкий

IV. БІБЛІОҐРАФІЯ

Saint Basile évêque de Césarée, par l'Abbé *Jean Rivière*, docteur en théologie, professeur a l'Université de Strasbourg. (Les Moralistes Chrétiens). Paris 1925. Librairie V. Lecoffre. J. Gabalda, Éditeur. r. Bonaparte, 90. 12⁰ 320.

Один із перших, великих основників християнської моралі, моралі побудованої на правді розумовій і обявленій, определеної в своїх принципах і висновках, хоч іще не зісистематизованої, — отсе сяйне імя, що його кладе над св. Василієм Вел. о. Rivière в названій праці. »Хотяй контроверзійні потреби потягали його до проблєм найбільше спекулятивних, »природний однак нахил його духа здається вів його найперше до навчання християнської моралі«. Лише дві з його розправ і кілька принагідних листів присвячені догматичним питанням. Противно »видається, що всі твори св. Василія є моральними трактатами, бо й у всіх коментарах і в похвальних бесідах святим, він усьо майже спроваджує до морального поведення«. Він сам признається до сего наклону душі, будучи далеко більше вразливим на дидактичний бік св. Письма (ст. 18, 19). Вправді, св. Василій »ніколи не старався виложити званево й у цілу ширінь християнський моральний закон, а ще менше усистематизувати його принципи і примінення. Се не теоретик, але проповідник і апостол«... (19, 20), однак зайвим булоби говорити, що Василієва мораль є майже так звязка і суцільна в основі, як мало впорядкована в формі. На всякий випадок сі порозкидані відломки виявляють більше, чим яка система одностайну науку й духа засади. Василій показується тут визначним фільософом чи то в своїм язиці, що радо підіймається до абстракції й до аналітичних процесів школи, чи в своїй думці, що старається спровадити цілість і подробиці християнського життя до одної розумової ідеї добра, чи в своїй інспірації, що не гордує жерелами і темами мірської мудрости. Можна спорити над питаннєм, чи більше він довжний Портикови чи Академії, бо не є він ленником ніякої школи: — се неоспориме, що його мораль має характер сильно розумовий як також закраску свідомо фільософійну. Його вчителі з Атен моглиби пізнати в його розправах богато своїх гадок, а ще більше зі своїх трівожливих питань.

Однак тут ми не можемо милитися: — основою сеї етики є християнське право не менше через численні цитації зі св. Письма, якби навипередки вплітані в її ткань, як і через самого духа, що її оживляє. В добі,

коли Євангеліє в грецькій цивілізації остаточно обіймало місце спорохнявілого поганства й безсилої фільософії, завданнєм св. Василія було доконати злуки між гелєнізмом і христіянізмом на практичнім терені акції і життя, якої потребу так відчувалося. Однаково пронизаний двома культурами, він умів, так сказати, витягнути з них ядро і суть. Як мораліст він задержує з гелєнізму благородну одіж і основи відвічної мудрости, з христіянізму бере високі науки, а ще більше жаркий містицизм, що є його душею; — сі живла в одно сполучені мали дати зразок найбільш викінчений христіянської фільософії (20, 21). І справді, коли переглядаємо його твори, бачимо, що не лише тоді, як приходиться йому потішати кого в терпінню чи смутку, але коли взагалі має забрати слово в якій річи, він »залюбки покористовується сею мішаниною віри, здорового, реалістичного змислу, духа євангельського й популярної фільософії, яка є характеристичною для його морального ґенія« (68).

Скажім ще більше. Св. Василій — се не лиш мораліст-фільософ, не лиш мораліст-апостол, але й мораліст-аскет. Він не тільки обмежується на бесідничім викладі перших і конечних обовязків христіянських, але чи то в коротеньких засадах-законах своїх правил, змістом наче викутих з ґраніту, чи в своїх гоміліях-бесідах, з яких дише огнем, чи в листах блискучих формою, — всюди він розкриває соняшні простори життя надприродного, намагається в спосіб собі тільки питомий образувати його світогляд, виробляти засади христіянського совершенства, плекати характер, поривати до досконалости питомої кождому станови, — словом: заєдно якби в одну прекрасну ткань сплітає »високий містицизм з природно-розумовим ідеалом моралі« (35) і до нього накликує і провадить.

І такий самий характер має праця о. Rivière'a, що її розглядаємо. Се не тільки усистематизована мораль св. Василія, але також, і — може чи не більше, — се начерк його аскези в своїх основах і розвитку.

В сій праци можемо розріжнити якби дві сторони, одну технічну, другу річеву. З технічного боку автор послугується методою, так сказати, компіляційною. Перед ним преобильний матеріял письм св. Василія. З него вибирає він тексти, ґрупує їх після змісту, укладає в льоґічну і систематичну цілість, звязуючи їх коротенькими увагами і коментарами. Ся метода дуже надається для цілей автора. Передусім, перед нами стає сам св. Василій і своїм своєрідним стилем сам до нас говорить, — в наших руках діло не сучасного автора, але великого Вітця Церкви. З другої однак сторони через самостійне розгруповання матеріялу подає нам автор досить суцільну систему, а через свої уваги вже то зручно лучить тексти, вже то влучно їх освітлює, вже то прекрасно характеризує духа і спосіб думання св. Василія.

З річевогож знова боку автор придержується, скажім, субєктивно-психольогічної методи. Цілість праці складається з чотирох частей: 1-ша подає загальні принципи життя надприродно-морального: його ціль, орудники, перешкоди і трудности, методу; 2-га представляє нам мораль індивідуальну; 3-а суспільну; 4-та вкінци дає короткий образ христіянського совершенства. Отже на все те дивиться автор якби через призмат підмету життя надприродного і при помочи психольогічної аналізи. В тім світлі розглядає ціль чоловіка, якою ставить його добро найвисше. »Не написавши розправи „de summo bono", св. Василій подбав, щоб обовязки христіянського життя погодити з їхнім принципом спекулятивним«. »Ціла мораль є опанована теоретичним поняттєм суверенного добра« (28).

З того боку розважає він дальше як орудники, а саме: достоїнство розумного єства, його природні сили, головнож розум, волю, совість, — так і перепони морального життя, які спроважує до отсих чотирох: перепона гріха і близької нагоди, пристрастей, досвідів, смерти. Сама метода першої і елєментарної праці над собою, сконцентровується в сих двох точках: пізнаннє себе самого (connaissance de soi-même) і обнова себе самого (réforme de soi-même). Ціла індивідуальна, моральна праця спроваджена тут до субєктивного усовершення чувств, природного і надприродного виобразування розуму, здисциплінування волі на всіх ділянках її свобідної діяльности, чи то супроти тіла або духа, чи то що до блудів або чеснот. Навіть у доборі практик життя христіянського узгляднює радше елємент субєктивний, іменно хрещеннє, як акт перенесення цілого осібняка в нову сферу надприродну, піст, — могуче орудде, щоб опанувати і ублагороднити тіло, молитву, чинність, питому духови, орудник злуки з Богом і свого освячення. В короткім нарисі христіянського совершенства представляє він нам його в виді головних чеснот, з їх потрійним законом любови, виречення і плідности: черти, які характеризують совершенство правдиво, але в освітленню субєктивнім.

І ся ціха праці о. Rivière'a чи не є може причиною, що мораль св. Василія не є вповні освітлена і представлена в своїх основах. Чейже так обєктивний і так позитивний ум, як св. Василія, мусів мати око звернене передусім на предмет. Хто хоч трохи запізнався з його письмами, той знає, як залюбки він передусім у своїй аскезі придержується понять зачерпнених із предметового порядку, як уміє він тонко і влучно проаналізувати і определити предметовий бік життя надприродного, чи то розходиться про ціль, якою десятки разів проголошує славу Божу, чи про дорогу, якою після нього є Божа воля, чи про становище Христа, Його приміру і ласки в христіянськім життю, чи про орудники, чи вкінци про поодинокі поняття з життя аскетичного.

Возьмім один-другий примір. Ходить св. Василієви определити, на чім залежить практика любови. Ляконічна відповідь звучить: Любити »се по-

над силу і заєдно змагати душею до волі Божої, з ціллю і жаждою Божої слави«[1]; або бажає определити настрій, з яким годиться служити Богови, — робить се одним реченнєм: »добрим настроєм душі уважаю могучу, ненаситну, постійну, непохитну жажду подобатися Богови[2]«. Твердження сі як витесані, не можна до них ніщо додати ні від них що відняти, а всі живла, які входять в їх зміст, взяті не з аналізи підмету але з обєктивного порядку. Передусім же накидається всякому на очі, як він цілком своєрідно відноситься в своїй аскезі і моралі до св. Письма й обявлення. Ся зверхня норма життя є для св. Василія, мимо живости і творчости його уяви, мимо глибокого вгляду в життє і природу і ніжного, сильного чуття — майже одиноким жерелом пізнання і одинокою безумовною повагою, а його віра в сій річи має вигляд безпосередної очевидности.

Без сумніву, ледви хто так, як він розуміє життє і послугується анальогіями з ріжних його ділянок, ледви хто так знає людську природу і вміє проаналізувати її сили та потреби, щоби виказати, що вона ціла достосована до своєї ціли й у ній має своє совершенство і щастє. Ледви хто так, як він є бесідником, знає людську душу, і вміє використати психольогічні засоби, щоби порушити волю і пірвати її до доброго. Але попри те все в своїх дефініціях, твердженнях, розумованнях, у своїй аскетичній системі, яку полишив невпорядкувавши її сам, тримається він передусім предмету і послугується нормами позитивними.

Мимо сего й тою ціхою праця автора є для нас важна, — важна іменно не тільки тому, що є перша спроба систематично представити цілість моралі й аскези св. Василія, але також длятого, що освітлена вона зі сторони, з якої може найменше доступна й звідси позволяє доглянути вартість і прикмети, як науки св. Василія так і його особи, яких інакше не легко булоби добачити.

о. Павло Теодорович ЧСВВ.

Dr. Joseph Bach. **Des hl. Basilius Mahnworte** an die Jugend über den nützlichen Gebrauch der heidnischen Litteratur. Münster i. W. 1900. Druck u. Verlag der Aschendorffschen Buchhandlung. in-8°. I. Teil: Text. Nebst einem Anhang (XXX + 38); II. Teil: Kommentar und lateinische Übersetzung (52 + 22).

Одною з квестій актуальних на педагогічній царині, се участь християнських клясиків у загальнім клясичнім образованню. Причинитися практично до розвязки питання, якому тільки визначних сил присвятило свою увагу, зробив своїм завданнєм д-р Йосиф Бах. В сій ціли видав він критично твір св. Василія Вел. »*Πρὸς τοὺς νέους*«, — діло, що до сього передусім надається, »раз прекрасною сполукою староклясичного матеріялу і хри-

[1] Reg. br. tr. CCXI. — [2] Тамже, CLVII.

стіянських ідей, а потім задля правдиво атицької блискучости своєї мови, яка пригадує на стиль найкрасших грецьких, прозових письменників, такого Тукидида, Плятона, Демостена, хоч при тім відгомонює в нім дещо з пізнійших письменників, іменно з Плютарха« (III, IV).

До сеї ціли достосоване се гарне виданнє, що має служити молоді шкільним підручником. Появилося воно in-8⁰ (18·5 × 13), оправлене в зелену імітацію полотна, з простим, естетичним, чорним витиском на першій окладинці. Складається з двох частей.

Перша часть обіймає текст і реалія. Передусім сі останні, сброблені звязко і основно. В коротких, сильних рисах автор представляє нам наперед образ життя святого (ст. VII-XII), потім маємо огляд відносин і становища християн до поганського письменства (XIII-XXIII). Перед нами виступає пекуче і грізне завданнє християнства погодити високий обовязок християнського виховання молоді з дотеперішними методами і способами гелєнського образования, повного небезпек і шкідливих впливів, але також і правдиво цінних та трівких здобутків як у науці так і в штуці, яких християнство не могло зректися. Ми чуємо, мимо деяких трівожливих, скептичних голосів, одушевлені оклики для старинної духової культури такого Орігена, Кирила Олекс., Григорія з Назіянзу, Єроніма, Августина, головнож св. Василія Вел., але заразом їх поважну пересторогу про необходимість означеної, принципіяльної методи в використовуванню старих грецьких чи латинських клясиків.

»Клясична література являється, для св. Василія, пригожим і конечним орудником для зрозуміння християнської правди, слабким промінєм у порівнанню до повного світла, що з неї розходиться, роскішною одежею зелені й листя для могучого євангельського дерева, що одно дає овочі. Очевидно, — й се є основною темою його праці, — між усім спасенним находиться в старинних клясиків також богато шкідливого. Одиноким орудником виминути сі шкоди, є старанний і систематичний вибір з письменників і письм того самого автора, та старанне вилученнє всего того, що може бути небезпечним для християнської віри і обичаїв« (XXIII).

З черги йде характеристика праці (XXIII-XXV), опісля річевий хід гадок і нарис її (XXV-XXVII) і вкінци критичні уваги про вагу і поширеннє сего твору (XXVII-XXX), де між иншим довідуємося, що »давнійше був він ділом, яке на висших школах много читали; й так находиться воно в каноні письменників, принятім через научний плян Єзуїтів і через шкільну програму князівства Бравншвайгу з р. 1651. В школах Франції ще й нині богато його читають« (XXIX).

Сам текст кінчиться »Додатком«, в якім поміщені виїмки з надгробної бесіди св. Григорія Назіян. в честь св. Василія Вел., частина Григорієвої

поеми до Селевка про спосіб студіования і лист Лібанія з осудом про листи св. Василія.

Друга часть обіймає коментар і латинський переклад Гугона Гроція, в деяких місцях справлений автором. Коментар подає нам граматичні, синтактичні і річеві пояснення до тексту, освітлює їх анальогічними зворотами старинних, грецьких клясиків і вказує на відносні, численні місця ріжних письменників, яких св. Василій з памяти наводить у своїм творі.

Ціле виданнє переведене старанно, критично і основно. Важне воно для нас не лише своїм змістом, що освітлює одну з важних точок в загальнім образованню і вихованню, не лише тим, що перед нами говорить один з найбільших світочів християнської старини, рівний або й висший від найбільших мистців слова грецького клясицизму, але також тим, що сей як раз твір, більше може як инші діла, є важним для характеристики деяких, подрібних відтінків духа св. Василія. Відкриває він нам богатство його світського образования і позитивного знання, широку память, знаменитий смак, глубоке чуттє красного і великого, всесторонний змисл критичний, ясні провідні гадки і предивний досвід та хист і такт виховавчий.

о. П. Теодорович ЧСВВ.

Saint Jean Chrysostome par *Ph. E. Legrand*, professeur à la faculté des lettres de Lyon. (Les Moralistes Chrétiens). Paris 1924. Librairie V. Lecoffre. J. Gabalda, Éditeur r. Bonaparte, 90. 12⁰ 315.

Святі Божі угодники, ті велитні духа і слова, що своєю наукою, працею й боротьбою закріплювали Христове царство на земли, хоч уже давно покинули терен воюючої Церкви — вони вічно жиють між нами, бо по них остався живий примір святого життя, осталися численні й дорогоцінні твори, з яких, неначе з живої керниці, черпають католицькі уми знання, а серця заохоту і піддержку в уладнанню життя після Божої волі.

Таким великим мужем був св. Йоан Золотоустий. 15 століть прогомоніло над його чесним гробом, а його святе імя, його життє і твори стають предметом усе нових дослідів і праць, які, з одного боку, поширюють пізнаннє й славу святого, а з другого — збільшують католицьку літературу, яка находить велике приміненнє й вихіснуваннє в кругах ученых, проповідників, душпастирів.

Доказом того є і ся книжка професора Legrand'a, яка на основі відповідних виїмків із ріжних гомілій, листів і творів святого дає нам змогу пізнати його, особливо як католицького мораліста, який груди свої виговорював на се, щоби своїх вірних навчити життя після розуму й віри, після здорових моральних засад, що мають свою основу в науці Христа.

Сама книжка обіймає: вступ і три части. На вступі подано головнійші дати з життя святого учителя, і на тім тлі змальовано його моральну фізіономію як монаха, аскета, а головно апостола. Потім ідуть три части, з яких перша подає згадані висше виїмки під спільною назвою »Моральні основи«, і говорить подрібно про свобідну волю і людську заслугу, про ріжницю між добром і злом та про святість і правдиве щастя. Друга часть має загальну назву »Чесноти і хиби« і подає відповідні місця про змисловість, гнів і захланність, про вживаннє богатства й милостинню, про любов ближнього й Бога, про гордість, покору, знеохоту й погубний смуток. Вкінци трета, що носить назву »Виконуваннє обовязків«, говорить про школу чесноти й дає ріжні поради що до сповнення обовязків загальних як і станових. Читаючи поодинокі місця й речення немов добачується за ними ту святу стать золотоустого проповідника, що не так палкістю бесіди як радше святим огнем Божої любови й апостольської ревности поривав серця своїх слухачів, а слова правди, висказані колись св. Золотоустим, ще й тепер, хоч і посередно, роблять на читача спасенне вражіннє, що спрямовує його гадки до Бога.

Тому то при укладі проповідий, конференцій і моральних поучень отся нова книжка робитиме завсіди гарну прислугу. *А. Трух ЧСВВ.*

Життя Апостола Унії Св. Свмч. Йосафата. Написав *Др. Ярослав Левицький.* Львів, 1924. 12⁰ 33 (з образком святого і віршом *К. С.:* »Чудо св. Йосафата«).

Знаний з кількох друкованих праць, о. д-р Я. Левицький видав під висше названим наголовком дуже добру популярну брошуру, котра для своїх численних прикмет, як повнота змісту, живість новації, теплий тон і и., знайде чейже широке розповсюдненнє між народом українським. З певністю не читає він більших, а переповнених надмірно численними історичними подробицями, життєписів св епископа-Мученика, не завсіди стане його навіть на купленнє календаря, в якім находиться життє св. Йосафата, заподане по причині ювилейних торжеств, але зате к о ж д и й Українець, хочби й мало заможний, могтиме невеличким коштом набути собі ту книжечку і зачерпнути з неї найбільш конечних відомостей, що відносяться до покровителя греко-католицької Церкви.

Що до змісту життєпису, то позволю собі на кілька уваг. У »Переднім слові« о. Левицький пише:... »вороги католицької віри в нашім (sic) народі вкрилися вічною неславою, убивши незинного архіепископа Кунцевича« (6). Дивна річ, що наскільки знані нам життя св. Йосафата, ніколи не було обговорюване в них цікаве і важне питаннє н а р о д н о с т и вбийників св. Мученика. В брошурі, призначеній для народу, мігби був о. автор його зо-

всім залишити, але що випадково згадав, тож і звернув на него й нашу увагу. Отже не Українці, але Білорусини були найпевнійше вбийниками св. Йосафата! Прецінь Витебськ, се найбільш корінний город білоруський, належачий до етнографічного терену Білоруси. Нема проте жадного сумніву, хто мав чисельну перевагу в тій злочинній юрбі, котра підмовлена ворогами святого, проляла кров справедливого. Можливо однак, що зглядно лагідний, дуже податний і темний народ білоруський мав тут своїми провідниками — православних Великорусів. Адже ніхто не сумнівається, що тодішне Велике Князівство Московське, провадячи політику знаменно православну, було сильно заінтересоване в тім, щоб ослабити унію, позбавляючи її таких провідників як полоцький архиепископ. Впрочім Витебськ, висунений більше від инших міст на схід і близший границь Москви, був теж вельми догідною середоточкою для православних затій.

На початку розділу I, чи не забогато антропоморфізму в представленню дитинних літ життя святого? Міг Івась не любити, »як се роблять инші діти, збиткувати та гайнувати час на пустих забавах« (7), але міг також і любити пустування питомі дитячому вікови, що зовсім іще не уймалоб його будучій святости.

Шкода, що о. Левицький, обговорюючи епископську діяльність св. Йосафата, не наводить факту продажи ним омофору для поратування тим робом набутими грішми бідних. Такий приклад особливим способом глубоко вбивається в память читачів і слухаючих. На вступі сеї книжочки волілиб ми бачити знаний образ св. Йосафата, якого оригінал находиться у виленських оо. Єзуїтів.

Усі ті уваги буде міг узгляднити о. автор при дальших виданнях, на котрі мабуть не треба буде довго ждати, бо брошура о. Левицького має запевнений масовий збут.

о. Вл. Толочко

Початки Книгопечатаня на Землях Украіни. В память 350-літя першоі друкованої книжки на Украіні у Львові 1573-4 р. із 560 зразками друку і прикрас давноі книги Украіни. Замислом, трудом і заходами *Іларіона Свенціцкого*. Накладом Наукової Фундації Галицкого Митрополита Андрея Шептицкого ЧСВВ. »Національний Музей« у Львові. В печатні Монастиря Чина Св. Василія В. у Жовкві 1924 року. Ст. XXII + 2 + 86 + CLI табл. 4°.

В розмірно богатій ювилейній літературі, визваній 350-ими роковинами появи першої української книжки у Львові, займає висше зацитована публікація, виїмкове становище пропамятної книги, що має бути живим памятником на могилах усіх подвижників українського друкарства, які своїм потом і кровю підняли його з низин провінціонального примітивізму до мистецьких осягнень загально-европейського рівеня.

Автор сієї книги, довголітний кустос Національного Музею у Львові, пише в »Послівю« книги, наче випереджуючи й обезброюючи кожного, хто хотівби підійти до його праці зі звичайною в таких випадках »ira et studio« і шукаючи за промахами та недомаганнями, закрити очі на її важність і призначення: »Вже двайцять літ праці в осередку памятск української культури (Націон. Музею) та більше аніж чвертьстоліття праці над памятниками східно-словянської книжности в найкращих її осередках, дали змогу потрудившомуся над цею книжкою, зібрати до неї чимало первісного матеріялу. А що він тут все ще неповний, не так як треба розміщений, використаний і освічений, то цему винні — недосконала вдача, неповне знання, та за слаба письменська уміетність того, що задумав і склав цю книжку про давні, прекрасні, величні книги України«...

Таке поставленнє справи вирішує й розяснює не одно. Автор свідомий своїх недостач, хоче звернути увагу читача на суть справи, на духа книжки, яким було захопленнє й пієтизм для української книжньої культури.

Ведений сим пієтизмом і вірою в те, що найкрасше про рівень старої культури говорить сам памятник, видав шановний автор цілий цикль альбомів прикрас старих галицьких рукописів, предотеч української друкованої книжки, якій посвячена його остання публікація. І коли дійсно підходити до справи з сього безпристрасного сутєвого заложення, то працю д-ра І. Свєнціцкого можна сміливо назвати подвигом в своїм роді, великим не тільки своїм обємом і сумою витрачених на нього коштів, але й замислом, великою любовю до предмету і щирою безпосередністю в переведенню наміченого пляну.

В 350-ті роковини появи першої української книжки, дісталася до рук українського громадянства книга, яка »не мудрствуя лукаво« подає її наглядну картину розвою української книжки та її графічного вивінування в формі пребогатого альбому зразків, без яких усякі теоретичні міркування, всяка »історія«, так і остається »історією«, непереконуючим гомоном великих слів і високопарних зворотів.

І можна сміло сказати, що під оглядом обильности графічного матеріялу займає книга д-ра Свєнціцкого одно з перших місць серед анальогічних публікацій не тільки на Україні, але й в усій Словянщині. Сього не можна тратити з уваги навіть тоді, коли в найкрасшій прочім вірі, підкреслюється її недостачі та промахи.

Святочна публікація д-ра Свєнціцкого не є і не хоче бути історією українського друкарства. Вона є суто-альбомною маніфестацією пієтизму для старої української книжки, при чому попереджуючий її істотну, ілюстраційну частину текст, є тільки збіркою історичних імпресій та до-

кументальних даних, яких завданнєм є настроїти читача до переживання естетичних зворушень, які без сумніву дають зібрані тут зразки старого друку і графіки.

І тільки того рода вихідне становище, в парі з важкими умовами сучасного моменту, дасть поясненнє на певну, раз свідому, то знов поневільну »ненауковість« в трактуванню матеріялу; правда, не вадилоб полученнє одного з другим, не зашкодилаб певна систематика і повнота в доборі й розміщенню таблиць, задержаннє якогось хронольогічного, територіяльного чи особового принципу в чергуванню друкарень, книг та ритівників, не пошкодивби інвентаризаційно-музейний прийом опису кожного з памятників, як також добре булоби, колиб усі, репродуковані в альбомі памятки мали відповідно-вичерпуюче поясненнє в тексті. Всі ті одначе недостачі за малі для сього, щоб обезцінити книжку й вихилити з раз занятого становища.

Позатим на карб ювилейного поспіху треба покласти такі напр. недотягнення, як повторення одної і тої самої ритовини (»Розпяття« київського Служебника з 1629 р. під ч. 149. повторене під ч. 376. як дереворит Е. Завадовського з львівського Служебника) або означуваннє ритовин старшого походження датами книг, в яких вони невідомо котрий раз повторюються. Се відноситься головно до перводруків Федорова, якого заставки та ініціяли повторюються в усіх чергових виданнях, сягаючи в глибину XVIII віку! Для сього одначе треба спеціяльних, муравлиних дослідів, які означилиби появу тої чи иншої ритовини та інтензивного її життя в чергових друках аж до її цілковитого закинення. Такі досліди усталилиб також обсяг репертуару старої української ґрафіки, яка майже не знає територіяльних ні часових меж, переливаючись протягом XVI—XVIII віків по усій території — українських, білоруських та московських земель.

Але вже з першого погляду на попереджаючий ілюстраційну частину текст, стає кождому ясно, що все те не лежало в межах замислу а подекуди й спроможности автора.

Складається він, як сказано, з циклю історичних імпресій та фрагментаричних, жерельних виписів, які не хочуть бути історією друкарства а тільки інтродукцією до збірки її красших памятників.

Розповівши про початок печатання книжок у Німців і їх сусідів в першій главі, автор дає сумаричний перегляд поширення друкарського мистецтва протягом XV віку, на якого прикінці (1493) приєдналася до загально-европейського руху Словянщина, правда з ініціятиви осілого в Кракові Німця Швайпольта Фіоля. Говорячи про »Славянські перводруки«, автор подає ряд цінних уваг про характер буквового складу та ґрафічний стиль перших словянських друків. Слушно теж віддає автор шану сербським інкунабулам, що

протягом турецького лихоліття Сербії друкувалися в Венеції і тут єднали в собі рафіновану італійську культуру зі старими східно-словянськими традиціями. Появу і плодотворну працю Ф. Скорини в користь не тільки білоруського але взагалі східно словянського друкарства, вважає автор під кождим оглядом епохальною і йому то придає титул першого »руського« друкаря і видавця.

Дві чергові глави (3 і 4) се більш белєтристичне оповіданнє і новеля, аніж суха історична студія, якої трагічним героєм є Іван Федоров Москвитин; для наглядніщої характеристики наводить автор ряд цитатів зі славного, федоровичівського передослівя львівського »Апостола«, що красше аніж всякі історичні виводи характеризують умови культурного моменту, в якому виступив, страдав і ляг на св. онуфріївському кладовищі у Львові »друкар книг передтим не виданих«...

Памятник великодушному меценатству Константина кн. Острізького ставить автор в главі про »Подвиг видавця«. Похідному відгомонови зусилля острізького князя-мецената посвячена глава п. з. »Дермань«, в якій кромі Дерманя, що був свого рода продовженнєм культурного подвигу праці Острога, згадуються волинські печатні-ефемериди, які блиснули і сканули, мов метеор, в тяжких умовах життя першої половини XVII віку. Після того щойно освітлює автор момент першої спроби пущення в рух »Братської друкарні« у Львові (1591), а далі в осібній главі дає побіжний огляд »Дрібних друкарень Галичини і Волині«.

Главами про „Книгопечатаннє у Вильні і на Білій Руси«, та про »Монастирські книгопечатні« (Печерська Лавра, Чернигів, Унів, Почаїв), поміж які доволі припадково попала глава про »Характеристику стародруків« (а властиво про їх зміст і відношення до життєвих потреб культури), кінчиться історична частина тексту.

Друга частина обнята загальним заголовком »Видавничо-друкарська техніка« обіймає в собі глави про видавничий капітал, цехову організацію та друкарський монополь, умови львівського Успенського братства з друкарями, вивінування і челядь друкарні, зиск і втрату видавців, папір, про рисівників і ритівників, книжну торговлю і на прикінці »Послівя«, характеристичне своєю скромністю і щирим запалом автора для предмету, якому отсе посвятив свою працю.

Пребогаті збірки Національного Музея у Львові, отворили отсе свої подвої і посередством публікації д-ра І. Свєнціцкого блиснули перед світом своїми безцінними скарбами з области старої української і східно-словянської графіки. І в сьому лежить многоважність обговорюваної публікації, якої не вменчує певна несистематичність укладу і неповнота зразків,

Бо як не є, то не тільки український але й европейський читач матиме тут нагоду познайомитись »з одного маху« з книжним дорібком східньої Словянщини, а перш завсе України, за протяг трьох, виповнених працею і боротьбою, століть. Отже пройдуть перед його очима ґрафічні зразки з книг Фіоля, Скорини, Вуковича, Федорова (1550 - 1581), друкарень Острога, Дерманя, Вильна, Стрятиня, Крилоса, Почаїва, Чернигова, Могиліва, Угорець, Луцька, Кремянця, Кутеіну, Новгород Сіверска, Долго-Поля, Тернави, Унева, Київа (табл. 116 - 194) і нарешті Львова, якому самозрозуміло, посвячено найбільше уваги (табл. 195 - 498 за час від 1574 - XIX в.).

Без такого альбому само поняттє про стиль, характер й мистецьку вартість старої української ґрафіки здавалобся чимсь релятивним і абстрактним, а на всякий випадок неповним. І се є прогалина, яку попри всі свої недостачі формального й методичного характеру, заповнює праця д-ра І. Свєнціцкого. Без неї не обійдеться ні один дослідник не тільки української але взагалі східно-словянської культури, вона станеться теж цінним бібліотечним набутком широкого загалу інтеліґентного громадянства.

Микола Голубець

Проф. Олександер Грушевський. **Господарство Київської мітрополії та манастирів в XVI в.** (»Україна«. Кн. 3. Київ 1922. 14 - 22).

Побожність середних віків любила виявляти себе передусім тим, що зчаста робила земельні записи на річ церков і монастирів. Так було в західній Европі, так теж водилось і у нас, на Україні. До найбільш упривілейованих церковних установ зачислялись у нас київська митрополія і києво-печерський монастир. Їх господарству земельними маєтками присвячує свою увагу наш звісний дослідник, проф. Ол. Грушевський, у висше названій статті. Як вступ до сеї розправи подається коротко ґенезу й повстанне земельних богатств біля обох церковно-національних інституцій. Так отже дізнаємося, що їх основою стали побожні записи ріжних людий: записують ті, що вступають до монастирів, записують прихильники і поклонники чернечого життя й ідеї, коли монастирі стають популярними, записують місцеві й замісцеві шляхтянки й шляхтичі. Річ зрозуміла, що з прибутком земельних богатств, зростали рівнож і документи на сі землі. Й тут маємо цінні замітки про практичний змисл колишніх монастирських господарів, у напрямку трівкого закріплення свого офіціяльного права посідання на майбутність. Письменний член братії переховував старанно у затишній, безпечній кімнаті і в окремій скрині сі документи, а коли наставав новий король чи староста, предкладано їх до нового потвердження. Для практичних цілий (»про запас«) роблено копії, а все те виріжняється старанністю і добрим захованнєм.

По такім введенню обговорюється властива тема, — господарюванє ось тими маєтками. Лекша річ управляти землями коли вони в сусідстві, коли всі вони поруч себе, зате складнійша справа коли ті землі, як на ділі було, розкидані і то часом дуже далеко від себе. Так напр. київська митрополія мала маєтки в новгородськім воєвідстві, в минськім повіті, Виленщині. Печерський монастир був власником земель у повіті орш[illegible] ськім і в південній Минщині. Тож з конечности виявилася потреба зав[illegible] відпоручників і розподілити праці. Щоби не спускатися на чужих лю[illegible] треба було назначувати своїх, на котрих безпечно можна було спустити[illegible] Був се час частих наїздів, час призвичаєння панства до сваволі, а судові позви в тих часах скривали в собі чимало труднощів. Як важко приходилось тоді господарювати видно з тих чисельних прикладів, якими автор підтримує своє твердження (ст. 16 - 19).

Зокрема Ол. Грушевський підчеркує труднощі, без яких не може обійтися жадне, а то й тодішне господарство, що їх приносили зі собою відмінні ґеоґрафічні обставини життя та праці. Наслідком сього маєтки поділялися на кілька ґруп, залежно від переваги сеї або иншої галузи господарства, котра знова звязана була з иншими обставинами, як напр. з кількістю і якістю робочих рук. Центральне керуваннє господарською машиною спочивало в руках монастирської ради чи митрополитального уряду. Тут сходилися всі кінці господарства, однак не виключалося й се, що місцеві відпоручники та доглядачі в богатьох випадках вели працю самостійно.

Тим і вичерпується зміст статті, написаної ясно і річево. Незвичайність теми, яку так докладно тут переводиться, приковує до себе і позволяє слідкувати за думкою автора й оглядати з насолодою економічне середовище та змагання духовних кругів XVI століття. *Й. Скр.*

P. Jo. Višošević OSBM. **De disciplina monastica apud catholicos ritus graeco-slavici** (»Bogoslovni Vestnik« VI. Zvezek I/II. Ljubljana 1926. 99-114).

Сегорічний »Зїзд для східних студій« у Любляні (12-16. VII) згуртував несподівану скількість учасників, перед якими чільні знавці східного питання виголосили цілий ряд відчитів та звідомлень. Між відчитами належне собі місце заняла розправа ректора загребського семинара, Василіянина о. І. Вишошевича.

В саму пору виступив о. прелеґент і автор зі своєю, стисло обробленою, темою. Довкруги нас важуться многоважні справи, звязані тісно з нашою співучастю або без неї, в ділі ревізії дотеперішних метод походу на схід, в ділі намічення нових шляхів та нової пробоєвої сили в усій акції. Всі признають, що як небудь поставити справу, та як небудь її розвязати, в однім і другім випадку ніяк не можна залишити на боці монаших уста-

нов, як рівнож не можна зректися участи в тій акції монахів. Розбіжність — і то велика — панує лише що до вибору істнуючої законної орґанізації, та що до степеня її участи. Здається, що передусім одна концепція, стидаюча нас перед нами самими та перед світом, починає брати верх. Її провідною думкою є, неспроможність наших сучасних монаших установ до велитенського підприняття, якого треба доконати. А сю неспроможність виводиться з відсутности у них первісного монашества, котре, мовляв, сущне унії. Поворотом отже до тих примітивних форм, які конкретно беручи не є чим иншим як монашою установою з часів св. Венедикта, як формою засадничо збережуваною нині на сході, дасться змогу повстати такій монашій установі, котра якраз доконає навернення і хиба раз на все зліквідує питаннє Зєдинення Церков.

Праця о. Вишошевича не займається, що правда, опрокиненнєм сего чи иншого погляду, тому що її ціль чисто теоретична і наукова, однак, по нашій думці, своїм жерельним обробленнєм вона входить у суть великої квестії, даючи їй всебічне висвітленнє. Під увагу бере автор три істнуючі в нас чернечі установи: Чин св. Василія В , Чин св. Теодора Студита і Чин СС. Василіянок. Із професорською точністю піддає докладній аналізі весь улад монашого життя (правила, суть чернечого життя, обіти, клявзура, новіціят, кандидатура, облечини великого і малого образа, вік для приняття і для професії, ціль життя монашого, його роди) і взаємовідносини монастирів (монастирі і їх настоятелі, управа, вибір настоятелів, злука і заряд монастирів), спираючись всюди на істнуючих уставах. Крок за кроком переводить порівнаннє між засадами і дисципліною давного східного монашества зі засадами і дисципліною теперішного чернечого устрою і кінчить висновком, що нема між ними великої ріжниці, а ті ріжниці, котрі є, заістнували наслідком бажання осягнути більші користи і більші успіхи. Се належить ствердити в першій мірі що до Чина св. Василія В., котрий завдяки своїй животности не дармо прозваний стовпом унії, се також відноситься і до двох инших установ. Кінчиться сей нарис слушною увагою, що найкрасшим середником зберегти і повести наперед діло унії буде, наділити загальною симпатією і всебічною піддержкою сі істнуючі чернечі орґанізації.

Якщо придавби був автор своїм доказам більше пливучу форму стилістичну і якщо оминувби був тягом повторюваних злучників і переходових прислівників, так малиби ми і річ саму і форму без закидів. Але й в тім виді праця о. Вишошевича безумовно служить великій справі і не можна її промовчати.

Й. Скр.

ОГЛЯД надісланих книг

В тім відділі даємо місце в с і м книжкам, надсиланим на адресу редакції »Записок ЧСВВ.« (Львів, Жовківська 36), без огляду на їх зміст і світогляд. При деяких подаємо короткі, оціночні замітки, а що до инших залишаємо за собою право висловитись про них у нашім органі в міру потреби та достосування до нашої програми. — Виказуємо т і л ь к и книжки та збірні видання, пропускаючи письма періодичні й їм подібні. Їх виказ містимо на кінци випуску, яким закінчується поодинокий том.

Acta IV Conventus Velehradensis A. MCMXXIV. Olomucii 1925. 8⁰ 382.

Almanach catholique français pour 1922. Bloud et Gay, Éditeurs. 8⁰ 480. — pour 1923. pag. 544; — pour 1924. pag. 576; — pour 1925. pag. 544.

Се всім знані взірцеві альманахи - календарі, в яких від першої до останньої сторінки царює французький смак і помисловість. Кождорічна оригінальна ідея, зложена і переведена послідовно в отсих збірниках, остається все свіжою і тому жадного такого альманаха не слід викидати і нищити. В інформаціях збережена на загал обєктивність (пр. про Василіян 1925. 91), хоч інколи разить нас суто польська ідеольогія (гл. 1923. 65; 1925. 75-76)[1].

Aubry J.-B. **Vocation Virginale.** 2-me édition. P. Téqui. Paris 1925. 32⁰ VIII + 116.

Перед нами глибоко обдумана розправа між Ісусом і душею, котра бажає віддатись Йому шляхом дівственного звання. Вибрана форма діяльогу, питань і відповідей, з тонким чуттєм викладає цілу квестію посвяти в безженнім стані.

Aubry J.-B. **Le Radicalisme du Sacrifice.** Méditation. 4-me édition. P. Téqui. Paris 1925. 32⁰ 60.

Мова тут про жертву священика в службі для Бога. Побожний і апостольський автор не надіявся навіть, що його власне розважанне - молитва, зложена в отсій книжочці, так само зможе загрівати до безоглядної посвяти для Бога, як колись його особа й живе слово.

Bach Joseph Dr. **Des hl. Basilius Mahnworte** an die Jugend über den nützlichen Gebrauch der heidnischen Litteratur. Münster i. W. 1900. Druck u. Verlag der Aschendorffschen Buchhandlung. 8⁰.

I. Teil: Text. Nebst einem Anhang (XXX + 38).

II. Teil: Kommentar u. lateinische Übersetzung (52 + 22).

Окрема оцінка обох праць подана в »Записках ЧСВВ.« I. 393.

Benson Mgr. **„Ni l'un ni l'autre".** Roman adapté de l'anglais par Emmanuel. Paris. Maison de la Bonne Presse. 5, r. Bayard. 12⁰ 240.

Повість сю пише дрожачою рукою майже 60-літний старець, у монастирській келії, Архимандрії св. Павла за Мурами в Римі. Він сам є героєм оповідання. По батькови Анґлік, нащадок шляхотського роду, власник просторих земель у Франції, талановитий спадкоємець широкої культури й знаменитої оглади високого товариства, щирий католик. Колись — девятьнайцять-літний, він носив вже раз чорну венедиктинську рясу і простий, ремінний пояс. По дворічнім однак побуті в монастири показалося, що він не має покликання, але

[1] Всі непідписані оцінки подав *Й. Скр.*

за те спосібний віддати Церкві великі прислуги на дипльоматичнім поли. На порученнє Іннокентія XI. дістає важну, а дуже ніжну місію на анґлійськім дворі, де князь York-у, майбутній наслідник престола, є католиком, а сам король Карло Stuart, хоч протестант, є радше зичливий кат. Церкві. Діло вимагає великої второпности, такту, присутности духа і сили. Як у калейдоскопі перед нами пересуваються образи зі сих бурливих часів в історії Анґлії, описувані рукою очевидця, що й сам бере в них живу участь. Однак до мети своїх змагань він не доходить. По правді »ni l'un ni l'autre« — не є ні монахом ні мужем державним, хоть отвиралися перед ним брами й до найвисших становищ. Хід подій зробив, що він не осягнувши найгорячійших своїх бажань, добровільно по довгих-довгих літах назад вертає в затишний куток над розлогими берегами Тибру. Оповіданнє пливе живо й займаво, деколи котиться як гірський потік і поривае за собою. *П. Т-вич*

Bournet L. **La Querelle Jansèniste.** Paris. P. Téqui, libraire-éditeur. 82, r. Bonaparte. 1924. 12°. 382.

Янсеністицька єресь ще досі не перестала займати умів своїх сторонників і противників. У Франції те заінтересованнє виказує навіть деколи вельми пристрасні прояви. Саме автор ставить своїм завданнєм подати з католицької точки бачення сю одноцільну картину янсеністицького спору аж до найновійших часів включно. Свою працю ділить на 6 розділів, в яких з черги обговорює: початки янсенізму, його творців, сторонників, обопільну полєміку, кінець Port-Royal'a, спори в XVIII і дальших вв. Як на історичний огляд, праця Bournet'a вповні осягає свою ціль, однак не слід шукати в ній чогось нового або наконечних вирішень у тій так ніжній єреси.

Bricout J. N. 1. **L'enseignement du catéchisme en France.** Paris. Bloud et Gay, Éditeurs. 3, r. Garancière. 1922. 12°. 128. — N. 2. *J. Bricout.* **L'éducation du Clergé Français.** Paris (Bloud et Gay) 1922. 12° 128. — N. 3. *J. Terrel.* **Les Semaines Sociales.** Paris (Bloud et Gay) 1923. 12° 112. — N. 4. *V. Bucaille.* **La jeunesse catholique française d'aujourd'hui.** Paris (Bloud et Gay) 1924. 12° 124. — N. 5. **Le Livre Scolaire Catholique Français** par les Abbés *Labelle, Porteboeuf, Quilici* et un prof. de Philosophie. Paris (Bloud et Gay) 1924. 12° 140.

Всі 5 видання належать до одної збірки, затитулованої L'effort catholique français, яка повстала з ініціятиви широкозвісного Comité catholique des Amitiés françaises à l'étranger. Ціллю всієї серії нової публікації є дати змогу як французькій так теж і чужій суспільности запізнатися зі сучасним релігійним і культурним життєм Франції В тім напрямі поодинокі вчені, з виробленим уже іменням, опрацьовують що актуальнійші теми (як видно зі заподаних у горі наголовків), висилаючи їх після друку масово по Франції і поза її межі. Кожда обробітка визначається солідністю та ясністю, а оперта на критично провірених даних, в змозі віддати великі услуги навіть найбільш вимагаючим. Замітне тут і се, що в спірних річах гідно щадиться думку противника, а в усіх наступах на очевидно злобного ворога, зберігається спокій і поміркованість.

Chéramy H. PSS. **Saint-Sébastien hors les Murs.** La Basilique. Le souvenir Apostolique. Le cimetière ad Catacumbas. Préface de Mgr Batiffol. Maison de la Bonne Presse. 5, rue Bayard, Paris (1925). 8° 85.

Французьке громадянство виявляло досі найбільше зацікавлення базилікою з Севастіяна поза Мурами. Не дивно проте, що саме Француз присвятив їй окрему, річево й предметово написану студію, під названим у горі наголовком. У трох розділах, котрі первісно становили три статті журналу »Rome« подав автор науково всі дані і набуті висновки в квестії старинної базиліки, як також начеркнув докладний огляд тих проблемів, що то виринули мимо волі наслідком останніх розкопок. Праця важна не тільки для археольогів і римських прочан, але загалом для вчених істориків та художників, котрим доводиться студіювати як церковну так і світську старовину. Зате вступ Batiffol'a має просто інформаційний характер.

Czuj J. Dr. Ks. **Hierarchja Kościelna u św. Augustyna** (Bibljoteka Uniwersytetu Lubelskiego) Lublin 1925. 8⁰ 128.

Czuma I. Dr. **Równowaga budżetu** na tle prawa budżetowego różnych państw (Bibljoteka Uniwersytetu Lubelskiego). Lublin 1924. 8⁰ III+252.

Dąbkowski Przem. Dr. **Charakterystyka prawa prywatnego polskiego.** Nowe spostrzeżenia (Bibl. Uniw. Lubelskiego). Lublin 1923. 8⁰ 77.

De Goddelijke Liturgieën van onzen h. Vader Jo. Chrysostomus en van onzen h. Vader Basilius den Grooten in het nederlandsch vertaald naar den officieelen griekschen tekst *J. F. Th. Perridon.* Noordwijk 1924. 16⁰ 124.

Inhoud: Voorwoord 3-22; Liturgie van Chrysostomos 23-85; Liturgie van Basilius 86-120; Slotwoord 121-124.

Der Geist der Ignatianischen Exerzitien. Einführung in das Verständnis der Exerzitien. Unter Mitwirkung der Patres aus der Gesellschaft Jesu Ernst Böminghaus, Alfred Feder, Jakob Nötges, Karl Richstätter, Walter Sierp herausgegeben von *Paul Sträter S. J.* (Exerzitien-Bibliothek. Erläuterungen der Exerzitien und Aszese des hl. Ignatius von Loyola. Herausgegeben von deutschen Jesuiten. IV Band). 12⁰ (X+204) Freiburg i. Br. 1925, Herder. Оправ. в полотно RM. 4.40.

Духовні вправи відновили колись середущу Европу. Так і тепер нашу зматеріялізовану суспільність ніщо так скоро не потрапить відновити як тіїж духовні вправи. Відси то св. Церква так дуже їх поручає та приписує. Порозуміли їх вартість західні народи і тому у них духовні вправи се звичайна річ. Щоб і у нас вибороти для них належне їм місце, до сего знаменито надається отся книжка. З незвичайним зрозумінням находимо в ній оброблені вказівки для всіх, що займаються духовними вправами, особливо для провідників, пояснюючи історію, уклад, зміст, ціль і значіннє духовних вправ св. Ігнатія. Між тим звернено тут належну увагу на психольогічний момент тих правд, які на завсіди остануть основою життя і дороговказом ділання як для одиниць, так і для цілих суспільностей. Книжка — займаюча і заслугує на як найширше розповсюдненнє. *М. Марисюк ЧСВВ.*

De Sacrificio Missae tractatus asceticus, continens praxim attente, devote et reverenter celebrandi. Auctore *Joanne Bona* presb. card. O. Cis. Taurini. Ex Officina »Marietti«. MCMXXV. in-16⁰ VIII+228.

Знана і загально поширена книжочка, про якої вартість свідчить найкрасше се, що постійно придержується вона кождої ґенерації і кождій подобається та віддає прислуги.

d'Herbigny M. S. I. **L'âme religieuse des Russes** d'après leurs plus récentes public. I. Sous la persécution soviétique. II. En émigration. (Orientalia Christiana III.-1). Pont. Istit. Orient. Roma (1924). 8° 124.

d'Herbigny M. S. I. **L'aide pontificale aux enfants affamés de Russie.** (Orientalia Christiana IV.-1). Pont. Istit. Orient. Roma (1925). 8° 80.

Зміст: Introduction. I. La Famine. II. La Préparation des Secours. III. La Distribution des Secours. IV. Le travail d'organisation. Appendice: La reconnaissance du peuple russe.

d'Herbigny M. S. I. **Après la mort du patriarche Tykhon.** Les patriarcats de Constantinople et de Moscou. Projets Anglo-orthodoxes de Concile œcuménique. Grecs et Russes en Europe et en Amérique. (Orientalia Christiana IV.-2). Pont. Istituto Orientale. Roma (1925) 8° 88.

d'Herbigny M. S. I. **Pour l'unité chrétienne.** Croire en Jésus Christ. (Orientalia Christiana IV.-4). Pont. Institutum Orientalium Studiorum. Roma (1925). 8° 32.

Die geistlichen Exerzitien des hl. Ignatius für Gläubige jeden Standes dargestellt von *J. Brucker S. J.* Herausgeber des »Wegs zum innern Frieden«. 10. u. 11. Aufl. (22. bis 24. Tausend.) (Aszetische Bibliothek.) Herder et Co. Freiburg i. Br. 1925. 12° (XX + 344). Оправл. в полотно RM. 3.80.

Після видання знаменитої книжки о. Мешлєра про духовні вправи св. Ігнатія, котра започаткувала видавництво: Aszetische Bibliothek, являється отсе другий її випуск. Я. Брукер, подавши вичерпуючі пояснення про ціль і суть духовних вправ, ґрупує опісля ясно і зрозуміло предмет до чотирох розважань на кождий день. Розклад розважань задержаний в дусі творця духовних вправ, св. Ігнатія. Підручник призначений не лиш для тих, що обзнакомлені близше з проявами духовного життя, але особливо для ширшого загалу, так що при його помочи кождий, навіть мірянин, самостійно і без провідника, може відправити духовні вправи. — Та при тім усім книжка має свої особливости чи згл. хиби. Автор розложив реколєкційний матеріял на 9 днів, підчас коли реколєкції тревають звичайно 3, 5, 8, 10 або 30 днів. Розведенне предмету поодиноких розважань не є ясне та доказуюче, а се не повинноби мати місця з огляду на світських людий, для яких призначена книжка. Попри се, автор часто повтаряється і за богато ваги кладе на чувство, зі шкодою для розуму. *М. М.*

Die Matrikel des päpstlichen Seminars zu Braunsberg 1578-1798. Im Namen des Historischen Vereins für Ermland herausgegeben u. mit biographischen Zusätzen versehen von *Prof. Dr. Georg Lühr* (Monumenta Historiae Warmiensis. 30. Lieferung. Bd. XI 3). Braunsberg 1925. 8° IV + 80.

Divus Thomas. Commentarium de philosophia et theologia. Series tertia. A. I. fasc. singularis, II. editio. Placentiae - Taurini (1924). 8° 280.

Отсим виданнєм відновляється передвоєнне, періодичне письмо, присвячене фільософії і теольогії. Вся, розмірно велика книжка, присвячена св. Томі і його науці. Кождий, відданий науці, найде тут доволі цікаві теми, оброблені що найкрасшими сучасними томістами, а крім сего богатий огляд бібліографічний про томістичний рух на світових університетах та навчальнях. У всій книжці переважає мова латинська.

Доманицький В. **Яким насінням і як сіяти в полі.** Практичний порадник із малюнками. (»Книгозбірня Хлібороба«. Вип. 1). В-во »Сільський Світ«. Львів 1925. 8° 24.

Dvornik Fr. **Le Cercle d'Études Catholiques pour l'Union des Églises.** Avant-propos de Mgr *Beaupin*. (Publication du Comité catholique des Amitiés françaises a l'Etranger) 3, r. Garancières, Paris (1925). 12° 15.

Брошура — інформаційна, в якій, хоч загально, але з молодечим огнем розказується про початок, ціль та актуальні праці молодечого гуртка для зєднення Церков. Маємо вражіннє, що до того рода починань ініціятори, провідники та члени гуртка повинні більше запізнатися з українським рухом.

Fanfani L. O. P. **De Jubilaeo** seu Anno Sancto vertente anno 1925. Taurini - Romae. »Marietti«. MCMXXIV. 12° 41.

Коротко, але зовсім вичерпуючо, обговорює автор у 8 §§ все те, що вяжеться зі спеціяльним законодавством ювилейного року 1925. Навіть по скінченню ювилею книжочка не втратить своєї вартости, віддаючи свою прислугу для учеників і професорів права та морального богословія.

Farrugia N. P. OSAug. **De Matrimonio et causis matrimonialibus.** Tractatus canonico - moralis iuxta codicem iuris canonici. Taurini-Romae. Ex Officina »Marietti«. MCMXXIV. in - 12° VIII-564.

Ціль наведеної книжки — практична. До неї застосовується всьо: і її формат і передусім спосіб викладу. Придержуючись загалом порядку нового кодексу, автор пояснює ясно і по шкільному квестії приняття Тайни супружа, його уживанне і обовязки супругів. При розвязці труднощів і при спірних питаннях, досить обережний. Зате в квестії imped. impotentiae рішучо заявляється за теорією Антонеллія, а при обговорюванню цивільних шлюбів іде засадничо за практикою покищо партикулярною. Український читач із здивованнєм довідується (ст. 314), що діяконат не належить у нас до ordo sacer і послідовно не становить imp. dirimens matrim. Се очевидний блуд, хоч автор між жерелами зацитував теж і Синод Замойський. І се, безумовно, треба справити в другім виданню.

Feige P. **Hâtons-nous de devenir des saints.** 3-me édition. P. Téqui. Paris 1924. 32° 58.

Сю покірну працю, читаємо у вступнім слові, уложено не на те, щоб її читати, як читається звичайну брошуру, але тому, щоб її побожно й уважно розважати. Кождий уступ може послужити предметом для окремого розважання.

Gaertner H. Dr. Pseudo-Orzechowskiego **Ziemianin** (Tekst z r. 1565, objaśnienia językowe i historyczne, słownik). (Bibljoteka Uniwersytetu Lubelskiego). Lublin 1922. 8⁰ XXI + 80.

Giloteaux P. **La Bienheureuse Thérèse** de l'Enfant Jésus et La Vie de Victime. Paris. P. Téqui, Libraire-Éditeur. 82, r. Bonaparte. 1925. 12⁰ X-204.

З неймовірною скорістю ширіться в св. Церкві культ св. Тереси від Дитятка Ісус. Появляються що раз то нові книжки і на ріжних мовах сьіта голосять її чесноти, святість та успішність її заступництва. Сам в горі названий автор уже третою з ряду книжкою оспівує життє нової святої, представляючи в кождій з них св. Тересу все з нов го боку. Зокрема зупиняємося тепер над його третою працею, котрої наголовок подано висше. Наперед подає він основні прикмети життя жертви, показуючи опісля як саме таким життєм жила свята, ступаючи в нім дорогою малих, покірних душ. Сей шлях життя духовного називає він відданєм себе Богови. Відповідно до наміченої цілі ділить автор працю на три части Перша — се начерк життя жертви в загальнім розумінню. Річ представлена обширно і доволі вичерпуючо, спираючись на св. Письмі, св. отцях і знам нитших аскетах. На такім тлі, в другій части, малює автор жертву, що її принесла зі себе св. Тереса. Неначе ті камінчики в мозаїці автор збирає і в одну цілість укладає все, що являється доцільним для зображення сеї жертви. Якщо деинде, то передусім тут — exempla trahunt. Щоб усім тим, що забажають наслідувати святу, злекшити їх зусилля, в третій части описує автор подрібнійше дорогу, якою вона йшла, себто практику віддання себе Богови. Маємо тут для науки докладне поняттє сеї практики, маємо теж і перестороги, щоб не зблудити та не зійти на манівці. — Книжочка написана більше практично ніж теоретично, тому знаменито надається вона як для провідників, так і для самих душ, які змагаються жити життєм і прикладом св. Тереси. *Й. Чепіль ЧСВВ.*

Glaser St. Dr. **O mocy obowiązującej ustawy karnej** pod względem czasu (Bibljoteka Uniwersytetu Lubelskiego). Lublin 1921. 8⁰ 45.

Glaser St. Dr. **Kompetencja sądów przysięgłych** (Bibljoteka Uniwersytetu Lubelskiego). Lublin 1923. 8⁰ VI + 100.

Handbuch der katholischen Missionen. Von *Bernard Arens S. J.* Zweite, vollständig neubearbeitete Auflage. Mit 101 Tabellen und einer graphischen Darstellung. (Missions-Bibliothek.) 8⁰ (XX + 510) Freiburg i. Br. 1925, Herder. RM. 26. —; оправ. в полотно RM. 30.

Книжка о. Аренса ще й досі немає собі рівної. Завдяки довголітній праці та муравельним прослідженням удалось йому випустити в світ свій незрівнаний підручник католицьких місій, без якого так само не можна нині обійтися як без словників, енцикльопедій та всякого рода підручних збірних видань. Книжка інформує, і се в ній найціннійше, але і вчить, представляючи фактами, цифрами та зіставленнями все енський апостолят кат. Церкви. На особлившу похвалу заслугує дуже ясний і практичний розклад усього матеріялу, через що нема повторювань та злишних відсилачів. В дечім ту гармонію зменшують хиба додаткові доповнення, але їх мабуть не дасться оминути при по-

дібних виданнях. Для нас, Українців гр. католицького обряду, підручник о. Аренса матиме ще більше значіннє, якщо автор доповнить його згодом докладнійшими даними про нас і нашу місійну працю. Що правда, після заложення і стисло беручи, наше місійне діло не входить у його програму, та коли автор тут і там (ст. 330, 379) уважав доцільним занотувати факти, котрі рівнож не підходять до його провідного пляну, так хотілосьби і нам зазнати сього виріжнення. Маємо пречінь і ми свої місії між Славянами, як пр. місії оо. Василіян у Бразилії, Канаді, Зєдинених Державах, на Україні, місії оо. Редемптористів у Канаді, місії світських священиків на Україні. Маємо свої, до певної міри, місійні видання і орґанізації, котрі істнують і розвиваються Не менше і дані про нас можуть бути докладнійші, відріжнюючи приміром як годиться Росію від України (20), називаючи нас нашою назвою: Українці, доповняючи дані про нашу колєґію в Римі (202), про Василіян (78), про Редемптористів (57), ітд. Сього рода доповнення тільки піднесуть інформаційну придатність і точність підручника. — Книжка видана, як загалом всі видання звісної накладні Гердер і С-ка, взірцево і без друкарських ошибок.

Hofmann G. S. I. **Ruthenica.** I. Die Wiedervereinigung der Ruthenen. II. Der hl. Josaphat (II. Selig/u. Heiligsprechung. III. Reliquien u. Bildnisse). Appendices (pp. 240-272). (Orientalia Christiana III.-2) Pont. Istituto Orientale. Roma (1925). 8° 148.

Вкоротці помістимо окрему оцінку сеї праці в рубриці »Бібліографія«.

Hugon Ed. OPr. **Études sociales et psycholog ques, ascétiques et mystiques.** Paris. P. Téqui, Libraire-Éditeur. 82, r. Bonaparte 1924. 12° 187.

Сам автор збірки ріжних нарисів поділив її на три части, придаючи ще до кождої з них один другий розділ. В самій річи, годі добачити в сім поділі і розложенню якусь глибшу думку, узгляднюючи навіть тих пару слів пояснення, що їх помістив він у передмові Се мабуть праці ріжних часів і для ріжних цілий писані, зложені тільки поруч себе під одним спільним наголовком. Кожда з них торкається справді актуальних квестій (пр. про правдиве т-во націй, про хоробливі прояви волі, про психольоґічний процес навернення і т. п.) і жадній з них не можна відмовити вартости, однак як для наукових студій недостає їм всебічного освітлення. Зразковим прикладом сього є »студія« про зєдиненнє Церков. Вже деинде (гл. Échos d'Orient XXIV [1925] 128) звернено увагу на її браки, а тут додатиб хиба ще те, що загалом квестія унїоністична поставлена автором надто in abstracto і то в розумінню зовсім не сучаснім.

Jesus und die soziale Frage. Ein Beitrag zur Leben-Jesu-Forschung und zur Geschichte der Karitas. Von *Dr. Alphons Steinmann.* Zweite, neubearbeitete Auflage. Verlagsbuchhandlung Ferd. Schöningh. Paderborn 1925. 8° (VIII + 296). Брош. RM 6.60.

Не легкої теми піднявся автор. Яке відношеннє Ісуса, Його науки і первісного христіянства до суспільного ладу, яка роля належиться Йому в тій важкій квестії, отсе провідні питання авторової студії. Починає він використаннєм ярких ріжниць у поглядах на сю справу, звертаючи спірну точку на Старий Завіт і на становище Ісуса до него. Старий Завіт уходить за носія і виразника сьогочасної, суспільної релїґії. Чи тим шляхом пішов Христос? Вся

І частина виказує, що хоч Христос не справував уряду Законодателя по мисли Ст. Завіта, всеж таки його засадниче законодавство приняв Ісус між свої науки. Приймаючи те, що засадниче, показав Він по якій лінії піде Його реформа в квестії суспільній А сею програмовою Його лінією є й остали »трансцендентні інтереси«, себто довести людий до небесного царства. Для зреалізовання сеї програми, треба було те царство Боже перенести з неба на землю, а найвисшою нормою для своїх горожан мусів покласти повненнє Божої волі. Щоби люди охотнійше повнили Божу волю і тим способом скорше одержали царство небесне, Христос представляє його як дар і нагороду (II ч.). Вкінци, щоби наконечно утревалити се небо на землі, Христос проголошує своє право, заповідь любови Бога і ближнього. І власне завдяки сій останній заповіди Христос і Його Євангеліє раз-у-раз зустрічаються з суспільним ладом (III ч.). — Як видно, Христос не є творцем якоїсь суспільної системи, бо не прийшов Він на сей світ, щоби заняти місце поруч Платона, Аристотеля чи Сенеки. Та однак Він і не виключає тих справ, овшім богато в Него засад суспільного значіння. Але всі вони зроджені обставинами, потребами, всі поставлені з точки небесних інтересів. Тим то ні Він, ні Його наука, ні теж давне христіянство не є творцями і апостолами якогось суспільного ладу, а тільки ладу Божого і небесного. Такою є авторова розвязка. До неї підійшов він незвичайно солідно, на свої услуги взяв св. Письмо і богату літературу, всюди опанував обширний матеріял, до кінця зберіг спрецизованість у заложеннях, доказах і висловах. За се ми вдячні авторови і бажаємо поширення скрізь його ідей, поглядів і самої методи через названу книжку.

Книга Псальмів. Переклав свщ. *Д-р Яр. Левицький.* Львів 1925. 16° 228.

Костельник Г. о. д р **Границі вселенної.** (Видання »Богословії« ч. 2) Львів 1924. 8° 61.

Костельник Г. о. д-р **Христіянська апольоґетика.** Львів 1925. 8° 176.

Костельник Г. о. д-р **Три розправи про пізнання.** Свідоме й несвідоме в пізнанню. Жерела субєктивних поглядів. Пізнання зовнішнього світа. Накладом Т-ва св. Ап. Павла. Львів 1925. 8° 198.

К(отович) П. **Погарчик для тверезых.** Ужгород 1925. 8° 15.

К(отович) П. **»На здоровля«.** Ужгород 1925 8° 13.

К(отович) П. **Пяницам на закуску.** Ужгород 1925. 8° 14.

Krokiewicz A. Dr. **T. Lucreti Cari de rerum natura** liber tertius (Bibljoteka Uniwersytetu Lubelskiego). Lublin 1921. 8° 80.

Kukulski Z. Dr. **Główne momenty myśli i badań pedagogicznych** (Bibljoteka Uniwersytetu Lubelskiego). Lublin 1923. 8° 134.

La Législation Soviétique contre la Religion. Traduction des documents officiels du Commissariat du peuple à la justice. (Orientalia Christiana V.-1). Pont. Institutum Orientale. Roma (1925). 8° 136.

Landgraf A. Dr. **Partes animae norma gravitatis peccati.** Inquisitio dogmatico-historica. (Видання »Богословії« ч. 3) Leopoli 1925. 8° 54.

Lanier H. **Sur les pas de l'Immaculée.** 2-me édition. P. Téqui. Paris 1924. 32° 94.

»Слідами Непорочної« назвав побожний автор отсих сім листів, яких змістом Марія. І справді, веде нас весь час Її слідами як до Ідеалу найбільш поєдинчого, найбільш релігійного, пречистого, найпокірнійшого, найбільше слухняного, найліпшого.

Lanier H. **De l'abandon à Marie** P. Téqui. Paris 1925. 32⁰ 68.

В формі окремих листів, автор обговорює ось які теми: Що значить віддати себе? Чому? Чому саме Марії? Як далеко повинно сягати віддання себе Марії? Практика віддання. Відповідь Марії душі, що віддає себе.

Latini J. Sac. **Iuris criminalis philosophici summa lineamenta.** Ad usum scholarum facultatis iuridicae Pontificii Seminarii Romani. Taurini-Romae. Ex Officina Marietti. MCMXXIV. in-8⁰ 213.

Як видно з підтитулу, книжка призначена на шкільний підручник. І як така, вповні заслугує вона на поручення для тих усіх, котрі студіюють право карне. В першій мірі світські правники матимуть в тій праці зясовану зрозуміло всю термінольогію дотичної квестії, весь її завязок, розвинення доказів і головних противників. Одночасно і учні канонічного права знайдуть у ній належно розвинені поняття і засади права природного, котре, як відомо, становить одно з жерел права церковного. Скромна назва: summa lineamenta криє в собі більше ніж неодин зручно вишуканий термін.

Lelong Mgr. **Catéchisme de la vie religieuse.** 3-me édition. P. Téqui. Paris 1924. 32⁰ 216.

Отсей катехизм життя законного можна покласти в першім ряді подібних видань. Як провідники згромаджень законних і учителі новіціятів, так також самі законні особи мають тут ясно і докладно, в питаннях і відповідях, представлене все, що входить в обсяг їх життя й обовязків. Весь виклад опертий на солідній науці богословя та права і переведений після випробованої методи, може зовсім добре заняти місце постійного підручника.

Lewiński J. St. **Twórcy ekonomji politycznej.** (Fizjokraci - Smith - Ricardo). Wstęp do historji doktryn ekonomicznych (Bibljoteka Uniwersytetu Lubelskiego). Lublin 1920. 8⁰ 160.

Libri et documenta recentiora de Oriente. I. *J. Schweigl S. I.* Soviet-Familie. II. *M. d'Herbigny S. I.* Géographie des Soviets. III. *P.-M. de Belloy S. I.* L'invasion bolchéviste en Asie. IV. *G. Hofmann S. I.* Orientalische Kirchengeschichte. V. Recensiones. VI. Documenta Romana. VII. Pont. Inst. Orient. Studiorum. VIII. Après la mort du patr. Tykhon (notes complémentaires). (Orientalia Christiana IV.-3) Pont. Istituto Orientale. Roma (1925). 8⁰ 115.

Liturgie und Frauenseele. Von *Ath. Wintersig,* Benediktiner. 1 u. 2 Auflage. (Ecclesia orans XVII B.). Herder et Co. Freiburg i. Br. 1925. 12⁰ XVI + 146. Оправл. RM. 2.40.

Рівною ходою ступають поруч себе: культ жінки і обичайність. Якщо сей культ буде чистий і благородний, так і обичайність буде властива та правдива; і навпаки, станеться культ брудним і змисловим, в слід за ним швидко появиться занепад моральности, розпузданість, коротко — необичайність.

Се останнє находить яскраве потвердженнє в наших, повоєнних часах. Прогнати ось ту необичайність, се великий клич сучасности, а прогнати не інакше, як приверненнєм чистого і належного культу жінки, як дівиці, супруги, матери, вдови. Для сеї то справи написана названа книжка. Залишаючи на боці всі модерні розвязки сього питання, автор мимо того в найбільш модерний і оригінальний спосіб розглядає сей сучасний вузол в світлі принципіяльної мови св. церкви, Літургії. Нема сторінки, на якій такою мовою не розказувалаб св. Церква своїх поглядів, свого узнання, своєї піддержки для сеї, котрою стоїть, котрою теж і упадає, обичайність. Найглибші літургічні таїнства втягнуті до праці біля коріня чистого жіночого культу, біля душі жіночої. А завершеннєм сеї праці, се та повнота Божого життя, що його здійснила в собі Марія, і для заістнования якого в кождій жінці йде всяка літургічна молитва Церкви. З правдивою приємністю бажаємо найбільшого поширення для сеї книжочки.

Longchamps de Berier R. Dr. **Wstęp do nauki prawa cywilnego.** Ze szczególnem uwzględnieniem kodeksów, obowiązujących w b. Królestwie Kongresowem, w Małopolsce i W. Ks. Poznańskiem. (Bibljoteka Uniwersytetu Lubelskiego). Lublin 1922. 8° III + 320.

Левицький свщ. Д-р Яр. **Гомілєтика.** Відб. з »Ниви«. Львів 1925. 8° 104.

Лужницький Л. о. **Доґматика.** Учебник християнсько-католицької віри для середних шкіл. Львів 1924. 8° 272.

Marchand A. Dr. Les faits de Lourdes. **Trente guérisons** enregistrées au Bureau médical 1919-1922. Préface de René Gaëll. Troisième éditions. P. Téqui, éditeur. Paris 1924. 12° XIX-296.

Лікар по званню переповідає 30 улічень, які мали місце в Люрд. Над кождим з них застановляється по правилам лікарської науки і кінець кінців робить висновок, що всі вони і кожде зліченнє зокрема доказують зовсім очевидно надприродний характер люрдських фактів. О, нехайби сі люрдські факти, пише він, перемогли скептиків! Нехайби сі приклади розповідали наглядно про чуда, що їх наука не в змозі пояснити! Нехай сі чудесн злічення голосять доброту, могучість і славу Тої, котру взивається під іменем Здоровля немічних і Потіхи скорблячих. Вартість книжки підносять залучені лікарські оречення і світлини поздоровілих осіб.

Martel A. **Une Renaissance du Messianisme en Pologne.** Paris 1925. 8°15.

Missions-und Religionswissenschaft an der Universität, von *Dr. J. B. Aufhauser,* Prof. für Missionswissenschaft. 2-te vermehrte Auflage. Herder et Co. Freiburg im Br. 1925. 8° 52. RM. 2·—

Незвичайний місійний рух, що обняв уже на наших очах весь світ, витворив наконечно окрему галузь студій. Саме названий автор ставить своїм завданнєм виказати доцільність науки місіонарської на високих школах, як також змагається начеркнути її методи. Під словом місія і місіонарська наука розуміє він перше і властиве його значіннє, себто поширенне царства Божого між невірними і поганами. В круг своєї праці і своїх дезідератів не підтягає він отже, і слушно, справи зєдинення Церков і звязаних з тим питаннєм виглядів. Вся річ, від початку до кінця, видержана в академічнім

тоні і тому кожда освічена людина повинна перечитати книжку, щоби здати собі справу в тім актуальнім та модернім питанню.

Науковий Збірник за рік 1924. Записки укр. Наук. Т-ва в Київі, тепер істор. Секції Всеукр. Акад. Наук під ред. голови секції акад. *М. Грушевського.* Т. XIX. Державне Видавництво України 1925. 8⁰ 236.

Огієнко І. Проф. **Приєднання церкви української до московської в 1686 р.** Варшава 1925. 16⁰ 64.

Огієнко І. Проф. **Українська мова в Києво - Печерській Лаврі в XVII віці.** (без місця і року друку). 16⁰ 8.

Огієнко І. Проф. **Чистота й правильність української мови.** Підручник для вивчення укр. літературної мови. Популярний курс з історичним освітленням. Львів 1925. 8⁰ 215.

Ptaszycki St. **Encyklopedja nauk pomocniczych** historji i literatury polskiej. Część I. Wydanie 2-gie przejrzane i uzupełnione. (Bibljoteka Uniwersytetu Lubelskiego). Lublin 1922. 8⁰ 283 + V.

Rafacz J. Dr. **Nagana sędziego** w dawnym procesie polskim (Bibljoteka Uniwersytetu Lubelskiego). Lublin 1921. 8⁰ 160.

Rafacz J. Dr. **Ustrój wsi samorządnej Małopolskiej w XVIII wieku.** (Bibljoteka Uniwersytetu Lubelskiego). Lublin 1922. 8⁰ 384.

Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu. R. XXIX-XXXI (1922-1924). Toruń. Nakładem Tow. Naukowego. (1925). 8⁰ 368.

Зміст: Dzieje Prus Królewskich. cz. II. Pomorze i ziemia Chełmińska 1309-1380. Napisał *ks. St. Kujot.* Po śmierci autora wydał *ks. A. Mańkowski.*

Rouzic L. **La maison.** P. Téqui. Paris 1924. 32⁰ IX + 319.

Ми не привикли до сього рода праць. Тільки народи, з такою культурою як Французи, вміють писати про такі, здається, звичайні річи, як дім. А все те написане дуже помислово і ніжно. Не пропущено нічого, що викликує любов і ціненнє дому родинного, дому Божого, дому душі своєї, дому небесного. Книжку читати буде всякий і зазнаватиме благородної насолоди та поучення.

Rouzic L. **La mère.** P. Téqui. Paris 1924. 32⁰ X + 254.

Книжка присвячена одній матери і для них вона в першій мірі написана. В тій ціли вся перша частина займається нею і підходить до неї з ріжних боків, зясовуючи тим усім її знесле завданнє і вказуючи на спосіб, як належить йому відповісти. Та крім сего, книжка написана ще для дітий матери, для синів і дочок і тому в другій книзі розказує їм автор про се, чим є для них мати, чим вона повинна бути для них у життю і по смерти.

Saint Basile évêque de Césarée. Par L'Abbé *Jean Rivière* (Les moralistes chrétiens). Paris. Librairie V. Lecoffre. J. Gabalda, éditeur. 1925. 8⁰ 320.

Гл. »Записки ЧСВВ.« I. 390.

Saint Jean Chrysostome par *Ph. E. Legrand.* (Les moralistes chrétiens). Paris 1924. Librairie V. Lecoffre. J. Gabalda, éditeur. 12⁰ 315.

Гл. »Записки ЧСВВ.« I. 395.

Sertillanges A. D. **Ce que Jésus voyait du haut de la Croix.** (Éditions de la Revue des Jeunes) Paris (1924) 16⁰ 326.

Автором сеї глибоко й психольоґічно обдуманої книжки є вчений Домініканець, відбуваючий хрестну дорогу на святих місцях у Єрусалимі. Там, на Голгофті, списав він знеслими і настроєвими картинами те все, що Христос оглядав із хрестних висот підчас своєї траґічної муки. Окремими картинами, між якими одна красша за другу, малює по черзі: Сіон, Дім Його Вітця, Трапезну Кімнату, Гору Оливну, прохожих, своїх, ворогів, ґріб і небо. Літерацька фінезія переплітується із найбільш строгими вимогами науки. Се справді »книжка могуча й патетична, в якій ясно зображений розпятий Христос«.

Seznam příruček a pomucek všeobecného vzdělání. Vydala česká grafická Unie A. S. v Praze 1925. 12⁰ 30.

Simon P. H. CSSR. **Praelectiones Biblicae** ad usum scholarum. Novum Testamentum. Vol. I. Introductio et commentarius in quatuor Jesu Christi Evangelia. Altera editio. Taurini. M. Marietti. MCMXXIV. in-8⁰. XXII-652. Lir. 35.

Дотеперішна критика приняла названу працю, як що до її добрих так і менше вдатних частин, майже однозгідно (Пор. Ephem. Theol. Lovanien., II. 68; Nouvelle Revue Théol., LII. 341). Вказують її вартість наукову і педаґоґічну, підчеркуючи ясність, солідність, поміркованість у розвязці протилежних і ріжних поглядів. Одночасно підносять деякі браки, як поб жність у переведенню тзв. синоптичної квестії, побіжність при описі Палестини, при розділі про воскресеннє, тощо. Та вистарчить узяти книжку до рук і читати спокійно сторону за стороною, квестію за квестією, і мимоволі почувається, що се справді шкільний підручник, з якого вчитель і учень незвичайно много скористають. Без сумніву, критик-теоретик, котрий ніколи не знатиме досвіду, набутого шкільною, активною працею, оцінить сей підручник теоретично і під теорію підтягатиме всі свої помічення і уваги, але практичний критик, будь він вчитель, будь теж учень, прийме підручник о. Сімона може й без застереження, бо він справді має всі дані бути і остати шкільним підручником. А се тільки було ціллю автора, на що звертає він уже увагу в самім наголовку.

Slipyj J. S. Theol. Dr et Prof. **De principio spirationis** in SS. Trinitate. Historica-dogmatica inquisitio (»Праці Богосл. Наук. Тов-а« T. II). Leopoli 1926. 8⁰ VIII + 120.

Spis wykładów i wykaz instytucyj Uniwersyteckich. Rok akademicki 1924/1925 (Uniwersytet Lubelski) Lublin 1925. 8⁰ 71.

Св. Тома з Аквіну і схолястика. Написав *о. Д-р Й. Сліпий*, проф. теол. Відбитка з »Богословії« (1925) III, 1-4 (Видання »Богословії« ч. 4). Львів 1925. 8⁰ 76.

Щурат В. Д-р. **Шевченкова поема надії.** »У Бога за дверми лежала сокира«. Львів 1925. 12⁰ 22.

Szeptycky A. Mgr. **La Restauration du Monachisme Slave.** (Les Questions Missionnaires. Fasc. 2). Imprimerie du Bulletin des Missions, Abbaye de St-André, Lophem-lez-Brugez. 8⁰ 14.

Маємо в пляні подати окремо докладний зміст і свої уваги з нагоди порушеної тут квестії.

Szymański A. Dr. x. **Polityka społeczna** (Bibljoteka Uniwersytetu Lubelskiego) Lublin 1925. 8⁰ 448.

Tissier Mgr. **Les Femmes de bien.** Leurs influences, leurs prières, leurs vertus. Pierre Téqui, libraire-éditeur. 82, r. Bonaparte. Paris 1924. 12⁰ 124.

В отсих конференціях вимовний епископ говорить про могучість христіянської жінки. Сю прикмету представляє в трох напрямах, зясовуючи по черзі величність жіночих впливів, могучість жіночих молитов і побіду жіночих чеснот. Тими трома конференціями вичерпується зміст книжочки.

Tissier Mgr. **La Doctrine de nos fêtes.** I. Les fêtes de circonstance. P. Téqui, libraire-éditeur. 82, r. Bonaparte. Paris 1924. 12⁰ VI + 342.

Книжка є першим томом наміченого видання промов і проповідий, що їх автор-епископ присвячує своїм вірним, а передусім духовенству. Не кожду з 21 тут поміщених проповідий слід назвати клясичною та викінченою, бо много з них не має реторичних прикмет, але безперечно кожда подає обильний матеріял на тзв. принагідні обставини.

Vaccari A. S. I. **La Grecia nell' Italia Meridionale.** Studi letterari e bibliografici. Appendices: Pii PP. XI curae de Oriente. (Orientalia Christiana III.-3) Pont. Istituto Orientale. Roma (1925). 8⁰ 56.

Вергановська О. **Шевченко серед сучасних собі українських письменників.** Львів 1925. 12⁰ 19.

Wiślicki J. Dr. Ks. **Zwyczaj w prawie kanonicznem.** (Bibljoteka Uniwersytetu Lubelskiego). Lublin 1924. 8⁰ 132.

Woroniecki J. O. OP. **Metoda i program nauczania teologji moralnej** (Bibljoteka Uniwersytetu Lubelskiego). Lublin 1922. 8° 92.

Woroniecki J. O. OP. **Katolickość Tomizmu** (Bibljoteka Uniwersytetu Lubelskiego). Lublin 1924. 8° 96.

Возняк М. **Як пробудилося українське народнє життя в Галичині за Австрії.** (Бібліотека »Нового Часу« ч. 1) Львів 1924. 8° 180.

Возняк М. **Коротка граматика** давньої церк. слав. мови в порівнянні з українською для ужитку в середніх школах. Львів 1925. 8⁰ 64.

Звіт Управи приватної ґімназії СС. Василіянок у Львові за шкільні роки 1917/18-1924/25. Львів 1925. 8° XIX + 37.

Зміст: *Д-р В. Щурат.* Франків »Іван Вишенський« III-XIX; Відомости про розвиток ґімназії 1-37.

На жаль, не могли ми сим разом подати огляду всіх надісланих книг, відступаючи се для чергового випуску. *Редакція.*

Видає: ВИДАВНИЦТВО ЧИНА СВ. ВАСИЛІЯ В. в Жовкві ✣✣✣✣✣✣✣✣ ✣✣✣✣✣✣✣✣ *Редаґує і відповідає за редакцію:* о. Йосафат СКРУТЕНЬ ЧСВВ.
Editor: WYDAWNYCTWO CZYNA SW. WASYLIJA W. in Żółkiew. ✣✣✣✣✣✣✣✣ ✣✣✣✣✣✣✣✣ *Redactionis moderator et sponsor:* P. Josaphat SKRUTEŃ OSBM.

Позволяється печатати. — † Йосафат, еп.

Львівська державна наукова бібліотека № 7075

Львівська бібліотека АН УРСР № Н. 1206

Сторона

Життєписи Василіян (под. *Й. Скр.*) 284

Посмертні згадки:

о. М. Галущинський ЧСВВ. (*о. І. Вишошевич ЧСВВ.*) . 292

о. Є. Малицький ЧСВВ. (*С. Р.*) 298

о. М. Гура ЧСВВ. (*Й. Скр.*) 301

Е. Рипан ЧСВВ. (*Товариші ЧСВВ.*) 304

„Synopsisъ" пліснесько-підгорецького монастиря (под. *Й. Скр.*) 306

Перший життєпис св. Йосафата (под. *Й. Скр.*) 314

III. MISCELLANEA

Український елемент у діяльности св. Йосафата Кунцевича *(Д-р Я. Гординський)* 364

Участь Карпаторуської Провінції ЧСВВ. в місійнім русі на Підкарпаттю *(о. С. Решетило ЧСВВ.)* 368

Причинки до історії СС. Василіянок на Литві і Білоруси *(о. Вл. Толочко)* 377

Монастирські записки про надгробний камінь І. Федорова (под. *(Й. Скр.)* 379

Два світи. З приводу книжок П. Карманського про Бразилійську Україну *(Д-р І. Свенціцкий)* 381

Pagina

Basilianorum vitae (ref. *J. Skr.*) 284

Necrologi:

P. M. Hałuszczyńskyj OSBM. (*P. J. Višošević OSBM.*) . . 292

P. H. Małyćkyj OSBM. (*S. R.*) 298

P. M. Hura OSBM. (*J. Skr.*) 301

E. Rypan OSBM. (*Schol. OSBM.*) 304

„Synopsis" monasterii Pidhirciensis, olim in Plisnesko siti (ref. *J. Skr.*) 306

Prima biographia S. Josaphat (*J. Skr.*) 314

III. MISCELLANEA

Elementum nationale ucrainense in actione gestisque S. Josaphat Kuncewycz *(D-r J. Hordyńskyj)* 364

Carpatho-Ruthenae Provinciae OSBM. participatio in missionum operibus intra fines Pidkarpatśka Ruś *(P. S. Reszetyło OSBM.)* 368

Quaedam ad hist. SS. Basilianarum in Lithuania et Alba Russia *(P. Vl. Tołoczko)* 377

Notitiae e chronica monasterii depromptae de lapide super sepulcro typographi Jo. Fedoriw (ref. *J. Skr.)* . . 379

Duo diversi conceptus. In margine librorum Petri Karmańskyj de Brasiliana Ucraina *(D-r H. Swiencickyj)* 381

IV. БІБЛІОҐРАФІЯ — BIBLIOGRAPHIA

J. Rivière. St. Basile. Paris 1925 (ref. *P. Teodorowycz OSBM.)* 390. — Dr. J. Bach. Des hl. Basilius Mahnworte an die Jugend. I u. II Teil. Münster i. W. 1900 (ref. *P. Teodorowycz OSBM.)* 393. — Ph. E. Legrand. St. Jean Chrysostome. Paris 1924 (ref. *A. Truch OSBM.)* 395. — Др. Я. Левицький. Життя Апостола Унії св. свмч. Йосафата. Львів 1924 (ref. *P. V. Tołoczko)* 396. — Іл. Свенціцкий. Початки Книгопечатаня на Землях України. Жовква 1924 (ref. *N. Hołubeć)* 397. — Ол. Грушевський. Господарство Київської мітрополії та монастирів в XVI в. Київ 1924 (ref. *J. Skr.)* 401. — P. Jo. Višošević OSBM. De disciplina monastica apud catholicos ritus graeco-slavici. Ljubljana 1925 (ref. *J. Skr.)* 402.

Огляд надісланих книг. — Conspectus operum acceptorum.

☛ Ціна сего вип. 15 зл. п. — Pretium huius fasciculi 15 aur. polon.

39240
ЛНБ им. В. Стефаника
ПРОВЕРЕНО-1997
1,10
7075

ДРУКАРНЯ ОО. ВАСИЛІЯН У ЖОВКВІ

П-12546

1-2-3